

D. T. M. O. A.

JOHANNIS TARNOVII

S. S. Theologiæ D. & in Academia

Rostochiensis Professoris,

(In Prophetam

JOELEM

COMMENTARIUS:)

In quo TEXTUS

Analyti perspicuâ illustratur,

ex fonte Hebræo explicatur,

Locis S. S. parallelis confirmatur,

à pravis expositionibus vindicatur,

Usus verò in LOCIS COMMUNIBUS ex

ipsâ scripturâ natis ac probatis indicatur.

Exod. 2. v. 21.

וַיֹּאמֶר מֶשֶׁךְ לְשֵׁכֶר אֶת־הַנָּשִׁׁ׃

Cum Indice verborum & rerum memorabilium,

EDITIO ULTIMA.

Adjecta est Disputatio de Certitudine gratiæ erga

nos divinæ contra Bellarminum.

Impensis Joachimi Wildii, Bibliopol.

ROSTOCHI

in Typographico Johannis Richelii exscripta,

Anno M. DC. LI.

*Admodum Reverendis, Excellentissimis,
Clarissimisque VIRIS,*

DN. BALTHASARI MENTZERO, S. S.
Theologiæ D. & quondam in Marpurgensi, nunc
Gieffenli Academia Professori longè celeberrimo:

DN. JOHANNI MAJORI, S. S. Theologiæ
D. & in Academia Jenensi Professori primario,
ejusdemq; & vicinarum Ecclesiarum Superin-
tendenti vigilantissimo:

DN. BALTHASARI MEISNERO, S. S.
Theologiæ D. & in Academia Witebergensi
Professori dignissimo:

DN. JOHANNI FABRO, S. S. Theologiæ L.
& in Academia Argentinenli Professori eximio:

*Dominis, fautoribus, amicis & fratribus suis in
Christo plurimum honorandis,*

COMMBNTARIUM HUNC SACRUM

Dat, Dicat, Consecrat,

eumq; suæ in illos præclare de se meritos;

*gratitudinis DOCUMENTUM
observantiae MONUMENTUM*

extare (si quæ fata sinant) perpetuum
vult & exoptat

AUTOR.

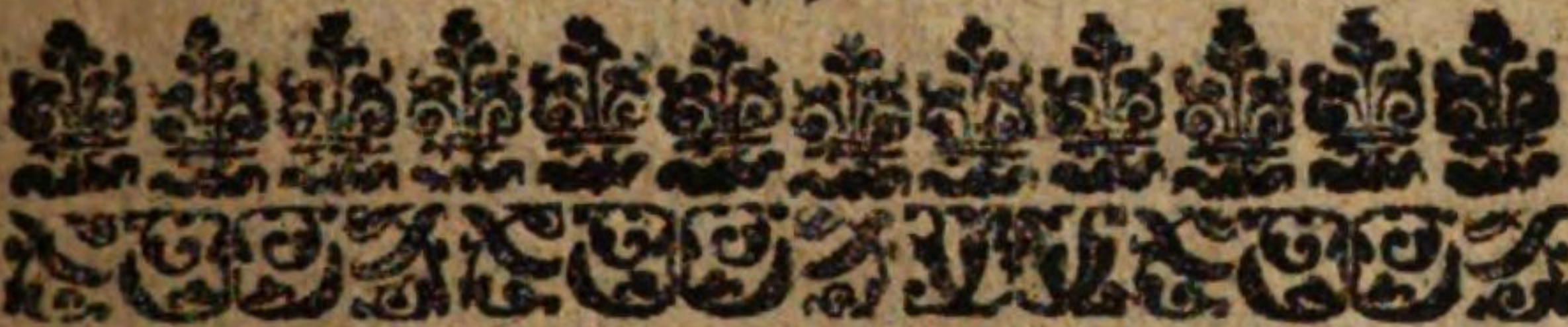
Quoties, admodum Reverendi, excellentiss. clarissimiq. Vi-
 ri, quantum in me beneficiorum hactenus contuleritis, me-
 moria repeto, toties me tantum vobis debere, quantum
 persolvere est difficile, confiteri necesse habeo. Ut enim
 nihil dicam de iis vestris, quibus & alios plures æque mecum beatis,
 meritis, quando doctis vestris scriptis cum didacticis, tum polemi-
 cis, nos erudiistis, religionem nostram orthodoxam pro virili hacte-
 nus strenue defenditis, ac porro de Ecclesia Christi etiam cum valetu-
 dinis vestrae damno, bene mereri sedulo pergitis, quæ certe sunt bene-
 ficia numero plurima, ac pondere gravissima; illa tacere hoc loco
 neq. possum, neq. debeo, quæ à vobis in me unum, annum abhinc
 quintum peregrinantem, atq. ad vos in itinere delatum & ignotum,
 profecta sint humanitatis plenissima officia, quam comiter, excepe-
 ritis venientem, quam amice tractaveritis præsentem, quam hono-
 rificè dimiseritis abeuntem, & denique quam constanter vestram er-
 ga hominem immerentem, longoq. à vobis sejunctum locorum in-
 tervallo conservaveritis benevolentiam, adeo quidem, ut plerique
 vestrum sæpius eandem literis suavissime scriptis testatam apud me
 facere gravati haud fuerint. Equidem si me, quæ vestra est amplitu-
 do, quæq. mea tenuitas, tantâ familiaritate tantorum virorum
 non sitis dignum aliquis arbitretur, is, me quoq. non repugnan-
 te, adscribat ad suum illud iudicium meam ipsius etiam senten-
 tiam, cum me meo modulo ac pede metiri noverim. Id tamen,
 quod hactenus puto me præstitisse, deinceps quoq. cum Deo, an-
 nitur sedulo, ita ut me geram, ne omnino tanto honore ac amore
 vestro indignus fuisse videar, quod optimè credo posse fieri, si
 bene à vobis signata & pressa, longo lices intervallo, insistam ve-
 stigia, meq. ad tantorum virorum, de quibus, non nisi ipsi mali,
 sentiunt & loquantur male, quoad possum in omnib. officiis mei par-
 tibus exemplar conformem diligentius. Quod cum re ipsa semper
 malim probare, quam multis nunc polliceri, pluribus id non perse-
 quor, sed ad illud accedo, quod est huius loci ac temporis, quidq. jam
 velim, aperio. Jam pridem in ære vestro me esse sentiebam, nec, quo
 plane

planè exsolverem debitum, quicquam erat: interim ut aliqua mea er-
ga vos gratitudinis & observantiæ extaret saltem arrha, allaborandū
mihi existimavi. Et commodum hunc prelo subjeceram in JOELEM
Commentarium, occasione me nactum putabā, quā id, quod habebā
in votis, exequerer, promptā manu eam arripui, & illud scriptū The-
ologicū vobis Professorib. Theologis in scribere volui, non tantū, ut
nō immemoris beneficii esset testis, sed etiam in primis, quod, quā me-
lius ipsū censere, meq; de iis, quæ in eo desiderantur recte monere
possent, quos vobis, Viri in reb. Theologicis exercitatissimi, antepo-
nerem, hoc tempore nō haberē. Vestrum est, quo ille à me offertur,
eodem hunc Commentarium animo suscipere, susceptum examina-
re, iisq; quæ vestri iudicii dexteritatem sustinere haud potuerunt, li-
berè & candidè nigrum præfigere theta: illis verò, quæ recto talo ste-
terint, album adjicere calculum, ut deinceps in aliis, quos porrò, si
volet DOMINUS, editurus sum in Prophetas minores reliquos, Com-
mentariis, quæ fugiam, quæq; sequar, cognita & perspecta habeam,
nec bis ad eundem offendam lapidem. De quo, quæ vestra est insignis
humanitas & facilitas, quia nunquam ut dubitarem, mihi in mentem
venit, pluribus id ipsum petere supersedeo. Ego vicissim, si, quod vos
libenter facturos planè mihi persuadeo, facere non dedignati fueri-
tis, ut omnes gratas in VV. RR. DD. colendis vincam observantias, id
certè unicè dabo operam. Christus summus propheta noster VV. RR.,
DD. in multos annos ad nominis sui gloriam, Ecclesiæ suæ emolumen-
tum maximum, multorumq; commodum salvas & incolumes ser-
vet, tueatur, sospitet. Dabam Rostochij, die Johannis Baptistæ clā.
15. cxix.

VV. RR. DD.

observantissimus

Johannes Tarnovius.

IN JOELEM

Prolegomena.

Deuteron. I. 5.

הואמר משור באר את התורה הזאת
לאמר:

Joelis, ex Hebraeorum recensio-
ne inter Prophetas Minores secundi, ex-
plicationem cum Deo aggressurus, hac se-
ptem ἀελογραφῶν loco breviter tracta-
bo. 1. Quis. 2. Quid. 3. Quibus. 4. Quando.
5. Qua occasione. 6. Quo fine prophetarit.
7. Quæ sit generalis hujus prophetiæ divisio.

Ad I, quod spectat, hujus libri seu prophetiæ autor se-
cundarius (primarium enim esse Sp. S. præsupponimus)
vel persona quæ scripsit, est Joel, filius Pethuel. Addi-
tum autem est nomen patris vel Πατριάρχης ἐνέγκας, cum
potuerint esse plures Joëlis nomine dicti: Vel quod Pethuel
ille fuerit vir clarus illo ævo: Vel more gentis, quæ cogno-
minationis loco uti consuevit parentis nomine. Non
videtur autem verisimile esse, quod tradunt nonnulli He-
braeorum, hunc Pethuel esse per ἀνθροπονίαν Prophetam
Samuelem, cujus primogenitus filius dictus est Joel I. Sam.

1. Quis hic
Propheta.

8, 2. quasi dicas, eum fuisse persuasionem Dei, quippe qui suis precibus miracula exorare poterat, tonitrua & pluviam impetrans à Deo tempore messis triticeæ, ut legere est 1. Sam. 12. v. 18. & 23. Ut enim taceam, quod hic Joël, prophetiæ argumentum, & eos, quibus prophetauit, si consideremus, non tam antiquus esse videatur, inde hoc refutari potest, quod & Samuelis filij fuerint judices Israelis 1. Sam. 8, 1. & improbi, qui non ambularunt in viis patris sui, sed sedabantur lucrum, ibid. v. 3. & 5.

Nomi-
num pro-
priorum
ἐτυμολογία

De nominis proprii utriusque ἐτυμολογία, quam valde curiosè indagant plerique Interpretes, hæc libet adjicere: I. יהוה ex interpretatione Hieronymi est ὁ ἀρχόμενος, incipiens. II. Juxta Philonem lib. de nominibus Hebr. quasi יהוה est Deus. III. Secundum Chytræum, Jehova Deus. IV. Apud alium est, quod sit Domini descensio, qui ex nomine יהוה & verbo יהוה videtur hoc nomen, non sine errore & literarum confusione, componere. V. Si conjecturæ locus est, potius dixerim, quod sit nomen compositum ex nomine Dei proprio יהוה, ut tantò melius posset coalescere, contracto, & verbo יהוה i. e. maledixit, quia maledictionem Dei & poenam, quâ is terram afflixit, valde exaggerat. VI. nisi malis deducere ex R. inusitatâ יהוה, quæ in Hiphil significat, voluit, desideravit, quasi dicas Βεγαρον, Desiderium.

פתוח

פתוח I. Hieronymo & Philoni μετὰ γὰρ ὅσον & ἐπὶ
latitudo Dei, quasi sit ex Chaldaeo פתוח i. e. latitudo,
Esa. 6, 3. & nomine divino פתוח compositum. II. iisdem
idem est, quod aperiens Deus, deducentibus tum ex verbo
פתוח i. e. aperuit. III. placet cuidam veterum, quod sit
פתוח ostium Dei, idq. tropologicè satis benè expli-
catur,

PROLEGOMENA

calur, quod qui ostium Dei & scientiam Domini habuerit
 apertam, recte prophetare incipiat. Verum hi peccant in
 Grammaticam, quæ in commutari non patitur. IV.
 Chytræus explicat, quod sit parvulus Dei, siquidem פָּתַח
 notat simplicem ac imperitum, quales plerumq; parvuli.
 V. Melius tamen id derivare poteris ex R. פָּתַח pellectus,
 persuasus fuit, ut sit פָּתַח q. פָּתַח illi videli-
 cet, qui cum recusabat primum prophetae fungi munere, à
 Deo tamen ad id sit pellectus, sicut de Jeremia constat, de
 quo hoc verbum bis occurrit Jerem. 20. 7. cum quo loco con-
 fer Jerem. 1. 17. & 17. 16. & de Pseudopropheta Dei ver-
 bum spernente, ac in errorem seducto, usurpatur Ezech. 14.
 9. Joel fuit de tribu Ruben, natus in agro Bethoron, ubi
 mortuus est & sepultus. Epiphanius de vitis propheta-
 rum. Dorotheus in synopsi. Isidorus de ortu & obitu pa-
 trum cap. 42. Marian. Haftenus, quis sit hic Propheta
 Joel: sequitur

II. Quid prophetaverit, seu, Quodnam sit
 hujus libri argumentum, & quæ summa. Ea hæc
 est: Cum Propheta, ut observarunt nonnulli, hac tria potis-
 simum urgeant, I. Peccata exaggerent. II. Pœnam il-
 lis debitam prædicent, & III. Evangelicas promissiones
 subjungant, quibus consternatas erigunt conscientias, hic
 Joel duo posteriora tantum tractat, cum ex gravitate pœne
 peccati magnitudo facile aestimari queat. Graviter enim
 objurgat populi stuporem, qui à Deo fame ingenti afflictus
 manum omnipotentis non animadvertat, eumq;horta-
 tur ad pœnitentiam maximè seriam, & tantâ pervicaciâ
 dignam: quàm si egerint, promissiones Dei proponit,
 cum corporales & temporarias de liberatione ab illo malo,

2. Quid
 prophe-
 taverit.

Quæ tria
 potissimū
 Prophetae
 urgeant.

IN JOELEM.

tum spirituales ac perpetuas in Christo. Quamvis enim omnia appareant desperata, tamen DEUM suarum promissionum non esse oblitum, sed venturum Christum, qui reliquias Judæorum dissipatas, ac satis diu afflictas, sicut & gentes omnes, ad regnum suum vocet per Apostolos, à se Spiritus S. donis miraculosè instructos. Omnes itaq; decere concludit, ut se huic regno spontè subdant, nisi miserè perire velint. Vide argumentum Joelis apud Piscatorem p. 92. Cornel. à Lap. Argumentum est; prædicere Dei vindictam, & captivitatem Babylonicam, indeq; ejus antitypum judicium extremum.

3. Quibus prædicaverit.

Videndum est III. Quibus hæc prædicaverit, seu quæ sint personæ, ad quas hæc prophetia sit allata. Quoniam decem tribuum Israelis expressè non meminit, ut Hoseas & alij, & contrà expressè mentionem facit domus DEI cap. I. v. 9. 14. 16. & Sionis c. 2. v. 1. 15. 23. 32. & c. 3. v. 16. 17. 21. quæ erat Hierosolymis in tribu Benjaminis, & c. 3. v. 1. & 6. promittit Deus se reducendum multitudinem Judæ & Hierosolymorum, probabilis est eorum sententia, qui existimant eum tantum in regno Judæorum duabus tribubus reliquis concionatum esse, sicut etiam ex ipso prophætæ contextu in progressu latius deducetur. Vide quæ in hanc sententiam prolixè affert Cornel. à Lapide in argumento pag. 223. Quando autem nominat Israelem c. 2. v. 27. & 3. v. 2. non intelligit 10. tribus, quæ peculiare regnum à tempore Rechabani constituerant I. Reg. II. v. 15. & seqq. quodq; regnum regno Judæ opponi in scriptura solet, sed omnes pios veri Israelis seu Jacobi liberos in fide ei similes, & sic aliquando de solis Judæis nomen Israelis

PROLEGOMENA.

Israelis usurpatum legimus, 1. Reg. 12. 17. 1. Maccab. 1. v. 21. & 22.

IV. Quando prophetaverit Joël, non satis liquet, cum ipse, ut plerique reliqui Prophetæ, id mentione Regum, ium temporis viventium, non annotarit. Ita censeat etiam D. Winckelman. pag. 174. Ut tamen gratificemur aliquantum curiosis, placet aliquot hæc de re opiniones hic apponere.

4. Quando.

I. Hebræorum nonnulli hanc prophetiam dictam volunt de illis septem annis, quos duravit dira fames ab Eliseo prædicta 2. Reg. 8, 1. tempore Jeheram filij Ahab. Scilicet quia hæc fames, de qua agit Joël, videtur tantum quatuor fuisse annorum c. 1. v. 3. nec hic ulla mentio fit decem tribuum, post earum deportationem hanc contigisse verisimile est.

דדק
דשי

II. Alij faciunt Joëlem prophetam Esaiæ & Hoseæ coætaneum, qui quo tempore & sub quibus vixerint regibus, ex primo utriusque cap. 1. versu liquet. Nituntur hi potissimum vulgato illo Canone, quod qui propheta tempus suum non annotet, ob id regis ejus omnino sit habendus, qui præcedat. Falsum autem illum esse, vel in solo Jona perspicuum est, qui omnibus reliquis Prophetis longè est antiquior, quippe qui sub Jeroboamo vixit 2. Reg. 14, 25. Ab hac sententia, quæ est Hieronymi potissimum, non multum abit Lutherus noster, qui ita scribit: Joël tacet tempus suum, sed videtur ante Esaiam & reliquos prophetasse. Idem in præfatione germanica in Joëlem. Joël zeigt nicht an zu welcher Zeit er gelebt. Es sagen aber die Alten, er sey gewesen zu der Zeit, da Hoseas und Amos gewest sind. Das lassen wir also gut seyn, vñ wissen nicht zu verbißern.

Ribera.

Hieronymus.

Augusti-
nus.

III. Augustin. lib. 18. C. D. c. 27. His adjungitur
Jonas eodem Ufia regnante, & Joel, cum jam regnaret Joa-
tham, qui Ufia successit.

Hyperio.

IV. Sunt qui referunt hanc famem ad annum Eze-
chia 14. antequam bellum Judæis inferret Sennacherib, quem
nomine aquilonaris cap. 2. 20. putant intelligi. Osiander
in notis biblicis. Creditur Joel tempore Ezechia vel paulo
ante prophetasse.

Funecius.

V. Quidam existimant prophetasse Joelem tempore
Manassis, abductis jam decem tribubus, quam rem proba-
ri posse cap. 3. v. 5. existimat J. Drusius. Ita legimus in
Seder olam Zuta. Post hunc regnavit Manasses 55. annis,
fuitq; magnus sacerdos Hoschaja, Joel, Nahum & Ha-
bacuc Prophetæ. Ita etiam Funccius. Sic Genebrardus,
Arias, à Castro.

Danæus.

VI. Maxime probabilis videtur illorum sententia,
qui arbitrantur contigisse hæc sub Josia rege Judæ, cum sub
eo fames magna terram occupaverit, quæ Jerem. 14. v. 1. 2.
fere eodem modo describitur, cum quo loco confer 2. Reg.
23. 26.

s. Qua
occasione

V. Quâ occasione Joel prophetare cœperit,
non obscure indicatur v. 4. 5. & seqq. cap. 1. Ex immissis e-
nim quatuor specierum insectis, germina, flores, fructumq;
perdentibus, atque ita diræ famis prænunciis, populum ad
sensum præsentis mali, peccatorum conscientiam & resipi-
scientiam seriam exhortatur, resipiscuntibus consolationes
insignes proponit, quæ partim sunt temporariæ istius seculi
hominibus obventuræ, partim perpetuæ sub Christo plenariæ,
in N. T. inchoativè, in cælis consummativè implendæ.

VI. Hin-

PROLEGOMENA.

VI. Hinc etiam facile colligi potest, Cur & quo fine hanc suam prophetiam cum Judæis id temporis viventibus sermone, reliquis v. piis etiam scripto exponere Joel voluerit. Quod enim illos attinet, propterea tantâ curâ tantâq; animi contentione eos excitat, ut suæ miseriæ sensu affecti in vera ac salutari conversione ad Deum, ejus misericordiam ardentibus votis implorent ac consequantur. Benedictionibus verò corporalibus ab eo ditari moneantur, ut præcipuè spirituales in Christo, ejusq; Evangelio quærant ac vera fide expectent.

Ad hos verò quod spectat, quemadmodum omnis scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum dogmata vera, ad redarguendum falsa, ad corrigendos mores prævios, ad instruendos bonos, ut perfectus sit homo Dei ad omne bonum opus instructus, 2. Tim. 3. 16. 17. Ita etiam hæc scripta esse credamus ad nostram doctrinam, ut in similibus afflictionibus per patientiam & consolationem hujus prophetiæ spem habeamus, Rom. 15. 4.

Ut vero ejus usus multiplex tanto melius jam ab initio appareat, placet breviter, ὡς ἐν τῷ πρῶτῳ hinc proponere, quomodo præcipui doctrinæ Christianæ loci ex hac prophetia probari queant. Agitur enim hinc de DEO, & ejus quidem aternitate c. 3. v. 20. Omnipotentia c. 1. v. 15. & 2. v. 11. Magnificencia c. 2. v. 21. Justitia puniente malos c. 1. v. 15. & c. 2. v. 1. 2. 11. Bonitate conservante bonos c. 2. v. 13. 14. Misericordia c. 2. v. 13. 18. Unitate in essentia c. 2. v. 27. Pluralitate personarum c. 3. v. 21. & c. 2. v. 28. Confer Act. 2. 33. Peculiariter de tertia divinitatis persona, videlicet Spiritu sancto c. 2. v. 28. 29. Ex iis quæ ἀντὶ τῶν πνευμάτων Deo attribuantur, videlicet 1. Membra

2. Actio.

7
s. Cur &
quo fine.

Usus hujus
prophe-
tiæ.

Διδασκα-
λία in
præcipuis
doctrinæ
Christia-
næ locis.

IN JOELEM.

2. *Actiones* 3. *Affectiones humane, vel etiam animales quandoq;* hinc ei assignatur vox cap. 2. v. 11. & 3. v. 16. *Pœnitentia* c. 2. v. 13. 14. *rugitus* c. 3. 16. *Zelus* c. 2. 18. *Sermo* c. 1. v. 1. & 2. v. 19. & 3. v. 8.

De Providentia, qua Deus consuetum nature ordinem non observat in infligendis pœnis c. 1. v. 4. 16. 17. & c. 2. v. 31. *In miraculis edendis* c. 2. v. 26. 31. *De providentia versante circa animalia* c. 1. v. 18. 20. & c. 2. v. 22. *circa fructus terræ, dando eis pluviam tempestivam* cap. 2. v. 23. *Circa arbores* c. 1. v. 12. & 19. & c. 2. v. 22.

De S. Scripturæ autore, videlicet Deo c. 1. v. 1. *de modis tribus revelationum divinarum præter scripturam* c. 2. v. 28.

De Angelis c. 3. v. 11. 13.

De Fide c. 2. v. 27. 32.

De Evangelio & vocatione gentium c. 2. v. 32. & c. 3. v. 1. 2.

De Pœnitentia c. 2. v. 12. *Ejusq;* signis externis c. 1. v. 13. & c. 2. v. 12. 13.

De Ecclesia cap. 3. v. 17. *quæ est domus DEI* ibid. v. 18. *ejusq;* liberatione ac defensione cap. 2. v. 27. 32. & c. 3. v. 1. 16.

De ministris Ecclesiæ eorumq; officio c. 1. v. 9. 14. 15. & c. 2. v. 1. 15. 16.

De Justificatione c. 3. v. 17.

De crucis causa finali respectu piorum & impiorum c. 1. v. 2. 5.

De precibus publicis c. 1. v. 14. & 2. v. 17. *ac privatis* c. 1. v. 19.

De gratiarum actione c. 2. v. 26.

De

PROLEGOMENA.

De magistratus officio in bello c. 3.

De extremo judicio c. 2. v. 31. & c. 3. v. 2. 12.

Ex διδασκαλία hac, errorū fuit ἔλεγχος. Quem admodum particularitatem & reprobationem quorundam hominum absolutam à Calvinianis defensam hinc refutari posse, jam olim demonstravit Apostolus Rom. 10, 13. ex c. 2, 32. probans, Deum esse Dominum omnium, divitem misericordia super omnes invocantes eum. Ne verò nimis diu in his moremur, plura cum hujus ἔλέγχος, cum παιδείας & ἐπανόρθωσης (cujus exemplum suppeditat Petrus Act. 2, 16. ex c. 2, 28. refutans eos, qui irridebant miraculosam Spiritus S. effusionem in Apostolos (exempla in ipsa commendatione sequenti, juvante Deo, proferemus. Et nunc VII. quænam sint partes ac dispositio generalis hujus libri, videbimus.

ἔλεγχος.

Επανόρθωσης.

Partes hujus prophetiæ.

1. concio c. 1.

2. Concio Cap. II.

Partes sunt duæ, Πρῶτη καὶ δεύτερη c. 1. v. 1. & ipsa ἀποφασίς. Hæc duas continet conciones earum prior habetur c. 1. posterior seqq. duobus. Illa est hortatio ad pœnitentiam, ac constat (1.) exordio v. 2. & 3. (2.) Narratione v. 4. (3.) propositione bimembri, siquidem compellat primum ebrios v. 5. cujus membri confirmatio subjicitur v. 6. & 7. deinde sobrios, eosque vel auditores, cui membro etiam sua adjicitur confirmatio v. 9. 10. 11. 12. vel doctores, quorum officium est, ut ipsi agant pœnitentiam, alios suo exemplo & concionibus ad eandem excitent v. 14. preces pro populo fundant v. 15. necessitate præsentis impulsæ. v. 16. 17. 18. imitantes ipsum prophetam v. 19. & bruta animalia v. 20. Posterioris concionis membra præcipua sunt duo: Prius est hortatio, ut resipiscant, enthymemati inclusa: Cujus amplificatur antecedens:

C

Dies

CAPUT PRIMUM

Dies Jehovæ advenit, & quidem hujus prædicatum v. 1. Subjunctum exaggeratur. I. ab adjuncto v. 2. II. à causis instrumentalibus inde ad v. 11. III. à causa efficiente principali v. 11. ac consequens. Ergò omnes respiscite: quod p. & ponitur v. 12. exponitur usque ad v. 17. Posterius membrum est consolatio, quæ promittitur I. bonorum exhibitio, tam corporalium usq. ad v. 27. quàm spiritualium, quæ hic recensentur duo, Spiritus S. communicatio, Ecclesiæq. in gravissimis malis defensio, reliquis capituli secundi versibus. II. & malorum depulsio cap. 3. Hæc describitur *ἡ καταστροφή* quædam humani judicii, cuius partes sunt tres: Prima citatio ad iudicium, quatuor circumstantiis declarata v. 1. 2. & 3. Secunda pars, disceptatio cum hostibus v. 4. 5. 6. 7. 8. Tertia pars executio, qua figura belli exponitur, ubi notanda *ἡ ἐκείνη ἡ καταστροφή*, vers. 9. 10. 11. 12. *ἡ ἐκείνη ἡ καταστροφή* ad vers. 16. *ἡ ἐκείνη ἡ καταστροφή* reliquis versibus. Ex his omnibus apparet, versari hanc prophetiam in genere deliberatio, siquidem eò referimus adhortationem, dehortationem, precationem & consolationem, quæ in hoc propheta extant omnia. Si quis secundum alios has prophetias speciales in Legales & Evangelicas cupit dividere, non incommode hoc quoq. fieri posse sentiet.

Cap. I.
Argumē-
tum.

CAPUT PRIMUM.

Argumentum.

Hortatur propheta Judæos, ut horrendam sterilitatem terræ, diuturnam famem ac reliquas, cum ab insectis variis, tum ab æstiva siccitate immodica, illatas penas

pœnas agnoscant, peccata sua, propter quæ eæ sunt inflitæ, deplorent. Quod ut fiat ex animo, jejunium indicant, frequentes in templo conveniant, veniamq; à DEO petant, quemadmodum prophetam ipsum exemplo suo sibi præire, animaliaq; bruta suo modo idem docere animadvertunt.

D. Winckelm. Partes capituli tres sunt I. est titulus seu inscriptio. II. prædictio magnarum calamitatum. III. Hortatio ad pœnitentiam. Piscator. tria agit, I. commemorat, quanta damna hætenus Judei acceperint à variis insectis. II. Jejunium vult indici, ut famam deprecetur. III. redit ad commemorationem malorum v. 15. Partes capituli præcipuæ sunt duæ: Prior generalis totius libri inscriptio v. 1. Posterior concio prima vers. 2. & seqq. In illa notanda sunt tria: (1.) Quid. (2.) A quo. (3.) Ad quem: seu, ut dicam apertius, prophetiæ hujus argumentum, causa efficiens, principalis, & minus principalis seu instrumentalis, cui immediatè revelatum, & quæ id aliis explicare jussa est, quæ à causa procreante breviter describitur.

Concio prima tribus constat partibus: Exordio, Narratione & Propositione. Exordium attentos & dociles reddit auditores à rei novitate, quippe quæ nec unquam antehac visa fuerit v. 2. nec postea unquam futura sit, ideoq; memoriâ perpetuâ sit digna v. 3. Narratio gradatione quadam calamitatem præsentem exponit, quomodo videlicet fruges & reliquos terræ fructus absumpserint, male eruce, peiores his locustæ, deteriores illis melolonthæ, omnium deniq; nocentissimi bruchi v. 4. Occasione mali hujus ita declarati subjicitur, Proposition, ejusq; sin-

Analysis.
Inscri-
ptio.

Cap. I.

Exordiū.

Narratio.

Proposi-
tio.

gulis membris subjuncta confirmatio, unde hic peculiarem partem non constituit. Partes ejus secundum diversitatem personarum, quas ad pœnitentiam cohortatur Joel, constitui possunt tres. Compellat enim 1. auditores ebrios. 2. sobrios. 3. Doctores. Ebrios, i. e. palam impios & judicio Dei velut indormiscentes excitat, tùm hortando, ut resipiscant, instituta vetera omittant, nova suscipiant v. 5. tùm exponendo causas impulsivas à calamitatis adhuc futuræ (nisi maturè resipiscant) instrumentis, quæ describit à multitudine, instructo, armis vers. 6. factis & consequentibus v. 7. Sobrios, i. e. pietatis ac honestatis magis amantes prius hortatur ad pœnitentiam agendam, ejusq; signa edenda talia, unde de ejus veritate constare potest, addito modo à simili v. 8. Postea docet expositis pœnitentiæ causis, vid. consequentibus famis, quæ sunt privatio eorum, quibus est opus tùm ad Dei cultum ritè peragendum v. 9. tùm ad hominum tam necessitatem v. 10. & 11. quàm gaudium ac licitam voluptatem v. 12. Doctores partim ipsi excitantur ad pœnitentiam, additâ causâ impulsivâ v. 13. partim excitare alios jubentur jejunio indicto, die interdicti proclamato, totoq; cœtu convocato v. 14. ac in hoc precibus publicè fufis, quarum formula præscripta continet, primò precandi causas duas, quarum prior, dies Jehovæ imminet: posterior, omnia idem vastat. v. 15. Hoc probatur porro per $\mu\sigma\epsilon\lambda\sigma\mu\delta\upsilon\upsilon$ paulò ante vers. 10. 11. & 12. declaratum, quia non supersunt amplius necessaria vitæ alimenta, quod membrum v. 16. propositum, v. 17. & 18. latius exponitur, neque divini cultus requisita vers. 16. Secundò ipsam precationem à propheta exempli loco positam, atque ita propriè dictam v. 19. vel figuratè & impropriè

prie ita appellatam, videlicet clamorem miserabilem animalium v. 20. cui utriq; iisdem versibus sua subjiciuntur causae.

INSCRIPTIO.

Inscriptio

Versus 1.] Cum tota scriptura esset à Deo inspirata 2. Tim. 3, 16. tum peculiari modo à Spiritu S. acti (Πνεῦμα Ὁποῖ) locuti sunt prophetae Luc. 1, 70. nec ulla olim libitu hominis allata esset prophetia 2. Pet. 1, 21. Eam ob causam ut prophetae se legatos Dei declarent 2. Cor. 5, 20. non suum, sed Dei verbum se afferre, primum omnium significant. Ita etiam propheta Joel auctoritatem sibi dicturo conciliat hanc praefatiuncula: Verbum Jehovæ, intellige prolatum, quod vel propriè dicitur de docti: in a caelesti à Deo per prophetas & apostolos tradita, vel tropicè per metonymiam adjuncti significat, rem verbo Dei indicatam, promissam, declaratam, non verò substantiale seu ab aeterno à Patre genitum Psal. 33, 6. Iob. 1, 1. ut non sit necesse cum Hieronymo in prologo multis laborare, quomodo verbum Iehovæ substantiale, quod semper fuit, & esset, nunc factum esse possit, ut vox יְהוָה in vulgata versione translata esset. Hoc itaq; verbum seu sermo Θεὸς ὁ παντοκράτωρ omnipotentis, aeterni & T. O. M. Iehovæ, qui solus à seipso existit, & à quo reliqua omnia Exod. 3, 14. Ps 90, 1. & 2. Ad. 17, 25. 28. fuit immediatè revelatū Joeli (Latini dicerent, hic est sermo habitus ad Ioelem, Pisc. Vatabl. verba quae fecit Deus cum Ioele, quibus admoneri voluit populum) ut per eū porrò Iudaeis proponeretur, id quod scripturae phra- si peculiari effertur per particulum וְ, ut videre esset Ezech.

Verbum Domini prolatū, non natum, hic intelligitur.

Usus particulae וְ in

Prophetiarum inscriptionibus.

Zech. 1, 3. Ose. 1, 1. Jon. 1, 1. Micch. 1, 1. Sophon. 1, 1. Zach. 1, 1. & cap. 7. 1. cum nota causam instrumentalem. Unde alibi ~~Et~~ ^{De} ~~Pegnum~~, explicatur per ^{וְכִי} Hagg. 1. v. 1. 3. & 2. v. 10. Malach. 1. v. 1. Quandoq; verò particula ^{וְכִי} in initio prophetarum de his usurpata occurrit, quibus propheta est proponenda Malach. 1. v. 1. & alibi explicatur per partic. ^{וְכִי} in hac significatione usitatissimam, Esa. 1. v. 1. Mich. 1. v. 1.

LOCI COMMUNES.

Ex Verf. 1.]

I. Verbum Dei in S. Literis comprehensum diligenter est à nobis scrutandum Job. 5, 29. exemplo Berthoënsium Act. 17, 11. propterea enim iussi sunt prophetae satis perspicue scribere ac stylo humano, ut quivis possit revelationes Dei legere ac intelligere Deut. 27, 8. Esa. 8, 1. Habac. 2, 2. & Paulus hominum more se loqui dicebat, propter infirmitatem legentium Rom. 6, 19. & 3, 5. Gal. 3, 15. Refutantur hinc I. Pontificij, qui à scripturarum lectione arceant laicos, qui tamen omnia jubentur probare, 1. Thess. 5, 21. etiam dogmata Matt. 7, 15. 1. Corinth. 10, 15. Ephes. 4, 14. Phil. 1, 9. 10. 1. Johan. 4, 1. II. Schwenckfeldiani & Anabaptistæ, qui potius raptus Enthusiasticos expectandos esse somniant. Quorsum enim à Deo non tantum est revelatum, sed etiam hoc verbum in scripta publica relatum, nisi ut diligenter legatur, aliisque prædicetur? Luc. 16, 29.

Autor
Scripturæ

II. Quia hoc verbum est JEHOVÆ, docemur (1.)
Quis sit autor S. Scripturæ, videlicet, ipse Deus, non homi-
nes,

JOELIS.

15

nes Gal. 1, 1. 2. Pet. 1, 20. 21. Repudiandæ ergo sunt traditiones omnes hominum, quæ tanquam necessariae ad salutem obtruduntur Matth. 15, 9. (2.) Quia est hoc verbum Jehovæ, sequitur, qui illud & illos, qui id ipsum nomine Dei proponunt, contemnit, non contemnit homines, sed Deum ipsum, Luc. 10, 16. 1. Thessal. 4, 8. (3.) Quia est hoc verbum Jehovæ; verax est: Deus enim mentiri nequit 2. Tim. 2, 13. Tit. 1, 2. & ut ipsi Deo, ita etiam huic verbo, ejus voci, omnino credendum est, quippe quod possit salvas facere animas nostras Jacob, 1, 21. Item, Quia est verbum Jehovæ, perfectum est, quia Deus perfectus, omniaque ejus opera perfecte bona. Gen 1, 31. Psal. 19, 8. & denique quia est verbum Jehovæ, perspicuum est Psal. 19, 9. recte enim scribit Lactantius lib. 6. Instit. divin. c. 21. Num Deus mentis, vocis & linguae artifex, disertè loqui non posset? (4.) Quia est hoc verbum Jehovæ, à quo omnia sunt, & in quo consistunt, ab omnibus merito hominibus, imò omnibus creaturis est audiendum. Unde nonnunquam ita loquuntur Prophetae, Præbete aures cæli, audito terra sermones oris mei Deut. 32, 1. Audito cæli, & auribus percipite terra, nam Jehova loquitur, Esa. 1, 2. Vide Mich. 1, 2. & 6, 1. 2.

Qui contem-
nunt
verbum
Dei, i-
psum Deum
contem-
nunt.

Verbum
Dei est ve-
rax.

Perfectum

Perspicu-
um.

Ab omni-
bus est au-
diendum.

III. Quia fuit certo tempore ad Joelem, docemur, quod scripturæ summa, quoad res ad salutem scitu necessariae, semper sit eadem, novæ tamen subinde ejusdem sint factæ patefactiones, quod verba, & quæ olim brevius ac obscurius, deinde sunt pluribus ac apertioribus declarata sententiis, Heb. 1, 1. Act. 26, 22. Facit hoc contra Pontificios, qui garriunt, nos, qui vulgò dicimur Lutherani, novam proponere doctrinam. Licet enim hæc peculiari modo

Scriptura
sacra sem-
per eadē

do

CAPUT PRIMUM

do à *Luthero ex Scriptura in lucem non ita pridem manifestius sit producta, tamen eadem est doctrina, quæ ab initio mundi sonuit in vera Dei Ecclesia.*

Ministri
verbi Dei
legati.

A Deo vo-
candi sunt.

Joeles &
filij Pe-
thuel.

Cur Pro-
phetæ
missi?

Ut sacer-
dotes ma-
los redar-
guerent,

IV. Cum hoc verbum Iehovæ fuerit ad Joelem prophetam, discimus (1.) Ministros verbi, ut legatos Dei esse audiendos 2 Cor. 4, 7. & 5, 20. iisq. in omnibus, quæ sunt ministerij propria, libenter & promptè esse obediendum. Hebr. 13, 17. (2.) Ministris verbi esse expediandum vocationem divinam. Quomodo enim prædicabunt cum fructu, nisi mittantur? Rom. 10, 15. ideoq. rogandus est Dominus messis, ut ipse extrudat operarios in messem suam Matth. 9, 38. Qui vero currunt, antequam mittantur, à Deo non sunt. Jerem. 14, 14. & 23, 21. & hi, antequam vocentur, veniunt, Matth. 7, 15. Quò potest tropologicè optimè accommodari, quod debeant esse Jo. les, i. e. desiderati, Esa. 52, 7. Filij h. e. tales, quos q. invitos Deus ad hoc officium segregat, ac blandiloquis dictis seducit, ut de Jeremia Jerem. 20, v. 7. & de Mose constat Exod. 3. & 4.

D. Winckelm. pag. 176. Consideranda est causa cur Dominus olim extraordinariè excitaverit prophetas, cum sacerdotes docendi officio ordinariè fungerentur Mal. 2, 7. Erat sanè hoc ordinarium officium sacerdotum legem Dei populo proponere, explicare, acuire, & bono exemplo illi prælucere. Sed sæpissimè à via recesserunt, neglectâ lege Domini, ita ut tempore Josiæ librum legis amiserint. Sed & scortatione, ut filij Eli 1. Sam. 2. ebrietate Esa. 21. profanatione sacrificiorum Malach. 2. & aliis peccatis doctrinæ & officio suo maculam asperserunt. Propterea Deus prophetas excitavit

citavit, qui hæc & alia peccata gravissimè redarguerent. & de Mes-
 Deinde & hoc erat præcipuum prophetarum munus, ut de
 Messia persona, regno & beneficiis vaticinarentur, quomo-
 do non tantum suæ generationi servierunt, ut sacerdotes qui
 umbræ & figuræ servierunt, Christo autem in arâ crucis ob-
 lato finem habuerunt, sed omnibus seculis ad mundi finem.
 Hinc Christus ad prophetas provocat, eosdem legi & audiri
 mandat, &c.

& de Mes-
 sia doce-
 rent.

Hinc etiam elucet, quanto beneficio Deus suum popu-
 lum præ omnibus aliis exornaverit, quod illi dedit viros ve-
 rè Dei familiares. Hinc hodie etiamnum pij diligenti me-
 ditatione concionum propheticarum vitam & mores regunt
 diligentiùs.

Alter nomina propria Joel & Pethuel accommodat
 cum Hieronymo Cornelius à Lap. p. 224. ut moraliter si-
 gnificetur, quod qui ostium, suasionem ac scientiam habuerit
 Dei, rectè incipiat prophetare, ut cum Paulo possit dicere:
 Os nostrum patet ad vos, ô Corinthij, cor nostrum dilatatum
 est. Ipsa enim oris adaperitio non in hominis, sed Dei po-
 testate est, dicente eodem Paulo, ostium mihi apertum est
 magnum & evidens. 2. Corinth. 6, 11. 2. Cor. 16, 9. 2. Cor. 2, 12.
 Sed vide praxin, illis committitur hominum salus sæpe, qui
 Deum non audiunt.

Ministris
 verbi sit
 os apertum
 à Deo.

CAP. I. PARS PRIMA.

Vers. 2.] Postquam sibi dicturo auctoritatem ex ma-
 jestate legantis conciliaverat Propheta, in libelli sui prin-
 cipio nunc porrò attentos ac dociles reddit suos auditores
 in concione exordio, aliquot figuris Rhetoricis ornato.

Exordi-
 um.

D

Nam

CAPUT PRIMUM

Nam præter apostrophem in eo usitatam, adhibet interpretationem, interrogationem, regressionem, *πολύπωλον*, & in textu Hebræo *וְיִשְׁאַלְכֶם*. Quia enim de præterito quaerit, ex mandato Moysis Deut. 32. 7. interrogat seniores, qui longo rerum usu edocti, si quid vident insolitum, sentire solent, non esse hoc ex ordinario naturæ cursu, quem jam tot annos observarunt. Et quoniam hæc præsens calamitas, ab insectis illata præter morem durabat diutius, & premebat gravius, monet, ut regrediantur in memoriam dierum pristinorum, & videant, & num antehac unquam tale naturaliter contigerit: quod si exemplum non suppetit, consilium Prophetæ est, ut tandem agnoscant, hanc esse Dei manum de cælo. Finis verò, ut eos pudeat suæ socordiae, qui hoc ipsi non animadvertunt, nec tam duriter percussi sapiunt, cum hoc vindictæ genus nullo alio possit haberi loco, quàm prodigij.

Audite ergò hoc, o seniores, qui propter ætatem plura vidistis, plurimum recordamini, Mariana, & (ne reliqui hanc concionem ad se non pertinere arbitrarentur) auribus percipite omnes habitatores hujus terræ sc. Judææ, heb. *אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל*, loco pronominis est articulus, Germanicè, *des Landes*. Cum enim vox *אֶרֶץ* quæ communiter notat totum terrarum orbem, regionem aliquam significat, tantum accipi de ea debet, de qua fit sermo, ut notat Hieron. in prolog. in hunc prophetam, qui etiam ibid. *אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל*, quæ hoc loco occurrit, & alias in scriptura frequens est, exponit. Auditus, inquit, in Scripturis S. non est tantum iste, qui ad aures sonat, sed qui in corde percipitur, juxta illud, quod Dominus loquitur, qui habet aures ad audiendum, audiat. Matth. 11. v. 15. & 13. 9.

Luc.

אֶרֶץ
regione
significat.

Audire
duplici-
ter dici-
tur.

JOELIS.

19

וְכִנּוּן

Cur &
quando
conjun-
gantur.

Luc. 8, 8. Et ubicunq; hæc duo verba וְכִנּוּן & וְכִנּוּן jux-
ta vel simul ponuntur, non ad simplicem verborum sonum,
sed ad reconditam dictorum intelligentiam pertinent, unde
cum conjungi ea videmus, cum vel obscura, vel maxime nota-
bilis proponitur sententia, Genes. 4, 24. Deut. 1, 45. & 32, 1.
Esa. 1, 2. 10. & 28, 23. Job. 33, 1. & 34, 16. Psal. 17, 1. & 39,
13. & 49, 2. & 54, 4. & 84, 9. Jer. 13, 15. Hos. 5, 1. Poste-
rioris vocis וְכִנּוּן græci vocabulo à se primum excogitato
volunt exprimere, dum reddunt ἐκείνη, quod tamen Act.
2, 14. retinetur. Sensus itaque est, aures advertite, apud
animum diligenter perpendite, posteaquam in aures admisi-
stis, & per eas in cor ipsum demistis, an fuit hoc (Ma-
rian. Scholion est: ex rei, quam vult narrare, magnitudi-
ne capiat attentionem) temporibus vestris (ita enim
vox וְכִנּוּן generaliter pro quovis tempore usurpari con-
suevit apud Prophetas Esa. 1, 1. Jerem. 1, 2. Hos. 1, 3. Un-
de Hebraismus hic in N. Testamento etiam occurrit Luc. 1, 5.
& 17, 26. & 28.) & si i. e. num temporibus patrum,
i. e. majorum vestrorum, ubi duplex occurrit hebraismus:
prior quod particula וְכִנּוּן interrogativè accipienda sit, ut
Exod. 17, v. 7. unde partic. וְכִנּוּן in N. T. sæpissimè eodem
modo usurpata occurrit Matth. 12, 10. Act. 5, 8. & 7, 1. &
17, 11. & 19, 2. quemadmodum etiam Latinum Si apud pro-
batos autores. Vide Drus. p. 227. in Lektion. in hunc pro-
phetam. Buxt. in thes. p. 550. posterior, quod ex Hebræo-
rum idiotismo omnes majores patres, omnes minores filij ap-
pellantur.

וְכִנּוּן
generaliter pro
quovis
tempore.

וְכִנּוּן
pro An.,
Num, ut
& in N. T.
es

Interro-
gatio af-
firmativa
negativā
responsi-
onem in-
nuit.

Vers. 3.] Hæc verò prophete interrogatio accurata
negativam responsionem innuit, quasi dicat: Cum itaque

CAPUT PRIMUM

נדר

neq. vestrum, neq. patrum aut majorum memoriâ, talis evenit calamitas, agite hanc cladem narrate filiis, quia est insignis & memoriâ digna, Mar. de hoc malo filiis vestris narrate, in Hebræo est verbum נדר i. e. diligenter more Arithmetitorum singulos annos computantes eis ordine recensete. & filij vestri filiis suis, & filij illorum generationi posteræ, non saltē initio miremini, sed memori mente tenete, & ad posteros propagate, ut huius supplicij gravitate moniti, Deum timere discant. Per generationem intelligitur ætas in sacris literis. Vatablus. Ergo ætati alteri (ut vertit Joh. Drusius) notat alteri seculo. Cicero, serit arbores, quæ alteri seculo profint. Notat hîc Lutherus noster נדר i. e. ad vel super, poni pro De, ut נדר pro דא Hebr. 1, 7. & super, apud Virg. 1. AEn. vers. 754.

Multa super Priamo rogitans, super Heclore
multa.

LOCI COMMUNES.

Ex Vers. 2.]

Ministri
verbi gra-
viter ad
moneant
populum

Docemur I. de severitate in adhortationibus à ministris verbi divini adhibenda. Unde Titum monet Apostolus, ut arguat suos *ἀποτίμας*, i. e. severè, præcisè, Tit. 1, 13. *καὶ μάλα* Tit. 2, 15. & Christus ipse docebat *ἐξουίας* Matth. 7, 29. Confer Matth. 23. & exempla vide in Johanne Baptista Matth. 3, 7. Paulo Gal. 1, 6. & 3, 1.

Seniores
juniorib9
præluce-
ant.

II. Ut senes bonis exemplis in pietate junioribus præluceant Tit. 2, 2. 3.

III. Ut

JOELIS

21

III. Ut saepius eandem doctrinam concionatores in-
culcent Phil. 3, 1. 1. Tim. 1, 3. instent temp. stivè & intempe-
stivè 2. Tim. 4. 2.

Sæpè ea-
dem pro-
ponantur

IV. Licet hæc etiam sit magna socordia, quod mira-
cula Dei quotidiana nostrâ culpâ vilescant Esa. 5, 12. tamen
duplex est stupor, cum extraordinaria non curamus. Deus
enim vult in primis insignia & extraordinaria cum miseri-
cordiæ, tum justitiæ suæ testimonia inter homines celebrari
Ps. 22, 31. & 102. 19. & 135. 13.

Miracula
Dei agno-
scenda.

V. Ut nostra tempora cum prioribus seculis compare-
mus saepius: in primis v. N. T. lucem & corpus cum V.
Test. umbris, Coloss. 2, 17. Hebr. 10, 1. conferamus Matth. 13,
17. Nunc enim est dies salutis 2. Cor. 6, 2. nox abiit, & dies
appropinqua vit, nunc propior est nostra salus, quàm cum
credebamus, Rom. 13, 11. 12.

Nostra
tempora
cum prio-
ribus con-
ferenda.

Ex vers. 3.)

Discimus, pios omnes decere, ut mirabilia Dei enar-
rent, ac ad posteros studiosè propagent, sicut præceptum est
Exod. 10, 2. & 13, 8. Deut. 4, 9. & 6, 7. Jos. 4, 7. Ut sciant
generatio postera, filij nascituri, surgentesq; enarrent filijs suis,
ut ponant in Deo spem suam, neq; obliviscantur actionum
Dei fortis, sed præcepta ejus custodiant, Ps. 78, 6. 7. Ex-
emplum laudabile est in Abrahamo, Gen. 18, 19. Et hanc
Extrachita Ps. 89. 2.

Mirabilia
Dei enar-
randa.

Quæri hoc loco potest, cum v. 2. ita exaggeretur hæc
calamitas, quod nulla ei unquam similis fuerit, quomodo
hoc consentiat I. cum ea historia, quæ Exod. 10, 14. & seqq.
descripta est, de qua vide etiam Psal. 105, 43. & 78, 46.
II. Cum eo, quod est 1. Reg. 8, 37. 2. Chron. 6, 28. Unde pro-

Q. Quo-
modo nul-
la calami-
tas huic
similis.

CAPUT PRIMUM

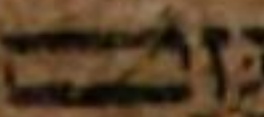
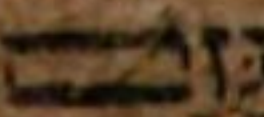
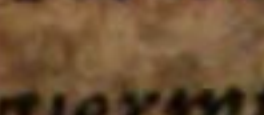
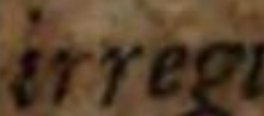
habilitate colligi posse videtur, quod saepius hoc malum affligere terram Israelis sit solitum. R. differt hæc calamitas I. Tempore, tum ab ea, quæ fuit in Aegypto, tum quavis alia, quod hæc 4. continuos annos; illa diem unum, vel alia paucos dies duravit. II. Copia variarum specierum, quæ hic numerantur quatuor, cum alibi tantum unius vel duarum fiat mentio. III. Numero, qui ibi longè major, locustæ enim in Aegypto totius terræ operiebant superficiem Exod. 10, 15.

PARS SECUNDA.

Narratio.
Quatuor
species in
sectorum
Judæis
immissæ.

1.

2.

Vers. 4.] Exordio præcedenti attentis jam redditis auditoribus res ipsa subjicitur brevi hac narratione: Residuum erucæ i. e. quidquid reliquum fecit eruca (Hebr. Amos 4, 9 sic dicta juxta Hebr. à i. e. decondit, eò quod proventum terræ decondeat, nisi quis malit rationem. Grammaticæ potiorem habens à rad. i. e. abscidit vel avulsit, deducere. Chald. à i. e. repfit ut vermis. Græcè à flexura corporis Colum. l. 11. de re rust. c. 3. Nomina autem hæc singularis numeri ponuntur collectivè & habent sensum pluralem Piscat.) comedit, devoravit, absumpsit infra c. 2. v. 25. locusta (Hebr. à rad. i. e. multus ac copiosus fuit, tum quia multæ ejus in istis terris erant species Lev. 11, 22. tum quia magna copia simul visebantur: Unde aliàs Scriptura magnam congregationem ac multitudinem cum locustarum comparat copius Jud. 6, 5. & 7, 12. Jerem. 46, 23. Jud. 2, 11. Chald. quod convenit cum Hebr. in plur. irregulariter flexo in Amos 7, 1. Nahum. 3, 17. h. l. verò

JOELIS.

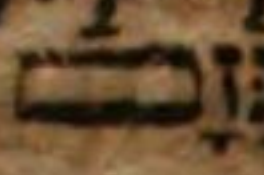
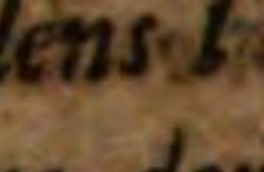
23

verò ἐδὴκῶς ponitur, cum aliàs sit nomen generale, ut patet
 ex collatione locorum Exod. 10, 14. Psal. 78, 46. & 105, 34.
 Græc. ἀκρίς, παρὰ τὸ τὰς ἀκρίδων τῶν ἀσχεύων καὶ τῶν
 φωνῶν ἐμμελῶν.) & reliquum locustæ comedit me-
 lolontha (quæ est Scarabæi species, Hebr. קִלְקִילִי secundū
 Hebr. à rad. קָלַף i. e. lambit, quia lambendo viriditatem
 absumit. Chaldaei vocant מְלֹלֹנְתָא à מְלֹלָא quod est vola-
 vit. Pisc. ex græco μῆλον, ein Meyenlaser à μῆλον
 i. e. pomum, quia flores mali arboris depascit. Non au-
 tem solum hortos, sed etiam vineas, ficus & oleas infestat.
 Vide Amos 4. v. 9. Drus. Jerem. 51. v. 4. 27. Nahum. 3.
 15. 16.) & reliquum melolonthæ comedit bruchus
 (Hebr. מְחַסֵּר q. dicas vastatorem, qui absumat omnia,
 à rad. חָסַר consumpsit, Deut. 28. v. 38. Chaldaei vertit
 מְחַסֵּר à חָסַר i. e. rapuit, evulsit, contraxit.) Ex qua
 Etymologia liquet, melius hoc nomen convenire cum Græco
 βροχῶς, qui teste Hesichio, est locusta viridis, ἀπὸ τῆς βρο-
 χῆς à mordendo & devorando sic appellata, quam quod est
 in versione Græca ἐρυσίτη, denotans non insecti, sed humo-
 ris noxij quandam speciem, quam nostrates vocant Ven-
 erilham. Vide, qui talibus delectaris, longè plura de
 his nominibus ac insectis apud Cornel. à Lapide p. 224. 225.
 226. Cum verò hic agatur de insectis, quæ devorando ab-
 sumunt germina, ut de tribus prioribus speciebus constat
 inter omnes, omninò verò videtur simile, etiam in ultimo
 membro eodem modo ac propriè vocem מְחַסֵּר accipien-
 dam esse, & proinde rubiginem hic non denotari. Nam
 quod ajunt nonnulli, ex rubiginis humore noxio sole su-
 perveniente oriri vermes (ein Geschmeiß) propterea mi-
 nus hoc loco admittendum est, quod cum non certa quæ-
 dam

3. קִלְקִילִי

4. מְחַסֵּר

CAPUT PRIMUM

dam, ut in tribus prioribus vocibus, designaretur species. Ut taceam, quod iūm κλίμας hæc elegantissima, quam omnino observasse prophetam credibile est, pereat, videlicet, quod quidem noccat, detondens præcipua germina, huic tamen succedens ob copiam noccat magis omni terræ proventui, corrodens lambendo etiam minutissima quæque, sit magis noxius, deniq, omnium maximum damnum det vastator omnimodus consumens fructus cum foliis, & cum his ramos teneriores, ut uia crescat oratio, sicut ipsum malum, cum ob priores leviores calamitates non egerint pœnitentiam, sed post unam pœnam semper secuta sit gravior, donec omnimoda veniret vastitas. Vide Drus. l. 13. obs. c. 10. Quod horum insectorum copia sæpe portendat non solum famem, pestem, sed maxime bellum, probat multis historiis, Aldrovandus in Locusta, quem aliquoties allegat Cornel. à Lap. & recens exemplum extat. de anno 1545. quod pluribus persquitur Moses Pflacherus pag. 27. significabatur locustarum copiâ bellum protestantium. Atque utinam non hoc anno eadem aura portendat!

Hæc 'de
insectis
accipien-
da sunt
proprie.

Ut autem hæc omnia proprie secundum literam accipiamus, non verò cum Hieron. & aliis, vel de quatuor regnis affligentibus terram Judæam allegoricè, vel de quatuor animi perturbationibus tropologicè, tam prophetiæ totius coherentia & scopus, quàm Moysis nos movet auctoritas, qui ob peccata populi graviora tales calamitates à Deo immissum iri prædixit, Deut. 28. 38. 39. quas deprecatur Salomo I. Reg. 8. 37. imò ipse Plinius homo alias maxime prophanus l. II. c. 29. scriptum reliquit, horum insectorum multitudinem esse signum iræ Dei. Interim non negamus,

JOELIS

25

negamus, quod alij urgent tantoperè, prophetam hunc etiam de hostibus terram vastantibus agere: id saltem inficiamur, primariò hoc loco fieri, in quo damnum terræ fructibus potius, quàm Judææ incolis ab hostibus illatum exaggeravit. v. 9. 10. 11. 12. quod fit cap. demum 2. & 3. quò traho glossam Maria. Ego credam utrumq; & famem & bellum hoc vaticinio contineri. Et quod secundo loco objiciunt, locustas ac reliqua insectorum genera non posse dici gentem infra v. 6. ibi, cum Deo, diluamus. Hebræorum quorundam sententia hæc est peculiaris, quod hæc 4. species non uno, sed singulæ singulis advenerint annis, tum quod una alteri eodem anno non fuisset relictura, quæ consumeret, tum quod cap. 2. v. 25. annorum fiat mentio, non unius. Quæ sententia, quia non est contra analogiam fidei indicari hic meritò debuit. Sa. Per hæc intelligitur Judææ per Chaldaeos vastatio, quater verò est vastata, ut in libris regum scribitur, scilicet tempore Joakim, Joachin, Sedecia & tandem per Nebuzardan. Verùm Lector, ubi hæc demonstrata reperisti? Veruntamen si libet scire de his plura, adis Cornel. à Lapide, qui nimum diligens in hoc, ut Lectorem à litera abducatur satis clarâ: pag. 227. 228. 229. cui si sua relinquatur certitudo, variæ possunt quæri accommodationes & allegoriæ.

LOCI COMMUNES.

Ex vers. 4.)

Omnes Creaturæ sunt DEI exercitus, quibus tam propugnat bonos, quam impugnat malos. Sap. cap. 16. & 17.

E

& 19.

Creaturæ
Dei exercitus.

CAPUT PRIMUM

& typicè Apoc. 9. Hinc Deus vocatur Dominus יְהוָה
Zebaoth i. e. Exercituum Esa. 6. v. 3. & seqq. Psalm 24
v. 10.

PARS TERTIA.

Proposi-
tio.

שְׂכָרִים.

Vers. 5.] In hac sua hortatione ad pœnitentiam, pro-
pheta alloquitur primùm auditores, deinde doctores, &
illos quidem vel impios peccatores, tanquam in peccato
mortuos & dormientes, vel pios, qui pro aliis sunt solliciti,
ac apud Deum cupiunt intercedere. Vos ebriosi,
qui lautè vivitis Esa. 5, 11. 12. Hebr. שְׂכָרִים, qui tan-
tùm potum inebriantem & vina fortissima bibitis, quale
genus potionis Hebr. שְׂכָר, & apud Latinos inde Sisera
dicitur, quod nomen etiam in Nov. Testamento retinetur
Luc. 1, 15. & à Basilio M. describitur, quod sit πᾶν τὸ δυ-
νάμειον μὲν δὲ ἐμπλήσσει, expergiscimini (Drus. ac-
commodatè, quia proluxior compotatio somnum conciliat)
ex somno securitatis Ephes. 5, 14. Rom. 13, 11. unde non ma-
lè vertunt Septuaginta ἐκνήψατε, quia ebrij etiam vigi-
lando dormiunt, & aliàs majorem temporis partem somno
consumunt, unde in N. Testamento γεννησέντες καὶ νήψοντες sæ-
pè conjunguntur 1. Thess. 5, 6. 1. Pet. 5, 8. 1. Pet. 4, 7. Ac
quamvis putetis, vestrum tantùm esse, seclari gaudium Esa.
5, 12. Sap. 2, 6. 7. 8. 9. tamen hic dies aliam vitam, alios
mores postulat, flete, postquam apud animum præsentem ca-
lamitatem considerastis Amos 6, 6. imò ejulate omnes
vini potatores, qui vino vos inebriatis. Sic, non est
regum, bibere vinum, Proverb. 31, 4. vult dicere, inebri-
are se vino. Drus. Confer infra c. 2, 25. Exerc. bibl.

ed. 2.

edit. 2. p. 197. Etsi enim vos pro vestra socordia hanc pœ-
nam divinitus immissam considerare nolitis, tamen re ipsa
sentitis Dei judicium in ipso ore & labris vestris. Ejulate
igitur propter mustum, vinum novum & bonum, Chald.
כַּמֶּר מֵרֵר vinum merum nondum dilutum, eò quod
excisum est ab ore vestro, quò minus ab eo attingatur,
sed removeatur quando ab insectis devoratur, עֵסִיס autem
proprie omnis potus est, qui contusione vel calcatione ex-
primitur, etiam ex pomis, pyrisq, similibusq, arborum fru-
ctibus Cant. 8, 2. derivaturq, ab עֵסֵס i. e. conculcavit Mal.
4, 3. qua ratione etiam differt à תִּירוֹשׁ quod tantum vini
mustum est Jud. 9, 13. infra v. 10. & hoc ab illo distinguitur,
ut species à genere.

עֵסִיס

תִּירוֹשׁ

Vers. 6.] Causa hujus luctus sequitur sub מַיְמֵהֶם & ebriis
competente, ita unusquisq, vestrum, o ebriosi, quos tan-
git hoc malum, dicat: Gens ascendit super terram
meam, robusta & innumera, quæ omnem viriditatem
herbæ, stirpium atq, arborum ita absument, ac si dentes ejus
essent dentes leonis, & si molares ei forent tales, qua-
les sunt immuni leoni. Apoc. 9, 8. Drus. l. 2. observ. cap. 3.
De nominibus autem variis leoni tributis vide Comm. in
Psal. 7. Ita enim in text. Hebr. crescit oratio, cum lon-
gè fortiores sunt מַתְּלֵעוֹר quàm שִׁנֵּי Psal. 58, 7.
Prov. 30, 14. longè crudelior ac robustior sit לִבִּי quàm
לִיאָה, qua de re dictum est in Psal. 7, 3. Drus. in conje-
ctan. in edit. græcam. לִבִּי putant Græci denotare ca-
tulum leonis: putant idem Jonathan & Latine autor
versionis, quos exempla sacri codicis refellunt, maxime
Jobi locus cap. 4. 11. ubi leoni huic catulos assignat. Quod
verò scriptura, ut notat Kimchi in h. l. omnem congrega-

¶ appellatur in
S. lit. quævis con-
gregatio ex viven-
tibus.

¶ refutatur
Oecolampadius.

tionem ex viventibus appellat ¶ i. e. gentem, vel inde pro-
bari potest, quod formicas etiam & mures montanos appel-
lat eadem ratione ¶ Prov. 30, 25. & 26. Annotat
Drus. sic Columell. i. intestino bello totæ gentes consumun-
tur, de apibus. Item Virgilius de piscibus lib. 4. Georg.
V. 430. Hom. Iliad. β. μνίστων ἐθνεα πῶμα. Virgil. 4.
Georg. v. 4. totius gentis i. e. apum. Huc trahit etiam lo-
cum Soph. 2, 14. Schindlerus in Lexico. Neque est propheta
indignum, (ut scribit Oecolampadius inconsideratè) de
vermibus concionari, siquidem de iis ex Spiritus S. instinctu
agunt Prophetae alibi Prov. 6, 6. Amos 4, 9. & 7, 1. Na-
hum 3, 15. & propterea de iis verba facit Joel, ut damno ab
iis illato expergefieri Judæi resipiscant, ductâ metaphora
à magno & valido aliquo exercitu, ad indicandum nume-
rum & robur insectorum, ut non satis causæ sit, cur necessa-
riò cogamur allegoricè hoc de hostibus terram vastantibus in-
telligere, siquidem in his verbis non tam est prophetia fu-
tura, quàm declaratio præsentis cladis, ut ex Dan. cap. 7.
4. 5. 6. 7. qui quatuor regna sub quatuor describit ani-
malibus, probari hoc nequeat, quandoquidem sunt loca
longè diversissima. Ibi est visio de rebus futuris v. 1.
& 2. quæ exponitur v. 17. & seqq. hîc verò est exaggeratio
calamitatis præteritæ ac præsentis. Quid? quod
Deus c. seq. v. 11. & 25. hæc ipsa insecta sua vocat castra
& copias, & quod non sunt equites, currus, sed quasi species
equorum, species ejus, sicut equites, ita current ibid. v. 4. q.
strepitu currum salient, q. populus robustus instructus
ad prælium vers. 5. Concludimus igitur tum ex his, tum
ex scopo Prophetae, & consequentibus, de insectis, non
de hominibus terram vastantibus sermonem h. l. princi-
paliter

paliter fieri, & propterea hoc proponi, ut cum inde intelligunt Judæi, non potuisse hoc casu fieri, sed ex iustitia Dei, tales pœnas in lege comminati, Deut. 28. à peccatis desistant. Quamvis autem cam locustis hic descriptis possint in multis comparari hostes Judæorum Assyrij, tamen de iis principaliter hic non agitur. Vide supra ad v. 4. Non igitur ipsum populum vocat vineam, ut Esa. 4. 1. Cant. 2. 15. Jerem. 12. 10. Matth. 20. 1. Marc. 12. 1. Luc. 20. 9. Apocal. 14. 18. sicut quidam decepti vulgata versione existimant, vel vitem & ficum, ut Psal. 80. 9. Jerem. 2. 21. sed ipsas stirpes naturales, de quarum desolatione ita porro conqueri unusquisque Judæorum inducitur.

Populus
hic non
dicitur.
Vinea, vi-
tis, ficus.

Vers. 7.] Disposuit redegit vitem meam in vastitatem, & ficum meam in spumam, nudando nudavit (i. e. prorsus, folio, floribus, fructu, cortice, LXX. ἐρευνῶν ἐξερῶν ποτεν pro חֲשֹׁךְ חֲשֹׁךְ suo more legerunt חֲשֹׁךְ חֲשֹׁךְ uti notat Mercerus & Drusus) eam ac deiecit, adeò ut albi evaserint palmites ejus. In quibus verbis I. notanda est enall. numeri, siquidem nomina illa vitis & ficus collectivè accipienda sunt. II. vera significatio vocis חֲשֹׁךְ quæ in nullo alio loco scripturæ occurrit, investiganda. Descendit ea à radice חֲשֹׁךְ, propriè spumavit, metaph. ira efferbuit. Unde est nomen חֲשֹׁךְ i. e. spuma Hos. 10. 7. metaph. fervor, indignatio Num. 1. 53. Quidam ad propriam significationem verbi respicientes vertunt חֲשֹׁךְ, ut spumam, ut significetur, omnem humorem radicalem exstillare, & in spumam concreescere, sicut fieri amat in arboribus æstate decorticatis. Alij paulo aliter accipiunt pro fungo seu clavo, qui est tuber

חֲשֹׁךְ
quod hoc
loco.

CAPUT PRIMUM

adnascens imis arboribus, quæ aut vetustate, aut alio vitio fructum afferre desinunt, cum humor radicalis crudus circa imam arborem subsidit, & clavos, tubera, aliaq; vitia tanquam despumans excreat. Pisc. Est vitium arborum, de quo sic Plinius l. 17. c. 24. Olea præter vermiculationem, quam æquè ac ficus sentit, clavum etiam patitur, sive fungum placet dici vel patillam. Nonnulli deniq; metaphorice attendentes significationem, ita hanc vocem periphrastice explicant: disposuit vitem meam in tantam vastitatem, quæ mihi colono ac Domino suo iracundiam ac dolorem intolerandum afferat, ad quod alludens Chald. interpres vertit שפף ופחפח in efflationem animæ, i. e. tantam vastitatem, ob quam non immerito quis animum abiciat vel despondeat.

הלכה

Sensus autem reliquorum verborum in textu est: Gens illa insectorum omnino nudavit arbores meas, ore suo decorticans, eos cortices exspuens, inq; terram dejiciens, adeo ut planè albuerint (ita enim לָבֵן in Hiphil etiam intransitive occurrit Psal. 51, 9. Esa. 1, 18.) stirpes seu frondes tenuiores, quas propterea, quod plerumq; perplexæ & intricatæ sunt, Hebræi שִׁטְמוֹת à R. שִׁטְמוֹת i. e. perplexus fuit, Græci verò, quia vitibus hoc potissimum competit, καλήμυξ appellant Genes. 40, 10. 12. Joh. 15, 2. 4. 5. Tremellium & Junium reprehendit Piscator, quod verterint botri, quum ab illis manifestè distinguantur.

Vers. 8.] Hactenus ebriosos per prophetam allocutus est Jehova, iisq; quid queri merito debeant, & quibus verbis, exposuit; nunc porro totam synagogam Judæorum alloquitur, quæ etiam causa est, cur in singulari numero & genere fœm. verbum Hebr. protulerit עֵיטָל Ejula (videlicet

JOELIS.

deficet (העיר) rad. Chald. ללנ lamentari, plangere, i. e. Hebraicè קין. Fac planctum maximum, adeoque talem, qualem nova nupta lugens accincta sacco si-
ve cilicio, propter maritum adolescentiæ suæ, præ-
maturâ morte abreptum, facere solet. Hujus enim amor, quia est longè tenerrimus, etiam maximè à sua nymphea re-
damatur, quem suum amorem hæc amarissimis testatum fa-
cit lachrymis in ipsius funere, ut summus planctus huic benè
comparatur, aut simili, vide Psal. 35, 14. Proverb. 2, 17
& 5, 18. Esa. 54, 6. Malach. 2, 15. 2. Sam. 1, 26. Vox
בתולה notat mulierem viripotentem, maturam viro, &
plenis nubilem annis, tam eam, quæ intacta adhuc est, &
integra, ut Genes. 24, 16. ac quæ propriè dicitur Hebr.
עלמה, quàm eam, quæ jam nuper nupta est, ut hoc loco,
ubi ei maritus adolescentiæ tribuitur. Piscator tamen
vult intelligi cum, qui uxorem virginem sibi despondit,
sed nondum eum ea consuevit, quippe mortuus ante con-
suetudinem conjugalem. Vatablus. Ex h. l. intelli-
mus, בתולה significare etiam eam, quæ corrupta est. Ma-
rian. Plange ut solet puella lugubri veste indui, cum amisit
virum, cui junior nupsit in tenerâ ætate. Sa. Virgo, i. e. a-
dolescentula. LXX. τὸν παρθένον, virgineum, qui vir-
ginem duxit. Unde Græci verterunt ὑμῶν, & cur
Gen. 24, 16. adjiceretur, quod non fuerit viro cognita,
si poterat solum nomen Hebræum sufficere. Accingi ve-
rò sacco per metonymiam signi scriptura vocat, versari
in luctu, sumpta locutione è medio & more ejus gentis, quæ
in luctu contractioribus utebatur vestibus Esa. 3, 24. in
pœnitentiæ & humilitatis signum Jon. 3, 5. (in quem lo-
cum vide quæ dicta in edit. 2. Comm.) Matth. 11, 21. ut de-

mon-

35

Luctu no-
væ nuptæ
in mariti
funere.

בתולה

עלמה

Accingi
sacco, i. e.
lugere.

CAPUT PRIMUM

monstrat exempla Jacobi Gen. 37, 34. Davidis 2. Sam. 3, 31.
Jobi Job. 6, 15.

Vers. 9.] Causa hujus imperati luctus subjicitur in sequentibus. Et quidem primo loco, quod non suppetat, unde Dei cultus ritè peragatur: impij enim tantum dolent ob frumentum aliàq; Dei dona ablata, quod gulæ nequeant satisfacere: pij verò potissimum hoc ægrè ferunt, quod desit materia, quâ suam Deo in mandato cultu declarent gratitudinem, quo reliquis omnibus gentibus antecellebant Judæi Num. 28. & 29. cap. Factum namque est calamitate ab insectis illata, ut succideretur munus & oblatio, quæ fiebat ex similâ Hebr. מִנְחָה Lev. 6, 14. Psal. 141. 2. sacrificium cibarium, das Speisopffer / Drus. fercum quod erat genus libi in sacris, ut Festus ait. Hinc fertores ferto libantes Isidoro. Chald. פִּירְיָא quæ vox etiam in novo Testamento retinetur Marc. 7, 11. & libamen Hebr. לִבְנָה, quod fiebat ex vino Levit. 6, 16. Psal. 16, 4. quæ duo omnibus reliquis sacrificiis adhiberi solebant. Quia igitur hæc cessabant, omnia simul cessasse sacrificia, probabiliter ex consequenti concludimus, quia hæc sine illis ritè offerri haud poterant. Sic textus habet: Planè luccisa sunt sacrificia ex domo Jehovæ, id quod inde quoque liceat animadvertere, quod lugeant sacerdotes ministri Jehovæ, quippe qui hætenus ex muneribus & libaminibus vivebant Num. 18, 8. 9. & seqq. Gravissimè ergò Deum offensum esse oportet, quod se quoque ipsum, suosque ministros ob peccata vestra debito suo privat, id quod ex hac penuria colligendum imprimis fuerat. Quod ut tantò fieret melius, eam ulterius describit valdè accuratè, atque adeò, ut annotante Luthero & Vatablo à figuris poëticiis non absti-

מִנְחָה

קִירְיָא
פִּירְיָא

abstineat. Sicut enim apud Poetas dicuntur videre prata
& segetes; ita contrario modo Joel agrum lugere mustum pu-
de fieri, oleum languere asserit, qualia prosopopœæ exempla
Job. 8, 18. t. 28, 21. Proverb. 30, 16. Esa. 5, 14. Ose. 13, 14.
1. Cor. 15, 55. Ps. 85, 10. 11, 12. Ps. 114, 3. 4. 5. 6. & alibi quoq;
observare est.

Vers. 10.] Vastatus est ager Hebr. וַיִּשְׁחַרְחַר,
ubi pulchra est allusio, ut infra v. 14. luget tellus, quod
potius metaphoricè accipiendum pro eo, squallet ac horret
frumentum in terra, ut Esa. 24, 7. vel luget ipsa terra
propter rerum ex ipsa natarum corruptionem. Maria.
Terra ridere videtur, cum vestitur viriditate & floribus;
lugere, quum iis caret. Vide Drus. in Q. & R. lib. 1. q. 27.
Salustius l. 2. frugum pabuliq; locus ager. Vide infra cap.
2, 21. quam b. l. metonymicè cum Hieronymo pro iis, qui
in terra versantur. Ita enim major verborum erit
emphasis, q. dicat: quia bruta terra luget, multò magis
oportet lugere homines, quorum causa illi hac contingit
horriditas; deinde ita paulò post hoc eodem versu expli-
catur: denique vox וַיִּשְׁחַרְחַר propriè terram significat hu-
midiorè, tenaciorem ac fecundiorè, quæ quia sæpè ru-
bet, ut in regione Babylonica, ubi primum hoc ei nomen
impositum, ab וַיִּשְׁחַרְחַר i. e. rubuit, ita dicta est. Unde et-
iam illud consequitur, ut quia tam frugifera terra excoli
maximè solet, hoc nomen sæpè significet terram, quæ coli-
tur, & conseritur frugibus, quomodo differt à voce וַיִּשְׁחַרְחַר,
quæ tam arboribus & herbis, quàm frumento destinatam
terram notat. Confer v. 11. & 12. hujus cap. Lugere au-
tem tellus quia per nimium aestum & insecta varia vasta-
tum est frumentum, exaruit mustum Hebr. וַיִּשְׁחַרְחַר

Tellus di-
citur lu-
gere.

differe-
tia inter
וַיִּשְׁחַרְחַר
& וַיִּשְׁחַרְחַר

CAPUT PRIMUM

34

חוביש

composi-
tum ex
חוביש &
בוש

Infecta
quibus no-
cuerint.

quod vel à rad. חבש i. e. aruit, vel à בוש i. e. erubuit, pudore suffusus est, deduci, vel ex utroque compositum esse potest: illo modo propriè quidem, hoc v. impropriè musto competit, sed valdè emphaticè, q. dicat, Puduit ipsum mustum, cum non respondeat hominum expectationi, quod Germani eadem efferunt metaph. Der Wein sieht schändlich quemadmodum oleo languor & morbus attribuitur his verbis: Elanguit, i. e. emarcuit oleum sicut de voce חבש dictum est in Psal. 63. Mar. languere olive videntur cum fructum non ferunt. Et hæc est quarta species rerum, quibus damnum ab illis insectis illatum fuit. Sunt enim hac calamitate I. vines desolatae v. 7. & 12. & cum iis excisum est vinum dulce v. 5. libamen v. 9. mustum v. 10. II. frumentum est vastatum in agro v. 10. & cum eo perit munus, quod ex simila fiebat v. 9. triticum, hordeum & tota agri messis v. 11. III. ficus nudantur v. 7. & 12. IV. languet oleum v. 10. V. Malus punica, palma, malus & omnes arbores agri arescunt v. 12.

Vers. 11.] Quia verò, ut ex hac enumeratione constat, malum potissimum vos agricolas & vinitores tangit, o agricolæ erubescite, ita perire vestrum laborem, vestram spem, propter triticum, imò quod eò longè est vilius, & facilius crescit propter hordeum, quia perit totius agri messis. Epulate vos vinitores (ita enim has duas voces v. 11. חוביש & חיליו potius in imperativo modo positas statuimus, quàm cum plerisque in indicativo, tum ut tantò melius textus cohæreat, si eadem servetur apostrophe, quæ fuit v. 5. & 8. & quæ sequitur v. 13. & 14. tum quia scopo prophetæ hoc magis respondet, qui est, Judæos in miseriam præsentem deducere.

Vers.

Vers. 12.] Quia vitis exaruit, ficus clanguit, neq[ue] tantum ij fructus, quibus Deus necessitati hominum confu-
lit, sed etiam perierunt, qui voluptatis gratia sunt concessi,
quibusq[ue] libenter vescuntur homines, exarescunt, videlicet
malus punica, palma & malus vulgaris, imo omnes
relique arbores agri, quia inquam, exaruit, imò po-
tius confusum est gaudium è filiis hominum. Per
prosopopœam enim fingit Propheta, q. pudeat gaudium pro-
dire in conspectum hominum, cum omnes lugeant, eò quod pe-
riit messis, ex qua & in qua gaudere solent homines maxime
Esa. 9, 3. Psal. 4, 8. Esa. 16, 10. Jerem. 48, 33. Propte-
rea autem tam sæpè his versibus idem propheta repetit ut
declararet I. insignem populi stuporem, qui vix quidem hor-
renda Dei illa judicia attendit. II. Ejusdem malitiosum
errorem, quo has calamitates vel ad causas naturales vel
fortunam refert. III. Suum in populum, miseris perdi-
tum, amorem, quo fit, ut vix satis suam de ipsis testatam fa-
cere potuerit sollicitudinem. Iterum autem repetendum
est, quod suprà v. 4. dictum, collectivè superiora nomina esse
accipienda, & pluraliter significare. Etiam observandum
est h. l. correctivam vel assertivam esse particulam. Pisc.
Sic 1. Reg. 18, 34. Prov. 2, 3. Esa. 7, 16. notat imò. Mari-
ana veritè profecto cum Chaldaeo interp.

Pudet
gaudium.

Vers. 13.] Postquam verò ita satis copiosè exposuit
malum, mali hujus subjicit remedium, & cum omnes qui-
dem Christianos decet, ut precentur pro fratribus, Jacob. 5,
16. sicut vers. 8. eos hortabatur; tum imprimis verbi mi-
nistri & doctoribus Ecclesiae hoc competit Jerem. 18, 20.
Eos igitur porro alloquitur, hortaturq[ue], ut & ipsi agant
F 2 pœni-

Accingi
h. l. saccis
indui.

Non festi-
nare, ut
vult Cal-
vinus.

וְנָא י. ע.
דְּעִיטֵה.

pœnitentiam, aliosq. suo hoc exemplo, ut agant, excitent.
O sacerdotes, qui peculiariter hîc affligimini supra v. 9.
accingite, accingite, inquam, saccos, & cilicia, sicut hæc
ellipsis expletur Jerem. 4, 8. & paulò post ubi jubentur in
saccis pernoctare, ac aliàs hoc verbum construi solet cum
voce פָּו vel פָּוּ supra v. 8. Sic 2. Sam. 3, 31. 1. Reg.
20, 32. Esa. 3, 24. & 15, 8. & 22, 12. Jerem. 6, 26. & 49, 3.
Thren. 2, 10. Ezech. 7, 18. & 27, 31. Nam quod Calvinus
metaphoricè pro festinare melius accipi posse existimat, ex-
emplo scripturæ idoneo, credo, destitui. Saccis induti
plangite, non vulgari modo lugete, sed quàm vehementissi-
mè, quod notat vocabulum פָּנָא planxit, i. e. gestu externo
testatus est suam tristitiam Jerem. 6, 26. non saltem dolen-
te, aut flete, sed ejulate ministri altaris, 1. Corinth. 9, 13.
Venite וְנָא quod hoc loco hortantis est potius, quàm quid
faciendum, hac voce præcipientis, ut Psal. 95, v. 1. וְנָא
וְנָא vel וְנָא Gen. 11, 3. 7. & 38, 16. Exod. 1, 10. quando
enim continuo post hæc & similia imperativi modi verba
sequitur alius Imperativus, ipsa adverbii loco ponuntur, &
vim hortantis particulae obtinent, ut age, agite, agendum
apud Latinos. Pisc. ingredimini, in atrium ut ibi Deum in-
vocetis. Agite pernoctate in saccis, quibus vos accin-
xistis, ministri Dei, Dei autem mei, qui me ad vos misit,
nolens vestrum interitum Ezech. 18, 32. & 33, 11. & apud
quem ego quoque pro vobis intercedam, si huic meæ admoni-
tioni paretis. Plangite, quia gravis est hæc calamitas,
qua cohibetur, seu ob fructuum penuriam prohibetur, à
domo Dei vestri munus & libamen supra vers. 9.

Vers.

Vers. 14.] Neq. vos soli ita Deo supplicate, verum pro officii ratione publicum indicite jejunium, Chald. decernite, (id quod phrasi Hebr. effert propheta, sanctificate jejunium, ubi sanctificare est à rebus aliis communibus segregare. Sic infra c. 2. 16. & 3. 9. Esa. 13. 3. Jerem. 6. 4. Mich. 3. 5. Syr. 35. 8.) proclamate diem interdicti Hebr. יָצַד, quæ vox propriè notat, diem cessationis ab opere servili extraordinariè indictum, quo æquè ac in solenni festo cultui divino tantum vacarent, ab יָצַד i. e. clausit, continuit, prohibuit, quia & populus in officio sacro continebatur, & ab opere servili prohibebatur. Vid. 2. Reg. 10. 20. Jerem. 9. 2. Aliud tamen festum interdicti erat ordinarium, de quo Levit. 23. 36. Deut. 16. 8. Vide de voce hebræa Lexicon Buxtorfii. Aquila vertit, diem collectæ, fortè putat esse ab יָצַד thesaurum collegit. Nunc vide Drusii fragmenta. pag. 302. Tres ordines olim fuerunt in Rep. Judaica. I. Sacerdotum. II. senum seu principum Jerem. 1. 18. III. plebis, quæ h. l. habitatores terræ: Congregate seniores, tam eos, qui canis & annis sunt tales, siquidem horum reatus est gravior, quàm illos, qui officio ac dignitate, siquidem horum culpa populus plerumque ita dissolutè vivit Ose. 5. 10. & 7. 5. Et quid multis? quoniam omnes omninò sunt rei, oportet ut omnes hoc profiteantur publicè conjunctim. Congregate itaque omnes habitatores terræ in domum Jehovæ DEI vestri, qui adhuc vester protector futurus est, si ad ipsum reversi fueritis, quique olim de hac sua domo peculiarem fecit promissionem, fore ut in ea exaudiantur, quotquot in hac & similibus calamitatibus ipsum fide invocaverint, 1. Reg. 8. 37. 38. 39. 2. Chron. 6. 28. & 29. Ex hoc autem loco vi-

Sanctifi-
care i. e.
segrega-
re.

יָצַד

CAPUT PRIMUM

detur colligi, Joel ad tribum Juda loqui, ubi erat templum. Marian. In hanc igitur domum Jehovæ congregati, clamate ad Jehovam, orantes, ut præsentia mala auferat, dicentes, & hac sequenti utentes precatationis formula. D. Winckelm. Oratio præsupponit fidem. Illi enim rectè orant, qui ex verbo promissionis certi sunt de exauditione. Piscator verò illud complementum, dicentes, putat non esse genuinum, quia ex v. 16. apparet, ipsum prophetam loqui.

Dies Jehovæ.

Vers. 15.] Eheu dici isti, (Drusius heu diem illum, Discant. eheu diem istum. Sic Cicero in orat. antequam iret in exilium : Eheu conditionem huius temporis. In græca versione est, ἐκ τῶν ὁρίων ὁρίων ὁρίων. Hier. clamate ad Dominum vehementer, heu mihi, heu mihi, heu mihi. In vulgata versione lat. est aaa, in quibus tribus a Cornelius à Lapide & quos ille citat, magna quærent mysteria. Vide pag. 233.) Væ nobis hoc tempore viventibus, nam propinquus est dies Jehovæ, dies angustiae Esa. 37. 3. dies tenebrarum, non autem lucis Amos 5, 17. 18. 20. Infra c. 2, 2. & iudicii Dei Sophon. 1, 7. 8. 1. Cor. 4, 3. non quidem extremi (ut minus rectè hunc locum accipit Bellarminus l. 1. de pugat. c. 5. & prout eadem vox usurpatur apud hunc prophetam c. 2, 31. Vide Franzium de Interpretat. script. pag. 907. 908. &c.) sed extraordinarii, quo peccata nostra punit, & qui dies similis vastationi ab omnipotente advenit, Esa. 13, 6. cui non possumus vi resistere, sed tantum penitentia vera quærere remedium. In Hebr. est iterum paronom. elegans יְשׁוּעָה יְשׁוּעָה ut sup. v. 10. & allusio ad illius nominis Dei יְשׁוּעָה, Derivatur enim, ut dagešch indicat, à rad. יָשַׁע i. e. vastavit,

vit, & notat eum esse *κύριον παντοκράτορα* 2. Cor. 6. 18. qui, si velit, omnia possit pro sua omnipotentia vastare ac redigere in nihilum. Nam quod alii hoc nomen volunt esse compositum, ex relativo inseparabili *י* & nomine *י* i. e. sufficientia, ut notet eum, qui sit *אֱלֹהִים*, potius allusionem quandam, quàm veram Etymologiam asserre videntur, cum hæc derivatio exemplo careat. Alii verò adhuc longius abeunt à vero, quando id derivare volunt à *יָבִישׁ* i. e. ubera, eò quod Deus omnia q. uberibus nutriat. Sed ad rem. Propterea sine dubio omnipotentis hujus vastatoris Joel h. l. meminit, quod Judæi, qua erant securitate, etiam in mediis malis sibi blandientes, felicem sibi quomodocunq. viverent, pollicerentur eventum, nec magnopere laborarent, ut bonas suas vias efficerent, ut apud Jerem. c. 7. 3. 4. 5. 8. ut valdè probabile sit, quemadmodum ibi clamant: Templum Domini, templum Domini: Ita eos in hac clade sibi invicem accinuisse: DEUS pater noster est *י*, qui potest huic malo facile mederi, propheta rectè ait: DEUS est *י*, sed ita, ut possit, quod hoc nomen sonat, vobis impænitentibus asserre vastitatem, ideoque resipiscite, ut quâ vos jam oppugnat, deinceps propugniet potentiâ, & hanc vastitatem in hostes vestros convertat, Psal. 91. & 79. Marianæ *χολιον* hic revera est *σκολιον*, nempe vastitas à potente, non ab omnipotente, quia non loquitur de Deo, sed viro potenti, cujus vastationi nemo resistat. Sa rectius, potente i. e. DEO, Chald. omnipotente. Vide Drusium Quæst. l. 2. q. 1. Mar. refutat Corn. à Lap.

Deus quare dicatur *י*

Vers. 16.] Ut tamen supra satis copiosè hanc vastitatem descripsit, ita nunc breviter per *ἀνακεφαλαιώσιν* eam

Interro-
gatio ne-
gativa a-
pud Hebr.
sæpe ve-
hementis-
simam ef-
ficat affir-
mationē.

eam adumbrat: Nonne, inquit, coram oculis (vulgo
lat. vestris. Sic LXX. at Hebr. & Chald. nostris, Sa.)
nostris cibus excinditur, interrogatione adhibitā, quæ
apud Hebræos sæpissimè vehementissimam efficit affirma-
tionem, Gen. 13, 9. & 19, 20. & 20, 5. Exod. 14, 12. J. s. 1, 9.
& 10, 13. Jud. 4, 6. 1. Sam. 20, 37. 1. Reg. 22, 41. Job. 6, 70.
Videmus profectò, videmus ab his infectis omnia absumi, &
tamen in media luce cæcatimus, quæ hæc est supina negli-
gentia? Neque tantum ea, ex quibus vivamus, Deus
subtrahit, perum etiam, quæ sibi à nobis afferri jussit ex ter-
ræ fructibus, ut cum eo letaremur, eadem opera nobis ade-
mit. Cibus autem intelligitur, quem terra fert, & ut alma
mater suppeditat Hab. 3, 17. Excinditur enim hac pe-
nuria ex domo Dei nostri, in qua quotannis cum ma-
gna lætitia offerri solebant frugum primitiæ Levit. 23, 16.
Deut. 16, 9. 10. & seq. lætitia & exultatio, cum neq. ipsi
offerrentes coram eo lætentur, neq. ipse Deus spontaneis obla-
tionibus, præcipuè verò vini libamine delectetur, quò non-
nulli trahunt illud, Jud. 9, 13. Ubi vinum dicitur lætificare
Deum & homines, quod tamen divino modo accipiendum
esse monemus.

Vers. 17.] Prius membrum hujus ἀνακεφαλαίωσης
in sequentibus iterum explicat propheta ab adjunctis qui-
busdam h. m. Mucida facta sunt sata sub glebis suis.
Ita n. tum ob antecedentia & consequentia, in quibus de ci-
bo ac frumento, ejusve apothecis agitur, tum ob etymologi-
am, Hebræa verba מְרִירָה מְרִירָה מְרִירָה
cum Luthero nostro interpretari malumus: Der Same
ist unter der Erden verfaulet / quàm cum Græcis, vulgò
LXX. διδίδω, ἐσκήθησαν δαμάλεις Ἰπὶ τῆς γῆς, αὐτῶν
valde

valdè imperitè, dum pro פָּרָרָא, פָּרָרָא legerunt, duasq; ultimas voces planè non intellexerunt; vel cum vulgata versione: Computruerunt jumenta in stercore suo, quam sibi defendendam sumit cum Mercero Jesuita Ribera, & Cornel. à Lapide, ut nullis argumentis, ita conatu frustraneo. Ad rem enim, de qua agitur, omninò pertinet, quod mucida facta sint, sata sub glebis, siquidem, hinc penuriam oriri, testatur experientia: & contrà, quod ipse substituit, huc non pertinet, siquidem de jumentis demum agitur v. 18. Et causa, ob quam hoc statuit Jesuita, est falsissima, videlicet quod jumenta timore hostium domi manere cogantur, nec foras educi possint. In hoc enim cap. de hostibus non agit propheta, sed de insectis, ut supra vers. 4. & 6. probatum est. Sed his missis, ipsa verba Hebr. satis eum refutant. עָבַשׁ enim ob commutabilitatem ejusdem organi literarum est pro עָבַשׁ, quod verbum apud veteres Rabbinos significat mucidum fieri. Unde Chald. interpres benè vertit אֶתְמַסִּינָא id est, resoluta sunt in terram. Varro l. 1. de re rustic. 51. ne situ perminosa in rimis ejus grana oblitefcent. פָּרָרָא est fœm. plur. Paul. Kal. quod hoc loco in nomen degenerat, & sata significat, à dispersione ita dicta, cum פָּרָרָא notat separavit, disjunxit. Unde hæc eadem vox participaliter accepta, eodemque modo scripta, occurrit Ezech. I, II. ut non sit necesse propter defectum תָּרָא, mutare significationem, q. notet jumenta, eò quod nomen פָּרָרָא mulum, פָּרָרָא mulam denotat. Quis enim est adeò stupidus, in Hebræis, ut inde hoc nomen plurale inter declinandum deduci posse sibi persvaderi patiatur? Quis adeò stupidus, ut propterea, quod voce aliqua conjugata notetur mulus,

Refutatur
Mercerus
& Ribera.

עָבַשׁ
עָבַשׁ

פָּרָרָא
quid h. l.

מִכְרָפָה

אֲצִרוֹת

una species, hoc nomine omnia animalia appellari credat sine ullo exemplo? Accedunt ad nostram sententiam Hebr. doctissimi, qui vertunt *הַחֲפֹרִי* vel *הַחֲרֵעַ*. Eandem non leviter confirmat præpositio *תַּחַת* quæ est hoc loco in textu, & propriè Sub, nunquam verò In, quod equidem sciam, in sacris literis significat. Marian. Computruerunt jumenta, scilicet paleæ non erant, ubi cubarent. Sed agnoscit hoc non subsistere, ideoq; subjicit. Hebr. computruerunt grana seminis sub glebis suis i. e. non solum locustæ & bruchus nocent, sed ipsa semina computrescunt. Ex iis culmus & spica non exstat. Sa priora exponit, jumenta morientur præ inediâ. Deniq; vox *גִּבְרֹפֹר* potius glebas terræ, quæ sunt massæ terræ convolutæ, à *גִּבְרָה* id est convolvit, quàm stercorea denotat. Quia igitur semina, terræ credita, sub glebis suis computruerunt, spes messis non supererat, hinc adeò factum, quod subdit Propheta, Desolata sunt horrea, Hebr. *אֲצִרוֹת*, quæ vox propriè quidem thesauros notat, hîc verò speciatim locum significat, in quo in usum anni sequentis fruges reponuntur, qui eandem ob causam à Græc. *ἀποθήκη* vocatur Matth. 13, 30. Luc. 12, 18. Hanc interpretationem probat sequens ἐρημνεία, destructa sunt, quia exaruit frumentum, nec ulla spes messis futuræ restat. Marian. sanè horrea diruuntur neglecta, cùm fructus non suppetunt, qui conduntur.

Vers. 18.] Atque hæcenus hoc malum fuit exaggeratum ex in commodis in homines redundantibus: nunc quomodo idem etiam animalia affligat, exponitur per exclamationem patheticam: Quàm ingemiscit omne jumentum! Quàm (ita namq; particula *וְ* verbo jun-

cta,

Haec explicanda, & in initio sententiae posita *וְכֵן תִּהְיֶה* repetenda est, ut dictum est in Psal. 3, 2.) perplexa sunt armenta bouum, quae similia sunt iis, qui turbantur animo: hinc inde errant mœsta, cum nesciant, quo sit eundum pabuli causa, cum nullum sit pascuum illi: Imò non tantum suppetit pabuli, quo saturentur minora animalia, siquidem & greges ovium desolantur. Ubi notandum apud Hebræos *בְּקָר* esse commune nomen ad omnia animalia circumcurata, greges bucerias appellat Lucretius lib. 2. alii buceras campi, ex Hebræo, quibus homines vel in cibo vel labore utuntur, pertinens, sicut *בְּקָר* omnia minora pecora comprehendit. D. Winckelm. Videtur hæc exaggeratio esse inanis & ociosa *תוֹמָיָא*, sed revera non est. Cum enim tanta sit hominum securitas & perversitas, ut in præsentissimis malis cæcitant, & sibi pacem ac successum felicem promittant, certè opus fuit hac tam diligenti calamitatis & periculi inculcatione.

Vers. 19.] Hactenus propheta, quàm fieri potuit, diligentissimè ad pœnitentiam & preces excitavit alios, quos quia videbat tardiores, suo exemplo commovere voluit, & affectu suo calamitateque urgente, in hæc prorumpit verba: Reliquis surdis, nec magnoperè has admonitiones curantibus, ego clamabo voce sublata (id quod verbum *וְהִנֵּנִי* notat, vide Psal. 4, 2.) clamabo, inquam ad te Jehova, qui benignus pater es, Esa. 64, 8. & servare nos solus vis ac potes in hac miseria, in qua iræ tuæ ignis consumpsit habitacula deserti, & flamma inflammavit omnes arbores agri sup. 10. 11. 12. Ita videlicet videtur commodius, scopo prophetae aptius, scripturae stylo convenientius, si improprie & generatim illas voces, Ignis & flamma,

Rejicitur
explica-
tio Lyrae,
Drusij,
Tremellij

flammae interpretemur per zelum Dei vehementissimum. Ezech. 36, 5. Hebr. 10, 27. quam ut in specie, vel de solo vento urente cum Lyra, vel de solis locustis suo contactu multa adurentibus cum Drusio, teste Plin. l. II. c. 29. vel de sole affo & torridissimo, cum Tremellio & Piscatore accipiamus, si quidem in nostra explicatione haec includuntur omnia, quemadmodum conjuncta fuisse in hac calamitate videntur, tanquam instrumenta irae divinae maxime accommodata. Winckelm. Bellum cum incendio confertur, quod omnia vastat.

Vers. 20.] Sed quid mirum, ait Propheta, quod ego ad te clamem, ipsae bestiae, O Jehova, ad te clamant. Nam bestiarum agri unaquaeque ad te, te versus capite erecto tanquam implorans opem tuam, Confer Psalm 149. v. 9. Job. 39, 3. Psal. 104, 27. glocitat, cum pro siti restinguen-
da, in hac ariditate, aquam non inveniat, nec ad famem sedandam pabulum reperiat, eo quod exaruerint alvei aquarum, & ignis absumerit habitacula (seu pascua, in qua significatione vox Hebraea passim occurrit 2. Sam. 7, 8. Esa. 65, 10. Jerem. 23, 3. Ezech. 34, 14. Ps. 23, 2. Piscat. In locis herbosis fieri solent habitacula pastorum. Vatablus.) deserti. In textu Hebraeo est enall. num. Hebraeis peculiaris, qua verbo singulari nomen plurale ita adjungitur, ut distributionem notet. Buxt. in thes. pag. 389. Et verbum צרור h. l. communiter de omnibus bestiis usurpatur, quod est cervorum, cursu defatigantium, & ad aquas maximo anhelantium desiderio, proprium. Psalm 42, 2. Vulgatus lat. vertit: Sed & bestiae agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te, ad quod intermedium notat Mariana, Hoc neq. in Hebr. est, neq. in Sept. Sa addit. Id

tamen

tamen non est Hebr. Chald. aut in LXX. Vide etiam quæ habet Mar. de voce מִנְיָ ex Hieronymo, & scies, cujus vitulâ araverint quidam alij. Inspiciantur Lektionen Drusij pag. 241. & obs. lib. 7. cap. 5.

LOCI COMMUNES.

Ex Vers. 5.]

Discimus I. Quod ebrietas mentem adimat Ose. 4, 11. quique in deliciis vivunt, sint vivi mortui in hac vita 1. Tim. 5, 5. & si qui in hoc vitio decesserint, in altera vita regnum Dei hereditario jure non possidebunt 1. Corinth. 6, v. 10. Galat. 5, 21. exemplum est in divite epulone Luc. 16, v. 19. 23.

Ebrietatis
vitium.

II. Ebrietatis vitium magno zelo à ministris verbi esse arguendum, hominesq; graviter monendi, ut ab illo sibi caveant, exemplo prophetarum Deut. 21, 20. Esa. 5, 11. 22. & c. 28, 1. Christi, Luc. 21, 34. & Apostolorum. Pauli Rom. 13, 13. Ephes. 5, 18. 1. Thess. 5, 7. Petri 1. epistola 4, 3. Et quia hodie multi ubique potores, ut videant ministri verbi, quomodo illi sint redarguendi & excitandi vel ex hoc loco, placet concionis Mosis Pflacheri partem super hunc locum habitæ inferere. Atque utinam eodem in Zelo alii hoc vitium insecrarentur! Ita autem ille.

Est argu-
endum.

Wachet auff ihr Trunckenen/ vnd weinet/
vnd heulet alle Weinsäuffer vmb den Most.
Mit diesen Worten flosset der Prophet am Wirtshaus an/ weckt das naß Gesindlein der Säuffer vnd Schwälger auff. Dann sie achten der gemeinen Plagen vnd Landstraffen am aller wenigsten. Darumb muntert er sie am allerersten auff: Wachet auff ihr Trunckenen/ vnd weinet/ vnd heulet alle Weinsäuffer
G iij vmb

Moses
Pflacher9
docet,
quomo-
do hinc
excitandi
ebrij.
Proposi-
tio.

umb den Roß. Warumb? Ist er etwa nicht wol gerathen/ oder saur worden? Nein/ sagt er/ er ist wol genug gerathen vnd gut worden/ aber da ihr ist sein genießen solt/ ist er für ewrem Maul hinweg genommen. Dann es zeucht herauff/ etc. vnd wie die Worte im Text mehr lauten/ vnd seynd eine Beschreibung der Babylonier/ als grimmiger Feinden der Jüden: Er nennets ein mächtiges Volk/ viel tausent stark/ vergleicht sie den grimmigen Löwen/ sonderlich aber vermeldet er/ was sie im Land für schaden thun/ etc.

Virtu-
ratur e-
brietas.

Also hat Joel die Säufer zu seiner Zeit aufgeweckt/ Weil ich aber mit dem Joel im Ampt bin/ auch zum Wächter über die Kirchen gesetzt bin/ so muß ich meine Säufer vnd Schwälger auch aufwecken. Wie aber/ vnd mit was für Worten? Soll ich ihnen sagen von Leid/ Ehr vnd Gut so sie veräußern? Ob wissen sie aber vorhin wol/ sie erfahrens selber/ je mehr sie sauffen/ je armer sie an Gut/ je schwächer sie am Leib/ je verächtlicher sie bey den Leuten werden. Soll ich ihnen sagen oder sie aufwecken mit den Worten Christi/ Luc 21. Cop. oder mit den Worten Pauli/ 1. Cor. 6. Sie hörens aber zum theil Jährlich/ zum theil schier alle Tage/ vnd diweil sie es so offte hören/ ist es gleich/ als wann sie nur eine Gans angepiffen hätte. Darumb wil ich sie den Propheten Joel aufwecken lassen: Hören sie den nicht schreyen/ so ist zubeorgen/ Sie seyn in der Trunkensheit gar ersoffen. Wie wecket sie dann der Prophet? Er klopffet viermal an/ Er thut vier Schrey. Der Erste laute also: Wachet auff. Nie vergleicht Joel trunckene Leute den schlaffenden Menschen. Ein schlaffender Mensch ist gleichsam aller seiner Sinn beraubt/ dann

4. Argum
r. Ebrij
sunt som-
nolenti.
Simile.

Dann er siehet vñ höret nicht/er verschläfft: oft ein grob
gedresch/leuten vnd deuten/singen vnd klingen/schrey-
en vnd ruffen/er höret im schloß keine Uhr schlagen/
er achtet nicht auff Stund vnd Minuten/ob es Tag
oder Nacht/sondern schläfft immerdar seinen thon da-
hin. Eben solche vnachtsame/liederliche/heillose Leute
seynd auch die Volle vnd Trunkene/sie vertrinckē das
Hirn vnd alle fünf Sinn/das sie nichts sehen oder hö-
ren/was sie sehen vñ hören sollten: Sie nehmen der zeit
nicht war/wie jetzt die Lauff der Welt beschaffen/sie ge-
dencken weder hinder sich noch für sich/sondern gehen
dahin wie das Viehe/leben mit der wilden Gang in die
weite. Darumb so sagt Esaias Cap. 5. Sie sehen nicht
auff das Werck des HErrn/ das ist/ sie bekümmern
sich nicht darumb/ sie achtens vnd beherzigens wenig/
was Gott durch sein Wort rede/handele oder thue.
Denn sie kommen nicht dazu/weil sie die ganze Wo-
chen über gesoffen/so ~~lassen~~ sie am Sonntag zu morgē
im Bett flacken/aufraffen. vñ aufschlafen/darmit sie
auff eine neue zukünfftige Wochen wieder können an-
sehen sauffen/oder wann sie schon predigt hören/welchs
doch selten geschicht/so gehets ihnen zu einem Ohr ein/
zum andern wieder auß/ist ihnen bey dem geschwas die
weil lang/sitzen lieber dieweil in der Taffern: Ja ehe
die Kirchen halb auß/so gedenden sie schon/wohin sie
nach Mittag das Läger schlagen wollen/so gar sehen
sie nicht auff das Werck des HErrn. Ja sie sehen auch
nicht auff ihr Geschäfte vnd Beruff/es ist doch mit sol-
chen vollen Zapffen nicht ausgerichtet. Man sagt ofte
wol/das ist ein tapffer Mann/wann er schon toll vnd
voll ist/kan er dennoch seine Sache vertreten/gehet zu
mor-

Op9 Dei.

Nostrum.

2. à confe-
quenti
tristitia.

morgens darhin/wartet seines Beruffs. Ja wie lang?
mit was Nutzen? mit was Gewissen?

Aber der Prophet Joel weiß wol/wie tieff solche Leute
in der Sünde der Trunkenheit schlaffen liegen/dar-
umb/damit ihñ das Jubiliren sein vergehe/lest er bey
dem ersten Schrey nicht bleiben/sondern klopfft besser
an/vnd saget: Wachet auff ihr Trunkenen/weinet
vnd heulet. Weinen vnd heulen ist eine gewisse anzei-
gung eines Herkleides/ Trawrigkeit vnd Trübsals.
In dem nun der Prophet die vollen Zapffen heist heu-
len vnd weinen/wil er sie erinnern alles Jammers vnd
Elends/ so sie für ihr schwälgen/saußen vnd pander-
thieren zu Lohn bekommen werden. Daher denn Chris-
tus Luc. 6. Esaias am 5. Cap. das wehe schreyet/ des-
sen die da lachen vnd sich des sauffens beflüssigen.
Vnd Augustinus spricht: Seculi læticia est impu-
nita nequitiā, der Welt Freud ist eine ungestraffte
bößheit. Summa kurze Freud/ ewig Leid.

3. à poena
famis &
sitis.

Tempo-
ralis.

Weil aber das naß E. F. d. ein einen leichten Muth
hat/vñ sich mit zukünfftiger Trawrigkeit so bald nicht
schrecken leß/versuchet der Prophet auff einen andern
weg/ob er die volle Zapffen erwecken/vñ vom Schlaff
der Sünden auffbringen möchte: Weinet vnd heulet
vmb den Rost alle ihr Weinsäufer/ dann er ist euch
vor ewerm Maul weggenommen. Dieß haben ihnen
die andern Propheten offte vorgesaget/ aber sie habens
nicht glauben wollen/ sie habens veracht/ vnd für ein
Wolffgeschrey gehalten. En sprechen sie/ laß vns
sauffen/weil wir leben/es wird dennoch nach vns über-
bleiben. Was geschieht? Nicht lange hernach belagere
der König auß Assyrien die Stadt Jerusalem/ drän-

get sie so hart/ das sie noch halben ihren Harn sauffen
mussten/wie Esa. am 36. Cap. zu lesen. Also hat Gott
diese Leute gestrafft/vnd der gerechte Gott lebet noch/
vnd straffet auff gleichformige weise die Trunckenheit.
Dann es ist manchem armen Mann/manchem fran-
cken Menschen der Wein vom Maul hinweg genom-
men/das er ihn nicht kan bezahlen. Wer hat ihn dann
ihnen genossen? Die Säuffer vnd Schwälger. Dann
vmb dieser willen strafft Gott die Welt mit mangel
vnd abgang dieser edlen Creatur/die Gott dem Men-
schen zu labung erschaffen. Es wolt sich gern ein jeder
aufshelen/vnd die Schuld auff ein andern trehen: Ei-
ner spricht es sey der grosse meng Volcks die Schuld.
Der ander zeucht auff des Himmels lauff vnd Unge-
witter. Der dritte klagt über Zoll/maut vñ auffschlag.
Aber da ist keiner/der da spreche/ Gott strafft vns bil-
lig mit Ehwurung vnd Mißgewächs/dan wir versün-
digen vns mit dem übermässigen Sauffen vñnd Pres-
sen/das were die rechte Ursach/darvmb der Mott von
dem Munde sol hinweg genossen werden/wie geschrie-
ben Sap. 11. Womit iemand sündiget/damit wird er
auch geplaget. Vnd die alten Teutschen haben gesagt/
nach vñmaß folgt maß. Wann man mit dem Wein
ungebührlich vñbgehet/ihn nicht zur notturfft durst o-
der auch zur lust trinckt/sondern wider willen vnd Na-
tur hinein schüttet/vñ damit Leib vnd Seele beschweret/
so strafft Gott mit mißgewächs/ mit mangel vnd ab-
gang/das man gemeinlich darauff Jahr vnd Tag so-
sten vnd dürstē muß. Vnd da soll keiner gedencē/das
sey nur eine Straffe/die über die Armen gehe/die Rei-
chen haben nichts desto weniger ihren Wein zu trin-
cken/

CAPUT PRIMUM

den/den Durst zu löschen/wenn er noch so theur were.
 Nein/ der Durst läßt sich hie nicht gar löschen/ dann
 nach diesem Leben folgt ein ewiger Durst/ welchen die
 unbußfertige Säufer in der Hellschen Glut zu ewi-
 gen immerwährenden Zeiten leyden müssen. Und das
 dürffen wir hie nicht mit dem Tantalos probieren/son-
 dern wir haben dessen ein Augenscheinliches Exempel
 an dem Reichen/der leydet in der Helliglut so grossen
 Durst/ das er nur ein Tröpflein Wasser begehret/
 aber es möchte ihm nicht gedenken.

Simile à
 vigile ex
 citante.

Wann das ein voller Mensch höret/ solt er nicht
 alsobald aufwachen vnd aufwischen? Wann dir bey
 der Nacht der Wächter fürs Haus läme vnd schreyet/
 Auff/ auff/ es brennet in deinem Hause/ so wirstu dich
 nicht lang säumen/sondern alsobald aufwischen. Wie
 daß du dann in Trunckheit liegen bleibest/ ob man
 dich schon wecket vnd schreyet/ das Hellsch Feuer sahe
 an hinter dir vnd vor dir brennen? Warum stehest du
 da nicht auff/ was ist doch die Ursache? Ich weiß keiner/
 dann daß vielleicht solche Leute nichts von der Helle
 vnd Hellschen Feuer halten/sondern nicht anders ver-
 meynen/ es gehe in der Helle zu/ wie ist im Winter/
 wann sie hinter dem Kachelofen sitzen/ Apffel braten?
 Ja verlaß dich darauff: Man sage im Schimpff/ ist
 aber dem Ernst nirgends gleich/ die Apffel brate in der
 Helle/ vor dem Fenster/ auff den Sims/ wie muß da
 die Hitze inwendig seyn? Vnd sey ihm wie ihm wolle/
 an dem reichen Mann sehen wirs/ daß die Helle übrig
 heiß genug/ das nasse Gefindlein aufzutrocknen vnd
 außzuschwizen. Darumb wenn zu helfen ist/ lasse sich
 wecken vnd ihm raten: Warners Haus steht am
 längsten.

JOELIS.

52

Es thut aber der Prophet Joel noch ein Schrey/
vñ thut eben wie sonst einer/wann er einen schlaffenden
Menschen nicht erwecken kan/so wird er zu lest vnwil-
lig/ fahet ihn an zu schelten/ vnd sagt: Auff du fauler
Tropff/wilt du dann nicht auffwachen? Ebe also thut
auch allhie der Prophet Joel/ weil die Säufer von
der Trunckenheit nicht auffstehen wollē/ so fahet er an
zu schelten/ vnd schilt sie Verrähter des Vaterlands.
Er/spricht zu/es ist schier zu grob/es sind sonst gute Leu-
te/die solche thun/vnd bißweilen auch hohes Standes/
Fürsten/ Grafen vnd Herrn/ Bürger vnd Bawren/
sollten sie Verrähter des Vaterlands seyn? Der Pro-
phet sagt/ mit ihm zürne/wers nicht leidē mag. Dann
dieser ist ein Verrähter des Vaterlands/ der einen
Feind ins Land bringt/ daß er alles verderbet/ verwü-
stet vnd verhergt. Nun saget der Prophet außdrücklich/
diese Weinsäufer haben die Babylonier in das Land
gebracht. Ergo so sind sie Verrähter des Vaterlands.
Seynd demnach die Weinsäufer vnd Trunckenbold
rechte alastores, das ist/solche Leut/ von denen die Al-
ten gesagt haben/daß sie nur andern zu Vnglück gebo-
ren. Homo ebrius est pestis mundi, calamitas
fundi, vmb solcher Leut willen verhenigt GOTT Hauß/
straffen vnd Landplagen. Wie wehre ihnen dann zu
weren/daß sie andern Leuten keine Plagen vnd straffen
über den Hals zügen? GOTT der HERR spricht: Deut.
21. Es soll Vater vñnd Mutter den vngesorsamen
Sohn greiffen/vnd zu den Ältesten der Stadt führen/
vnd zu dem Thor desselben Ortes/ vnd zu den Ältesten
der Stadt sagen: Dieser Sohn ist eigenwillig vnd vn-
gehorsamb/ gehorchet vnser Stimme nicht/ vnd ist ein

4. à turpi
prodito-
res sunt
patriæ.

Probatur.

De poena
ebrioso-
rum.

Schlemmer vnd ein Trunckenbold: so sollen ihn stei-
nigen alle Leute/derselbigen Stadt/das er sterbe/vnnd
solt also den bösen von dir thun. Was hie G^{ott} den
Eltern befiehlt/ wie sie mit ihrem vngerathenen ver-
truncken Sohn handeln sollen: Eben das hat er auch
befohlen Mann vnd Weib/ Brüdern vnnd Schwe-
stern/ Freunden vnd Verwandten. Dann es hats
G^{ott} im brauch/ das er das grössste allwege auß-
drücklich befehle/ darunter er das geringste wil verstan-
den haben. Weil ers dann den Eltern befohlen hat/
das sie gegen ihrem Leiblichen Sohn/ vmb der Trun-
ckenheit willen also verfahren sollen: Wie vielmehr
sind dessen befüget/ ein Weib gegen ihren Mann/ ein
Herr gegen seinem Knecht/ ein Geschwistriger gegen
dem andern/ ein Freund gegen dem andern. Vnnd
damit mans desto eher thue/ so hat G^{ott} in angeso-
genem Orte dem klagenden Theil eine Supplication
gestellt/ wie sie klagen: Item er setzt den Richtern ein
Gesez/ nach dem sie Urtheil sprechen sollen/ also gar
die Ursach vermeldet er: Vnd solt/spricht er/den bösen
von dir thun/wil so viel sagen/also kanstu ihm fürkom-
men/ das sie dir keine Hausplagen vnd Landstraffen
über den Hals ziehen. Disz würd ohn zweiffels dem
nassen Gesindlein schimpfflich vnd lächerlich fürkom-
men. Darumb sprechen sie/ wann man mit allen
Trunckenen also verfahren wolt/ würden nicht viel
Leut überbleiben? Aber es komme ihnen schimpfflich
oder ernstlich für/ so hören wir/ das es also geordnet/
geschafft/ gebotten vnd befohlen hab/ der G^{ott} vnnd
H^{err} so deiner vnd aller Menschen zu Leib vnd Seel
mäch

mächtig. Thut mans/ist Heyl vnd gut: Thut mans nicht/so muß mans wol entgelten/ das gottseiniglich das Kalb mit der Kuh/der Mächtlern mit dem Truncken herhalten vnd gestrafft werden muß. Hadenus Pflacherus. Confer autem: de lege ultimâ quæ habet D. Frantzius lib. de interpretatione scripturæ pag. 763. 764. 765. D. Meisnerus de legibus pag. 235.

III. Sæpè fit Dei providentiâ, ut qui eum in prosperis non cognoverunt, cognoverint in adversis Esa. 26, 16. & 19, 22. & 27, 6. & 7. Jerem. 31, 18. 19. Job. 33, 17. 18. 23. Sap. 12, 2. Et, qui divitiis abusi sunt, ad virtutes excolendas penuriâ sæpè cogantur, ut docet exemplum filii prodigi, Luc. 15, 13. 17. vide in Obad. v. 9. loc. com. 2.

Mala sæpè profunt!

Ex vers. 6.)

I. Calamitates frumenti non casu accidunt, sed Dei immittuntur providentiâ. Ut enim ille propitiis visitat terram, eamq; ditat & coronat annum bonitatis suæ Psal. 65, 10. & seq. Deut. 11, 14. dat frumentum mustum & oleum, Ose. 2, 8. 21. 22. Ita iratus peccatis hominum frumentum suum recipit tempestate sua, ibid. vers. 9. & frangit scipionem panis Psal. 105, 16. vid. Deut. 18. Levit. 16. Hag. 1, 11.

Deus dat & subtrahit frumentum.

II. Insecta vastantia frumentum esse certum iræ divinæ signum. Deus enim ipse præcipit locustæ, ut excedat terram 2. Chron. 7, 13. & simul ac edixit, advenit locusta ac melolontha, eaq; innumera, quæ comedit omnem herbam regionis Psal. 105, 34. 35.

Insecta à Deo immittuntur.

Ex Vers. 7.]

I. Vinum, à Deo datum, ut cor hominis exhilaret

H 3

Jud.

Vino quo modo utendum.

Jud. 9, 13. Psal. 104, 15. Syr. 40, 20. propter abusum hominibus subtrahitur Esa. 5, 13. Pauculo igitur vino utendum 1. Tim. 5, 23. Tit. 2, 3. ut nihilominus opus Jehovæ possimus intueri, & factum manum ejus considerare Esa. 5, 12. Tropologicè hoc ita explicat Esa. 34, 3. Totus exercitus cælorum decidet, ut decidit folium è vite, & ut deciduus fructus è ficu, Vide Esa. 64, 6.

Ficui maledicitur.

II. Ficui, cujus fructus gratissimus esui in cibo Jud. 9, 11. 1. Reg. 4, 25. & optimus usui in medicina 2. Reg. 20, 7. maledicitur Marc. 11, 13. ut nos inde colligamus, quid meriti simus Luc. 13, 6. 7. 9. & regrediamur in memoriam lapsus primorum parentum, qui foliis ficuum suam conabantur tegere nuditatem Gen. 3, 7.

Ex Vers. 8.)

Licet deflere miseriam.

Ασωτία, in vestitu.

I. D. Quod licitum sit deflere, ac deprecari hujus vitæ misérias cum Jobo, Job. 14, 1. & seq. Mose Ps. 90, 10. Syracide cap. 40, 1. 2. & seq. Et inter eas calamitates, à Deo extraordinariè ob peccatum immissas, præsertim publicas 1. Reg. 8, 33. & seq. Amos 7, 2. 5. Jon. 3, 6. 7. 8. 9. Ad hunc versum hæc notat Moses Pflacherus pag. 44. Es wil der Prophet/ das wir auch trawren/ wann GOTT mit seinen Landstraffen über uns ist. Was thun aber wir? Je mehr GOTT umb der Sünden willen straffe vnd plaget/ je trüger vnd müthiger wir uns stellen/ je mehr wir panchethieren/ prangen vnd prachten. Es stehet hin vnd wieder an alle ecken vnd enden der Welt so übel vnd trübselig/ als es in vielen Jahren nicht gestanden ist. Wie aber? trägt man auch Leid? Ja wohl/ hat jemahls regieret der Überfluß/ vndnd übers mach

machter Pracht mit der Kleidung / entweder auff
 schärffst / oder vnflätigst zugericht / so gehet es jet vn-
 ter Herrn vnd Frawen in vollem schwang. Ist doch
 keine alte / ehrliche / teutsche Manns oder Weibs Klei-
 dung mehr gut genug / sondern es kompt eins über das
 ander auff / ist Welsch / dann Spanisch / bißweilen
 lauffen Fransosen mit ein. Summa / es sey ein Klei-
 dung so schändlich vnd vnehrbar / als sie immer wolle /
 wann sie nur fremb vnd außländisch / so muß man sie
 haben. So ist auch das Proffen so groß vnd tieff ein-
 gefessen / daß man darvor an keine Straffe gedencet /
 sondern ist ein solches Jubilieren vnd Triumphieren /
 als were entel Glück vnd Friede vorhanden.

& victu.

II. Quod non prohibitus sit luctus super mortuos, sed
 etiam exemplis laudatissimis probatus. Gen. 23, 2. & 50, 1. 2.
 Num. 20, 29. Deut. 34, 8. Joh. 11, 35. & à Syracide manda-
 tus c. 38, 16. 18. 22. Cavendum tamen, ne doleamus sicut reli-
 qui, qui spem non habent 1. Thess. 4, 13.

Etiam
 mortuos
 licet de-
 flere.

Ex Vers. 9.]

I. Pii maxime dolent, ob intermissum Dei cultum in
 tertio decalogi præcepto moraliter mandatum Exod. 20, 8.
 & 23, 17. Exemplo Davidis Psal. 42, 3. & 5, 2. Sam. 26, 19.
 & contrà maxime gaudent, si eum tutò & ritè queant præ-
 stare, ut de fatetur idem. Psal. 122, 1. idq; unice in votis ha-
 bet, Psal. 27, 4. & 23, 6. & 84, 2. 3. 5. 11.

Dei cultu
 pii magni
 faciunt.

II. Sicut in V. Testamento, qui serviebant altari,
 meritò ex altari vivebant. Sic etiam Dominus præcipit
 in N. Testamento illis, qui Evangelium annunciant, ut de
 Evangelio vivant, 1. Corinth. 9, 13. 14. Nemo enim pro-
 priis

Ministri
 verbi sunt
 sustentan-
 di.

CAPUT PRIMUM

priis militat stipendiis ibid. v. 7. & seq. sed dignus est operarius mercede sua Matt. 10, 10. 1. Tim. 5, 18. & æquum est, ut communicet de omnibus bonis suis, qui eruditur ab alio in sermone Domini Galat. 6, 6. Rom. 15, 27. Nec huic sententiæ contrarium est, quod ait Dominus Matth. 10, 8. gratis accepistis, gratis date: siquidem ibi loquitur de miraculis, quæ noluit vendi, cum Apostoli ex mera gratia donum eorum edendorum acceperant. Vide plura de hac quæstione Comm. in Micham pag. 93. 94. 95. edit. 2.

Ex vers. 10.)

Deus propter peccata calamitates immittit.

Extraordinaria hæc terræ nascentium calamitas, revocat nobis in memoriam maledictionem protoplastis denunciatam Genes. 3, 17. 18. 19. & nullum esse malum, quod non faciat Dominus Amos 3, 6. peculiariter v. 15. proclamat famem 2. Reg. 8, 1. Nos autem caveamus, ne nostris peccatis Deum iritemus, ut immittat famem in nostram terram, non quidem famem habendi panis, neque sitim aquarum, sed audiendi verba Jehovæ, Amos 8, 11. 12. 13. quæ sunt vinum & oleum spirituale, Psal. 23, 5. Luc. 10, 34. & magis lætificant, quàm frumentum & mustum copiosum impiorum Psal. 4, 7. 8.

Ex Vers. 11.)

Agricolæ à Deo puniuntur.

Cum seges non respondet votis agricolarum, monentur, ut cogitent, se id suis meruisse peccatis, ob quæ, quod à Deo ita puniantur, ipsi justitiam, sibi autem confusionem faciei deberi intelligant Dan. 9, 7. Revertantur verò ad Dominum, qui eos hoc modo adducere cupit ad pœnitentiam, quam si egerint, futurum est, ut ipse exaudiat cælos, cæli exaudiant terram, & terram, exaudiat frumentum,

tum, mustum ac oleum Ose. 2, 2. 6. 13. 21. 22. Allegoricè hoc potest doctoribus Ecclesie accommodari, qui agrum & vineam Domini colunt. Quando enim vident non satis fructificare verbum Dei ipsorum est, in preces diligenter incumbere, ut Dominus ipsis plantantibus & rigantibus clementer dare dignetur incrementum 1. Cor. 3, 6. 9. & c. 9, 11. Quò pertinent omnes illæ in scriptura frequentissimæ allegoriæ ab agro, semine & vinea desumptæ, Ecclesieq; Dei, ejusque semini incorruptibili accommodatæ Esa. 5. Matth. 13. & 20. Luc. 8. & 20. 1. Pet. 1, 13.

Præcones
verbisunt
spiritua-
les agri-
colæ.

Ex Vers. 12.)

I. Licere rebus à Deo creatis non tantum ad necessitatem, sed etiam ad voluptatem uti, his observatis conditionibus: I. Ne fruitio incitet ad malum. Rom. 13, 14. II. Ne aliis simus scandalo 1. Cor. 8, 13. Probant id cum testimonia scripturæ Deut. 11, 9. & 23, 24. Ps. 23, 5. & 104, 15. & 1. Tim. 6, 17. Ephes. 5, 29. cum exempla sanctorum, inprimis Christi, qui vinum subministrat in nuptiis Joh. 2, 7. 8. & ipse liberius edit ac bibit cum hominibus, quàm Johannes Matth. 11, 18. 19. imò ungi se patitur Luc. 7, 37. Matth. 26, 7.

Licet re-
bus crea-
tis ad vo-
luptatem
uti.

III. Quis sit finis penuriæ piis immixta, quâ gaudium subtrahitur hominibus, videlicet ut contristentur ad resipiscientiam. Nam quæ secundum Deum est tristitia, resipiscientiam efficit ad salutem, cujus nunquam pœniteat, 2. Cor. 7, 9. 10. Hinc si vespri fuit fletus, manè adest cantus Psal. 30, 6. Contra si neq; malis affl. Et Jerem. 30, 11. convertuntur homines, graviter Deus conqueritur Amos 4, 6. 7. 8. &c.

Ex vers. 13.)

Ministri
verbi sunt
typi fide-
lium,

I. Decere ministros verbi fideles, ut sint typi fide-
lium non tantum in sermone & doctrina, sed etiam conver-
satione pia & factis, 1. Tim. 4, 12. qualis ipse fuit Apostolus
Phil. 3, 17. & ut esse studerent, monuit in specie Titum &
Timotheum, Tit. 2, 7. 1. Tim. 4, 12. in genere vero omnes
Phil. 2, 15. Ipsi enim sunt lux mundi, & civitas in monte
aedificata, quæ latere nequit. Splendeat enim lux eorum
coram hominibus Mat. 5, 14. 15. 16. & si quid alios ex ver-
bo Dei facere volunt, ipsi omnium primò id faciant, ut audi-
tores duclorum suorum possint imitari fidem, contemplantes,
quis fuerit exitus conversationis ipsorum Hebr. 13, 7. & ne
id in eos quadret, quod de Phariseis dicit Dominus Matth.
23, 3. 4.

Diversa
dona, un⁹
Dominus

II. Cum dicit, ministri Dei mei, emphaticè pro-
nomen subjiciens, monet esse discrimina donorum, unum ve-
rò spiritum, & diversa esse ministeria: Unum verò Domi-
num, qui distribuit unicuiq; sua, prout vult 1. Corinth. 12, 4.
5. 6. 11. Rom. 12, 3. Ephes. 4, 8. Videndum igitur nobis
est, ut de talentis nobis concreditis rationem queamus red-
dere Matth. 25, 19. 27. Luc. 16, 1. & seq. ac ut omnia fiant
ad ædificationem 1. Cor. 14, 26. tanquam à ministris Christi,
à quo fideliter unicuiq; laboranti olim laus continget 1. Cor.
4, 1. 5. coronaq; justitiæ reddetur, 2. ad Tim. 4, 7. 8. Ita
tamen, ut secundum opera & labores sint gloriæ gradus 1.
Cor. 15, 41. Dan. 12, 2. Simul etiam hic monentur superi-
ores, ut male tractent servos inferiores Matt. 24, 49. 50. 51.
Luc. 12, 45.

Ex

Ex Vers. 14.]

I. Ut olim in magnis calamitatibus publica indicta fuere jejunia, quibus tantò magis præparentur ad preces, aliæq; vera penitentia exercitia: Ita etiamnum hodiè licet unicuiq; sibi in peculiaribus extraordinariisq; pœnis cibum subtrahere, ut vacare tantò melius orationi possit Luc. 2, 37. Mat. 17, 21. 1. Cor. 7, 5. Exemplo Israëlitarum Jud. 20, 26. 1. Sam. 7, 6. Davidis cum suo exercitu 2. Sam. 1, 11. 12. Populi reducis ex captivitate Babylonica Esd. 8, 23. Nehem. 9, 1. In novo testamento Ecclesiae Antiochionæ Act. 13, v. 2. 3. Et Ecclesiae gentium, Act. 14, v. 23.

Jejunia
quædam
licita.

II. In publicis calamitatibus licere etiam extraordinarias indicare ferias, quibus Litaniae & preces publicae fiant 1. Reg. 8, 36. & seq. Act. 12, 5. 2. Macc. 3, 18. Hæ enim DEO placent magis, eò quod ipsi probetur maximè orantium charitas & unanimitas Math. 18, 19. Act. 1, 14. & 4, 24. 31. 32.

Extraor-
dinariae li-
tenia.

III. Hanc curam ceremonialem etiam pertinere ad ministros verbi. Illis enim hoc loco præcipitur, ut indicant jejunium, diemq; interdicti proclamant vid. 1. Corinth. 11, 34. & 14, 33. 40.

IV. Licet omni in loco possimus rectè precari Joh. 4, 21. 1. Tim. 2, 8. tamen peculiaris ex auditionis promissio est de illo loco, ubi publica pietatis vigent exercitia Esa. 59, 7. Mat. 21, 13. Ps. 5, 8. Act. 3, 1. vide etiam 1. Reg. 8, 29. Ps. 42, 7. & 138, 2.

Oran-
dum in
templo.

Ex vers. 15.)

I. Licet Deus norit miseriam nostram Mat. 6, 32.

12

Tamen

Cur Deo
nostram
aperiamus
miseriam

CAPUT PRIMUM

Tamen ipsius hoc est mandatum, ut in precibus nostris eam exponamus, magis adeò, ut nos nostræ commonesciamus indigentia, quàm ut illam ipsius revelemus omniscientiæ. Qua de causa etiam *Εατολογία* & *πολυλογία* in precibus prohibetur, *ibid.* v. 7. & 8.

Pœniten-
tia non
est diffe-
renda.

II. Non esse procrastinandam pœnitentiam, *Psal.* 95, 7. *Hebr.* 3, 7. 7. quia propinquus est dies Jehovæ. Et si dijudicaverimus nos ipsos, non exercetur iudicium in nos *I. Cor.* II, 31. Ne itaq; differas te ad Dominum convertere, neq; de die in diem rejicias; subito enim prodibit ira Domini *Syr.* 5, 8. 9. Vigilate igitur, quia nescitis, qua hora Dominus venturus sit *Matth.* 24, 43. & 25, 13.

Deus esti-
gnis con-
sumens.

III. Deum esse ignem consumentem omnium peccatorum impœnitentium & fortem zelotem *Deut.* 4, 24. *Hebr.* 12, 29. In cuius manus incidere horrendum est *Hebr.* 10, 31. Et, si iudicium primum incipit à domo Dei, quis finis erit non obedientium Evangelio Dei? *I. Pet.* 4, 17. Operemur igitur salutem nostram cum timore (filiali) & tremore, *Phil.* 2, 12. Et quando h. l. dicitur, Vastatio ab omnipotente, monemur in malis assurgendum esse ad primam causam, *Amos* 3, 6. *Thren.* 3, 38. D. Winckelm.

Ex Vers. 16.)

Vera læ-
titia in ti-
more Do-
mini.

Vera lætitia & exultatio oritur Dei timore & cultu sincero *Syr.* I, II, 12. & seq. *Psal.* 42, 5. & 43, 4. Hic autem ubi non est, ibi tantum est tristitia & metus *Deut.* 28, 47. 48. 63. 64. & sequ. *Psal.* 14, 5.

Ex Vers. 17.)

Impiis a-
gricolis
Deus non
benedicit

Impii, etiamsi multum semen deferant rus, tamen
parum

parum colligunt, quia Deus non benedicit, Deuter. 28, 38. quum vento seminauerint, turbini metent, germen non efficiet farinam, & si fortè fecerit, extranei absordebunt eam. Ose. 8, 7. Ita ut unusquisq; vocet agricolam ad luctum & ad planctum cum peritis lamenti Amos 5, 16. quia serunt & non metunt Mich. 6, 15, ficus non efflorescit, nullus est proventus in vitibus, mentitur opus olivæ, & agrorum nullus proferit cibum Hab. 3, 17.

Ex Vers. 18.)

I. Propter peccata hominum etiam ipsæ bestiae, in quas illi acceperunt olim dominium, sæpius affliguntur Jon. 3, 8. & vanitati subiecti gemunt Rom. 8, 20. 21. sicut olim in diluvio cum homine omnia terrestria animalia perdebantur Gen. 7, 21. 22. & ad peccati ostendendam magnitudinem etiam serpens diaboli instrumentum maledictioni subicitur Gen. 3, 14.

Bestiæ etiam propter hominum peccata affliguntur.

II. Quod Deus clemens ac propitius servet, ut homines, ita & jumenta Psal. 36, 7. det illis escam in tempore Psal. 104, 27. & 145, 15. 16. &c. faciens ut germinet fœnum ad jumentum, Psal. 104, 14. Contra verò abscondente D E O faciem suam, conturbentur, ibid. v. 29. Sæpius tamen hæ calamitates sunt πικρὰ & 1. Corinth. II, 31. quàm τεκμήρια divinæ iræ, cum impiorum jumenta ut plurimum abundant pabulo & prosperentur Job. 21, 10. & seq. Psalm 144, 13. 14. In his enim bonis externis Deus agit liberrimè Matth. 20, 15. & nemini quicquam debet Rom. II, 35.

Deus servat homines & jumenta.

Afflictio non semper iræ divinæ τεκμήρια.

CAPUT PRIMUM

Ex Vers. 19.]

Pro quibus sit orandum.

I. D. Pro quibus sit orandum, videlicet pro nobis ipsis & aliis vivis hominibus, miserie affectis, ut præceptum est Dphes. 6, 18. Jac. 5, 16. & exempla piorum testantur Abrahami Genes. 17, 18. & 18, 23. & 20, 7. 17. Isaac Gen. 25, 21. Moysis Exod. 23, 11. Jobi Job. 42, 8. Eliæ, Jac. 5, 18. Esaia, Esa. 37, 4. Pauli, 1. Corinth. 1, 11. Phil. 1, 4. Coloss. 1, 3. 1. Thess. 1, 2. Christianorum Act. 12, 5.

Dei ira est ignis consumens.

II. Quod ira Dei sit ignis vehementissimus Job. 15, 34. Psal. 21, 10. & 140, 11. Esa. 26, 11. & 30, 30. Jerem. 15, 14. Amos 7, 4. Unde etiam igne DEUS iratus olim multos punivit Gen. 19, 24. Num. 16, 35. 2. Reg. 1, 10, 12. Monet nos, fore ut tandem hic totus mundus igne conflagret, 2. Pet. 3, 7. 12. 2. Thess. 1, 8.

Ex Vers. 20.]

Bruta animalia etiam suo modo Deum invocant.

Quod etiam ipsa bruta animalia Deum suo modo invocant, quando ab ipso cibum expectant ac clamore suo postulant Psal. 104, 27. 28. & 145, 15. & 147, 9. Job. 39, 3. atque hoc modo testatum faciant, se agnoscere, quod ipse pecudes & aves alat Matth. 6, 28. Ne simus igitur nos brutis deteriores Psal. 32, 9. quæ etiam possessorem & Dominum suum corporalem agnoscunt. Esa. 1, 3. Confer quæ dicta in Jonam cap. 3, 8. 9. & inspicere, quæ habet D. Winckelm. p. 190.

CA.

JOELIS.
CAPUT SECUNDUM.

63

Argumentum.

Idem hujus cum præcedente concione argumentum esse, & series & res ipsa docet, nisi quod, quod ibi paucis, hîc pluribus deducatur, & quidem novo modo. In hoc enim capite sub locustarum metaphora impetum hostium, terram iidem de vastaturorum describit, malorumq; horum præsentium & impendentium occasione ad sacros cœtus cogendos, preces fundendas, seriamq; pœnitentiam agendam hortatur. Hanc si egerint, benignitatem Dei misereantis promittit, qui ipsos bonis cum corporalibus, tum spiritualibus, inprimis verò ipsorum posteros in novo Testamento uberrima Spiritus S. effusione, aliisq; donis per Christum partis, & in tempus Messie peculiariter reservatis, sit ditaturus.

Partes capitis sunt duæ: Hortatio versibus 17. prioribus, & Consolatio, reliquis contenta. Hortatio argumentum prioris capitis uberius explicatura, hoc constat Enthymemate: *Dies Jehovæ advenit, usq; ad v. 12. E. Omnes ex animo resipiscite, inde usq; ad v. 18.* Antecedentis prædicatum amplificatur & augetur à circumstantia temporis, quia propinquus est dies Jehovæ, ideoque signo bucinâ dato adventus ejus significandus vers. 1. Subiectum verò ipsum exaggeratur, dum, qualis sit ille dies Jehovæ, exponitur tripliciter: I. à tristitia adjuncta, eaque inevitabili, vers. 2. II. à causis instrumentalibus, quas describit prius generatim, & comparatione factâ à minori per

Analysis.
Hortatio
enthymema.
Ejus antecedens.

μνερσ μὲν temporis, tam præteriti quàm futuri, ibidem pō-
 sterius explicando earum adjuncta duo, robur videlicet &
 multitudinem. Illud demonstrat ab ab effectis v. 3. ab adjun-
 ctis, specie videlicet terribili, & velocitate v. 4. à conse-
 quentibus factis in terra, strepitur sc. v. 5. & in animis ho-
 minum, timore videlicet v. 6. quorum causæ subjiciuntur,
 potentia videlicet in agendo v. 7. felicitas in procedendo v. 8.
 & ardor in utroq; v. 9. Multitudinem itidem à consequen-
 tibus duobus indicat, dum hunc gregem fore tam numerosum
 ait, ut exhorrescat terra, & cæli obtegatur facies v. 10. III.
 A causa efficiente principali, qui est Jehova, hunc suum ex-
 ercitus animans voce, ac armans potentia, v. 11. Et ha-
 denus fuit antecedens.

Conse-
 quens.

Consequens enthymematis proponitur v. 12. exponi-
 tur verò in seqq. declaratâ pœnitentiæ formâ internâ per
 ἄποιο, ne laceretis vestes, & per Ἱεσν, sed corda, & reverti-
 mini ad Deum v. 13. Causa impellens breviter inseritur, quia
 Deus est misericors ac clemens, ibidem v. 13. & ex promiss-
 ionis suæ vigore remunerabit hanc vestram pietatem, reli-
 quam faciens benedictionem v. 14. Formæ huic adjungun-
 tur adjuncta externa (quæ etiam possunt dici causæ adju-
 vantes) convocatio cætus publici v. 15. ex omni hominum
 genere v. 16. & oratio ardens ac seria, cujus autores & for-
 ma describitur v. 17.

Consola-
 tio habet
 promissi-
 onem bo-
 norum,
 Corpora-
 lium.

Altera pars hujus cap. & concionis totius est Con-
 solatio, qua promittitur bonorum exhibitio, reliquo hoc
 capite, & malorum depulsio, toto cap. 3. Bona quæ pro-
 mittuntur, sunt vel corporalia 10. versibus descripta; vel
 spiritualia à vers. 28. usq; ad finem capitis explicata.
 In bonorum corporalium explicatione consideranda sunt hæc

hæc 4. (1.) Causa impulsiva, quæ est ingens Dei misericordia ac clementia v. 18. (2.) Enumeratio bonorum tam positivorum, fore ut tantâ frumenti, musti, oleique abundant copiâ, ut saturentur, quàm privativorum, non amplius vos ita affligam, v. 19. sed mala, quibus vos affligi hætenus, amovebo, v. 20. (3.) Amplificatio à consequentibus, lætabuntur enim ob hæc bona, ipsa terra v. 21. bestie agri v. 22. & homines, præcipuè pii vel filij Sionis v. 23. ob restituta bona, ibid. v. 24. quæ prius per calamitatem ab insectis & hostibus illatam, fuerunt absumpta v. 25. (4.) Finis eorum omnium est duplex: proximus quidem hominum & animalium satietas, Ultimus v. celebratio & agnitio Dei, à quo ceu fonte perenni omnia illa bona profluunt, quique hac ratione sustulit populi opprobrium, & contrâ, suam ac populi asseruit gloriam v. 26. & 27. Bona spiritualia potissimum recensentur duo: Prius mirabilis & larga Spiritus Sancti communicatio, quæ describitur 1. à tempore, post hæc, sive in diebus ultimis. 2. Ab adjuncto modo, videlicet copia, quæ indicatur verbo, effundam. 3. A subiecto, cui communicabitur, in genere, omnes homines; in specie, omnis ætatis, sexus, conditionis. 4. Ab effectu seu consequenti triplici (1.) prophetabunt, (2.) visiones videbunt, (3.) somnia somniabunt, i.e. notitia Dei implebuntur, (Jerem. 31, 33. & 34.) v. 28. & 29. Posterius Ecclesiæ in gravissimis afflictionibus perpetua defensio. Hujus descriptio constat membris duobus: In priori ipsæ afflictiones declarantur, cum à subiectis recipientibus communibus, quæ sunt cælum & terra, & propriis, Sole videlicet, Luna ac stellis: tum ab adjunctis rebus seu miraculosis productionibus, sanguinis, ignis & columnæ

& Spiritualium
Sp. S. effusionem.

& Ecclesiæ
defensionem.

luminæ fumi, tūc à circumstantia temporis seu duratione, usq̃
dum veniat dies Jehovæ v. 30. & 31. In Posteriori mem-
bro, Ecclesiæ describitur defensio, ita ut vox utraque ἐξ ηγ-
νωστος declaretur, Ecclesiæ quidem, dum explicatur, quæ-
nam sint. (1.) Vera membra ejus, à signis propriis: Quis-
quis invocaverit nomen Domini. (2.) Locus & sedes, Si-
on, (3.) Accessio nova, & in residuis, quos Jehova vocave-
rit. Defensionis verò seu salutis indicatur σωτηρία, e-
ripiet se, liberabitur. & causa impulsiva, quia Jehova dixit
seu promisit v. 32.

PARS PRIMA.

Tubæ u-
sus apud
Judæos.

Vers. 1.] Hortationem suam ad seriam resipiscen-
tiam orditur propheta à celeusmate militari, ut tanto melius
& ipsius oratio in animos auditorum penetret, & mali im-
minentis perpendatur gravitas. Quemadmodum enim
apud Judæos moris erat voce tubæ, vel conventus indicere
ordinarios, populum convocare ad Dei cultum, vel etiam ea-
dem signum adventantis hostis dare Num. 10, 2. 3. & 29, 1. &
31, 6. & Psal. 81, 3. Ezech. 33, 3. 4. Ose. 5, 8. Infra v. 15. Vide
Drus. Observ. l. 15. c. 11. Ita etiam hic & concionem cogi in
templum precandi causâ, jejunium indici, ac signum irruen-
tis locustæ tanquam hostis, buccinâ vult dari, ut, quia omnes
peccaverant, omnes mali gravitate perspectâ, in ædem
Domini convenientes resipiscerent. Clangite buccina
Sione, significare omnibus publicum impendere malum,
quod ut tantò observetur accuratius, per ἐκπνεύειν &
Ἰμμενὴν eandem phrasin explicat propheta, Vociferamini
more

more eorum, qui canunt classicum, quod Hebr. dicitur וְיִצְחָק, quoque utebantur ad movenda castra. Num. 10. 6. 7. 1. Sam. 4. 5. Unde h. l. est in textu Hebræo וְיִצְחָק i. e. fracto sono clangite, vel incitate milites Jos. 6. 10. Jud. 15. 14. quod græci dicunt ἀλαλάζειν, 1. Cor. 13. 1. Vocifera-
mini in monte sanctitatis meæ, qui est mons Sion, Psalm 2. 6. non quidem per se sanctus, sed ob sanctitatem meam, quæ ibi, ex promissione, peculiari modo præsens, commoveatur omnes habitatores hujus terræ, & per terrefiant hoc audito tubæ clangore insolita & inspera-
to. Si enim clangeretur buccina in urbe (puta extraordinario tempore & modo peculiari, quo uti solent belli tempore 1. Cor. 14. 8.) annon populus contremiscet? Am. 3. 6. Hoc autem omnino necessarium est, nisi velit inter oscitantes, & nec opinantes opprimi. Nam advenit dies Jehovæ, dies animadversionis, ἡμέρα τοῦ κυρίου, & visitationis ex ira profectæ Mich. 7. 4. sup. c. 1. 13. & quidem citò, nam propinquus est, & jam instat.

Vers. 2.] Si quod igitur potestis, ô Sacerdotes, mone-
te populum, ut hoc Dei judicium sua præveniat pœniten-
tia, quam si non egerint, futurum est, ut omnes miserè pe-
reant Luc. 13. 3. 5. siquidem hic dies est dies tenebrarū
& caliginis, calamitatibus & miseriis nubilus, dies nu-
bis & obscuritatis, Hebr. יָמֵי חֹשֶׁךְ, qua vox densiores
notat tenebras, Job. 22. 13. 14. hoc loco verò ista omnia me-
taphoricè ex scripturæ stylo afflictiones seu res adversas no-
tant, sicut contra lux prosperitatem, seu res secundas deno-
tat, Proverb. 31. 18. Psalm. 112. 4. Confer quæ allata Mich.
3. 6. & 7. 8. 9. Est tamen (Hieronymus) qui propriè
accipiendum censet hoc membrum, eò quod fuerit tanta lo-

Dies te-
nebrarū.

Lux.

Locustæ
dicuntur
populus.

custarum copia, ut Solis lumen terræ eripuerint, eamq; obscurarint sicut Exod. 10, 15. factum legitur. Ita censet etiam Piscator. Scopo tamen huius loci videtur convenientius, ut de omni lætitiæ ablato lumine intelligamus, uti etiam explicat Mariana. Quod etiam inde confirmatur, quod hoc malum tam celeriter ac insperatò sit venturum, ut nemo queat effugere, idque sequens innuit similitudo: Ut enim splendor solis orientis seu auroræ lux momento diffunditur super montes, sic populus multus & fortis expandetur brevi super hanc regionem Mar. & ut aurora, quæ irretentibilis est (dicente Luthero) panditur super montes, numero, & omnium primò Esa. 58, 8. Ita hic populus amplius ac robustus, (locustas intelligit supra cap. 1, 4. 5. 6. Verum ita, ut notat Hieronymus, sermonem temperat, ut sapius ad hostes subsecuturos alludat (& tantus, quantus non fuit à seculo, ab Origine mundi seu inde à condito mundo, nec postea in perpetuum erit Mar. in terra Judæa, ut præter illa, quæ supra cap. 1, 3. dicta sunt, etiam loco differat hæc calamitas ab illa, quæ tempore Pharaonis vastavit Aegyptum, Et post quem non amplius erit, usq; ad annos generationis & generationis, id est multarum generationum ex lingvæ Hebrææ usu, talis repetitio multitudinem plerumq; significat Buxt. p. 318. Sa. in multas ætates. Postea certè plus nocuere Romani. Ita Cornel. à Lap. p. 236.

Vers. 3.] Postquam verò Propheta gentem insectorum, & sub iis typicè vel allegoricè hostes populi Judaici descripsit, exegesi deducta per similitudines à rebus horrendis desumptas nunc porrò eandem ab effectis tristibus describere pergit itidem per similitudines. Ante eum, popu-

populum devastantem terram Judæam, consumet (hebr. אֲכָל comedit, præter. pro fut. ad certitudinem eventus) omnia zelus Dei, velut ignis sup. c. 1, 19. & post eum velut flamma inflammabit, adeo ut, antequam adveniat, terra sit fertilis, & veluti hortus amœnissimus ipsius Dei, sed postquam advenit, non amplius paradisus, sed desertum vastissimum videbitur. Ante eum est terra, ut hortus Hedenis, i. e. voluptatis omnigenæ (הֶדֶן enim delicias notat Hebræis, unde Græc. ἡδονή descendens idem significat) qualis erat paradisus plantatus in Heden. Gen. 2, 8. dictus ab amœnitate maxima, hortus Edenis ibid. vers. 15. & c. 3, 24. Imò hortus Jehovæ Gen. 13, 10. Esa. 51, 2. & hortus Dei Ezech. 28, 13. & 31, 15. 16. sed post eum est desertum desolatissimum. (Ita namq. solent Hebræi quandoq. superlativum circumloqui per aliquod substantivum synonymon, cum adjectiva comparare non possint Buxt. p. 332.) quia aliàs etiam erat desertum in illa terra, quod habebat pascua & pastorum habitacula, sup. c. 1, 19. & 20. videlicet terra minus culta vel fecunda seu saluosa 2. Sam. 2, 34. Jos. 15, 51. Matt. 3, 1. & 14, 5. Luc. 15, 4. & 1, 40. Sophon. 2, 13. 14. Adeo verò erit desolatum hoc desertum, ut non sit evadendi locus, omnes ex æquo opprimet ea clades, Mar. ut evasio (abstractum pro concreto sumitur ἐμφορὰ ἁπλοῦς, ut significetur, nullum fore, qui evadat, quemadmodum aliàs sæpè abstractum pro concreto sumptum, superlativum notat, Gen. 3, 6. & 11, 34. & 27, 2. & 43, 11. Dan. 10, 11. 19. infra in hoc propheta cap. 3, 17. Ps. 10, 15. Exod. 17, 12. Mar. 13, 19. Coloss. 1, 13.) non sit futura ei, id quod ex strenuitate & velocitate ejus hostis licet conjicere, quæ declaratur in seqq.

הֶדֶן
ἡδονή.

Desertū.

Abstractū
Pro concreto
notat superlativum.

CAPUT SECUNDUM

Vers. 4.] Nam quasi species equorum species ejus, *Apoc. 9, 7.* *Drus. l. 2. obse. c. 3.* equorum, qui sunt cursu veloces, & aliàs valdè feroces, præsertim verò quando in prælia concitantur, *Job. 39, 20. 24.* *Hab. 1, 8.* vide *Virgil. 3. Georg. v. 83. 84. 85.* & ut equites, ita current. Si quis autem est, qui hæc de locustis, bruchis & reliquis insectis accipi posse negat, is cum hoc loco conferat *v. 7. cap. 9. Apocal.* Ea verò effecta ulterius exaggerat propheta, ut intelligant Judæi, fore ea tam valida & velocia mala, ut nihil quicquam obstare iis possit, neque ipsi montes, vel eorum summa cacumina retardare hostes hos queant. Cum enim aliàs locustæ soleant tantum segetes invadere, hæc quas jam adventuras, & advenisse dicit propheta, præter segetes omnia reliqua terrâ nascentia invadent, summaque cum celeritate ac strepitu absument, id quod hæc verba indicant:

Vers. 5.] Quasi strepitus currum, *Apocal. 9, 9.* *Drus. l. 2. obser. c. 3.* qui solet esse in locis lapidosis maximus *Apoc. 9, 9.* super cacuminibus montium procedent, quum salient *Hebr. יִרְקַרְרִי* i. e. subsiliit more tripudiantis *1. Chron. 15, 29.* vel more currus velociter tracti *Nah. 3, 2.* currus autem quatuor equis tracti, *Hebr. מִרְכָּבָה* latini quadrigas vocant, ut ita ad ipsam locustarum saltationem alludat. Et q. strepitu flammæ ignis consumentis stipulam, *Eccles. 7, 7.* & qualis sonus populi robusti instructi ad prælium *sup. v. 1.* (subintellige alteram similitudinis partem ex usu Hebræorum, qui eam sæpè omittunt, *Buxt. p. 509.*) talis etiam vox ejus, quemadmodum & vocabulum מִן in priore membro expressè posuit in sequenti *דָּמָה וְכֶלֶס* ex usu sanctæ lingue

JOELIS.

quæ repetendum est. Solent autem generosi milites quando irruere volunt in hostem, clamorem edere.

Vers. 6.] Confirmatio præcedentis assertionis sub-
jicitur ex timore, qui hominum occupavit animos, de-
sumpta. Cum enim locustarum aliorumq; insectorum
agmina feruntur per aërem, solliciti ac trepidi spectant po-
puli, metuentes, ne in sua subsidant regione, vel cum agmen
militum est in procinctu, nec dum scitur, quo illud sit ir-
rupturum, omnes sibi metuunt, hoc est quod valdè emph.
dicit propheta, à conspectu ejus (Hebr. וַתִּבֶּן Vata-
blus, præ metu ejus. Confer quæ dixi in titulo Psalm 3.
populi omnesq; tribus Israelis dolebunt, more partu-
rientium gravissimè cruciatarum. Unde exquisitus do-
lor & cruciatus huic ferè in scriptura comparatur, ac
verbo Hebr. וְנִגְרָעָה & וְנִדְוָאוּרָא exprimi
solet, ut constat ex iis locis, ubi וְנִדְוָאוּרָא seu parturientis
expressa fit mentio, Psal. 48, 7. Confer Gen. 3, 16. Esa. 23,
4. & 26, 18. & 66, 8. Jerem. 6, 24. & 22, 23. & 50, 42.
Matt. 24, 8. Luc. 16, 24. Act. 2, 24. Job. 16, 21. Rom. 8, 22.
Galat. 4, 19. 27. 1. Thess. 5, 3. Apoc. 12, 2. Confer quæ al-
lata Mich. 4, 9. 10. p. 115. 116. 126. Dolebunt populi di-
centes. viscera mea, doleo præcordia mea, tremit mihi cor
meum, nam sonum buccinæ audis anima mea, clangorem bel-
li Jerem. 4, 19. Idcirco omnes manus remissæ erunt, &
omne cor humanum colliquescet, conturbabuntur, tormi-
na & dolores corripient eos, sicut parturiens indolenscet,
& facies inflammaticissima facies eorum futura est, Esa. 13,
7. 8. Nam omnes facies præ nimio timore sanguine
in imas corporis partes recepto, expallescent, imò velut
fuligineo livore tingentur, coloremq; tetrum, squalidum
& lu-

Dolor
gravissi-
mus com-
paratur
sæpè in
scripturis
dolori
parturi-
entium.

ὁ δὲ ἰσχυρὸς
ὁ δὲ ἰσχυρὸς
μα.

Colligere
ollā quid?

Fortis est
velox.

& luridum contrahent, qualis in eorum visitur facie, quibus mors versatur ob oculos, & qualis est in olla livida aut fuliginea. Ita enim hæc phrasis Hebr. קָבַץ פְּאֵרוֹ collegit ollam, per meton. subiecti ex loco parellelo Nahum 2, 10. explicanda est, pro contrahere lividum colorem, qui est in olla, unde Lutherus vertit: **Aller Angesichte sind so bleich wie die Töpfe.** LXX. πάντες ὡς ὤκοντες ὡς πύργους καὶ χύτρας. Alia quædam de nomine hebræo habet Drusius, quæ apud eum videantur, siquidem inde disci potest, quàm facile quidam ἀσθένεια in phrasibus hebræis explicandis possint labi. p. 247.

Vers. 7.] Hunc timorem auget & robur hostium cum velocitate conjunctum, quod explicatur h. m. Non impediti armorum gravitate, sicut potentes current, Hebr. קָבַץ כֹּחַ ut cursu valentes & viribus, siquidem cum fortitudine conjuncta est naturaliter velocitas, unde Homero fortissimus Achilles ἄριστος ἄνθρωπος, & Sol rapidissimus tanquam קָבַץ exultare dicitur ad currendam viam, Psal. 19, 6. & fortissimus Goliathus ita vocatur 1. Sam. 17, 51. & ut bellatores velut Hebr. אֲנָשֵׁי מִלְחָמָה μάχιμοι, periti rerum bellicarum, omniumq; stratagematum, qui aliàs in Script. simili Hebrais. sæpè dicuntur אֲנָשֵׁי חַיִּים viri roboris, id est strenui, Genes. 47, 6. Exod. 18, 21. 25. scandent murum, nulla munitio obstabit, omnia penetrabunt Mar. & vir id est unusquisq; ex usu hebrææ linguæ, per vias suas procedentes non pervertent semitas suas. Ubi si quis est, qui hoc de locustis aliisq; insectis magna copia adventantibus ullo modo posse accipi negat, videat primò, quod scriptura ait, eas castra metari, Nah.

Nab. 3, 17. & procedere confertim omnes, quasi instructa acie, Prov. 30, 27. Deinde audiat Hieronymum *ἐν τῷ τόπῳ*, dum in hunc locum ita scribit: Hoc nūper in hac provincia Palestinae vidimus: Cum enim locustarum agmina venirent, & aërem, qui est inter cælum & terram, occuparent, tanto ordine ex dispositione jubentis DEI volitant, ut instar tessellarum suum locum teneant, & ne puncto quidem unguevè transverso declinent ad alteram. De acie autem ab optimis militibus instructa hoc loco consequenter illud dici quàm rectissimè, nemo est, qui possit ire inficias, nisi qui ignoret, hanc maximam bellatoris esse virtutem, suum posse tenere locum, & debitum servare ordinem. Interim nota Cornel. à Lap. observanda. In parabolis quandoq; miscetur res cum parabola, & quædam dicuntur in iis, quæ magis propriè rei, quàm parabolæ conveniunt, ut h. l. ascendere murum magis Chaldaeis quàm locustis competit. Emphaticè autem dicit propheta *עָבַר*, quod dupliciter potest explicari. Quando enim ad primariam radicis *עָבַר* i. est pignus accepit vel dedit, significationem respicimus (unde pignus ipsum *עָבַר* dicitur Deut. 24, 11.) eleganter hoc notari dicimus, quod non permutent inter se, vel non mutuent vias suas una alteri, sed quæque suam teneat, servato, quem quæque primum accepit, loco: aut quia pignus in manu creditoris detineri & retardari solet, consequenter id designari existimat hac voce Mercerus, quod non remorentur, non cunctentur, ut illi, qui metuunt insidias, non sint lentæ aut tardæ in viis suis, sed celeriter procedant, servata hoc modo ad initium versus *אַחַרְיָסָדָה*, quam ob causam Chald. vertit *לֹא יִסְכְּכִין* & non facientes vel neclentes mo-

L

ras.

Locustæ
ordine
velitant.

עָבַר

ras. Alii tamen ad cognatam radicem Hebr. פָּנָה i. e. contorsit, & linguam Arabicam reducunt ejus hanc significationem, ut sit sensus: Non contorquent pervertunt suas vias, non defleclunt hūc vel illūc de via, quærentes latibula, quasi esset idem cum פָּנָה ob commutabilitatem ejusdem organi literarum, quo respiciens Lutherus vertit, *Sie werden stracks recht zu ziehen/ vnd sich nicht seumen.* Winckelm. Nulla erit turbatio ordinis, acie benè instructa. Marian. notat. Gotth. vir in viis suis gradietur. Sic Hebr. Chald. & Sept. rectā ibunt, neq. metu ullo defleclent à via.

פָּנָה
פָּנָה

פָּנָה
פָּנָה

פָּנָה

Vers. 8.] Hūc facit etiam quod sequitur, & unus alterum non prement, urgebunt, impellent aut coardabunt, ne possit expeditè procedere, quæ est verb. פָּנָה significatio, quod per synthesin cum nomine וְנָה h. l. colectivo constructur, sicut etiam versu præcedente factum, Buxt. p. 388. & hoc nomen non tam virum, quam unumquemque tum notat, præsertim quando ei vox פָּנָה id est, frater, adjicitur. Sicut & vox פָּנָה in sequenti membro h. l. accipienda est, quæ aliàs notat valentem robore v. 7. Sensus est, non se mutuò impredient, laxis ordinibus procedent. Unde subjicitur, quisque per aggerem suum (Hebr. פָּנָה id est, viam aggestam, allevatam, stratam, tritam à rad. פָּנָה id est, viam aggesta terra stravit & elevarit) procedent. Quin imò tam feliciter ipsis procedent omnia, ut, licet vel in ensem cadant aut ruant, inq. confertos hostes penetrent, vulgat. non demolientur, passivè id est, comprimuntur Sa. ledentur. LXX. consumuntur, tamen non faucientur, qui sensus omnium videtur simplicissimus, & huic loco maxime conveniens, imò prima-

ria

riae & Hebraeae vocis significationi quam optime convenit. וַיִּבֶן enim emphaticè maximam propinquitatem, usq; ad vel super ut Gen. 7, 16. וַיִּבֶן verò in genere omne missile seu arma missilia, id quod etymon Hebr. וַיִּבֶן i. e. misit, & nomen in Græc. ling. ei respondens, βέλος ἀπὸ τοῦ βάλειν denotat: In specie tamen hic gladium, eumq; strictum & e vagina emissum denotat, ut Nehem. 4, 17. Piscator vertit gladium oblongum: num rectè, jam non disputo. Verbum וַיִּבֶן deniq; significat discidit Amos 9, 1. Esa. 38, 11. concidit se, sauciatus fuit, quomodo ob commutabilitatem ejusdem organi literarum convenit cum rad. וַיִּבֶן i. e. vulneravit: Et nomen cognatum וַיִּבֶן frustulum denotat, Jud. 5, 19. quem locum cum aliquis Hebræorum cum hoc conferret, hunc esse putavit sensum: Hæ Dei copiae neque prece neq; precio poterunt averti, non erunt lucro deditæ, neque recipient pecuniã, imò ne frustulum quidem (וַיִּבֶן enim aliàs significat quæstum facere, avaritiæ esse deditum, & וַיִּבֶן lucrum denotat, vide Psal. 10, 3.) sed propter legationem, quam omninò expedire studebunt, etiam in ensem strictum & pericula maxima se conjicient. Vatabl. non vulnerabunt sese. Alii, non studebunt avaritiæ, nemini ratione pecuniæ parcent. Chald. & non suscipient divitias. Et hic quidem potissimum ad hostes Judæorum prophetam respexisse existimat. Alii verò potius ad locustas hæc referre malunt hoc modo: Locustæ, qua sunt levitate, omnia faciliè superabunt, etsi enim vel super gladios strictos caderent, i. e. juxta eos metarentur castra, vel se demitterent, tamen fore ut non lædantur, quomodo vecem וַיִּבֶן pro castra posuit, sedem fixit usurpatam esse volunt Gen. 25, 18. Jud. 7, 12.

CAPUT SECUNDUM

Hostis
per fene-
stras in-
greditur
ut fur.

*Vers. 9.] Sed hæc omnia in prima illa nostra senten-
tia includuntur, & melius coherent cum antecedentibus,
cum his sequentibus verbis, in quibus summus ardor descri-
bitur, civitatem percurrent, non satis eis fuerit eam in-
gredi aut occupare, sed omnes ejus perreptabunt angulos,
omnia loca perquirent diligentissimè, quod quidem in hostes o-
ptimè quadrat, qui tanta alacritate urbem sunt invasuri, ac
si nullis muris ac portis esset munita, sed ipsis per eam liceret
currere. Interim tamen, si quis est, qui putet, ad locu-
stas hoc referri non posse, meminerit idem verbum iis ab E-
saia esse attributum cap. 33, 4. Est enim פָּזַז à rad.
פָּזַז id est discurret; unde est nom. פָּזַז discursatio, &
פָּזַז idem, quod habet magnam cum nomine פָּזַז i. est crus,
cognitionem. In eadem ὁμοιωσάς persistens propheta
subjicit: per murum discurrent ab uno propugnaculo ad
aliud occupandum pergentes, & postquam ita urbe sunt po-
titi, in singulas domos, metu hostis occlusas ascendent,
ut per tectum se dimittant, vel etiam usq; ad ipsas fene-
stras superiores nitendo perveniant, & per eas ingredi-
antur, tanquam fur: non quidem, quod furis more ti-
meant, quippe qui sunt victores, sed quod clausis januis, ne
ulla sit mora, per fenestras summa irrupturi sint audacia,
Job. 10, 1. & quod furis more occultissima quæq; postquam
ædes sunt ingressi, scrutaturi, & adyta domorum penetra-
turi, donec omnes thesauros ibidem reconditos inveniant, &
sibi auferant, Obad. v. 5. & 6.*

*Vers. 10.] Quoniam verò prophetae res erat cum ho-
minibus valdè stupidis, apud quos si vulgari modo loque-
retur, nihil proficiebat, summas calamitates exaggeratu-*

rus, & multitudinem hostium indicaturus, tales adhibet similitudines, quæ merito eorum animos percellerent, ut ita demum resipiscerent. Tristem & tragicam belli faciem figuris admodum horribilibus depingit, adeo ut non abstineat ab hyperbole, Mar. Ante illum, puta Dei exercitum ex v. seq. & supra v. 2. movebitur terra, quasi non sit ferendo ejus impetum, commovebuntur cœli, quasi misericordia moti eorum afflictorum, quos tegunt: vel hæc ~~et dicitur~~ cum Hieron. sunt accipienda, non quod moveatur terra aut cœlum, sed quod adversa patientibus, & præcipue iræ Dei sentientibus flammæ, præ terroris magnitudine hæc videantur fieri: vel denique quod in magno tonitru & terra & cœlum quodammodo moveatur. Deus enim ob peccata hominum cœlos commovet, adeo ut concutiatur terra in excandescencia Jehovæ exercituum, quo die accenditur ira ejus, Esa. 13, 13. Sa. Terra i. e. Homines, vel Hyperbole est ad exaggerandam calamitatem, &c. Vide infra cap. 3. 16. Sol & Luna obscurabuntur, & Stellæ recipient splendorem suum. Qua tamen descriptione, notante Luthero, id tantum innuit propheta, omnia in hoc luctu fore turbatissima, quemadmodum alias sæpè tam in veteri Esa. 13, 10. Ezech. 32, 7. quàm in N. Testamento maximæ calamitates eodem modo exponuntur Matt. 24, 21. 29. Marc. 13, 14. Luc. 21, 15. Apoc. 6, 12. 13. 14. & c. 8, 12. & c. 9, 2.

movetur
Terra &
cœlum.

Sol & Lu-
na obscu-
ratur.

Vers. II.] Ratio autem cur tam fortes sint futuri hic Judæorum hostes, additur, quod videlicet sint Dei exercitus, qui non suo robore, sed DEI valent voluntate, absq̃ qua si esset, nihil possent. DEUS enim more alicujus ducis optimi, sua voce suum animavit exercitum: Jehova

Deus tonat.

edat vocem suam ante copias suas, i.e. denotabit graviter Psal. 18, 14. atque ita instar ducis ad milites sub conflictum orationem habebit, sic Mar. & Sa Deus quippe tonare sæpius legitur præsentia sua significanda causa, siue in pœnis siue in beneficiis, inf. c. 3, 16. Exod. 19, 16. & 20, 18. Jerem. 25, 30. Psal. 29, 3. 4. 5. 7. 8. 9. Tonabit verò quum ampla admodum sint castra ejus, infra v. 25. & cum robustus sit, qui efficit verbum ejus, decretum ejus de puniendis peccatis populi. Piscator, quum robusta sint scilicet castra ejus, efficientia verbum ejus, ita ut hæc se referant ad vocem **וַיִּקְרָא** Et certè numero & viribus valent voluntatis DEI administri, quia maxima per eos esse effecturus, adeò ut nulla verborum sufficiat exaggeratio, ideoq; breviter omnia, quæ hac de re dici poterant ita propheta contrahit: magnus est futurus hic dies Jehovæ, ob magnam pœnam, quam inferet, & tremendus valdè, dies talis judicij, ut meritò exclamare homines necesse habeant. Ecquis sustinebit illum! Mal. 3, 2. ecquis tantis malis superesse poterit? quia venit illa dies magna iræ DEI, & quis poterit subsistere? Apoc. 6, 17. Interrogatio autem hæc vim habet negandi q.d. nemo nostrum. Pisc. malim tamen quod notet difficultatem & raritatem q.d. paucissimi supererunt tantis malis, vide in Psal. 45. Hos. 14, 9. confer Luc. 18, 8.

Dei via mirabilis.

Vers. 12.] Atq; hætenus antecedens Enthymematis exposuit propheta, quod rationes ex malorum gravitate desumptas continet, cur resipiscendum Judæis arbitretur: deinceps exponit ipsam exhortationem, inde ultrò profluentem, id quod satis indicat particula Quapropter. Hoc enim est mirabile DEI consilium, prius vehementissimè

mè terrere, ut tanto amplior consolationi sit locus, ut ita piis
& diligentibus Deum omnia cedant in bonum, etiam ipsa
mala pœnæ. Rom. 8, 28. per quæ suos pater ille misericors

Dejicit ut relevet, premit ut solatia præstet,
Enecat, ut possit vivificare Deus.

1. Sam. 2, 6. 7. Deut. 32, 39. Et quia, quæ hætenus ab ini-
tio cap. dicta sunt, talia fuere, ut remedio vix videatur su-
peresse locus, tamen propheta etiamnum וְתָבוּשׁוּ
etiam in hoc ipso temporis articulo (siquidem nomen תָּבוּשׁ,
unde descendit hæc particula וְתָבוּשׁוּ Græcæ voci καταεῖς
respondet Eccles. 3, 1. & seqq. Psal. 1, 3.) spem veniæ resta-
re clamat, & non esse futuram hanc pœnitentiam nimis
seram, si modò sit satis vera ac seria, adhuc enim est tempus
pus acceptabile Esa. 49, 8. & Dei longanimitas ac clemen-
tia ad pœnitentiam nos invitat Roman. 2, 4. 5. Ne quis
restaret scrupulus, addit, hoc esse dictum ipsius Dei:
Nolo mortem peccatoris, non delector morte impij, sed ut
convertatur à via sua & vivat. Ezech. 33, 11. & 18, 32.
Convertimini itaq; & vos i. e. scripturæ stylo, agite pœ-
nitentiam: Unde à שׁוּב i. est reversus est, Hebræis pœni-
tentia dicitur תשובה conversio, cujus contrarium est
aversio, פְּשׁוּטָה Jerem. 8, 5. Et in novo Testamento,
ab ἐπιστρέφειν in hac significatione sæpè usurpato vocabulo ἐπιστρέ-
φειν.
Luc. 1, 16. & 22, 32. Act. 3, 19. & 26, 20. ἐπιστρέφειν dicitur
Act. 15, 3. Convertimini, dicitur Dominus, plena & seria
resipiscentia ἐλθέτε ad me usque non procul subsistite Luc. 15,
20. & 18, 13. sed cum magna fiducia ad thronum meum
gratiæ accedite, ut consequamini misericordiam, & gra-
tiam

Converti
ad Deum
שׁוּב

ἐπιστρέ-
φειν.

ἐλθέτε quæ
ἐμφασιν

Pœniten-
tiæ veræ.

Adjuncta.

Signa.

gratiam inveniatis ad oportunitatem auxilium Hebr. 4, 16. Convertimini ad me usque, (Merceri hæc explicatio est) non fide aut simulate partim adhaerentes, partim valedicentes peccatis, sed ita, ut vos totos deinceps meo consecretis cultui. Quò respiciens Chaldaeus vertit פִּלְחָנִי id est ad cultum meum, & sine omni hypocrisi, ex toto corde seu animo vestro, 2 h. l. significat ex, quemadmodum alibi explicatur. Confer Deut. 6, 5. Matth. 22, 37. Marc. 12, 30. Sed quoniam homines hæc vestra interna latet pœnitentia, ut appareat verè & ex animo vos resipiscere ac deprecari exitium, externis signis hoc ipsum indicate, ut ex iis velut ex fructibus arbor cognoscatur, unde h. l. Piscator vertit, id est jejuniò, vel, & quidem jejuniò, in qua significatione conjunctio copulativa occurrit Jos. 9, 27. Judic. 7, 22. 1. Sam. 17, 34. Jerem. 15, 8. 13. & 17, 10. Et quia antea luxui indulgentes multum peccastis, nunc convertimini in jejuniò: quia ante nimis resistis ac letati estis, nunc porro vos peccasse agnoscite in fletu imò in maximo planctu. Neque conemini DEUM decipere ore vestro, vel lingua vestra mentiamini ei, cum tamen animus vester non sit comparatus erga eum, Ps. 78, 36. 37. non falsò, sed ex toto animo vestro convertimini, dicentes: Ecce nos accedimus ad te, quia tu es Jehova Deus noster, Jerem. 5, 9. 17.

Vers. 13.] Hujus porro pœnitentiæ ἐξήγησιν instituit propheta, prius, per ἀντίθεσιν ac ἄποσιν falsæ ac simulate, deinde per θεσιν veræ: quæ quia duas continet partes, contritionem ac fidem, utramque hic propheta requirit, ac illam quidem pœnæ à Deo immissæ exaggeratione, tanquam concione legis reali sibi videtur excitare; hanc verò quoniam

scivit

scivit solis promissionibus gratiae accendi, amplissimam de gratia Dei ac misericordia promissionem facit. **Laccra-**te, ait, corda vestra, (hebr. cor vestrum, unusquisque suum) quae jam sunt adeo plena peccatis, ut, nisi scindantur instar utriusque veterum, novo vino repletorum, Matt. 9, 17. sua sponte rumpantur: Unde Chald. vertit proprie quod in textu Hebraeo dictum est figuratè: amovete à corde vestro improbitatem, i. est ut loquitur Moses, Deut. 10, 15. Circumcidite praeputium cordis vestri. Operimentum cordis vestri scindite, quod prohibet ne intelligatis 2. Corinth. 3, 14. ea quae ad pacem vestram spectant Luc. 19, 42. Scindite cor, dolet de peccatis, quod laceratio vestium significat, abscindite pravas cogitationes vestras, Vatabl. ac non vestes vestras, (subintellige tantum, quod genus ellipseos in scriptura est frequentissimum in *אַתְּ* et ea, quae non simpliciter, sed secundum quid, seu certam determinationem instituitur, Gen. 32, 28. 1. Sam. 8, 7. Jerem. 31, 34. Ose. 6, 6. adis ea quae ibidem allata: Matth. 9, 13. & 10, 20. & 18, 22. Marc. 9, 37. Johan. 5, 30. & 14, 24. & 16, 26. & 12, 44. 2. Corinth. 3, 6. 1. Cor. 1, 17. Adde ex indice biblico Eman. Sa haec loca Gen. 35, 10. Jer. 7, 19. Matt. 5, 46. Johan. 4, 21. 42. & 6, 27. 38. 1. Corinth. 9, 8. & 10, 24. & 13, 5. 2. Cor. 2, 5. & 7, 12. & 8, 5. Ephes. 6, 12. Phil. 2, 4. Malè v. idem huc trahit Rom. 3, 20. quia opera legis ab actu justificationis planè excluduntur à Paulo hinc inde. Confer etiam Deut. 6, 13. & Matth. 4, 10. Hebr. 8, 11. Moris siquidem erat apud priscos Judaeos, ut in luctu majori vestes scinderent in signum ingentis tristitiae; sed quemadmodum multae aliae, ita etiam haec in hypocrisin degenerabat ceremonia. Utrumq. videre est, in exemplis eorum

Lacerare
corda.

Ellipsis
particulæ
Tantum.

Scindere
vestes in
luctu so-
lebant Ju-
dæi.

CAPUT SECUNDUM

Dei mise-
ricordia,

eorum, qui tam in luctu ac dolore publico, quàm privato ve-
stimenta sciderunt, Num. 14, 6. Jerem. 7, 6. 2. Sam. 3, 31.
Gen. 37, 33. 1. Reg. 21, 27. Job. 1, 20. Matt. 26, 65. Act. 14,
14. nonnulli verò ex zelo non secundum scientiam, Rom. 10,
2. siquidem ceremonie nudae coram DEO sunt mera ludi-
bria, eamq; ob causam cor DEUS respicit, ac fidem in eo Je-
rem. 5, 3, per quam solam, quia habemus aditum ad Deum
Rom. 5, 2. Ephes. 2, 18. illa omninò seqq. verbis includi-
tur: Revertimini ad Jehovam Deum vestrum, à quo per fi-
dem descrivistis Jerem. 3, 2. 3. & seq. Ezech. c. 16. nam sine
fide impossibile est Deo posse placere, Hebr. 11, 6. Sed
quoniam vera fiducia misericordiae divinae tantum nititur
promissione seu verbo, amplissima quaeq; de Dei misericordia
pollicetur propheta, quia, inquit, Jehova est graciosus
& misericors, ut pater optimus Luc. 6, 36. & 15, 20. Ps.
103, 13. Ephes. 3, 14. 15. longanimis Nahum. 1, 3. & am-
plus benignitate in omnes, qui ipsum invocant Rom. 10,
12. Eph. 2, 4. & talis, quem poenitet mali, poena videli-
cet, quod erat immissurus, nisi homines resipiscerent. Vulgat.
lat. Praestabilis super malitia, benignus est Deus, ne ma-
lum inferat, quod volebat. Ita aenigma illud Oedipus Ma-
riana solvit, & cum Sa aliud esse in hebreo scribit. Corn. à
Lap. explicat placabilis, q. d. Deus potest vincere suam i-
ram. Vide ibidem plura. Nota verò non queri, an vox
praestabilis sit latina, id enim conceditur & creditur, sed hoc
in questionem venit, An latina phrasis sit, praestabilis est
super malitia, pro poenitet cum mali, hoc demonstrare debe-
bat à Lapide, quod non potest, non illud prius, quod est
extra controversiam, & probat, praestabilis denotat bonus,
eximius. De phrasi loquitur Chemnit. p. 1. Exa. Con. Trid.

Sic

JOELIS.

Sic enim ait Jehova Jerem. 18, 7. 8. Quo momento elo-
 quar contra gentem, & contra regnum me convulsurum, de-
 moliturum & perditurum esse, si convertatur gens illa à ma-
 lo suo, contra quam locutus fuero, pœnitebit me quoq; ejus
 mali, quod cogitabam facere ei, & c. 26, 3. Si reverantur
 improbi à via sua mala, pœnitebit me mali, quod ego cogito
 facere illis, propter pravitatem actionum illorum. Condi-
 tione igitur in hominibus immutata, DEUS immutabilis
 non mutatur, sed res ipsa, siquidem idem semper vult, ut ob-
 stinatis malè sit, & æternum pereant: Resipiscetes verò,
 cum in hac, tum in futura vitâ verè beentur. Idcirco quan-
 do DEUS remittit pœnam conversis, quam denunciaverat
 improbè ac nefariè peccantibus, pœnitere mali ipsum dicitur
 à D. Jo. 1. 2. quod ea facere videatur, quæ solent homi-
 nes pœniteres. Aliàs DEum propriè pœnitere non potest,
 siquidem non est homo 1. Sam. 15, 29. Quò pertinent Au-
 gustini hoc: Dei pœnitentia non est post errorem, sed rerum
 in ejus potestate constitutarum mutatio. Ubi enim legitur,
 quod pœniteat DEUM, mutatio rerum significatur, immu-
 tabili præscientia manente divina, & ubi non pœnitere di-
 citur, non mutare intelligitur lib. 17. de civit. Dei c. 7. Vi-
 de quæ dicta in Jon. 4, 2.

Vers. 14.] Cum igitur DEUS adeò sit misericors,
 longanimis & amplius benignitate, non est dubitandum de
 ejus animo erga vos benevolo, & ad ignoscendum peccatis
 prompto, si modo vos satis ad ea agnoscenda fueritis prom-
 pti. Ita namq; phrasis illa Hebræa *וְיָדַעְתִּי* quis novit
 explicanda, quæ non propriè nec semper significat dubitatio-
 nem, sed sæpè, ut D. Lutherus in hoc cap. 2. Joëlis notat,

M 2

affir-

Quomo-
do in De-
um cadat
pœniten-
tia.

Augusti-
nus.

Quis no-
vit: Non
significat
dubitatio-
nem.

affirmationem cum voto, ac si germanicè dicamus, *Es wird sich/ob* & *Sie wil/wol wenden.*

Probatur
1. Phrasi
simili.

Probari hoc potest I. Ex phrasi hebræa simili, *הא-י-ד* h. e. quis dabit? quæ tantum abest, ut significet dubitationem, ut ab iis etiam sæpè usurpata legatur, qui de futura liberatione certissimi, suum indicabant desiderium: & omnium consensu per *Utinam* rectè vertitur, sicut constat ex his similibus locis Num. 11, 29. Job. 6, 8. & 11, 5. & 14, 13. & 19, 23. & 23, 3. & 31, 35. Ps. 14, 7. Confer etiam aliam phrasin hisce non dissimilem; Psal. 60, 11. & 108, 11. *י-י-ד* i. e. quis deducet me? quæ quod non significet dubitationem, sed contineat votum, cum certa fiducia conjunctum, utrobique ex sequentibus 12. 13. 14. versibus tam liquidum manifestum est.

Cum sudum est, solis quam radij esse solent.

2. Hebræ-
orum
conve-
tutine.

II. Ex illa hebræorum consuetudine, quæ vehementissimè volunt affirmare, per interrogationem proferunt, sicut videre est Genes. 13, 9. & 19, 20. & 20, 5. Exod. 14, 12. Jos. 1, 9. & 10, 13. Jud. 4, 6. 1. Sam. 20, 37. 1. Reg. 22, 39. Matth. 7, 22. Job. 6, 70. & 10, v. 15. cum quo loco ultimo confer Matth. 26. v. 71. Luc. 22. v. 58.

3. Ex usu
scripturæ
peculiari,
quem te-
net in du-
bitandi
particulis

III. Ex usu cum hujus, tum aliarum dubitan-
di particularum, in scriptura peculiari, quippè quæ
non rarò pro ratione subjæctæ materiæ & conditione loquen-
tis affirmant: de illa patet, siquidem ex hominum creden-
tium fide certa provenit, Deoq; (qui dubitationem repre-
hendit) probatur Jonæ 3, 5. 9. 10. & Esther 4, 14. idem va-
let

let quod, sine dubio, quippe ad providentem Dei dispensationem refert Mardocheus illam Estheræ evectionem ad regnum, & dubitantem & regem accedere, & pro sua gente intercedere, inter alia etiam hâc confirmat particulâ. de his constabit, si contuleris inter se locos hosce, Luc. 20, 13. Matth. 21, 37. Marc. 12, 6. vide etiam Jerem. 26, 3. &c. & tales sunt illæ bene sperantium formulæ, similibus prolatae particulis: forte Jehova erit mecum Jos. 14, 12. forte faciet Jehova pro nobis 1. Sam. 14, 6. fortasse Jehova gratiam faciet reliquiis Josephi Amos 5, 15. & ille locus satis est evidens Num. 22, 23. quando angelus dicit de asina Bileami, fortasse, b. e. certè devertit à conspectu meo, latere enim hoc illum neutiquam poterat. Gen. 32, 20. fortassis suscipiet personam meam. 1. Reg. 20, 31. fortassis vitam tuam servabit. 2. Reg. 19, 4. fortasse auditurus est Jehova Deus tuus. Thren. 3, 29. fortè est expectatio.

Bene sperantium formulæ!

IV. Ex usu particularum quorundam dubitandi apud græcos profanos autores: quia, ut nota Ambrosius lib. 2. de pœn. c. 5. τῶχα h. e. fortè quandoque assertiva particula est, ut Iliad Z. & particula est aliquando pro εἴδε h. e. utinam, ponitur Odyss. γ. Lucian. in Cauaso: cui vox expletiva αἶψα nonnunquam otiosè adhærere potest. Imò ut redeamus ad sacra, particula εἰ & εἴπω apud Apostolum interdum significant non dubitationem, sed rei difficultatem, quæ desiderium acuat Rom. II. v. 14. Phil. 3, II. 22.

4. Ex usu earundem apud profanos autores,

V. Ex versionibus probatis, nam Amos 5, 15. particulam וְיִנֵּן, quæ est in textu Hebræo Chaldaeus interpretes reddit per וְיִנֵּן, quod sæpe significat, utinam, vide

5. Ex versionibus probatis.

Joh. 6. & græca versio ibidem per causalem particulam
 ὅτι, exprimit. Inspice etiam hæc loca in versione græca (&
 si libet, etiam in vulgata latina, Pontificis authenticâ)
 Exod. 32, 30. Num. 20, 18. Jud. 15, 12. &c.

Dubium
 solvitur.

His omnibus verò nihil obstat, quod Eccles. 2, 19. & 6.
 12. & 3, 21. hæc phrasis, quis novit, Quis novit? notet du-
 bitationem siquidem de rebus contingentibus & homini in-
 certis, dubiisq; in vita communi eventibus agit, ad quos quæ-
 stio de certitudine gratiæ erga pios divinæ, non pertinet, &
 propter materiæ subjæctæ diversitatem diversimodè ean-
 dem phrasin accipi debere, notius est, quàm ut probari de-
 beat.

Cur pro-
 phetæ e-
 am phra-
 sin Quis
 novit, cre-
 bro adhi-
 beant.

Atque hætenus de hoc linguæ hebrææ idiotismo: nunc
 de re, cui crebro in scripturâ adhibetur, pauca in genere sub-
 jiciemus. D. Lutherus scribit, quod propheta sic loquantur
 plerumq; vel admodum perterrefactæ conscientia, quæ vix
 erigitur, ut bonum à DEO oblatum optet, & expetat; vel
 nondum perterrefactis propterea difficultatem aliquam ve-
 niæ impetrandæ proponant, ut securitatem excutiant, & in
 hominibus ad penitentiam tardis ardorem excitent, ut inci-
 piant currere, qui aliàs vix repunt. Alij existimant, si qua
 hîc sit dubitatio, eam esse referendam ad mitigationem pœna-
 rum temporalium, qua de re suprâ. Ita Cornel. à Lap. Li-
 cet certò sciret, DEUM remittere semper pœnitentibus of-
 fensam, i.e. culpam & pœnam æternam: tamen sciebat pari-
 ter DEUM non semper pœnitentibus remittere pœnâ tempo-
 ralē. q.d. spero, at asserere & promittere non audeo. Chalda-
 us vertit assertivè. Qui scit apud se esse peccata, discedat ab
 eis,

eis & misericordia applicabitur ei, & quicumque pœnitentiam egerit, remittuntur ei peccata sua &c.

Ad locum vero hunc præsentem, quod spectat in specie, ex consequentibus & totius hujus concionis scopo liquet, Prophetam hic agere de calamitatis agro inflictæ averseione vel mitigatione. Quamvis enim Deus verè & ex animo respicientibus semper remittat peccata, tamen facit hoc cum exceptione crucis, & paternè castigare solet lapsos ac in gratiam receptos, ut deinceps cautiùs agere discant, & à similibus lapsibus gravioribus sibi caveant, sicut patet ex loco huic Parallelo 2. Sam. 12, 22. ut sit sensus hujus loci: Vos modo agite veram pœnitentiam, fieri potest, ut non solum Deus pro sua clementia condonet noxam (de quo, cum veraciter promiserit, & sit graciosus ac misericors v. 13. imò jam zelotypiâ piâ erga suum populum affectus, clementiaq; usus v. 18. planè non est dubitandum, ubi etiam præteritum pro futuro ad certitudinem hanc indicandam adhibitum esse, observare decet) sed etiam hanc præsentem calamitatem aversa, benefaciat in corporalibus bonis, de quibus multa Dei consilia sunt nobis ignota. Voluntas autem Dei de remissione peccatorum & salute æterna consequenda in sacris literis abundè est revelata, & de illius gratia erga piòs tantum non esse dubitandum, hæcenus contra Pontificios pugnamus. Confer Comm. in Amos 5, 15. Jon. 3, 9. Vide D. Chemn. p. 1. Exam. Concil. Trident. L. 9. de Fide, unde suam notam desumpsit Osiander & p. 2. L. 10.

Declara-
tut in lo-
co præ-
senti Jo-
lis.

Distingue
inter bo-
na corpo-
ralia &
spiritua-
lia.

Quandoquidem ergò Deum etiam sæpiùs pœnitet mali, ut, quod facere & immittere decreverat, non faciat vel immittat, nec perficiat æstum iræ sub Ose. II. v. 8. 9.

Quis

Quis scit, quis dabit? O utinam! etiam hac vice idipsum nobis obtingat, ac revertatur DEUS, & faciat ut intelligamus, quod ab hac sua ira & plaga destiterit, quando à vobis mala præsentia abstulerit, ex quibus eum à vobis fuisse aversum intelligebatis, atque adeò ipsum poeniteat, & miserescat huius mali nostri, quod facile animadvertemus, si reliquam fecerit post se benedictionem, munus ac libamen Jehovæ Deo vestro, ut habeatis farinam, ex qua offeratis Deo munus, & vinum, ex quo offeratis ei libamen, quæ superiori calamitate omnia erant succisa & sublata sup. cap. 1. v. 9. 12. 13. Piscator, Verit, post exercitum illum, אֲחֵרֵי & addit, Vocem exercitum, insero perspicuitatis causa ex vers. 11. Hanc expositionem postulant duæ illæ voces. בֵּרַכָּהּ & הַשְׁאִיר. Alii vertunt, relinquet DEUS post se benedictionem, ut sit metaphora ab amico, qui quum nos invisit & à nobis discedit, relinquit post se munus aliquod, quo nos donat. Ita à Lapide. Sed hæc expositio à verbis huius loci aliena est. Hæc ille, quæ etiam ante eum notaverat Drusus, & sanè non malè, sicut & Vatablus. Ita etiam Mariana.

Vers. 15.] Veruntamen ut hanc à DEO consequamur gratiam, non tantum vera & seria, sed etiam solemnis & extraordinaria exigitur poenitentia, cujus primum indicatio seu publicatio ac locus exponitur, vers. 15. Secundo à quibus sit agenda, & ex quibus conventus Ecclesiasticus ille constare debeat, declaratur v. 16. terpiò, quales ibidem sint recitandæ preces v. 17. subjicitur. Clangite igitur bucina (vide Drus. observ. lib. 15, c. 19.) Sione, sup. v. 1. indi-

indicate jejunium, proclamate diem interdicti,
supra cap. i. v. 14.

Vers. 16.] Colligite populum totum, in templum
ad publicas supplicationes, indicate peculiarem congre-
gationem (ut de voce *וְכָל*, quæ hic extat, dictum est
supra c. i. 14.) congregare senes, ut exemplo suo aliis
præluceant, colligite etiam parvulos, ex quorum ore
Dominus sibi paravit laudem Ps. 8, 3. imò etiam sugen-
tes ubera, curate ut matres eos secum apportent, Judith
4, 10. quia ad hos etiam pertingit pœna, quemadmodum ad
bruta animalia c. i. 20. ut hos, majores natu respicientes i-
psorum commoveantur ejulacibus & miseria, si sua ipsorum
non afficiuntur. Winckelm. Parentes eos servari pro in-
natâ *סוגין* maximè cupiunt, imò magis quàm seipsos: ideo
parentes & adulti debeant ad publicos cœtus illos adducere,
ut tantò ardentius pro eorum salute orent. Et quia ma-
lum omnibus impendet, aliquantisper etiam à licitis abstine-
re voluptatibus, quæ in oratione impedire queunt animum
1. Cor. 7, 5. egrediatur Sponsus vel potius novus mari-
tus ex cubiculo suo, Job. 37, 8. & sponsa ex thala-
mo suo, ut vacare queant jejunio ac precibus, & malo huic
querere remedium, & pœnitentia sit magis seria & oratio
ferventior. Ergo intermittat fruitionem voluptatis alio-
quin licitæ, & contrà operam det supplicationibus, confer
quæ dicta supra c. i. 8.

Cur infan-
tantes in
Ecclesiam
asportan-
di in lita-
nia publi-
ca.

A volu-
ptatibus
licitis ali-
quando
abstinen-
dum.

Vers. 17.] Interim dum ita plebs omnis in hisce pie-
tatis occupata est exercitiis, sacerdotes etiam faciant,
quod suum est, ac pro populo apud Deum suum intercedant
inter ipsum vestibulum, seu porticum, de qua 1. Reg.
6, 3. Actor. 3, 11. & 5, 12. Piscat. ubi solent facere

N

rem

CAPUT SECUNDUM

Optima
precatio-
nis for-
mula.

Dei pos-
sessio.

rem divinam ad introitum Sancti, Ezech. 8, 16. dum populus
stat in atrio Luc. 1, 10. Matth. 23, 35. & altare, in quo vi-
dimas offerunt, altare holocausti, quod situm erat in atrio
ante templum; nam erat & altare suffitius, quod situm erat
in templi parte anteriore quod sanctum appellatur, Piscat.
fleant sacerdotes, ac dicant hanc orationis formulam,
quam diligenter cum *Luthero* putamus observandam. (1.)
Quia confugit ad puram Dei misericordiam. (2.) fidem oster-
dit pronominiibus insertis. (3.) fœdus Dei ac promissionem
urget potissimum. *Winckelman*. Argumenta quibus Deus
permovetur & flectitur ad præstandam misericordiam, sunt
à relatis, adjunctis & fine. Tu rex noster, nos tuus popu-
lus: tu Dominus noster, nos possessio tua & peculium ac hæ-
reditas tua, E. nos non negligere. Sic enim orant sacerdo-
tes, vel potius orare docentur à propheta: Parce Jehova
(Vulg. parce Domine parce, ad quod notat Mar. Parce
secundo loco non est Hebr. neq; in Sept. neq; in Gotth. neq;
in Comm. Hieron.) populo tuo, qui antea quidem per
impietatem tuus esse desierat, nunc verò iterum per pœniten-
tiam factus est tuus Hof. 2, 16. 20. 23. Rom. 9, 15. & 26.
& ne exponas possessionem tuam opprobrio,
possessionem ac hæreditatem tuam, populum illum, qui tuum
est peculium, & non minus tibi charus, quàm filio à charis-
simo parente relictum patrimonium Deut. 4, 10. & c. 7, 6. &
32, 9. Ps. 2, 8. Eph. 5, 26. 1. Pet. 2, 9. ut dominantur ipsis
gentes (Hebr. וְיָדוּ בְּעַמֵּי Mar. ne des-
hæreditatem tuam in opprobrium, ut parabolizent in eis gen-
tes, i. e. vertant eos in proverbium. וְיָדוּ enim & domi-
nari significat & parabolicè loqui, Vide quæ dicta in Mich.

cap.

cap. 2, 4. edit. 2. Pag. 49. 50. Hæc autem sumpta sunt ex R. Sal. Jarchi. num rectè ita explicetur, dubitat Drusus ob constructionem) & cur dicerent in populis? Piscat. Interrogatio habet vim deprecandi, q. d. noli permittere ut dicant, & postea, altera interrogatio est insultantis q. d. certè nusquam apparet Deus istorum, deseruit eos. Sa. ecce qualem DEUM habent isti, qui eos non potest defendere. Vide Psalmos postea allegatos. ubi est Deus illorum? non enim solum nostra causa, sed etiam tua agitur gloria, cujus rationem omnino habiturus es. Confer Psalm. 115, 1. & seqq. & 79, 10. Judith. 7, 21. Exod. 32, 21. Psal. 24, 4. II. & 86, 10. Qui autem putant, ex hoc versu liquido constare, nullo modo hæcenus locutum esse prophetam de locustis, aut reliquis insectis, illi non videntur attendere, quod alia possint dici de subiecta materia directè & immediate, alia verò mediate ac consequenter, quale illud est, quod hoc loco assertur. Deprecantur enim sacerdotes & nationem terræ, per insecta & hostes factam, ne cogantur Judæi fame pressi, paulò post gentibus vicinis sese dedere, aut ad eos annonæ causa confugere, sicut multos pios fecisse legimus, Abrahamum Genes. 12, 7. 8. Isaacum Gen. 26, 1. & seq. Jacobum Gen. 45, 1. Elimelechum & Naomin Ruth. 1, 1. Mulierem Sunamitidem 2. Reg. 4, 8. & 8, 1. 5. Hieronymus super hac re ita sentit: Apertum nunc est ænigma quod latebat: populus enim ille multus & fortis, qui suprâ sub eruca, locustæ, brucchi & æruginis descriptus est nomine, nunc manifestius, quis sit ostenditur, cum ait propheta: Ne dominantur eis nationes. Idem vidit Piscat. in notis, ut dominantur in eos gentes, scilicet postquam auditâ famâ de fame, qua laborant, ho-

Declara-
tur, quo-
modo et-
iam hæc
de inse-
ctis pos-
sint intel-
ligi.
Pij fame
pressi, ad
gentes
confuge-
runt.

CAPUT SECUNDUM

filiter eos invadant, & victos in captivitatem abducant. Primâ fronte videntur hæc verba facere pro sententia illorum, qui supra vers. 2. populum exponunt de populo hostili: sed illam expositionem reliquus contextus non admittit. Hæcenus ille. Et hæcenus fuit hortatio ad pœnitentiam veram, quæ etiam externis se prodebat signis, & in pias tandem erumpebat preces, quarum effectus in seqq. prolixè explicatur.

LOCI COMMUNES.

Ex Vers. 1.)

Deus præmonet suos antequam puniat.

I. Discimus, quænam sit Dei paternæ bonitas, præmonentis suos antequam puniat. Sic enim ait, Jehova: Ecce ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem? revertimini jam quisq. à via sua pessima, & bonas efficite vias vestras, actionesq. vestras Jerem. 18, v. 11. Hinc dat domui suæ speculariores, qui admoneant improbum, & à via sua mala revocent ac servent. Ezech. 3, 3. more speculatoris bellici, qui videns gladium supervenientem terræ, clangit buccina, ac monet populum, ut se eripiat. Ezech. 33, 2. 3. 4. Sic etiam non facit Deus quicquam, nisi cum revelaverit secretum suum servis suis prophetis, Amos 3, 7. 8. exempla sunt in Ninevitis Jon. 3. Judæis, Luc. 19, 43. & 44. Imò & planè impiis Caino, Gen. 4, 6. Sodomæis & hominibus antediluvianis Gen. 6, & 7. & 19. cap. 2. Pet. 2, 5. & seqq. Achabo 1. Reg. 22, 17. & seq. Hinc Deus suis specularibus semper mandat Esa. 58, 1. Exclama gutture.

II. Quis

II. Quis sit usus organorum Musicorum pius in Ecclesia, videlicet ut affectus pios excitent, qua de re dixi pluribus in titulo Psalm 4.

III. Quod pœnitentia non sit inanis ceremonia, sed homines in animo commoveantur, peccata detestentur, & ad iram Dei exhorrescant, qua de re infra v. 12. & 13.

IV. Non esse decretum Dei de hominibus perdendis absolutum, nec ullam peccandi necessitatem stoicam, ut blasphemant quidam Calviniani. Si enim Deus se verè monendos curat homines, ut desistant à peccato, omnino scit, fieri posse, ut à flagitiis abstineant, & si vult, ut homines sibi à futura pœna temporali caveant, qui posset ullo modo, sine ullo respectu ad incredulitatem habito, morte impii æterna deleri, Ezech. 33, 11. qui non vult aliquos perire. 2. Pet. 3, 9. sed omnes juxta ordinem à se in verbo revelatum salvari, i. e. ad pœnitentiam ac agnitionem veritatis pervenire. Act. 13, 48. 1. Timoth. 2, 4.

Pius usus
Organo-
rum Mu-
sicorum.
Pœniten-
tia seria.

Absolu-
tum de-
cretum
nullum.

Ex Vers. 2.]

I. Cum scriptura vocat calamitates tenebras, fontem omnium malorum ac causam indicat, videlicet peccata, quæ & ipsa sunt tenebræ, Joh. 3, 19. & opera tenebrarum, Rom. 13, 12. Ephes. 5, 11. 1. Cor. 4, 5. 2. Corinth. 6, 14. ad quæ incitantur & compelluntur homines à rectoribus tenebrarum hujus seculi, i. e. diabolis. Ephes. 6, 12. eosque dum sunt ipsi tenebræ Johan. 1, 5. & tenebris obscuratum habent intellectum Ephes. 4, 17. sequuntur, quocunque ducuntur 1. Corinth. 12, 2.

Calami-
tates &
peccata
tenebræ.

II. Indicat, quis sit futurus finis eorum, qui pecca-

CAPUT SECUNDUM

eis nefariè indulgent, nec de pœnitentia sunt solliciti, videlicet quod tandem in tenebras exteriores projiciantur Matth. 8, 12. & 22, 13. E contrario autem & hinc licet colligere, quod dum sumus filii lucis, operibus lucis studentes, sit nobis lux oritura in tenebris Ps. 1, 2. i. e. omnia cessura in bonum Rom. 8, 28. & quod tandem & lucem æternam solis iustitiæ simus perventuri.

Ex vers. 3.)

I. Quæ sit iudicii divini gravitas obstinatis parata
Psalm 2, 11.

Deum puni-
turum
non im-
pedit loci
amœnitas

II. Quod nulla Deum impediatur loci amœnitas, quominus eum vastet, si ejus incolæ sint mali Ps. 5, 5. exemplo est regio Sodomorum, & vicinarum urbium, quæ erat tanquam hortus Dei feracissimus, nunc plane eversa nihil relinquit aut profert Gen. 13, 10. Deut. 29, 20. 23. Hos. 11, 8. Hierosolyma, ejusq. templum pulcherrimum, bis eversa 2. Chron. 36, 16. 17. Luc. 19, 43. ipsius paradisi à Deo plantati planè nullum hodiè extat vestigium.

Ex Vers. 4.]

Equi fortitudo.

D. Quod licet magna sit equorum fortitudo, tamen neq. illis sit confidendum, Ps. 20, 8. neq. Deus illa delectetur, sed potius pietate in se fidentium Ps. 147, 10. Ne simus igitur ut equus & mulus Ps. 32, 9. neq. in nostra gloriemur fortitudine, Jerem. 9, 23. multo minus jactemus nos in malo potentes Psal. 52, 3.

Ex vers. 5.)

Deus per minima efficit maxima.

D. Quàm sit DEUS in suis operibus mirabilis, qui etiam per minima res potest efficere maximas, mirificus consilio, magnificus re ipsa Esa. 28, 29. Cui etiam locustæ sunt

sunt populus maximus, quo perdat homines impios, supra
sap. 1, 6.

Ex Verſ. 6.)

I. Dolor mulierum parturientium revocat nobis in
memoriam omnium malorum ac poenarum causam, videlicet
peccatum protoplastorum Gen. 3, 16. & justitiæ divinæ re-
gula hoc omnino requirit, ut multi dolores sint, improbo, Ps.
32, 10. Pii vero flent quidem & lamentantur ad tempus,
dum mundus gaudet: Verumtamen tristitia ipsorum tandem
evasura est in gaudium, sicut mulier pariens habet dolorem
cum autem jam peperit, non meminit afflictionis, propter
gaudium, Johan. 16, 20. Vide quæ dicta in Micham c. 4, 9.
p. 115. 116. 126. ed. 2.

Omnis
dolor ex
peccato.

II. Magnam esse vim conscientiae, quæ malè sibi con-
scientia à conspectu etiam rei levissimæ graviter metuit ac ex-
palleſcit, Rom. 2, 15. & animus populi commovetur, sicut
commovetur arbores silvæ propter ventum, Esa. 7, 2. quia
improbis non est ulla pax, Esa. 57, 21. Annon enim ut reli-
gio tua, spes tua est, & expectatio tua, ut integritas via-
rum tuarum futura est? Job. 4, 6.

Metuit
malè sibi
consciens.

Ex Verſ. 7.)

Omnis potentia, robur, ac felix successus cum in aliis
rebus, tum præcipuè in bello, est à Deo, qui docet manus
prælium, & digitos bellum, dat salutem regibus, & suos à
gladio malefico liberat Psal. 144, 1. 10. Nam decus robo-
ris eorum est, & pro benevolentia ipsius attollitur cornu i-
psorum, Psal. 89, 18. Jehova potentissimus bellator Ps. 24,
8. faciens ut cessent bella, dum arcum perfringit, hastam
truncat, currus igne comburit, dicens, desistite & agno-
scite

Deus bel-
lator o-
ptimus.

CAPUT SECUNDUM

scite me esse Deum Psal. 46, 10. 11. Aliàs non est penes hominem via ipsius, neque penes virum dirigere gressum suum Jerem. 10, 23. Quò pertinet illud à Davide Ecclesiae praescriptum canticum, quo regi in expeditionem proficiscenti benè precatur, & egressum ejus bonis omnibus ac votis prosequitur, Psal. 20. In genere autem discimus, quod, si DEUS est nostrum refugium, Psalm 46. v. 1. si ille solus est pro nobis, nihil omnino contra nos esse queat, Rom, 8, 31.

Ex Vers. 8.]

Dei consilium consistit.

qui suos defendit.

Quod omne consilium Dei constitutum sit Esa. 14, 24. 27. & quicquid est ex Deo, ab hominibus aboleri aut impediri nequeat Act. 5, 39. Orandum ergò nobis est: Jehova gratiam fac nobis, te exspectamus, esto brachium nostrum singulis matutinis, & salus nostra tempore angustiae. Esa. 33, 2. 6. Tu es Deus ille fortis, nobis ad salutem omnimodam, & tibi exitus sunt contra ipsam mortem, Psal. 68, 21. Contra verò nullum est consilium aut sapientia adversus Dominum, Prov. 21, 30. & omnia tentantur frustra, nisi Dominus adfuerit Ps. 127, 1. 2. qui suis est murus igneus. Zach. 2, 8. propugnaculum Psal. 18, 3. rupes robusta, & locus munitissimus ad servandum. Psal. 31, 3. 4. quiq, quos vindicavit ac vocavit nomine, hos etiam servat, cum transeunt per aquam, adest ipsis, cum per flumina, ne inundent, cum ambulant per ignem, non uruntur, & flamma eos non incendit Esa. 43, 1. 2. imò nullum malum ad eos pertinet, Psal. 32, 6.

Ex Vers. 9.)

Hostes à Deo armati.

Quod hostes à Deo immissi ab eo protegantur ac confirmen-

firmentur, per quem transcurrunt turmam & transiliunt murum, Psal. 18, 30. qui disponit pedes eorum tanquam cervarum, ut in excelsis eos flatuat, ut persequantur inimicos, neq. revertantur, donec consumpserint eos, ibid. v. 34, 37. & seqq. Vide & expende quæ habentur Esa. 10, 5. 6. Jerem. 50, 15, 23. 29. 31. & seqq.

Ex Vers. 10.)

I. Quod terræ motus quandoq. iræ Dei signum sit, advenientis ad judicium, Psal. 18, 8 & 77, 19. qui commovet terram in loco, adeo ut columnæ ejus pertremiscant Job. 9, 5. 6. à quo montes commoventur, & colles se dissolvant Nah. 1, 5. Ideoq. merito hominum animis terrorem incutit, Zach. 14, 5. Matth. 27, 54.

Terræ
motus.

II. De tonitru discimus, cum eo commoveantur cæli, quod ejus causa sit vox DEI fortis. Ps. 18, 14. Exod. 9, 23. ostendentis hominibus suam potentiam & majestatem, ut eum discant timere, Job. 26, 14. Psal. 77, 18. 19. Exod. 20, 18. 1. Sam. 12, 18. 19.

Tonitru.

III. Quemadmodum DEUS Solem, Lunam & reliquas stellas condidit, potissimum in usum hominum. Gen. 1. Ps. 136, 7. 8. 9. Jer. 31, 35. ita & hos puniturus lucem, aliosq. effectus eorum sæpè iis subtrahit, ut ita conditorem ac supremum omnium rerum Dominum cognoscant ac revereantur Job. 9, 4. 7. 9. & 38, 31. Esa. 13, 9. & seqq. Amos 8, 9. Allegoricè autem omnia luctuosum indicant statum.

Solis Lu-
næq. ob-
scuratio.

Ex Vers. 11.]

I. Quod, quemadmodum hic insecta & hostes, quibus puniuntur Judei, DEI vocantur exercitus, ab eoq. animan-

Mali an-
geli sunt
Dei car-
nifices.

Boni pio-
rum sti-
patores.

Judicium
divinum
intolera-
bile.

nimantur & armantur, ita etiam mali angeli sint Dei q.
carnifices, qui ipsius irati voluntatem inobstinate improbis
coguntur expedire. Syr. 39, 35. Unde Spiritus DEI mali
dicuntur & Spiritus mali à Jehova, 1. Sam. 16, 15. 16. 17.
Contrà verò sancti angeli potentes virtute faciunt verbum
ac voluntatem Dei, Psal. 103, 20. & sunt ejus castra, quæ
protegunt pios contra omnia mala Psalm 34, 8. & 91, 11.
ut exempla Jacobi Gen. 32, 2. & Elisæi 2. Reg. 6, 17. pro-
bant.

II. Si hic dies Jehovæ visitationis alicujus particu-
laris tam magnus ac tremendus est futurus, ut vix quis-
quam illum queat sustinere, quantus erit ille dies restitutio-
nis omnium Act. 3, 21. quando veniet dies Domini, ut fur
in nocte 1. Theß. 5, 2. 3. in quo cæli cum stridore procelloso
transibunt, & elementa combusta resolventur & terra, ac
omnia, quæ sunt in ea, comburentur. 2. Pet. 3, 10. quando
loquetur DEUS cum improbis in ira sua, ac in furore suo
eos conturbabit Psalm 2, 5. qui turbati timore gravi Sap. 5,
2. 3. & seq. dicent montibus ac petris: Cadite in nos, occul-
tate nos à conspectu ejus, qui insidet throno, & ab ira agni.
Apocal. 6, 16. 17. Nam si judicium incipit à domo Dei
Ezech. 9, 5. 6. quis finis est futurus eorum, qui non obediunt
Evangelio? & si vix servatur justus, improbus ac peccator
ubi apparebit? 1. Pet. 4, 17. 18. & si hoc fit in ligno viridi,
arido quid futurum est? Luc. 23, 31. Ecce enim justo in
terra hac rependitur ei, quanto magis improbo & peccatori
Prov. 11, 31.

Ex vers. 12.)

I. Quamdiu hanc vitam vivimus, semper pæni-
tencia

JOELIS.

99

penitentiae restare locum, quam DEUS jam per suos ministros concedit 2. Cor. 5. 19. 20. Id quod probatur (1.) certis scripturae testimoniis, etiam juramento confirmatis, Jes. 1. 6. Jerem. 31. 21. Ezech. 18. 32. Ose. 11. 9. Proverb. 1. 23. Apoc. 2. 5. 22. Thren. 3. 31. Matth. 11. 28. (2.) exemplis protoplastorum Gen. 3. Aaronis Exod. 32. Mirjam, Num. 6. Davidis 2. Sam. 11. Manassis 2. Chron. 33. Publicanorum Matth. 21. Zacchai Luc. 19. Petri Matth. 26. Thomae Joh. 20. Magdalene Luc. 7. Corinthiaci incestuosi 1. Cor. 5. 2. Cor. 2. (3.) Parabolis, Ovis perditæ, drachmæ amissæ & filii prodigi Luc. 15. (4.) Absurdis, ex contraria sententia emergentibus: Evangelium annuntiaretur frustra, meritum Christi minus esset peccato Adæ Rom. 5. 1. Corinth. 15. Nullus esset clavus solventis usus Matth. 16. & 18. Joh. 20. Imò tota scriptura suo fine excideret, qui esset, ut homines ad Deum convertantur. Refutantur ex hoc loco Cathari & Meletiani, qui omnibus post baptismum lapsis omnem negant ad Ecclesiam reditum & veniam; imò etiam Novatiani, qui quidem lapsis post baptismum veniam non prorsus negarunt, sed de ea dubitandum esse statuerunt, atq; adeo invitandos quidem eos ad penitentiam: spem verò remissionis peccatorum non à sacerdotibus, sed à Deo tantum expectandam esse, qui solus potestatem habet remittendi peccata (quæ est Phariseorum Matth. 9. argumentatio) ut ex historia tripartita l. 1. c. 13. Ambrosio l. 1. de penitentia c. 1. & l. 2. c. 5. aliisq; scriptoribus veteribus eorum errorem proponit Chemnitzius part. 1. exam. Concilii Trident. p. 308. & part. 2. p. 316. Bellarm. lib. 1. de penitentia c. 6. & 9. l. 2. c. 15. l. 3. de justificatione c. 11. Non ergo simpliciter denegarunt penitentiam, sed tan-

In hac vita semper patet gratiæ janua.

Refutantur Cathari Meletiani Novatiani.

Quis horum error.

CAPUT SECUNDUM

His vulgò
alia tribu-
itur sen-
tentia.

tum Deo soli reservabant, num vellet peccata hæc remitte-
re: Negarunt lapsis pœnitentiam apud Ecclesiam, & mini-
sterialem tantummodo absolutionem ac communionem Sa-
cramenti: non autem omnem apud Deum spem veniæ præci-
debant. Salsè autem hanc sententiam pientissimus ridet
Imperator Constantinus Magnus: Scalas, inquit, Acesi,
(hic erat Novatianorum Episcopus) admove, & in cœ-
lum solus ascende: cum verissimum sit Chrysostomi hoc:
Χιλιάρκις μετενόησας εἰσελθε. Deus enim in suo verbo satis
disertè hanc suam voluntatem exposuit, & juramento con-
firmavit, adeò, ut qui de peccatorum venia dubitet, eum o-
mninò mendacem faciat 1. Johan. 5, 10. Quod autem vul-
gò alia sententia Novatianis tribuitur, id sine dubio factum
est, quod Cathari (qui alteram q. & duriorē constituunt
Novatianorum classē) cum Novatianis confundantur,
cum tamen hi omnes graves peccatores, veluti fraudatores,
mæchos, in suo retinerent cœtu, & tantum eos rejicerent, qui
lapsi erant circa fidem, ut probat Bellarm. l. 3. de Ecclesia c.
2. p. 190. Illorum autem arctior erat disciplina, quæ non
modò vetabat communicari cum lapsis in persecutione: Ve-
rum etiam cum digamis, ut habetur Canone 8. Concilij 1. Ni-
ceni, & illos, ne pœnitentes quidem, in Ecclesiam recipi, vi-
de Augustin. de hæresibus cap. 38. Epiphan. hæres. 59. So-
cratem l. 4. c. 23. & l. 8. tripat. hist. c. 9. Euseb. l. 7. histor.
Ecclesiast. c. 7. Carionis Chronic. l. 3. in vita Valeriani,
& descriptione Nicenæ synodi.

Pœniten-
tiæ veræ
adjuncta.

II. Quænam sint adjuncta, quibus verè resipiscen-
tes ad pœnitentiæ suæ declarationem vel olim vel etiam-
num uti soliti sint, videlicet fletus ac planctus hoc versu

& Luc.

& Luc. 7, 38. Matth. 26, 75. scissio verò vestium vers. seq. Quibus alia possunt adjungi. Confessio Psal. 32, 5. Matth. 3, 6. percussio pectoris Luc. 18, 13. cilicium, cinis Matth. 11, 12. sup. c. 1, 13. subtractio cibi ac potus Jon. 3, 6. 8. & similia, quæ tamen tantum abesse, ut aliquid mereantur ad gratiam recipiendam, ut non nisi ab eo, qui jam receptus est in gratiam, recte queant præstari. Huc pertinet inprimis vitæ emendatio, de qua satis benè M. Pflacherus pag. 76. 77.

Es ist keine rechte ware Busse/ wann man über den befleckten Rock des Fleisches den Rock des Heyls vnnnd der Gerechtigkeit anziehen wil/ das ist/ wann man sich einer Busse rühmet/ vnd doch darneben in Sünden vnd Lastern verharret vnd fortfähret: Nein es thuts nicht/ es lest sich also nicht flicken/ sondern man muß den befleckten Rock der Sünden nicht nur legen/ sondern auch zerreißen/ vnd ganz vnnnd gar hinweg werffen. Das erfordert Jacob von seinem Haußgesind/ Genes. am 35. Capittel/ vnnnd Paulus Ephes. 4.

Ex Vers. 13.)

I. Quod ceremoniæ nudæ absq̃ vera animi & cordis pietate sint mera ludibria. Quicquid enim non est ex fide, peccatum est. Rom. 14, 23. Unde Deus nec ore solo nec labiis solis vult coli, cum cor abesse Matth. 15, 8. 9. Hinc etiam liquet, quid de gentiliū virtutibus sit statuendum, videlicet coram DEO omnis virtus in vitio esse, &

Quid de
gē ilium
virtutib⁹
sit statu-
andum.

CAPUT SECUNDUM

Ethnicorum virtutes splendida sunt peccata (Aug.) siquidem ratione causæ effic. finalis, formalisq. fiunt peccata, licet in sese sint bona, & in suo genere, moraliter, non spiritualiter. Nam ut ut sint verè bona, necesse est, ut benè à bonis & bono fine fiant. Gentiles vero irrogeniti non sunt spiritualiter boni, quippe Christo non inserti Johan. 15, 4. sunt filii iræ Joh. 3, 36. quorum opera externa DEO non placent, quia non placet persona infidelis. Hebr. 11, 6. Unde repudiatur eorum sacrificia Prov. 15, 6. Jes. 1, 12. Jerem. 66, 3. & 1, 12. Orationem Esa. 1, 16. Jejunia Esa. 58, v. 5. quarum actionum substantia cum sit à DEO mandata, per se non est mala, per accidens tamen fiunt vitiosæ, quia non oriuntur ex corde fide purificato 1. Timoth. 1, 5. Actor. 15, 9.

*miseri-
cor-
dia DEI
infinita.*

*promissio
de ea ali-
quoties
iisdem
verbis re-
petita.*

*Certi esse
possumus
de gratia
Dei.*

II. Quod DEI misericordia tanta sit, quanta est ejus majestas, h. e. infinita Syr. 2, 23. Maxime autem illa celebratur, qua resipiscantibus veniam peccatorum clementer largitur Jer. 31, 20. Inprimis vero h. l. notandum hanc insignem de misericordia divina promissionem aliquoties ferè iisdem verbis in scriptura repeti, ut tantò melius ea observari ac animo infigi ab omnibus possit Exod. 34, 7. Num. 14, 18. Psal. 86, 15. & 103, 8. & 145, 8. Nehem. 9, 17. Jon. 4, 2. Nah. 1, 3, 4. Syr. 2, 13.

Ex Vers. 14.]

*Quod possimus esse certi de gratia DEI, clementiq. ejus in nos voluntate cum Paulo Rom. 8, 38. & scire, nos esse translatos de morte ad vitam cum Johanne, 1. epla. 3, 14. ac cum Abrahamo nihil hæsitare diffidentis, Rom. 4, 20. Tenemus enim spei nostræ confessionem non vacil-
lantem*

lantem, cum fidelis sis qui repromisit. *Hebr. 10, 23.* Huic autem fiducia, quam de spiritualibus bonis ad salutem æternam pertinentibus habere possumus, nihil quicquam obstat, quod de corporalibus bonis non itidem sumus certi. Ut enim hæc cum conditione nobis promissa, ita etiam à nobis petenda & expectanda sunt, quandoquidem sæpè ibi nescimus ipsi, quid petamus, *Matth. 20, 22. Rom. 8, 26.* Interim non negamus per pœnitentiam feriam sæpius etiam averti pœnam temporalem, testantur enim hoc scripturæ dicta *Jerem. 18, 7. & 26, 3. Genes. 18, 26. Matth. 3, 7.* Exemplum Ninevitarum *Jon. 3.* parabola à Christo adducta *Luc. 13, 8. & Pauli sententia 1. Cor. 11, 32.* Si nos ipsos judicaremus, non utique à Domino judicaremur. Non tamen hoc est perpetuum, ut constat exemplo Davidis, *2. Sam. 12, 14. Mich. 7, 9.*

II. Quando propheta ait, Quis scit, an reliquam faciat post se benedictionem, vel ut Hebræa potius sonant וְהָשִׁיב אֲחֵרֵי בְרָכָה & reliquias benedictionis faciat post se remanere, docemur, pios si tantum Deum habuerint propitium, non magnoperè curare mundana *Psal. 23, 1. & 73, 25, 26.* nec magnas petere divitias aut regna *1. Reg. 3, 13.* sed tantum micam gratiæ Dei *Matth. 13, 27, 28.* quod etiam facit ad auctioritatem in nobis excitandam *1. Tim. 6, 7, 8.* ut noverimus cum Paulo deprimi & abundare, in omnibus initiari esse ad saturitatem & ad esuritionem, tum ad exundantiam tum ad penuriam *Philip. 4, 12, 13.* & cum Davide ex fide dicamus: Sum quidem pauper & egens, sed Dominus cogitat de me *Psal. 40, 18.* & bonum est parum cuiq; justo plus quam plurimum improbis *Psal. 37, 16, 25.*

III. Quod

Non de
corporali-
bus bonis

Pœniten-
tia ali.
quando a-
vertitur
tempora-
lis pœna.

Pii omnia
habent in
Deo.

Gratiæ
sunt Deo
agenda.

CAPUT SECUNDUM

III. Quod post accepta Dei beneficia æquum sit, ut DEO gratitudinem nostram declaremus, non tam victimis & sacrificiis amplis, juvencorum aut hircorum, quàm cultu mentis, oratione pia ac gratiarum actione, Psal. 50, 8. 10. 15. & 51, 18. 19. & 118, 17.

Ex Vers. 15.)

De publicis in Ecclesia celebrandis conventibus, de jejunio, & feriis sacris extraordinariè in calamitatibus indicendis, qua de re supra cap. 1, 14. Quemadmodum etiam de iis, quæ ex vers. 16. tractari poterant, ibidem dictum est. Adde quæ habet D. Winckelm. quæq; malè cum praxi plerorumq; verbi ministrorum in hisce summis malis concordant. Unde rectè ille concludit: Hodie plerique (auditores, etiam negligentia & conniventia doctorum) ocio & luxu diffluunt, belluantur, bacchantur. Unde timendum, ne nos pericula gravissima circumveniant & obruant de improviso. Idem de parvulis agit. p. 205.

Ex Vers. 16.]

Ministri
verbi o
rent pro
populo.

I. Quod non postremum ministrorum verbi sit officium, orare pro populo sibi commissio Jer. 18, 20. sicut suo exemplo Paulus docet Eph. 3, 14. 16. Phil. 1, 4. Coloss. 1, 9. 1. Thess. 1, 2. & 2. Thess. 1, 11.

Ecclesia
Dei pecu
lium.

II. Quod Deus suam Ecclesiam semper curet, ut suam possessionem sibi charissimam Psal. 94, 14. atque ita fortiter contra omnes suos hostes defendat, ut ne quidem inferorum portæ prævalere ei possint. Matth. 16, 18. cum hæc sit ipsius peculium Tit. 2, 14. 1. Pet. 2, 9.

Dei glo
ria Deo
propo
nenda.

III. In precibus potius esse Deo suam ipsius proponendam gloriam, quam nostram calamitatem, ut fecisse

esse Moſen legimus Exod. 32. v. 12. & Davidem Pſal. 115.
v. 1. & 79, v. 9. 10.

PARS SECUNDA.

Vers. 18.] Hortationi ad pœnitentiam ſubjiciuntur
nunc porro promiſſiones de effectu precum, quas illa tandem
extorſera, ſalutari, in quo eſt enarratio cum promiſſionum
Dei erga Eccleſiam, hoc reliquo cap. tum judiciorum Dei
contra adverſarios pro Eccleſia c. 3. uſq; ad v. 18. deniq; epi-
logus ſummatim eaſdem promiſſiones repetens à v. 18. uſq;
ad finem. Promiſſionem autem quæ hoc capite porro re-
cenſentur duo ſunt genera: Prius temporalium, de libe-
ratione à judicio hædenus denunciato, quarum proleptica
propoſitio ponitur v. 19. & deinde per ſuas partes declaratur,
quarum prior eſt de tollenda inopia v. 20. & conferenda
copia v. 21. & ſeq. Poſterior de tollenda populi ignominia
& aſſerenda Dei gloria v. 26. 27. Poſterius genus eſt
ſpiritualium bonorum, de quibus infra.

Summa
& cohæ-
rentia ſe-
quentium

Nunc verò ſequentia præcedentibus ſubjungit pro-
pheta hoc modo: Hædenus ad pœnitentiam ſeriam horta-
tus ſum, cui mei admonitioni ſi parueritis, jam deinceps con-
ſilium Dei clementiſſimi vobis exponam. Si enim ita,
ut fideliter ex Dei inſtinctu præſcripſi in priore parte, reli-
da veteri via fueritis converſi ad DEUM & precati, ego
divinæ gratiæ ſponſor promitto, fore, ut omnino exaudia-
mini, qua de cauſa more prophetico præteritum pro futu-
ro adhibitum videmus, ut oſtendat propheta, ſe has pro-
miſſiones ab ipſo Deo accepiſſe, eaſq; eſſe veriſſimas. Jam

Propheta
divinæ
gratiæ
ſponſor.

CAPUT SECUNDUM

Zelus pi^{us}

זֶלֶז
 in bonam
 artem.

& malam
 accipitur.

zelotypia affectus est Jehova pro terra sua Hebr. זֶלֶז לְאֶרֶץ יְהוָה i. e. succurret ipsi in hac calamitate, foederis cum populo suo initi recordatus, ut maritus memor sacrae conjunctionis, quae ipsi cum uxore intercedit, vel ut pater motus affectibus, & τορροῖς naturalibus, quando videt suos liberos injuria affici, & vicissim suis illatam injuriam ulisci studet, siquidem zelus pius & bonus est indignatio ex amore orta, quando rem, quam diligimus contemni aut malo affici videmus, unde zelotes pro eo usurpatur, qui est propendus ad vindicandum injuriam, sibi vel suis factam Exod. 20, 5. & 34, 14. Nab. 1, 2. Unde etiam facile potest intelligi, cur Simonem Apostolum, quem Matthaeus c. 16, 4. Hebraeo cognomine paululum inflexo vocat Cananitem, eum Luc. 6, 15. & Actor. 1, 13. per ἐργαζόμενον ἐν δόλῳ appellet. Hoc autem loco verbum זֶלֶז accipiendum esse in bonam partem notat constructio, siquidem quando cum זֶלֶז occurrit, significat zelo pro aliquo duci, Num. 25, 13. & 11, 29. 2. Reg. 10, 16. 2. Sam. 21, 2. 1. Reg. 19, 10. 14. Ezech. 39, 25. Zach. 11, 4. & 8, 2. Quando vero cum זֶלֶז Gen. 30, 1. & 37, 11. Psal. 37, 1. & 73, 3. Prov. 24, 19. & זֶלֶז Gen. 26, 14. Num. 5, 14. Esa. 11, 13. plerumque in malam partem sumptum, invidere & emulari denotat. Nisi quis malit hoc loco illud זֶלֶז cum Drusio pro זֶלֶז i. e. propter, exponere eodem & manifestiori sensu, zelo repletus est Jehova propter terram suam ita vastatam, ut Gen. 2, 23. Malach. 2, 3. vide Buxt. p. 418. & 419. & quid multis? antecedentia, ubi haec terra hereditas Domini vers. 17. dicitur, & consequens ἐργαζόμενος satis indicant, qualis hic sit zelus, videlicet in bonum, propterea quod sequitur clementiam usus est erga popu-

populum suum, ex misericordia ei, quem omni jure propter peccata perdere posset, pepererit, quæ est propria verbi
 — significatio 2. Chron. 36, 15. Ezech. 16, 5. ut ita præcedentis consolationis duo quasi fundamenta hic ponantur: alterum his verbis contentum ex natura DEI desumptum, quæ ex proprio attributo, misericordia videlicet infinita, declaratur: alterum vero versu sequente exponatur, videlicet promissio, quæ his verbis explicatur.

Vers. 19.] Et respondit Jehova, dicens populo suo postquam exaudivit (idem enim sæpè in scripturis est respondere, cum DEO attribuitur. Psalm 3, 5. & 4, 2.) ita cæpit loqui, Ecce ego mittens vobis frumentum & oleum, ubi præsens pro paulò post futuro ex usu linguae sanctæ accipitur, ut sit sensus: missurus sum brevi, & præstiturus bona, præcedentibus & præsentibus calamitatibus fame & bello sublatis, supr. cap. 1, 10. & seqq. ut saturemini eo, i.e. unoquoque eorum, frumento, musto, oleo, Buxtorf. p. 380. 381. ac sufficiat ad hujus vitæ sustentationem commodam, infra vers. 6. neque expositurus vos amplius opprobrio in gentibus ut dicant in probrum vestrum: Ubi DEUS est illorum? quemadmodum deprecati estis vers. 17. non hoc futurum est amplius, puta, quamdiu vos me colueritis ex animo. Nam quando deinde à DEO deficiebant, neque prophetas, neq. apostolos servos DEI audiebant, imo neque ipsum filium verebantur, tum in aliorum, tum in Romanorum potestatem Judæi deveniunt. Matth. 21, 33. 34. Hinc fit, ut pro diversitate subiectæ materiæ illa particula, non amplius & pro nunquam, & pro tempore finito, tam longo quam brevi,

Respon-
dere, quā-
do Deo
tribuitur,
sæpè est i-
dem quod
exaudire.

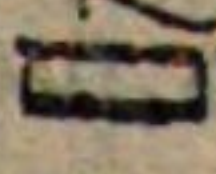
CAPUT SECUNDUM

praesertim si in conditionalibus promissionibus conditio vel impleta vel non impleta fuit, accipiatur. Ex qua observatione conciliari & intelligi possunt sequentia loca 1. Sam. 7, 12. 2. Reg. 6, 23. & 24, 7. Amos 5, 2. Ezech. 26, 14. Esa. 2, 4. Mich. 4, 3. Thren. 4, 22.

Ver. 20.] Hanc prolepticam propositionem de tollenda tum rerum omnium ad victum necessariorum penuria, tum opprobrio, quo propter eam affici poterant Iudaei, si haec fames eos premeret diutius, latius propheta in sequentibus & quidem satis dilucidò, explicat. Cum enim agmen insectorum terram invasisset, veluti militum fortissimorum acies instructissima (cujus etiam erat typus sup. vers. 5.) in eadem persistens propheta allegoriâ, liberationem ab eo hom. describit, ut ostendatur, DEUM polliceri, se illud ex terra judaica depulsurum in omnes quatuor cœli plagas. Nam ex eo agmine ordinem aquilonarem longè amovebo à vobis, & ab altera seu opposita parte ordinem australem depellam eum, i. e. partem ex eo, in terram siticulosam & desolatam, h. e. meridianam, ubi est desertum illud horrendum, de quo Deut. 1, 19. & 8, 15. ubi ob penuriam frumenti & aquae, siti & fame exstinguatur. Et rursus primam seu anteriorem illius agminis partem (si positis cœli ex sententia Theologorum veterum species) quemadmodum vocant Hebræi, פָּנִים faciem, siquidem omne primum & anterius scriptura faciem vocat, quemadmodum hominis anterior pars est facies, depellam in vel ad mare orientale Ezech. 47, 18. Zach. 14, 8. vel Cinnnereth sive lacum Tiberiadis Jos. 13, 27. Joh. 21, 1. vel mortuum seu salsum Jos. 3, 16. & deniq; postremam ejus agmi-

Faciem
vocat
scriptura
omne
primum
& ante-
rius.

agminis partem in mare posterum Zach. 14, 8. Deut. 11, 24. & 34, 3. hoc est, occidentale sive magnum Jos. 15, 13. depellam, & postquam depulero, interficiam, interfectorum v. cadavera in sepulta jacebunt, adeo ut ascendat fætor ejus, & ascendat putor ejus. Ubi per ἔξῃς scripturæ familiarem, ad majorem certitudinem idem bis dicit, fore ut maximè fæteat, quod certè promeruit, quia egit magnificè, & valde populum Dei afflixit, magnamq; ei vastitatem intulit. Vatabl. strenuè operabitur, totoq; conatu inferet malum. Vide quæ ad hunc versum notavit olim Hieronymus & ex eo Drusus p. 260. 261.

Atque hæc sanè simplicissima hujus loci, in cuius explicatione valde discrepant interpretes, est sententia, quæ & illo non parum confirmatur, quod scriptura aliàs sæpissimè soleat quatuor Judææ terminorum simul meminisse. Jos. 1, 4. & 11, 2. 3. Deut. 11, 24. Vel etiam omnium quatuor cœli plagarum, aut plurimum ex iis, quando videlicet omnia summam cupit comprehendere. Confer. Gen. 13, 14. & 28, 14. Deut. 3, 27. Psal. 107, 3. & 75, 7. & 89, 13. 1. Chron. 9, 24. Dan. 8, 4. Amos 9, 12. Job. 23, 8. 9. Mich. 7, 12. Cum quare & illud optimè congruit, quod Theologi Veteres ex Bibliis Exod. 26, 18. Psalm 89, 13. posuit mundi sive quatuor orbis partes ita distinxerint, ut in meridie dextrum, & septentrione sinistrum, in oriente anticum, in occidente posticum ponerent. Quam etiam ob causam sine dubio pleraq; templa adhuc ita extracta esse cernimus, cujus rei alias causas affert Damasc. l. 4. orthodox. fid. cap. 13. Bellarmin. l. 3. de cultu Sanctorum cap. 3. Consule Drus. in Q. & R. lib. 2. quest. 53. quod etiam nomina hebræa & declarant, per faciem,

4. Judææ termini, aut 4. cœli plagæ notant omnia contenta.

4. mundi plagæ quomodo in Bibliis notentur.

ortum, per finem occasum intellige. Mar. Sed ex diverticulo in viam redeo.

aquilona-
ris quis
h. l.

Deus ho-
stium à se
armato-
rum &
missorum
crudelita-
tem non
probat.

Quod vero alii per aquilonarem, vel in genere hostes Judæorum Chaldaeos vel Assyrios vel Babylonios, qui omnes Judæis (ex parte dico) ad aquilonem siti erant, ut patet ex his locis Esa. 7, 20. & 49, 12. & Jer. 1, 13. 14. Soph. 2, 13. Vel in specie Sennacheribum, de quo Jes. 36, & 37. c. vel Belzazarem, de quo Dan. 5. vel Holofernem de quo Judith. 2. intelligunt, (in qua sententiâ est Sa, cujus notas vide) vel etiam Nebudcadnezarē, uti statuit Cornel. à Lap. cum Theodor. & à Castro, mox tamen etiam hanc sententiam relinquit, & Holofernem intelligit, & ad hoc nonnulli urgent ἐπιφασιν in voce נִבְּרָה, nostræ sententiæ non præjudicat, tum quia ipsis ex historiis prius esset ostendendum, ita huic promissioni respondisse eventum, quod hactenus nemo ostendere potuit, tum quia sæpius jam dictum est ex Hieron. ita immisionem & depulsionem insectorum describi, ut identidem ad hostes subsecuturos fiat allusio, quibus etiam ultima hujus versus verba optimè convenire dicimus, quia magnificè egit. Hebr. magnificavit ad agendum. Psal. 126, 2. 3. de quo genere loquendi vide Buxt. in thes. p. 461. Cum enim DEUS esset per hostem modicè suum castigaturus populum, illi hunc pro sua crudelitate prorsus exscindere statuerunt, atque ita sibi ipsis malum quæsi verunt, sicut DEUS alibi etiam illas gentes se puniturum ait, quæ, cum ipsius facerent voluntatem, nimis crudeliter in Judæos sævierunt, quod DEO non probatur vide Jes. 14, 10. 11. & c. 10, 23. & 47, 6. Soph. 2, 8. Zach. 1, 15. Nostra autem sententia, præterquam quod illam omnimodam depulsionem à DEO promis-

sam

Sam optimè explicet, cum ab omnibus quatuor mundi plagis simul futura pradicatur & sequentibus probatur, quando Deus (ut scribit eleganter Hieron.) contraria iis, quæ supra fuerat minatus, pollicetur, lætis tristitiam mitigans, & lachrymas vertens in risum.

Verf. 21.] Cum enim in superiore clade ab insectis illata dixisset propheta, quod esset hic dies Jehovæ timendus valde c. 2, 11. & terram seu tellurem cultam, quæ propriè dicitur לֹא יִלְגְּעוּ lugere, c. 1, 10. 13. & hujus cap. v. 16. & quia supra propter homines quibus erat iratus, DEUS terræ & animalibus maledixit: Ita postquam illis est placatus seriâ resipiscentiâ, propter eosdem his etiam nunc benedicit, quod ut tantò observaretur accuratius, per prosopopœjam proponitur, & quidē per אָמַרְתִּי לָאָרֶץ ne timeto terra, seu popule hujus terræ Judææ, & יִשְׂרָאֵל, sed exulta & lætare, (ita lætas segetes dixit Virgil. l. 1. Georg. v. 1.) sup. 1. 10. quia ut hostes tui magnificè egerunt, te vastando, ita omninò longè magnificentius ager Deus, te ab illis liberando, quia depulsis insectis ac hostibus populus Dei omni bono fruetur, quando Deus damna data resarciet, & si locusta magnificavit ut faceret, s. malè, Deus magnificavit ut faceret, s. benè Marian.

Verf. 22.] Etiam vos bestię agri, quæ in fame communibus premebamini calamitatibus, supra cap. 1, 18. & 20. ne timetote amplius, nam erit deinceps, quod comedatis, siquidē etiam ipsa habitacula seu potius pascua, vide supra c. 1, 19. deserti herbascent abundè, ut, quem admodum fuistis iræ & pænæ participes, ita etiam clementiæ ac misericordiæ, populo modo declaratæ, suis compotes:

arbor

אֲבַיִן ab-
undè pro-
tulit.

הַמִּזְרָה
לְצִדְקָה

In Judæa
pluvia
prima.

& Sero-
tina.
מִלְקוֹשׁ

arbor, quæ erat vastatâ & sterilis c. 1, 12. 19. (collectivè, i. e. singulæ arbores) proferet fructum suum, in primis verò vitis & ficus, quæ in primis erant desolatæ c. 1, 7. 8. 10. 12. edens deinceps vim suam, i. e. fructum copiosissimum, quemadmodum in hac significatione verbum אֲבַיִן cum similibus constructum reperitur nominibus מִן Gen. 4, 12. מִן Pj. 67, 7. פֶּרִי Pj. 1, 3. Virtus seu vis arboris in fructibus cognoscitur Mar.

Vers. 23.] Cum verò bruta in pabulo, impii in rebus mundanis gaudent Psal. 4, 8. Vos quoq; filii Sionis exultate & lætamini: non in vestris viribus aut sapientia Jer. 9, 3. sed in Jehova Luc. 1, 47. Deo vestro, jam vobis propitio, Jes. 63, 16. Psal. 48, 15. vos qui hætenus in luctu & merore fuistis sup. v. 12. & c. 1, 9. nam daturus est vobis, tam certò ac si jam dedisset (quod iterum notat pro futuro positum præteritum) ipsum imbrem tempestivum ad justitiam. i. e. Hebræorum more justè vel justum, ac ad justam mensuram, justoq; tempore. Vide Buxtorf. in thes. p. 333. & p. 515. Nisi malis vocabulum justitiæ hoc loco pro misericordia cum Luth. accipere, ut Psalm 24, 5. q. dicat, dabit vobis imbrem misericorditer, & descendere faciet vel demittet vobis pluviam, tempestivam sive primam (quæ mense Marchesvan i. e. Octobri, satis jam frugibus, cadebat, ac Græcè πρῶτη & dicitur, hebraicè autem hoc loco מִלְקוֹשׁ, alias מִלְקוֹשׁ à Rad. מִלְקוֹשׁ projecit, in Hiphil, docuit, erudit, sic dicta quod post jactam sementem terram q. erudiat atq; informet ad producendas segetes) & serotinam, (Hebraicè מִלְקוֹשׁ quæ mense Majo data messem antecedens, eamq; promovens, quasi collectionis pluvia appellatur, cum fa-
ciat

ciat, ut per ipsam impletæ demetantur ac colligantur segetes, à rad. *וּפָרַח* collegit seu vindemiavit, Græc. *ὀλίσθη*) in primo sive primo quoque tempore, de quo genere ellipseos Buxtorfius in thesauro pag. 315. Nam quod vulgatus habet, sicut in principio, ex vitiosa 70. interpretum versione ortum est, qui habent *וּפָרַח* *עַד*, q. legeretur *וּפָרַח* & quod alij explicant in primo videlicet mense, qui Nisan est, locum non habet, quod hæc pluvia in illo mense non sit data. Unde nos non tangit illa in Rabbinos instituta à Luthero in marginalibus reprehensio. Quod autem Græci 70. Chaldaeus interpres, & vulgatus Latinus, imò etiam plerique interpretes vocem *וּפָרַח* pro doctore accipiunt, primum non satis attendisse videntur, quod in textu Hebræo *cnm* non occurrat, ideoque constructum non sit, nec ullo modo ita verti queat Buxtorf. 351. 353. Deinde nisi id allegoricè explices, subjectæ materiæ non benè quadrare videbitur, tum quod hæc promissiones contineat de bonis corporalibus, tum quod illæ duæ species pluviae, quæ apud Judæos erant usitatæ Deut. II. 14. Jerem. 5, 24. Jacob. 5, 7. Zachar. 10, 1. expresse hic ponantur, nec tamen ullum in hoc textu allegoriæ extet vestigium, sicut Oseæ 6, 3. & 10, 12. quemadmodum & Moses suam doctrinam comparat pluviae Deut. 32, 2. & Esa. 55, 10, 11. (confer. Hebr. 6, 7.) & prophetae loquentes verbum Dei stillare dicuntur Job. 29, 22. Ezech. 21, 1. 7. Amos 7, 26. Mich. 2, 6. & 5, 7. Mariana est dubius in suis Scholiis. Corn. à Lap. rationes leves sunt I. est à testimonio humano affirmativè ducta & particulariter. II. non est tautologia, sed distributio generis in species. III. suprâ est

וּפָרַח

וּפָרַח

h. l. doctorem non significat.

Duæ species pluviae in Judæa tantum.

Pluvia i. e. doctrina.

Stillare id est prophetare.

CAPUT SECUNDUM

refutata IV. petit principium. In Q. est, an vulgat. re-
 èle ita vertat.

וְיִפְּרוּ

ὑπολήνεια.

Vers. 24.] Probant hoc etiam consequentia, ubi effe-
 ctus pluviae naturalis, superiori versu promissae, exponun-
 tur. Ita implebuntur horrea seu areae, ubi fruges tri-
 turantur, frumento purissimo i. e. ^{וְיִפְּרוּ}, plateasque cum
 sonitu, quem edit vini fluxus, quando ex torculari in præ-
 lum, vel potius in vas ei subiectum descendit, perfundent
 musto & oleum torcularium lacus, qui sunt vasa, in
 quæ mustum & oleum recens expressum recipitur, vide infra
 cap. 3. 13. & à Græcis ὑπολήνεια dicuntur Marc. 12. 1. ut
 ita resarciam damnum superiore clade vobis illatam tam
 copiosè. ut mustum & oleum per plateas se diffundat, quo-
 modo verbum Hebr. cum radice פָּרַץ i. e. discurrit, cogna-
 tionem habet, supra v. 9. notatur autem h. l. exundabunt
 valdè.

וְיִפְּרוּ

ἐοδίων.

Vers. 25.] Ac rependam vobis annos illos, fru-
 ctus annorum illorum superiorum, quos absumsit seu
 devoravit (sicut ^{וְיִפְּרוּ} quandoque pro subiecta materia
 accipitur, sup. cap. 1. 4. 16. & ἐοδίων in N. Testamento
 Matth. 9. 11. & c. 11. 18. 19. vel potius Luc. 17. v. 27. 28.)
 locusta, melolontha, bruchus & cruca, copiae meae
 maximae, quas immisi in vos, quæ verbo ex præceden-
 tibus facile possunt intelligi, iis videlicet, quæ dicta sunt su-
 pra c. 1. 4. 6. 7. & c. 2. 2. 5. 11. Quibus adde, quod Luthe-
 rus h. l. scribit: Mibi, inquit, placet, quod Hieron. hac re-
 fert ad locustas, quemadmodum Græci omnes δυνάμεις vo-
 cant exercitus. Et Hier. ipse addit, eruca virtus Domi-
 ni magna appellatur, quia in tardo parvoq; vermiculo Dei
 potentia & humana fragilitas demonstratur, ut quondam

in Aegyptiis plagis per parva animalia cyniphes, qui tam parvi sunt, ut vix cernantur oculis.

Vers. 26.] Et hactenus prior pars promissionum de bonis corporalibus facta, de tollenda videlicet inopia rerum ad victum necessariorum: sequitur posterior de auferendo populi opprobrio, atque inde secutura Dei gloria. Tum comedetis comedendo ac iaturando, hoc est, si hebraismus explicemus, comedetis indefinenter, abunde & ad saturitatem. Nam si Deus non benedicit, comedunt quidem homines, sed non ad satietatem Hagg. 1, 6. De ipso Hebraismo vide Buxt. ibes. p. 463. ejusq. exempla Gen. 8, 3. 5. 7. & 12, 9. & 26, 13. Satura verò tantum aberit, ut e-mentiamini ac dicatis, quis est Jehova? Deut. 8, 11. Proverb. 30, 9. ut potius summam gratitudinem DEO vestro sitis declaraturi, & in ejus erupturi laudes, Psal. 22, 27. 30. ac laudaturi nomen Jehovæ DEI vestri, quod (hebr. וַיֵּן valet b. l. conjunctionem quod, וְ) se gesserit erga vos mirificè (Hebr. וַיִּפְלֹא ad mirificandum, Buxt. p. 461. Confer quæ dicta suprâ in v. 20. i.e. qui miris modis ac beneficiis, etiam usq. ad miraculum vos affecit, Vatablus.) ac uno anno fructus aliquot annis deperditos restituerit, sicut promisit vers. 25. quemadmodum etiam jam porro promittit: Non erubescet populus meus in seculum, diu erit beatus ac omnium rerum abundans adeò, (vide supra v. 19.

Vers. 27.] Ut facile sitis agnitori, in medio Israelis esse me, & præcipuè ex illa interiori Spiritus S. obfignatione ac fiducia vestra, me esse Jehovam Deum vestrum, solum verum DEUM, & præter me non esse ullum amplius, qui sim sufficiens ad salvandum & præ-

DEUS sa-
turat.

standum ea, quæ promisi. Quapropter non erubescant populus meus in seculum, sed quamdiu mihi adhærebit ac meus erit, ero Deus ipsius, qui ipsum bonis omnibus sumditaturus, tam temporalibus, quam æternis, tam corporalibus, quæ hætenus sunt exposita, quam spiritualibus, de quibus nunc porro ager propheta, postquam hoc modo sibi ad ea paravit transitum.

Ordo à prophetis servatus.

Vaticiniū de effusione miraculosa Sp. S. in N. T.

Summa ejus.

I. Tempus quo.

Is enim ordo maximam partem observatur à prophetis, ut promissiones spirituales posteriori loco denunciarent, tum ob hominum imbecillitatem, qui per terrena ac spiritualia sunt deducendi, Joh. 3, 12. tum ratione temporis, quia potissimum earum complementum in tempus novi Testamenti reservabatur Luc. 10, 23-24. Exponit autem propheta hoc loco illud insigne de miraculosa Spiritus S. effusione in novo Testamento promissa, vaticinium, quod etiam tanti fecit Spiritus S. ut inde primam ab Apostolis concionem haberi voluerit Act. 2, 16. vide Lutheri præfationem in Joëlem germanicam.

Vers. 28.] Partes ejus vaticinii sunt duæ: Prior continet benedictiones, quibus DEUS perfunder suos v. 28. & 29. Posterior terrores & judicia, quibus percellit ac punit impios ad defensionem Ecclesiæ v. 30. 31. cujus qui sunt vera membra, salvatur v. 32.

In priori parte iterum notanda sunt hæc tria. (1.) tempus, quo (2.) res, quæ (3.) personæ, quibus promittitur.

Tempus latè describitur hoc modo: בְּיָמָיו post sic vel postea. i. e. (confer quæ dicta in Mich. 4, 1.) postquam ex liberatione è captivitate Babylonica, & aliis mirabilibus Dei operibus, quæ in conservanda ac tuenda Ecclesia sub

JOELIS

sub persecutione durissima, tempore Maccabaeorum duran-
te, praestitit, agnoverint Judaei, hunc esse DEUM suum, &
postquam jam in temporis plenitudine ipse filius DEI ex mu-
liere natus fuero (hic enim est, qui & hanc promissionem
nunc facit, & suo tempore perfecit, non tantum, quia est
fautor omnium bonorum spiritualium 1. Corinth. 12, 11. ac
fons omnis gratiae Johan. 1, 16. Coloss. 2, 3. sed vel in primis,
quia & ille apud Esa. 44, 3. 4. qui delet iniquitates no-
stras cap. 43, 25. 26. & apud Zachariam cap. 12, 10.
quem transfixerunt Judaei hujus doni largitorem se fore pra-
dicat, & Petrus eum, postquam ad dextram DEI esset exal-
tatus, fuisse testatur, Actor. 2, 33. cui etiam adstipulatur
Paulus Ephes. 4, 8. 9. 10. 11.) ac cursum meum in his ter-
ris conficiendum consummavero, Actor. 10, 38. jamque in cae-
lum sublatus fuero, erit ac futurum est omnino, quod jam
polliceor, ut mittam alium paracletum Joh. 16, 7. Actor.
1, 8. & copiose largiar Spiritus S. dona, id quod scripturae
stylo dicitur, effundam. Quibus verbis res ipsa, ejusque
modus declaratur. Quemadmodum enim anima, cor ac
preces dicuntur effundi, cum omnis calamitas DEO exponi-
tur 1. Sam. 1, 15. Job. 30, 16. Ps. 42, 5. & 62, 9. & 102, 1.
& 142, 3. Ira, cum quis valde exardescit, Psal. 79, 6.
& 66, 25. Ezech. 21, 36. Sophon. 3, 8. Sanguis cum plane
homo occiditur, Gen. 9, 6. Psal. 79, 3. Contemptus Job.
12, 21. Ps. 107, 40. cum aliquis nullo est loco. Et in novo
Testamento propter sufficientissimum λόγος & meritum
Christi sanguis effusus dicitur Matth. 26, 28. & dilectio
DEI ob immensitatem suam. Rom. 5, 5. Sic etiam Spir.
S. dona Apostoli & aliis sub initium N. Testamenti viven-
tibus tam longè conferentur, adeo ut effusa dici queant.

Filius Dei
hanc pro-
missio-
nem facit.

Effundere
notat co-
piam.
2. Res quae
Effundi
dicitur.
cor, pre-
ces, ira.
Sanguis,
Contem-
ptus.
Sanguis
Christi.
Dilectio
Dei. Spi-
ritus S.

Discrimine
V.&N.T.

Esa. 44, 3. Zach. 12, 10. Act. 2, 33. & 10, 45 Tollitur igitur hoc ipso, quemadmodum etiam sequentibus, V. Testamentum, cuius etiam hoc discrimen est, quo differt à Novo, quod in illo tantum hæc dona q. stillabant; in hoc autem magna copia appluant & πλησύνουσιν effundantur Tit. 3, 6. In illo eorum q. gutta tantum erat in prophetis; in hoc sit effusio super omnem carnem: In illo tantum occulto modo, in hoc manifesta revelatione. Quod autem dicit Spiritum meum, (Chaldaeus vertit, Spiritum Sanctum meum. Sic Esa. 44, 3. quem locum omnino confer cum hoc ipso) essentiam divinam innuit, & eandem saltem notat largitatem, quam verbum superius innuebat, eo quod Dei ἀντάγκη sit, cui suppetunt divitiæ, quas largiatur omnibus, qui ipsum invocant, ut explicat Apostolus Rom. 10, 12. non verò quasi tantum sint dona, quæ DEUS extra se conferat hominibus, & propterea sequatur, Spiritum S. non esse DEUM, quomodo hodiè hunc locum torquent novelli Photiniani: neq. etiam, quod propterea non sit Deus, quia mittitur, quemadmodum olim Ariani hinc argumentabantur, teste August. lib. 2. de Trinit. c. 5. siquidem vox Spiritus S. vel pro ipsa essentia ejus Psalm 33, 6. vel donis accipi solet in scriptura Job. 7, 39. Act. 19, 2. 6. Apocal. 1, 4. & missio inæqualitatem non infert, cum tantum significet hoc loco visibilem invisibilis personæ manifestationem, quæ antea quidem erat in mundo, jam verò novo modo se patefaciat. Unde etiam Petrus Act. 2, 17. hanc phrasin, effundam Spiritum S. hoc modo explicat, ἐκχυνῶ ὑπο τὸ πνεῦμα κατὰ μέτρον. Vide apud Cornel. à Lap. quomodo hinc probari queat, tum quod Spir. S. sit Deus, tum quod realiter illabatur animæ sanctæ pag. 249. Johan. 14. v. 23.

Porro

Porro personas, quibus hæc dona collatum iri prædicit, scripturæ stylo Synecdochice indicat, cum dicitur, super omnem carnem, omnes quorum cor non amplius est saxum, sed molle atque tenerum redditum, more carnis Ezech. 11, 19. & 36, 26, 27. cui indiderim & conscripserim legem meam Jerem. 31, 33. non atramento, sed spiritu DEI vivi, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnis. 2. Corinth. 3, 3. super omnes peccatores conversos ac credentes, agnoscentes, se tantum esse carnem Genes. 6, 3. hoc est, valde corruptos. Ephes. 4, 22. regeneratos autem ex aqua & spiritu Johan. 3, 5, 6. Cum autem dicitur super omnem carnem, ostenditur in N. Testamento sublatum esse discrimen personarum, ibi nullum esse Judæum aut Græcum, neque servum neque liberum, neque marem neque feminam, Galat. 3, 28. tollitur discrimen gentium, ætatis, sexus, conditionis, hominum, non jam amplius ex tribu certa electum iri sacerdotes, sed omnes fore sacerdotes spirituales 1. Pet. 2, 9. Ita enim per omnem carnem scripturæ phrasi peculiari, omnes homines intelliguntur Genes. 6, 12. Levit. 13, 18. Psalm 145, 21. Esai. 11, 9. & 40, 5. Matth. 24, 23. Rom. 3, 20. Hoc igitur promittit, quod Jeremias cap. 31, 33. & seqq. fore, ut omnes, qui verbo non repugnant, sint Docti à Deo Johan. 6, 45. & in initio N. Testamenti miraculosis Spiritus S. ornentur donis Actor. 8, 15. 17. & 10, 44. Et quoniam de hac visibili Spiritus sancti effusione agit propheta, quæ paulo post Christi in cælos ascensum est impleta, quis non videt quàm miserè hoc loco abutantur Enthusiastæ, ad suos confirmandos, quos fingunt, raptus. Oportet enim ut ipsi manifestò declarent effectibus, in se quoque peculiariter hanc competere promissionem,

3. Persona
quibus.

Caro.

In N. Test.
discrimen per-
sonarum
sublatum.

Omnis
caro omnes ho-
mines.

CAPUT SECUNDUM

In V. Test.
tres reve-
lationis
divinae
modi.

Prophetæ
in N. Test.

nem, atque eo, quo ipsi somniant, modo: quod tantum abest, ut ex hoc loco commodè fieri possit, ut plane ipsis contrarietur, quippe qui docet, Christum non in angulo vel tenebris, sed publicè suum Evangelium adhibitis publicis signis iisque miraculosis, manifestaturum omnibus, quemadmodum sequentia per *Εἰρηνη* luculentam docent, in quibus effecta horum donorum recensentur. Quia enim in V. Testamento notissimi erant tres revelationis divinae modi, Prophetia, Somnium, Visio. Num. 12, 6. Job. 33, 15. Ose. 9, 7. Act. 2, 17. pro more V. Testamenti etiam hic propheta loquitur, sicut alias templi sacrificiorum ac regni Davidis mentione propheta Ecclesiam, cultum Dei, ac regnum Christi spirituale depingunt. Prophetabunt, inquit, non tam quidem futura prædicendo, ut hactenus Prophetæ V. Testamenti Luc. 1, 70. usque ad Johannem & Christum ex lege prophetarunt Matt. 11, 14. (quanquam etiam hoc grandoque futurum est, ut alia futura prædicant Job. 13, 16. sicut testantur exempla Pauli 1. Tim. 4, 1. 2. Tim. 3, 1. 2. Pet. 3, 3. Johannis in Apocalypsi, Agabi Actor. 11, 22. & 21, 10. filiarum Philippi, ibid. v. 9.) quàm alia arcana Dei mysteria planè intelligendo, ac plenè privatim aliis explicando Rom. 12, 7. 1. Cor. 14, 3. Non enim primariò vel hic agit propheta de publico docendi munere, vel nos ita intelligimus, quasi omnes Christiani indifferenter verbum publicè docere, & sacramenta administrare extra casum necessitatis sine vocatione legitima possint, qui dona Spiritus S. acceperint, ut calumniatur Bellarm. Lutherum l. 1. de Sacramentis in genere c. 25. ubi plura in hanc sententiam ex illo citantur dicta, sed revera fide Jesuitica, qua de re aliàs pluribus. Et quemadmodum

in

JOELIS.

121

in V. Testamento sexus hic nulla fuit habita ratio: Ita etiam in N. Testamento prophetabunt non tantum filij vestri, sed etiam filia vestra. Unde Ador. 1, 14. etiam femina cætui Apostolorum Spiritus S. donis ornato interfuisse leguntur, & Paulus 1. Corinth. 11, 5. mulierem velato capite vult prophetare. Et veluti nulla sexus hic est differentia; Ita etiam nullum erit ætatis discrimen, quia seniores vestri somnia somniabunt, & juvenes vestri lectissimi visiones videbunt, hoc est, illis Deus non minus suam aperiet voluntatem, quam olim per somnia & visiones prophetis.

Hic nulla habetur ratio sexus.

ætatis.

Vers. 29.] Quin etiam conditio nulla attendetur, ut paulò ante ex Apostolo dictum Gal. 3, 28. Coloss. 3, 11. Nam etiam super servos & super ancillas diebus illis effundam Spiritum meum, non minori mensura illis dona mea spiritualia elargiar, quam hominibus liberis, Rom. 12, 3. 1. Cor. 12, 11. Vulg. super servos meos. Mar. Meos non est in Hebr. neq; in Sept. ne in Regiis quidem. Secus in Rom. & in Hieron. Comm. in Actis est.

Conditionis.

Licet verò hic nulla fiat mentio expressa gentium, & à Petro in Actis hæc promissio Judæis tantum accommodetur, tamē (1.) ex vocibus omnis caro. (2.) ex Paulo Rom. 10, 13. Coloss. 3, 11. (3.) Ex historia Cornelij Act. 10, 45. & 11, 18. (4.) Ex generali conclusione hujus cap. v. 32. concludimus, hanc promissionem etiam omnino ad gentes conversas pertinere siquidem hi sunt spirituales Israelitæ & Arabæ filij, Rom. 9, 6. 7. 8. Galat. 4, 28. & jam Christo Jesu discrimen circumcisionis & præputij sublatum est Gal. 5, 6.

Ad gentes etiam pertinet hæc promissio.

Vers. 30.] Atq; hæc sunt benedictiones, piis sub initium

R

N. Te-

Cur de
prodigiis
hic agatur

Ostenta
in terra.

N. Testamenti imprimis promissæ: sequitur de judiciis & ter-
roribus impiis denunciatis, quibus tamen pii quoque paternè
castigabuntur. Ostendit enim propheta, quid interim post
hæc data dona usq; ad illum gloriosum Christi adventum ad
judicium extremum, & hostes Ecclesiæ pertinaces ad sui per-
niciem, & vera ejus membra ad sui probationem sint aduri
& passuri, cui hæc fundamento inniti, & ubi salutem quære-
re possint. Futurum namque est, ut, quemadmodum olim
legem DEUS prodigiis & miraculis confirmavit, ita hanc
Evangelii promulgationem tanta calamitatum obsignet se-
rie, ut videri queat totius naturæ ordo mutatus aut inver-
sus: quod propterea præcedentibus promissionibus subji-
tur, ne Christiani in Nov. Testamento delicatam sibi fingant
vitam, aut putent, fore ut ab omnibus hominibus pari modo
Evangelium, & concio de gratia Dei per Filium parva, ac-
cipiatur, quandoquidem à plerisque ex propria malitia con-
temnetur, imò hostiliter oppugnabitur, omnes, qui Christo su-
um daturi sunt nomen, odio erunt toti mundo, qui tamen ne
ita impunè existimet se missum spernere filium, audiat jam
quid Deus ipsi se facturum minetur. Edam, inquit, o-
stenta, puniturus istam in Filium, ejusque Evangelium in-
gratitudinem, cum in coelis tum in terra, cujus prolepti-
cæ propositionis membra v̄stegv w̄c̄n̄egv in seqq. explican-
tur. In terra enim perinde erit atque si homines ubique cer-
nerent sanguinem, ob magnam stragem, quæ in bellorum
motibus hinc inde exortis futura est Matth. 24, 6-7. Zach.
14, 12. 13. Apoc. 6. 7. 8. & sequentibus capitibus. Imò et-
iam ob persecutionem tyrannorum, unde meretrix Babyloni-
ca sanctorum martyrum sanguine ebria dicitur Apoc. 17, 6.

JOELIS.

123

ac in aëre ignem & caliginem ipsorum oculis offusam, & horribilia fulgetra, quibus conjunctæ sint columnæ seu elationes fumi Cantic. 3, 6. Hebr. עַלְמֵי תַּחְתִּית palmas fumi. metaphora à natura palma, quâ se erigit contra onus. Piscat. Confer etiam lectiones Drusij.

& aere.

Vers. 31.] In cælo vero Sol ipse vertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, hoc est, si phrasin Hebræam explices, Sol horribiliter tenebris obscurabitur, & Luna sanguinea apparebit Apoc. 6, 12. Matth. 24, 29. quibus tamen signis horrendis maximæ designantur calamitates, ut dictum est supra v. 10. Et omnino ut ita explicemus, nos cogit locus Genes. 8, 22. quamdiu erit terra, dies & nox non cessabunt, & proinde neq; illa luminaria, quæ DEUS diei ac nocti præfecit. Genes. 1, 16. sua luce prorsus spoliari queunt ante diem extremi judicii. Unde subdit Propheta, calamitates hasce à temporis diuturnitate exaggeraturus, quod sint futuræ, antequam vel donec adveniat dies Je-

Sol in tenebras, & Luna in sanguinem quomodo ver-
tatur.

hoyæ ille magnus, in quo res magnæ accident, puta excitatio mortuorum, judicium de illis, assumptio piorum in cælum, relegatio impiorum in infernum. Piscat. & impiis horribilis seu reverendus, qui dies non jam amplius designat diem visitationis alicujus particularis, ut supra v. 11. sed generalis restitutionis omnium, qui in Novo Testamento κατ' ἐξοχήν vocatur ἡ ἡμέρα Matt. 24, 36. 2. Tim. 1, 12. 18. & 4, 8. ἡμέρα ἐκείνη Marc. 13, 32. Luc. 21, 34. Matth. 7, 22 ἡμέρα ἐσχάτη Johan. 6, 39. ἡμέρα κυρίου 1. Corinth. 1, 8. & cap. 5, 5. ἡμέρα Ἰησοῦ Χριστοῦ Phil. 1, 6. 10. Sunt qui allegoricè in hoc versu per Solem & Lunam, personas summæ autoritatis notari existimant, ut Genes. 37, 9. Psalm 8, 4. (in quo posteriori loco hac de re egimus pluri-

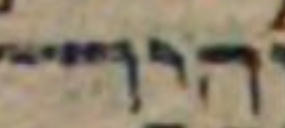
Dies extremi judicii.

Per Solē & Lunam allegoricè denotantur magni.

CAPUT SECUNDUM

bus (Siquidem harum potissimum erat officium, Christo, Do-
mino gloriae, portas aperire Psal. 24, 7. 9. filiumq, osculari
Psal. 2, 10. & seqq. ideoq, etiam præ reliquis vulgaribus ho-
minibus gravius sint experturi iudicium Jacob. 3, 1. Sapien-
tia 6, 6. & in tenebras projiciendi exteriores Matth. 8, 12.
cùm Christum spreverint. Corn. à Lap. hæc omnia signa pu-
tat esse prodigia, quæ præibunt diem extremi iudicii. Con-
fert Matt. 24, 28. Luc. 21, 25. Vide Comment. Corn. à Lap.
pag. 251. Idem ibidem p. 252. prolixè declarat, quomodo hic
dies sit verè magnus & terribilis, seu מְאֹדָּה i. e. per cata-
chresin, mirabilis, gloriosus, augustus, manifestus, Πανά-
γης Act. 2, 20. quod sanè malim, quàm id deducere à מְאֹדָּה
cum eodem à Lap.

Quid piis
agendum
in malis.

Vers. 32.] Ne verò pijs nimis consternarentur, cum calamitatum molem & hæc gravissima perpendunt iudicia, ac cum discipulis exclamarent: Quis igitur poterit salvari? Marc. 10, 26. epiphonematis loco propheta subiungit vs. 32. consolatoriam, in qua ostendit, quid cuique pio tunc sit agendum, ne pereat cum mundo, videlicet ut in fide sustineat usque ad finem Matth. 10, 22. & 24, 28. Apocal. 2, 7. 10. 17. 26. & cap. 3, 5. 12. 21. & per pœnitentiam suam possideat animam Luc. 21, 19. Hebr. 10, 35. 36. Ita futurum spondet, ut quamvis sint omnia ferè desperata, tamen qui saltem DEUM sincero animo timuerit, salvetur. Et quamvis DEUS graviter etiam ipsam affligat Ecclesiam, tamen ea semper in mundo, quam diu hic erit, mansura sit, siquidem huius rei fundamentum sit, gratuita ac verissima Dei promissio. Nam erit omnino, futurum est certissimè, quod iterum notat Enallage Hebræis usitatissima quod reddit Apostolus, Act. 2, 21. & 1. Cor. 1, 7.

Erit

Erit igitur, non ut pauci quidam ex absoluto quodam decreto reliquorum eximantur numero, sed ut יְהוָה יְהוָה, נֶאֱמָר וְעָלָם, omnis quicumque invocaverit ex vera fide Psal. 145, 18. (invocatio autem Dei Synecdochicè notat omnem pietatem & cultum DEI, ut rectè h. l. scribit Corn. à Lapide,) nomen Jehovæ, (hoc est, Jehovam ipsum, si quidem nomen Jehovæ seu Dei, in hoc mundo, est ipse Deus, ubi plus de eo non habemus, quàm ejus nomen & verbum 1. Corinth. 13, 9. 12. vide in Psalm 5, 12.) eripiet se ex tantis calamitatibus Esa. 4, 3. confer Roman. 10, 13. ubi contra tentationes de particularitate Calvinianorum probè notanda est duplex universalitatis nota, ut hoc loco observabat Luberus. Confer in N. Testamento hac loco Matth. 8, 19. & 11, 27. Rom. 10, 13. 3. Epist. Johann. vers. 5. Et contra Pontificios observandum est, quod in scripturis frequenter fidei effectibus, hoc est, bonis operibus adscribatur beatitudo ac salus, sicut hoc loco invocationi nominis divini (quæ tamen per Synecdochen totum cultum divinum denotat) cum propriè & unicè causæ efficienti adscribi debeat, cujus rei causa esse potest, quod ex effectibus de causa possit fieri judicium. Erepturus enim se est pius, non suis meritis aut operibus, quia in monte Sionis & Hierosolymis, Esa. 4, 3. ubi sonat verbum Dei purum, per quod DEUS dat fidem, erit liberatio. quicquid enim ordinationi adscribitur divinæ, humanis viribus derogatur cum omne bonum tantum gratis ex promissione nobis obtingat, quemadmodum dixit Jehova, Deut. 32, 43. Insequenti commate Piscator vertit per nempe, quomodo Vau usurpatum reperitur Judic. 7, 24. 1. Sam. 17, 40. & 28, 3. Confer quæ dicta Sophon. 1, 4. Zach. 9, 9. Hos. 2, 15.

Dei nomen i. e. Deus ipse

effectibus fidei quomodo adscribatur beatitudo

CAPUT SECUNDUM

Gentes in
N. T. vo.
cantur.

Quando autem ex Sion prodierit lex Esa. 2, 3. & Judæis primum annunciatum Evangelium Luc. 24, 47. Act. 13, 46. etiam ad gentes concio Evangelij perveniet, quia liberatio erit & videlicet seu id est, in residuis, quos Jehova advocaverit ex gentibus in toto mundo, sicut constat ex Joh. 10, 16. Act. 1, 8. & 13, 46. & 28, 25. Vocaverit autem ad salutare illud magnum convivium Luc. 14, 16. jub quo vitæ æternæ sæpè adumbratur felicitas Matth. 8, 11. D. Winckelm. Si quæris, cur Ecclesia à Sione, ubi arx David fuit, non à monte Moria, ubi templum fuit, denomine- tur? R. quia templum & cultus levitici erant abolenda ut fi- gura. David autem cum suo regno erat typus Christi & re- gni ejus.

LOCI COMMUNES.

Ex Vers. 18.]

Deus pœ-
nitentes
recipit in
gratiam.

Discimus, quàm largus veniæ DEUS sit erga omnes qui in seria pœnitentia ad ipsum se convertunt Jerem. 3. ut docent inprimis illæ parabole tres Luc. 15, expositæ, & quod se patrem nostrum & sponsum vocat, vide Ps. 103, 13. Esa. 63, 16. Ose. 2, 19. & 11, 1. 8. 9. 2. Cor. 11, 2. Eph. 5, 25. 26. & seqq.

Ex Vers. 19.]

Deus non
vult peri-
re.

Quàm amans sit operis sui, cujus interitum non vult. Matth. 5, 42. Inprimis verò quàm sit in Ecclesiam beneficus, Psal. 145, 10. Zach. 8, 2. & eos, qui se ad ipsum convertunt Zach. 1, 3. D. Winckelm. Cum vero Germa- nia hodie adeo sopore securitatis oppressa sit, ut tumultuanti.

quantibus Pontificiis, Domino immitte[n]te sterilitatem & penuriam multarum rerum necessariarum, morbis variis, serpentibus, semper tamen odio, luxui, avaritiæ, & aliis peccatis dedita sit, quid boni sperandum? quid malorum non timendum?

Ex Vers. 20.]

I. Quod Deus, qui malum immisit iratus, idem etiam facile tollere possit placatus 1. Sam. 2, 6. 7. Ose. 6, 1.

II. Quod Deus pro sua sapientia immensa sinat hostes Ecclesiæ florere aliquandiu, & furere tandem tamen eos ita puniat, compenset longas ut gravitate moras. Psalm 37. vers. 9. 35. vers. 36. & 25. vers. 7. 9. Sicut testantur exempla Pharaonis, Saulis, Sennacherib, Antiochi, Holofernis, Herodis.

Hostes Ecclesiæ pereunt.

Ex Vers. 21.]

Omnibus malis opponendam esse Dei omnipotentiam, cujus manus non est abbreviata, ut non possit redimere Esa. 50, 2. cuique non est difficile ullum verbum Luc. 1, 37. sed qui possit omnia facere superabundanter, quàm petimus aut intelligimus Eph. 3, 20. ut queamus liberati ex malis dicere, magnifica Jehova efficit erga nos, ideò sumus laeti Psal. 126, 1. 2. 3. Quapropter

Malis opponenda Dei omnipotentia.

Rebus in adversis una est medicina, Jehovæ
Cor patrum, os verax, omnipotensq; manus.

Ex Vers. 22.]

Terræ fertilitas est ex sola Dei benedictione, qui facit
Terræ fertilitas est à Deo.

facit ut montes proferant fœnum, dat jumentis cibum suum, & pullis corvorum, qui ipsum invocant Psal. 148, 8. 9. unde etiam omnia animalia in ipso expectationem habent, ut det escam ipsorum tempore suo, quo dante ipsis colligunt, aperiente manum suam satiantur bono Psal. 104, 27. 28. Deus exaudit cœlos, & hiterram: terra frumentum, mustum & oleum, quæ exaudiunt porro homines. Ose. 2, 21. 22.

Ex vers. 23.)

Duplex
tristitia &
lætitia.

I. Quemadmodum est duplex tristitia mundi, quæ mortem efficit, & ea, quæ secundum DEUM pœnitentiam salutarem, & cujus neminem pœnitere possit, efficit 2. Corinth. 7, v. 10. Ita etiam contra est duplex gaudium, mundanum in rebus caducis, & spirituale in DEO vero, Psalm 4, 8.

pluvia da-
tur à Deo.

& ab eo
expectan-
da.

II. Sicut pluvia ob peccata hominum sæpè cohibetur 1. Reg. 8, 37. & 17, 1. Jerem. 2, 25. peccata vestra cohibent à vobis hoc bonum: Ita obedientibus verbo DEI datur in tempore Levit. 26, 4. Deut. 11, 14. & 28, 12. Est igitur expectanda agricolis à solo Deo Jacob. 5, 7. & si diutius cohibeatur, precibus, exemplo Eliæ, impetranda 1. Reg. 18, 45. Jacobi 5, 18. Sic pluviam liberalissimam stillabit Deus possessioni suæ, eamq; defessam instaurabit Psalm 68, 16. dando pluviam tempestivam & serotinam tempore suo, statuta messis servando Jerem. 5, 24. Quando autem DEUS hæc bona nobis dedit, caveamus, ne de nobis conqueri necesse habeat, quod, licet ipse efferat vapores ab extremitate terræ, & cum vocem suam edit, sit fremitus aquarum in cœlis, nos tamen obbrutescamus magis quàm ut animadver-

madueramus Jerem. 10, 13. Nullæ enim sunt varietates gentium, quæ pluviam edant, sed solus DEUS noster is est Jerem. 14, 22. qui non patitur se esse expertem testimonii, bona tribuendo, dans nobis cœlitus pluvias ac præstituta tempora fructibus proferendis, implens cibo ac delectatione corda nostra Act. 14, 17. Vis Alia Seraphica? Symb. prior pluvia notat V. T. quod pietatis semina pullulare fecit, posterior Novum, quod Veteris semina maturavit. Ita Hieron. & Haymo. Rubertus autem, prior est prædicatio facta à Christo & apostolis, posterior, quæ fiet ab Elia & Enocho in fine mundi. Cornelius à Lapide.

Ex vers. 24.)

Eadem doctrina etiam observanda est, confer Deuter. 28, 2. 12. Demus autem operam, ut si opulentiâ abundemus. ne apponamus animum Psal. 62, 11. ne in vanum perstre-
pamus, dum congregamus, nescientes, quis sit recepturus ea, Psal. 39, 7. Ita enim omniñò cum divite illo improbo futurum est omni illi, qui thesaurum sibi recondit, nec est dives in DEO Luc. 12, 16. 18. 20. 21.

Divitiis
ne fidamur

I. Discimus. Quod Jehova depauperet & ditet i. Sam. 2, v. 7. sicut exemplum Jobi in primis testatur Job. cap. 1. & 42, 10. 11. cum enim in fervore suo percussisset nos Jehova, benevolentia sua miseretur nostri Esa. 60, 10.

Jehova
depaupe-
rat & di-
tat:

II. Quod ad retundendam hominum arrogantiam Deus ostendat, se etiam per res contemptissimas posse homines vastare ac punire, si velit, ut testantur plagæ Aegyptiis immissæ, Confer c. 56, & 17 libri Sapientiæ.

Per res
contem-
tas Deus
punit.

S

Ex

CAPUT SECUNDUM

Ex vers. 26.)

Bona & u-
tendi iis
facultas
est à Deo.

I. Discimus, Quod, ut ipsa terrestria bona sunt Dei donum; sic illis utendi facultas sit à solo Deo Eccles. 6. 2. Esa. 62. 8. 9.

Saturi a-
gam⁹ De-
o gratias.

II. Quod cum in omnibus sint DEO agenda gratia, tum vel maxime, quando saturari sumus, & ipse se erga nos gessit magnifice 1. Corinth. 10. 31. Coloss. 3. 17. Psalm. 103. 1. & seqq.

Dei ver-
bum pro-
pe est.

Ex vers. 27.)

I. Disc. Non esse procul quarendum Dei verbum, cum sit in medio nostri Deut. 30. 12. 14. Rom. 10. 6.

Unus ve-
rus Deus.

II. Unum esse verum Deum, Deuter. 6. 4. & præter eum non esse alium. Deuter. 4. v. 35. 36. Ipse est Deus & non est ullus alius ultra eum, 1. Reg. 8. v. 60. Marc. 12. v. 32.

III. Fiduciam, in vero Deo repositam, non confundere Psalm. 31. 1. Rom. 5. 5.

Ex vers. 28.]

Temporū
articuli
Deo noti.

I. D. Non nostrum esse, nosse temporum articulos quos suæ potentia reservavit supremus ille pater Act. 1. 7. quam ob causam tam laxè tempus huius promissionis describitur, ut etiamsi moram fecerit Dominus, tamen expedemus illam, qui veniens veniet & non tardabit, Habac. 2. v. 3.

Deus ve-
rax.

II. Ex promissione hac ejusq. complemento Act. 2. descripto, discimus, tum, quod sit DEUS verax, & præstet certissime, quæ promissu Rom. 3. 3. siquidem mentiri planè nequit, 2. Tim. 2. 13. Hebr. 6. 18. & 10. 23. tum, quanta sit V. & N. Testamenti consonantia, cujus typus fuit, quod
duo

duo Cherubim se mutuo, conversis ad probitatorium (quod est verè ipse Christus Rom. 3. 25.) faciebus respexerint, Exod. 25. 20. Unde toties Christus ipse & Apostoli sua probantur, ad V. Testamenti scripturas confugiunt & nihil dicunt extrinsecus, quod futurum esse prædixerunt Prophetæ ac Moses Act. 26. 22.

III. Quanta sit Dei Φιλαγγοπία, qui non tantum aliis quibusvis bonis, sed etiam sui ipsius Spiritus Sancti donis homines perfundit, quo in peccatis mortuos Ephes. 2. 1. vivificat, mediante verbo Joh. 6. 63. homines natura corruptos, & filios iræ. Eph. 2. 3. regenerat per aquam in verbo Joh. 3. 5. Tit. 3. 5. 6. quo nos errantes oves reducit ad ovile, 1. Petr. 2. 15. & in omnem veritatem deducit Joh. 16. 13. Quando vero Petrus in Actis dicit, effundam de spiritu meo, simul innuit, esse discrimina donorum, licet sit idem Spiritus 1. Corinth. 12. 4. 5. 6. qui unicuique distribuit, prout vult. ibid. v. 11. ut cum simus membra unius corporis, alter alteri donis nostris inserviamus, ibid. v. 12. & 13. Rom. 12. 3. 4. 5. ut velut boni dispensatores variæ gratiæ Dei Luc. 19. 1. 1. Petr. 4. 10. possimus olim rationem reddere Matth. 25. 19. 20. illi Domino, qui nos judicaturus est. 1. Cor. 4. 3. 4.

IV. Nullam esse apud Deum προσηγορίαν, Deut. 10. 17. 2. Chron. 19. 7. Job. 34. 19. Sap. 9. 8. Syr. 35. 16. Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Galat. 2. 6. Ephes. 6. 9. Coloss. 3. 25. 1. Petr. 1. 17. sed esse divitè ipsum gratiā in omnes, qui ipsum invocant Rom. 20. 12. Non igitur quosdam absoluto decreto statuit salvare, quosdam reprobare, qui vult omnes salvos fieri 1. Tim. 2. 4.

DEI Φι-
λαγγο-
πία.

Deus non
est προ-
σηγορί-
ας.

CAPUT SECUNDUM

Omnes in
N.T. sunt
spiritua-
les sacer-
dotes.

Varij mo-
di imme-
diatæ re-
velationis

Etiā ser-
vi & an-
cillæ Dei
liberti.

Solus De-
us vera
potest e-
dere mi-
racula.

Deus au-
tor pœnæ

Tyrannis
permittit
Deus.

V. Omnes in N. Testamento esse spirituales sacerdotes

1. Pet. 2, 5. Apoc. 1, 6. Rom. 12, 1.

VI. Varios fuisse modos, quibus Deus suam volun-
tatem immediatè solitus est revelare, modo per visiones.
Act. 19, 9. modo per somnia Matth. 1, 20. & 2, 12. modo per
colloquium Act. 9, 20. modo de facie ad faciem. Deuter.
34, 10. nunc autem mediatè per verbum nos erudit, Luc. 16,
29, Hebr. 1, 1.

Ex Vers. 29.)

Etiā servos & ancillas esse libertos Domini 1. Cor. 7,
22. & futuros cohæredes Christi, si crediderint, Coloss. 3, 23. &
seqq. siquidem hic non est amplius Græcus & Judæus, ser-
vus & liber, sed omnia, & in omnibus est Christus, Coloss. 3,
11. quia Deus etiā stulta in mundo, infirma & ignobilia e-
legit 1. Corinth. 1, 26. & seqq. Deo servire regnare est. Con-
fer Gen. 26, 24. Num. 12, 7. Job. 1, 8. Ps. 116, 16. Esa. 53, 1.
& 49, 3. vide in Obad. v. 1.

Ex vers. 30.)

I. D. Quis sit ille, qui vera edicit miracula, videlicet
Deus solus, Ps. 72, 18. cum sit solius omnipotentia, supra ra-
tionem & naturæ ordinem operari Exod. 34, 10. Ps. 136, 4.
Diabolus igitur ejusq; organa mira quidem facere possunt ex
Dei permissione, vera miracula edere nequeunt, cum & ipsi
sint creaturæ.

II. Quod ipse Deus sit autor mali pœnæ impiis obsti-
natis immitti ex justitia Amos 3, v. 6. Ecclesiastæ 7, v. 14.
& II, v. 14.

III. Persecutionem, quæ premitur Ecclesiæ, à solo
Deo

Deo permittit tyrannis, aliâs ipsi ne quidem tantillum nocere possunt Joh. 19, 11. Esa. 37, 29.

IV. Quis sit pius signorum in terra & cælo editorum usus, videlicet ut pii consolationem inde percipiant Luc. 21, 28-31. Impii autem terreantur. ibid. v. 26.

Ex Vers. 31.)

Quod Solares & Lunares defectus quidam insignes olim futuri sint signa futuri extremi judicii, qua de re Matth. 24. & Luc. 21. capitibus passim. Vide autem de his Franzium de interpretatione scripturæ pag. 1024. 1025. &c. Non autem intelliguntur vulgares Ecclipses, de quibus hunc locum, vulgari opinione deceptus, olim intellexi.

Signorum in cælo usus

Signa extremi judicii.

Ex Vers. 23.)

I. Quod DEUS velit omnes homines salvos fieri, modo ipsi non repugnent aut nolint Matth. 23, 37. Act. 13, 46. 47. Rom. 11, 23. 2. Pet. 3, 9.

II. Quis sit invocandus, & cultu adorationis religiosè honorandus, videlicet solus Deus Deuter. 6, 13. Psalm 50, 15. Proverb. 18, 10. & Quando, videlicet in angustia præcipuè Esa. 26, 16. & cap. 19, 22. Tantùm enim abest, ut calamitates preces debeant impedire, ut potius ad eas excitare nos per illas DEUS velit. Luc. 21, 36. Matth. 26, vers. 41.

III. Pius dabitur vita æterna, sed non propter suam pietatem Eph. 2, 8. 9.

IV. Extra Ecclesiam non est salus. Illi enim non est in cælis Deus Pater, cui non est terra Ecclesia mater Esa. 60, 12. Eph. 2, 12. & 5, 22.

Deus omnes vult salvos fieri.

Solus Deus adorandus.

Vita æterna donum.

Extra Ecclesiam non est salus.

CAPUT SECUNDUM

Universa-
lis N. Test.
vocatio.

V. Fundamentum nostræ salutis est promissio Dei gratuita Esa. 63, 9. Eph. 3, 4. Tit. 3, 4.

VI. Universalem esse vocationem in N. Testamento, Judæorum & Gentium Luc. 2, 10. Coloss. 1, 6. 23. sicut prædictum est Ps. 18, 6. Confer Rom. 10, 18. Mich. 4, 1. 2. &c.

CAPUT TERTIUM.

Argumentum.

Argumē-
tum.

UNa eademq; concione hoc caput cum præcedenti fuisse propositum, & structura verborum, & res ipsæ satis arguit. Continet enim expositionem textus proximè præcedentis in fine cap. 2. ac confirmationem superioris promissionis de futura Ecclesiæ Dei incolumitate, etiam in mediis mundi turbis, siquidem hic Deus promittit, fore, ut ejus hostes removeat ac perdat, ipsam autem vocatis gentibus propaget, & semper graciosè inhabitet: quod licet in hoc seculo semper præstet Dominus, longè tamen evidentius id ipsum apparebit in extremo judicio, quando omnes omnino hostes Ecclesiæ planè perdentur 1. Cor. 15. 25. Deusq; ipse erit omnia in omnibus veris ejus membris v. 28. & ipsa tota prorsus gloriosa constituetur, non habens maculam aut rugam, sed ut sit sancta & inculpara Ephes. 5. 27. ut ita tunc demum plenè impleatur, quod jam diu à Domino est decretum ac prædictum, & quod etiamnum in suorum consolationem sæpè, prout ipsi visum, exequitur. Hinc jam liquet, quid statuendum sit de eorum sententia

sentia, qui volunt tantum agi in hoc capite de extremi judicii die, de que eorum eterno supplicio, qui sanctos sunt persecuti, & de ipsorum sanctorum nunquam interitura beatitudine.

Concionem hanc totam supra in duas divisi partes, cujus prior tota, & posterioris etiam bona pars superiori capite fuit absoluta, siquidem jam declarata est consolatio, qua promittitur honorum exhibitio. Restat ergo tantum illa consolatio, qua promittitur malorum seu hostium Ecclesie depulsio, cujus, sicut & hujus capituli, partes, sunt tres, & quodam humani judicii adumbratae: Prima est citationis ad judicium comminatio: secunda, pro tribunali sedentis Dei cum hostibus disceptatio: Tertia, sententia, jam cognita causa, lata executio.

Citationis comminationem gentibus denunciatam explicat argumentis 4. I. Adjecto tempore v. 1. II. Subiecto loco. valle videlicet Josaphat. III. Fine, ut ibi Deus disceptet. IV. Causis impulsivis, tum quia populum DEI inter gentes disperferunt, tum quia eorum regionem occuparunt, ac inter se dissipati sunt v. 2. atq; adeo valde crudeles ac injurii in captivos fuerunt, quos ne vilissimis quidem aliis equipararunt mancipiis v. 3.

In disceptatione cum hostibus prius generatim peccatorum atrocitatem. & poenae gravitatem ipsis proponit. v. 4. postea speciatim eos, cum peccatorum reos arguit, sacrilegij & idololatriae v. 5. & crudelitatis insignis v. 6. tum reos peractos talionis poenae adjudicat, quae consistit in Iudaeorum longe lateque dispersorum restitutione ac collectione v. 7. hostium vero Ecclesiae dispersione ac everfione v. 8.

Analysis.

Promittitur malorum depulsio.

Partes 3.

1. Citationis comminatio.

2. Cum hostibus disceptatio.

Exe-

3. Senten-
tiæ exe-
cutio.

τὸ πρῶ-
τον μέν.

τὸ πρῶ-
τον μέν.

τὸ ἐπὶ με-
τέω.

CAPUT SECUNDUM

Executio denique sententiæ figura belli propo-
nitur, in qua consideranda sunt antecedentia, res ipsa, &
consequentia. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ exponunt & man-
datum denunciandi bellum vers. 9. & indicandi apparatus
causarum instrumentalium, tam inanimatarum, hoc est,
armorum vers. 10. quam animatarum, hominum, ibid. &
v. 11. & angelorum, ibid. & obedientiam mandato præsti-
tam vers. 12. ΤΟ ΠΡΑΓΜΑ illustratur actionibus judiciis
ibid. ministrorumque ejus vers. 13. causâ item impulsivâ ibid.
& effectis hujus judicii præstiti, quæ sunt pro diversitate sub-
jectorum diversa: in hostibus Ecclesiæ maxima strages v. 14.
In cælo & terra facies terribilis v. 15. & 16. in piis verò ma-
xima fiducia & securitas ibid. ΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ continent
conclusionem generalem harum promissionem omnium, in qua
effectus miri promittuntur à DEO, qui cernuntur tam in
Ecclesia, quam ipse proteget ac purgabit v. 17. ac omnis ge-
neris bonis ditabit v. 18. quàm in ejus hostibus, quos penitus
jam exscindet v. 19. ut ita sit, remoris illis hostibus & impu-
ris, Ecclesiæ parta perpetua pax & sanctificatio, à DEO suo
protectore v. 20. & 21. D. Winckelm. Nos tentabimus ac-
commodare hoc caput ad passionem & mortem Christi, qui
loco omnium gentium in valle Josaphat judicatus est, & in-
de salus Ecclesiæ, securitas & summa felicitas parta est.
Vide ejus comment. Marian. Quid v. sit totum hoc caput de
Senacherib expeditione & clade intelligatur, quem judicavit
Dominus in valle Josaphat prope Jerusalem occisis ejus co-
piis? 2. Reg. 19. v. 35. Tum sub eo typo judicii extremi
dies intelligitur.

PARS

PARS PRIMA.

Vers. 1.] Cum Ecclesia persecutione aliisque calamitatibus oppressa omnem suam spem & perfugium in promissione Dei repositum habeat 2. Chron. 20. 12. Psal. 46. 1. & seqq. merito ita loquens introduciitur: Ego Jehovaham versus speculabor, prestolabor Deum salutis meae, ille me exaudiet, ne latator inimica mea de me, quum cecidero surgam, cum sedero in tenebris, Jehova illucescet mihi. Interim patienter indignationem Jehovahae feram, qui peccavi in eum, usque dum contendat contentionem meam, & exerceat jus meum, producat me in lucem, ut fruatur justitia ejus. Mich. 7. 8. 9. 10. quae verba totius hujus capituli argumentum ac summam comprehendunt, quippe quod continet judicia Dei pro Ecclesiae salute in ejus hostes (vide etiam Psal. 83. totum, & cap. 3. Sophon.) Cum enim ob hominum malitiam, promulgato jam Evangelio per Apostolos Sp. S. donis miraculose ornatos sup. cap. 2. 28. tantum absit, ut pax sit futura in mundo, ut potius bellum, ac discordia sit oritura maxima Matth. 10. 34. & seqq. Luc. 12. 51. Deus promittit, se tamen semper suae ad futurum Ecclesiae, eamque potenter defensurum. Nam ecce (hoc loco attentionis nota, consternatam gravitate malorum erigens) in his diebus illis ipsis (in Hebr. siquidem duplex est emphaseos nota הַיּוֹם הַזֶּה sicut etiam in sequenti הַיּוֹם הַזֶּה) & in hoc tempore ipso, nempe quo erit quidem sanguis, ignis & columna fumi in terra, & in caelo varia prodigia cap. 2. 30. & 31. & quo Jehovaha residuas gentes advocaverit vers 32.

Mich. 7. 8.
9. 10. ha-
betur
summa
hujus ca-
pituli.

De quo
tempore
loquatur
Prophe-
ta.

quo

CAPUT TERTIUM

Juda & Je-
rosolyma
spiritualia

Hebræi
malè refe-
runt ad
tempus
Josaphat.

Qualis
hic capti-
vitas re-
ductio.

quo. (inquit Iehova) reducam captivitatem seu capti-
vam multitudinem, quæ hædenus in umbra mortis, in
regno diaboli desedit Esa. 9, 1. Matth. 4, 16. Luc. 1, 79.
mortuos in offensis vivificans, condonatis iis omnibus of-
fensis, ut deleto, quod adversum eos erat, rituum chiro-
grapho cruci affixum è medio sustulero, exspoliataq; impe-
ria ac potestates eduxero palam triumphatis illis per eam.
Coloss. 2. 13-14. 15. liberationem captivis prædicans Esa.
61, 1. Luc. 4. 18. qui sunt Jehuda, & inprimis (vide quæ
dicta in Sophon. 1. 4.) Jerosolymis, quæ tamen vera
juxta stylum N. Testamenti, in quo hæc promittitur (ut
indicat cum illa in initio capitis posita particula, in diebus
illis ipsis, quæ sæpè in prophetis tempus N. Testamenti finis
notat Jerem. 23, 5-6. tum coherencia hujus cum præceden-
ti promissione) spiritualiter tam de Judæis, quam gen-
tibus, atque adeò omnibus, qui fide Abrahamum imitan-
tur, sunt accipienda Rom. 9, 6. & seqq. Galat. 4. 28. Ex
quibus jam constare puto, quid sentiendum sit de illa hujus
textus explicatione, ab Hebræis interpretibus allatâ, dum
omninò hanc promissionem referunt ad tempus Josaphat,
cujus historiam legere est 2. Chron. 17 & 20. Ut enim
taceam. quod tum temporis nulla captivitatis fuit redu-
ctio, temporis designatio hic posita. satis eos refutat, quæ
indicat, fore, ut postquam Christus iam miraculosa Spiri-
tus S. dona effuderit, hæc spiritualis per Apostolos eorum-
que successores futura sit captivitatis reductio, ad regnum
Christi, qui verè liberos nos reddit Johan. 8. 36. quique
ut antea suam Ecclesiam sæpè liberavit, deinceps eam con-
tra omnes hostes potenter defensurus est, atque adeò in
medio ipsorum dominaturus Psal. 110. 1. & seq. Accedit
deniq;

deniq, quod hæc phrasis שׁוֹב שְׁבוּר in qua est elegans paronomasia, de spiritali hac liberatione in N. Testam. futura alibi in V. Testamento occurrat, cuius typus erat reductio ex Babel Psal. 14, 7. & 126. 1. Jerem. 30, 3. 18. & cap. 33, 11.

Vers. 2.] Cum igitur hanc promissionem ego Jehova impleturus sum, & totus ferè mundus se opponet, non de-ero populo meo, sed omnes ejus adversarios, velut judex, coram me, & cætu meæ Ecclesiæ in cuius conspectu divinum hoc exerciturus sum iudicium cita vero. In hoc autem iudicij denunciatione notanda sunt hæc tria: (1) Locus. (2) personæ puniendæ. (3) Causa. Et quidem, quod Locum attinet, valde inter se discrepant interpretes, cum pleriq, vocem יְרוּשָׁלַם proprie accipiendam esse velint. Eorum alij intelligunt de ipsa insigni victoria, quam ibi contra multas gentes, auxilio Johovæ, obtinuit Josaphat 2. Chro. 20. ut quidam Hebræi. Alij typicè & per metalepsin dictum volunt, ut quemadmodum Josaphat in valle benedictionis insigni potitus est victoria cum parvis copiis 2. Paralip, 20, 26. Deus promittat futurum, ut licet hostes Ecclesiæ videantur plures & potiores, tamen superentur, & quale beneficium in illa valle sensit semel Josaphat, idem deinceps semper spiritaliter sit perceptura Ecclesia, Alij ut totum hoc caput, ita etiam hæc verba potissimum ad extremum iudicium applicant, quasi Christus illud in valle Josaphat, quæ erat urbi Ierosolimorum proxima exerciturus, siquidem inde in cælum ascendit, & angelus prædixerit, Actor. 1, 11. quod quemadmodum, in cælum ascenderit, ita sit reversurus. Huc accedit Olander in notis bibl. significatur locus extremo DEI iudicio designatus.

Quid intelligendum per vallem Josaphat-
I. Sententia Hebræorum.
II. Calvinii Danai.

III. Lyræ, Riberæ.

tus. Contrarium est in præfat. germ. Lutheri in Joëlem.

Refutatur *Verum prima sententia jam supra fuit refutata v. I. Secunda, si accipias saltem, quæ illi ad vallem Josaphat propriè sic dictam restringunt, communiter de omni loco, ubi DEUS spiritualiter per ministerium verbi judicat mundum, Johan. 16. 8. II. admitti potest. Tertia verò à Luthero jam pridem vel eo solo fuit refutata, quod hæc vallis sit nimis angusta, quàm ut possit omnes, quæ ab initio mundi vixerunt, gentes capere, multò minus verò debet ad judicium extremum trahi, quippe quod erit in nubibus ita ut salvandi ad dextram, damnandi ad sinistram judicis sint constituendi Matth. 25. 31. & seqq. 2. Thess. 4. 17. Locus verò ex Actis citatus planè impertinenter allegatur, siquidem angelus non locum, sed modum, quo rediturus sit Christus ad judicium, indicat, qui erit visibilis. Non enim inquit, Unde vidistis Jesum abeuntem, eò redibit ad judicium, sed ad eum redibit modum, quod vidistis abire. Ita tamen scribit Marian. Ex hoc loco Christus ascendit in cælum, ibi congregabit & judicabit gentes, & in eum locum descendet Actor. 1. II. quod non solum ad apparatus, sed & ad locum referri potest. Huic astipulatur Sa, qui addit, probabili est, ibi judicaturum, ubi docuit & judicatus est, s. supra Jerusalem. Melius ergò omnino fuerit appellativè hoc nomen accipere, quod sonat Dei judicium, seu maximum: quemadmodum aliàs summum quodque excellentissimum vel maximum Dei nomine apud Hebræos appellari consuevit Buxtorf. in thes. p. 330. 331. ut sit sensus hujus loci, quem quidam Hebræus & Chaldæus interpretes, alijque recentiores, & inter eos inprimis Lutherus exprimunt; deducam gentes diiudicandas in*

Vera sententia.

Summum quodque Dei nomina appellatur.

convallē aut locum iudiciorum Dei, in conspectum Ecclesie, Ita Corn. à Lap. p. 255. cuius commentarium vide, & versum 14. infra confer. Piscat. sicut olim Moabitas & Ammonitas populi mei hostes in conspectum populi mei congregavi ante urbem Ierosolymam, eosque prostravi in valle Josaphati quæ pugna describitur 2. Chron. 20. Atque ab illa pugna & victoria Josaphati vallis ista hic denominatur, alioquin dicta vallis benedictionis seu laudis, quia ibi benedixerunt Iehovæ, i. e. laudaverunt eum, gratias ei agentes pro tam insigni victoria 2. Chron. 20. 26. Cornel. tamen à Lap. priori sententia reiecta, proprie accipit, & cum Remigio, Lyra, Thoma, Alberto, alijsq; Scholasticis sicut & Saac Mariana exponit pag. 256. Quò si velis iam secundam sententiam ex prioribus hoc modo accommodare, non multum aberrabis; sicut vallis Josaphat nomine proprio sic dicta urbi Ierosolymorum erat vicina, ac in eius conspectu caelestis Hierosolymæ, i. e. Ecclesie, idq; ex more prophetarum qui sæpè in spiritualibus etiam ad res corporeas, & præcipuè loca alludunt. Et tantum pro instituti nostri ratione de Loco. Personæ iudicandæ, & p. s. iudicium puniendæ appellantur omnes gentes, quibus tum exosi erant vel maximè Iudæi, in primis, vero viciniis suis, infra v. 4. Obad. v. 16. eas congregabo, & deducam in convallam iudiciorum meorum, itaq; redarguam, ut se scelerum ac flagitiorum reas peractas ac convictas fateantur, neq; ullus effugio sit locus, sicut contingit illis, qui in convalle sunt obessi, ut ibi porrò disceptem cum iis pro populo meo, & possessione mea Israele, supra cap. 1. 16. & cap. 2. 17. Verbum Hebræum in textu עֵשֶׂת נִפְסוֹת quod in N. ph. significat, cum aliquo

II. Sententia, quomodo admitteri possit.

Iudicare
i. e. con-
demnare

Israel spi-
ritualis.

contendere aut experiri iudicio 1. Sam. 12, 7. Psal. 109, 7.
unde etiam iudicii gravitas innuitur, siquidem DEUS
qui hic inducitur tanquam pars citans ad iudiciu[m], ju-
dex ipse statu[tur] infra v. 12, & iudicare per metalepsin
Hebraicam, pro iudicatum punire accipiendum esse, alibi
exemplis probatum est plurimis Psal. 9, 17. Israel vero de
quo loquitur, non est ille externus vel carnalis, sed spiri-
tualis, de quo supra cap. 2, 29. vel Israel Dei Galat. 6, 16.
Unde etiam liquet, quomodo illa, quae sequuntur, sint ac-
cipienda, videlicet per ea, quae Israel quondam secundu[m]
carnem passus est, metaphorice significari, quae verus I-
srael Dei semper patitur. Adjicit autem Deus causam du-
plicem, cur adeo severe pro suo populo cum gentibus sit di-
sceptaturus, tum quod (hebr. וְנִשְׁכַּח i. e. eo quod) disper-
serint eum inter gentes, abducendo in captivitatem
longinquam, tum quod ita, eo abducto, regionem ejus oc-
cuparint, ac inter se dispertiti sint, tum denique quod ad-
eò crudeliter captivos tractarent, ut ne quidem vilissimis ali-
is eos equipararent mancipiis, quae de re etiam Amos conque-
ritur c. 1. & 2.

victores
super vi-
ctos mit-
tebant
sortem.

Vers. 3. [Nam in populo meo projecerunt
sortem, ubi ^N pro ^V ponitur, ut 1. Sam. 17, 49. vide
titulum Psal. 5. & mos vetus innuitur, qui erat, ut vi-
ctores per sortem hostes bello captos dividerent Nah. 3, 10.
Obad. v. 11. Thren. 3, 53. Verum illud commune malum
captivis omnibus ferendum: id vero peculiare & intole-
randum populo meo accidit, quod puerum abductum tam
vili vendiderint pretio, quam parvum solet esse precium
vulgari alicui vel diobolari scorto solutum, sive quod pue-
rum ipsum scorto seu meretrici pro mercede dederint,

ut

at 70. explicant illa verba, exposueruntq; puerum pro meretrice, & puellam vendiderunt pro vino quod biberent, tantum pecunie ex vendita puella saltem confecerunt, quantum pro vino unâ vice à se absumpti potator solveret, Vatablus. proposuerunt saluti puerorum & puellarum suam voluptatem. Melius quàm vulgatum interpr. exponit Mar. prostituerunt puerum ut scortum, unde corrigit, dederunt puerum meretrici precium fornicationis. Addit, non pro magna vini copia vendiderunt, sed pro eo quod in præsenti biberent. Ubi notanda est illa ἀντιπαραβολή quâ conjunctio, pro relativo ponitur, cujus rei multa exempla vide in Psalm. 5. v. 12, à me ad-
ducta.

LOCI COMMUNES.

Ex vers. 1.]

I. Coram Deo, qui æternitatem inhabitat, esse mille annos ut d. em unum, & diem unum ut mille annos Psal. 90. 4. 2. Pet. 3. 8. Et proinde non tardat, quod ad promissum attinet, sed id præstat diebus à se præstitutis Gal. 4. 4. Dan. 9. 24.

Deus non
tardat

II. Teneri nos omnes ob peccata nostra captivos ab inferno ac diabolo, æternumque nobis esse pereundum, nisi à filio Dei liberemur, qui est verus noster ✠ & sanguine nobis junctus, seu proximus redemptor, Vide & confer loca, Ps. 14. 7. & 18. 5. 6. 7. & 49. 8. 9. & 68. 19. 20. 21. Job. 19. 25. Ruth. 4. 4. Luc. 11. 22. Joh. 8. 36. Rom. 7. 24. 25. 1. Cor. 15. 55. & seq. Gal. 3. 13. 14. Coloss. 2. 14. 15.

Christus
noster

III. Deum

Omnes
Iudæos ex
captivita-
te liberat.

III. Deum neminem absoluto suo decreto repro-
basse, sed velle omnes ex captivitate spiritali redimere
modò sint inter Iudæos i.e. confessores veros, & Hierosoly-
mis, i.e. in visione pacis, h.e. in ecclesia, & ad agnitionem
veritatis perveniant. 1 Tim. 2. 4. pœnitentiam agant 2. Pet.
3. 9. nec se ipsos indignos regno cœlorum faciant sup. c. 2. 32.
Act. 13. 45.

Ex vers. 2.]

Non im-
punè affli-
gitur Ec-
clesia.

I Non impunè habituros, qui Ecclesiam affligunt,
siquidem Deus vindex Deuter. 32. 35. Rom. 12.
19. H. i. iud quem justum est vicissim reddere in,
qui affligunt pros, afflictionem 2. Thess. 1. 6. 7.

Ecclesia est
domus ju-
dicii DEI.

II. Ecclesiam esse domum judicii Dei, in qua Spi-
ritus sanctus arguit mundum de peccato, justitia & judi-
cio, Joh. 16. 8. & in qua, qui credit in filium, non judicatur,
qui vero non credit, jam judicatus est Joh. 3. 18. 19. Nam
qui spernit filium, habet qui judicet eum, videlicet sermo,
quem locutus est, ipse judicabit eum in novissimo die
Joh. 12. 48. unde & secundum Evangelium, quod sonat in
hac convalle judicii Dei, judicabit Deus olim occulta homi-
num Rom. 2. 16. Qua de causa etiam Ecclesiam aræ con-
fert baptista, in qua Christus triticum à palea repurget
Matth. 3. 12.

Omnes o-
lim sisten-
tur tribu-
nali Chri-
sti.

III. Omnes nos olim manifestari oportere ante
tribunal Christi, ut referat unusquisque, quæ in corpore fece-
rit, prout gessit sive bonum sive malum 2. Cor. 5. 10. Rom.
14. 10. Eccles. 12. 13. Dominus tandem veniet ad judican-
dam terram Psal. 96. 13 & totum hunc orbem in justitia
Act. 17.

Actor. 17. 31. & hoc judicium erit omnino inevitabile Ps. 139
7. 8. 9. 10.

IV, Christum suis sanctis factam injuriam non se- Sanctis il-
cus ulcisci, ac si ipsi esset illata Actor. 9. 4. Matth. 25. 45. lata inju-
siquidem hi sunt viva corporis ejus mystici membra Co- ria Christo
loss. 1. 24. Ephes. 4. 12. & cap. 5. 23. & seqq. Roman. 12. 5. 1. infertur.
Corint. 12. 27.

Ex Verſ. 3.)

Pios omnium minimi fieri in mundo, reputariq; Pii sunt
tanquam purgamenta & exverras. 1. Corinth. 4. vers. 9. minimi in
DEus tamen infirma coram mundo elegit 1. Corinth. 1. v. mundo.
27. & reliquit seu reservavit sibi populum pauperem ac te-
nuem Soph. 3. vers. 12. cui tamen regnum dare constituit
Luc. 12. 32.

PARS SECUNDA.

Vers. 2.] Disceptionem, quam cum Ecclesia ho-
stibus instituit Deus, ut tanto magis permoveret animos le-
gentium, per *πίπτειν* seu apostrophem, eamq; interrogatio-
ne Rhetoricā ornatam describit propheta: & quia v. 2. &
3. generatim in omnes gentes invehit erat DEus ob cru-
delitatem, quam in populum suum exercuerant, quemad-
modum etiam ad easdem generales minas revertitur vers. 9.
nunc generalem illam invehitivam ad peculiāres quasdam, Invehitur
easq; cum potentiores, tum viciniore; Tyrios videlicet, in Tyrios,
Sidonios & Palæstinos applicat, ut ita in rem præsentem, Sidonios
q. deducat, & his punitis de reliquis idem fore judicium, & Palæsti-
pii sperare possent. Hanc ob causam adhibuit particulam nos.
confirmationis, a versationis & interrogationis, & bujus
V quidem

Palestina.

quidem geminata. Confirmationis particula hoc loco est
 — quemadmodum occurrit supra c. 2. 29. Genes. 37. 25.
 quasi dicat: Omnino satis apparet, & liquido, hac de re
 constat, quis saltem respiciat ad Iudaeorum vicinos, quo-
 rum erat, omnia illis prestare humanitatis officia. Aver-
 santis particula illa est, וְ לָמָּה אֶתְּרוּצוּ, quid vos
 mihi? quid vobis rei mecum est (in hoc lequendi genere
 vide exempla Iudic. 11. 12. 2 Sam. 16. 10. Ios. 22. 24. Matth. 8.
 29. Buxtorf. p. 360.) O Tyre ac Sydon, exultabunda,
 coronaria, Esa. 23. 1. 4. 7. 8. Jerem. 47. 4. & vos omnes
 termini Palestinae superbissima, qua putas te solam esse
 gentem Esa. 15. 2 & Psal. 83. 8. Amos 1. 6, 7. 8. 9. Ubi vox Pa-
 lestinae anguste accipienda est, pro eo tractu in quo Asca-
 lon, Gaza & reliquae urbes Philistaeorum maritimae Ios.
 13. 3 cuius incolae erant Philistaei אֲדוֹמִיטִי, non verò pro
 tota terrâ Cananaea, ut vulgò illa vox usurpari consuevit:
 quod in textu Hebraeo satis innuit vocabulum אֲדוֹמִיטִי
 appellativè omnino accipiendum. Hoc enim nomine
 indignantur fines à revolutione sic dicti. Errant cum
 hoc, cum aliis locis nonnullis 70. ubi vertunt אֲדוֹמִיטִי
 אֲדוֹמִיטִי. cum nulla Galilea Philistaeorum fuerit, ut
 verè scribit Hieronymus. Has autem tres gentes val-
 de in populum DEI crudeles, DEUS accusat v. 4. in-
 iustitiae v. 5. sacrilegij v. 6. saevissimae tyrannidis. Et ut
 certissima haec esse, quae ipsis intendit, crimina demon-
 straret, per interrogationem, ut solent Hebraei, vehementis-
 simè id ipsum asserit, sup. c. 1. 16. Injustitiam inde probat,
 quia nulla provocati injuria, nullâ re læsi à populo DEI,
 eum invaserunt & graviter affligerunt. Drusio inter-
 prete ita argumentatur: Utrum cogitatis mihi referre
 vel

Vel inferre injuriam? si referre, quid ego vobis feci? quod si inferre cogitatis, is sum, qui efficere facile possim, ut injuria, quam mihi inferetis, e vestigio redeat in caput vestrum. An enim (inquit Iehova) potestis dicere, quod retributionem rependatis mihi, quid feci vobis, cui nihil quicquam cum quoquam vestrum rei? Cum igitur non possitis referre, an vultis forte mihi inferre primum injuriam! Ita enim verbum וְהָיָה hoc loco usurpatur sicut Psal. 13. 6. & 116. 12. & nomen inde derivatum וְהָיָה est כִּי & מִיָּמָיו, significans initium boni vel mali, quod quis confert in suum socium, ut scribit Kimchi. Sed agite. Si (וְהָיָה pro num, ut supra c. 1. v. 2. Drus.) inferre mihi conamini injuriam (in malam enim partem hoc loco accipitur) וְהָיָה i. e. levis festinatione, citò, velociter, hoc est quàm celerrimè si duplicem Hebraismum velis exponere Buxtorf. pag. 511. Cicero. repente è vestigio, reddam vobis injuriam vestram, in caput vestrum, ita ut planè capitale damnum inde vobis oriatur, vide Psal. 7. 17. & quemadmodum fecisti, ita fiet tibi, retributio tua vertetur in caput tuum Obadia v. 15. Mar. Num in aliquo vos læsi, ut populum meum affligatis? quod si vos ultionem cogitatis, ego vicissim vobis paria referam. Sed potius vos intulistis mihi & meis injuriam, ut sequitur.

Reddere
in caput.

Vers. 5.] Porro non tantum estis in me populumque meum injusti, sed etiam avari ac sacrilegi, non tantum male vultis Iudæis, eosq; læditis, sed etiam lucrum spectatis & prædam, quippe qui argentum meum & aurum meum, vasa aurea & argentea mihi in usum sacrum dedicata 1. Chron. 28. & 29. c. & 2. Chron. c. 4. accepistis,

Accipere
i. e. acce-
pta ferre
vel con-
ferre.

hoc est, per metatesin Hebraeis familiarem, accepta abstu-
litis & abduxistis (vide similia exempla Gen. 6, 21. & 12, 12.
& 15, 9. 10. & 18, 3. & 35, 4. Ose. 3, 5. & 10, 10. 11 Mich. 7.
17. Proverb. 25, 22. Matth. 4, 5. Marc. 8, 11. Luc. 3, 7. &
21, 38. Syrac. 12, 23. & 20, 17. ex qua observatione etiam fa-
cile conciliabis psalter, Psal. 68, 19. cum apostolo Ephe. 4.
8, & desiderabilia mea optima (quod ἁγίασμα deus
de Deo dictum deus intelligimus, eò quod grata erat ipsi
offerentium obedientia) infertis in templa vestra, dedi-
cando ea vestris idolis ac deastris, in mei veri Dei ignomi-
niam, sicut olim arcam Dei captam in aedem Dagonis in-
duxerunt Philistaei 1. Sam. 5, 1. & rex Belzazar aurea & ar-
gentea vasa, quae Nebuchodonosor avus ipsius ex templo
Hierosolymitano deportarat, in convivium adferri iussit,
ut bibentes laudarent DEOS suos, confer 2. Chron. 36.
v. 18. & Dan. 5, v. 1. 2. 3. 4. In vos igitur merito tan-
quam sacrilegos animadvertam, & quidem sacrilegos ido-
lolastras.

Judxi &
Græci.

Vers. 6.] Quin etiam rei estis severissimae tyrannidis
ac crudelitatis maximae, eò quod filios Jehudæ, & in pri-
mis filios Jerosolymæ, urbis regiae cives atq; incolas vè-
ditis prophanis gentibus, filiis Græcorum seu Græcis A-
mos 1, 5. (De quo Hebraismo vide Buxtorf. in thes. p. 328.
329. & Drus. in h. l.) hoc est. scripturae phrasi, gentibus
quibusvis, quemadmodum vel ex illa Apostolo usitata oppo-
sitione constat, qua omnes homines in Judæos & Græcos di-
vidit Rom. 1, 16. c. 2, 9. 10. c. 3, 9. 29. Gal. 3, 28. Dicuntur au-
tem Græci apud Hebræos יִבְנֵי נֹחַ filio Japheti, Noa-
chi nepote Genes. 10, 2, 4. Dan. 8, 2. Unde alio nomine dicun-
tur Jones, & mare vicinum appellatur Jonium, His autem

toto mari à vobis divisis gentibus eos venditis, ut ita sublata sit omnis spes reditus in patriam, ut longè abigatis à termino suo,

*Vers. 7.] Sequitur jam consolationis Judæis, comminationis v. ejus hostibus propositæ confirmatio duplex: una à Judæorum restitutione certissima v. 7, altera ab hostium Ecclesiæ everfione justissima v. 8. Quod ad illam attinet, notanda est persona tum colligentis, tum colligendorum. Illa est Deus ipse, cui nullum verbum est impossibile. Ecce ego, inquit, excitaturus sum, erecturus collapsos, restitutus perditos. Nam etsi verbum *וַיִּתְּעַר* in Hiph. propriè significat ex somno excitare, tamen quia aliàs sæpè metaphoricè pro quavis alia excitatione accipitur Psal. 56. 9. infra v. 9. non est omninò necessarium, ut illud hoc loco de exsuscitatione mortuorum ex pulvere terræ in extremo die futura cum Riberâ accipiamus. Hæ (personæ sc. colligendæ) sunt Judæi tam carnales, quàm spirituales Rom. 2. 28. 29. seu tam illi, qui sunt Judæi natura, quàm qui gratia etiam abducti in oras longissimas quascunq, quia excitaturus sum eos ex ipso loco quo vendidistis (per metalepsin vide supra v. 5. & infra . 8. Act. 7. 9.) venditos abduxistis, & congregabo eos ex regionibus ab oriente, ab occidente, ab aquilone, & mari, ut celebrent ac prædicent redempti Jehovæ Psal. 107. 1. 2. 3. tam Judæi quàm gentes, quia de collectione spirituali, qua vinculo fidei Ecclesiæ adunantur in N. Testamento, potissimum loquitur, Confer Rom. 15. 9. 10. Ephes. 2. 12. 13. & c. 4. 3. 4.*

Vers. 8.] Everfio hostium Ecclesiæ his verbis prædicitur: Et reddam retributionem vestram in caput vestram sup. v. 5. vendam enim filios vestros ac filias vestras

Vendere
i. e. vendi-
tum at di-
cere.

CAPUT TERTIUM.

Vendere,
tradere in
potestate

vestras in manum (מַכְרִים h. l. vertit Vatablus, opera sive
per filios Juda. Reprehendit hoc Drusus, scilicet ignorasse
genus loquendi, quod frequens in libro Judicum c. 2. 14.
& 4. 22. & 14. 5.) filiorum Jehudæ, qui vendet eos
Sabæis, abducendos in gentem longinquam, ubi pena
talionis & mira rerum vicissitudo denunciatur, ubi, quod
ipsi fecerunt Judæis, idem ab iis vicissim patiantur. Ven-
didistis hos Judæorum liberos gentibus procul remotis,
nunc rursus vendent illi vestros liberos iisdem gentibus
longè diffitis, Sabæis videlicet, sic Drus. vendent eos Sa-
bæis genti longinquæ, ut מַכְרִים pro לִשְׁמָרָה sumatur. Sic dicunt
מַכְרִים לְבָנֵי לְיָוָה יְהוָה, quia ego Jehova,
qui veraciter hoc promisi ac locutus sum. Num. 23. 19.
vendam in manum filiorum Iehudæ, i. e. scripturæ stylo,
tradam in potestatem ac servitutem, ut illi qui vendide-
runt, sicut constat ex lib. Iudic. c. 2. 14. & 3. 3. & 4. 22.
& 14. 5. Psal. 44. 3. & ita per eos ulciscar injuriam illis
illatam, ac si ipse venderem ac venditos traderem filios ve-
stros, ac filias vestras. Filii vero Iehudæ vendent eos Sa-
bæis longè à vobis remotis, quippe quorum regio sita est in
littore extremo felicis Arabiæ: unde à finibus terræ, puta
continentis ac tum cognitæ, venisse regina eorum ad Salo-
monem narratur Matth. 12. 42. Luc. 11. 31. vide Gen. 10.
7. 1. Reg. 10. 1. Esa. 10. 6. Melam lib. 3. c. 8. Et differunt
hi מַכְרִים à מְכַרִּים, quæ est gens Æthiopiæ, ut vult
Iosephus, vel Arabiæ desertæ, ut alij putant, Ps. 72. 10. Hi
autem Sabæi deducunt eos in aliam gentem longin-
quam, quæ prædicto etiam non fallit: quia prædixit
Jehova, non homo. 1. Sam. 15. 19. Hebr. 6. 8. & 10. 23. Con-
fer Ps. 149. 6. & seq. ubi hæc eadē vindicta allegoricè Eccle-
siæ pro-

his promittitur, D. Winckelm. Ad literam enim nunquam hæc evenisse legimus, proinde per allegoriam dicta sunt, & impleta, quando gentes sunt conversæ. Vide Comm. in Amos 9, Obad. v. 17. 18. 19. 20. Sc. id quia nescitur unquam factum, quidam referunt ad diem judicii, quo impii tradendi Sabaïs, i. est, demonibus per manus electorum Psal. 149, 6. &c. Ego putarim factum, etsi scriptura non dicat quando.

LOCI COMMUNES.

Ex vers. 4.]

I. Quod Ecclesiam impii odio persequantur plusquam Vatiniano, nulla ipsius culpa, sed tantum, quia non est de hoc mundo. Job. 15. 18. 19. & 18. 36. 1. Cor. 3. 9. & seq. hæc verò est gratia, si quis propter conscientiam Dei suffert molestias injustè afflidus. 1. Pet. 2, 19.

Mundus
odit pios.

II. Quod, à quibus eramus naturæ lege maxime juvandi, ab his sæpius maxime premamur, veluti ab amicis, cognatis, vicinis, domesticis, Psal. 38. 12. 13. & 41. 7. 10. & 55. 14. 15. 21. 22. & Psal. 69, 8. 9.

Premimur
ab iis, qui
debebant
erigere.

III. Injuria piis illata reputatur à Deo q. sibi ipsi esset illata sup. v. 2. Quibus adde, quod qui sanctos ejus tangit, tangat pupillam oculi ejus. Zach. 2. 12. Confer Deut. 32. 10. Psalm. 17. 8. Nam separatim asserit sibi Jehova eum, quem benignè accepit, Psal. 4. 4.

Deo infertur piis
illate injuria.

Ex vers. 5.]

I. Licere templa eximiis ornare donariis, cum Deus
hoc

Licet templa
ornare
donariis.

CAPUT TERTIUM

hoc ipse mandaverit *Exod. 25. 2. & seq. ac probaverit 2. Sa. muel. 8. 11. 1. Chron. 18. 9. 1. Sam. 8. 10. 11. & in hoc loco sibi consecrata vasa, suum argentum & aurum vocat.*

II, Id demum omnium esse maximum sacrilegium, cum, quod Deus ad sui nominis promovendam gloriam clementer concessit, ad idololatriam vel cultum rerum prophanarum confertur, *Rom. 1. 21. 22. & seqq. Act. 14. 16. & 17. & c. 17. 25. 26. seqq.*

Ex vers. 6.]

Deus crudelitatem odit.

Deus cum sit misericors. *Luc. 6. 36. imò amor ipse 1. Joh. 4. 16. maximè perè crudelitatem avertatur, & crudeles crudeliter aliquando à se tractatum iri minatur Jac. 2. 13. 14. & c. 5. 5. Esa. 47. 6.*

Ex Vers. 7.)

Deus nos potest restituere.

Deum posse restituere homines in eum locum unde exciderunt, sicut multæ hæ reductiones populi ipsius ex captivitate testantur: quòd etiam ad spiritualem restitutionem trahendum, *Rom. 11. 23. & 14. 4.*

Ex Vers. 8.]

Pæna talionis.

De pæna talionis, de qua vide *Psal. 7. 15. 16. & 78. 66. Sæpè enim Deo ita gubernante, justus ex angustia liberatur, & devenit in locum ejus improbus, Proverb. 11. 8. ut cogatur ipse fateri: quemadmodum feci, sic rependit mihi Deus Judic. 1. 7. juxta regulam generalem: qua mensura metimini, reddetur vobis Luc. 6. 38.*

PARS

PARS TERTIA.

Vers. 6.] Superior expositulatio à v. 4, incipiens potissimum ad vicinas gentes erat directa, sequentes minae, in quibus executio latae sententiae futura denunciatur, ad omnes omnino Ecclesiae hostes, quicumque tandem sint, spectant, Qua de re cum dubitari à Judaeis poterat, DEUS hypotbesi valde necessaria explicat, quantus sit futurus suus apparatus, vires, exercitus, potentia, ut ita tandem his omnibus benè consideratis, Ecclesiam dubiam erigat ac confirmet, hostes autem ex torpore excitet. Ex quibus jam patet, non tam contineri in verbis sequentibus ironiam sanctam, similem illi, 8. 9. 10, qua DEUS gentibus illudens eas q. hortetur, ut bellum, quod in animo jam pridem apparant, contra Ecclesiam proclamandum curent, cui denunciationi per mimesin celeusma eorundem, quo se mutuo ad praelium excitent vers. seq. subjiciatur, sicuti etiam cum aliis statuit Piscator. Marian. & Sa quàm mandatum à DEO suis praeconibus sanctis injunctum, ut in terrorem gentium Ecclesiae adversantium hoc severè denuncient, instare jam tempus judicii divini exequendi, quod jam pridem sint meriti, quemadmodum prater alia docere potest executio mandato huic respondens v. 10. Sensus igitur est, proclamate hoc meum decretum, quod feci de liberanda Ecclesia perdendisq. ejus hostibus, in gentibus, ut cum audierint contremiscant, & futurae ultionis gustum capiant, Indicite bellum hoc peculiare ipsis inferendum i. e. phrasi Hebraea, quae est in textu, sanctificate, sup. c. 1. 14. & c. 2. 15. excitate in hunc usum sup. v. 7.

Hic non
est sancta
Ironia.

sed manda
tum DEI

Potentes
DEI.

X

meos

meos potentes, cum omnes creaturas, quæ expedire possunt
meum iussum, cum inprimis angelos, appropinquent, acce-
dant & descendant cum magno conatu, omnes bella-
tores, accedant, ascendant ad terram meam sanctam,
quæ montana est, liberandam sup. c. 1.6.

Vers. 10.] Et ne quis excuset vel armorum defectum
vel ætatem, vel alia impedimenta, loco armorum omnia mi-
hi in hoc bello sancto inservient, & potius quàm ut non inter-
suis huic ultioni parandæ ob armorum defectum, contundi-
dit ligones vestros in gladios, & falces vestras in
spicula, rustica instrumenta in usum bellicum convertite,
tantum instat prælium, ut omnes, qui Deo militant, se his
adjungere copiis necesse habeant: Imo etiam, qui debilis
est, me duce suo & reliquorum militum virtute fretus di-
cat, potens sum, ita confirmet animum suum, ut solent in-
hiantes prædæ militus, quorum licet nonnulli sint infirmio-
res, tamen spe prædæ propositæ efficiuntur alacriores *Psal.*
105, 35. Contraria vide *Mich. 4, 2.* Simili autem phrasi
tempus belli & ardorem bellantium describit *Virgilius l. 1.*
Georg. v. 508.

Et curvæ rigidum falces conflan-
tur in ensem,

& *Ovidius lib. 1. Fastorum.*

Sarcula cessabant, versique in pila
ligones:

Factaque de rastro pondere casis
erat.

Vers.

Vers. II.] Cum igitur ex hoc apparatu meo ac copiis undique coactis intelligatis facile, ô gentes, Ecclesiae hostes, nullum restare effugium, saltem coite Hebr. וָיָצְאוּ, quod est conglebimini, unde וָיָצְאוּ notat signum caeleste plastrum videlicet ex 7. stellis coactum. Atque tamen ex cognato verbo וָיָצְאוּ i. e. festinate, malunt explicare, perturbato animo coite, & convenite omnes gentes undique, assistite vos judici, ut irroget vobis poenam. Hic jam de praecedentibus certus propheta suum testatur desiderium, quod voto cuidam inclusit. Per Apostrophem enim ad DEum ipsum judicem conversus precatur, ut judicium badenus, denunciatum fiat, ut sit sensus: Tu veracissime DEus jussisti omnes gentes coire, quae Ecclesiam afflixerunt: Eja igitur iuste iudex, cum congregatae fuerint (omnino namque tuum illud verbum impletum iri credo) in convallem Jehoschaphat, ubi cum ipsis disceptare constituisti sup. v. 2. & 12. illuc fac Jehova, ut descendant potentes tui angeli, qui has gentium copias tuo iussu deleant, infr. v. 13. וְיָצְאוּ est imperativus Hiphil, non praeteritum aut futurum, ex verbo וָיָצְאוּ, quod proprie Chaldaicum est, significat descendit. Hoc autem & paucis aliis in locis scripturae, Hebraeorum more formatum, & ab illis usurpatum occurrit, pro וָיָצְאוּ quo alias uti solent illi. Ex his facile est conjicere; non satis bene haec in vulgata versione latina ita verti, ibi occumbere faciet Dominus robustos tuos, puta milites. Nos vero in nostra explicatione hanc damus scripturae analogiam. Nomen וָיָצְאוּ quod in genere notat robustos, aliisque praevalentes, cum sit à radice וָיָצְאוּ id est, praevaluit, hoc

Prophetæ
votum
hic est,
non com-
minatio.

Angeli
 נגל' עז-
 חלו' di-
 cuntur ro-
 busti.

Gentes
 congre-
 gantur
 inconvale-
 scunt Josaphat.

Torcular
 ultionem
 significat.

loco נגל' עז-חלו' de angelis intelligendum est ut Psalm. 103. 20. cum quo loco confer sup. c. 2. II. juxta plerosque patres Psalm. 68. 17. Epistolam Judæ v. 14. 15. & exempla Exod. 12. 23. 27. Judicum 5. 20. 2. Samuel 24. 15. 2. Reg. 19. 35.

Vers. 12.] Hæcenus votum prophetæ, cui annuentis Dei responsum subjicitur, in quo futuræ liberationis Ecclesiæ modus exponitur, indicatis judicio huic exequendo destinatis loco & tempore. Futurum enim est, ut excitentur gentes istæ etiamnum quietæ, & ascendant jussu meo, cui parere necesse habent, quippe pro tribunali publicato Psalm. 7. 7. 9. & 10. 12. & 9. 8. 9. & Psalm. 47. 9. in convallē Jehoschaphat sup. v. 2. ex omnibus, terræ partibus eò congregatæ: nam ibi sedebo ad judicandum, hoc est, per metalepsin Hebræam, ad condemnandum, vide sup. v. 2. Psalm. 9. 17. 18. 20. omnes illas gentes undique collectas, cum jam completa fuerit ipsorum iniquitas Gen. 15. 16.

Vers. 13.] Dicam potentibus illis meis angelis. ut rogasti v. 11. Immittite falcem Apoc. 14. 15. Matth. 13. 39. nam — i. e. cocta est, metaphoricè maturuit messis venite, agite, descendite in convallē hanc, quæ gentibus calcandis est referta, ut torcular uvæ maturis, & plenum est hoc torcular. (expectat Deus, dum impleatur mensura peccatorum ab ipso definita Gen. 15. 16.) adeo ut blateas perfundant torcularium lacus. sup. c. 2. 24. ubi notanda est Hieron. observatio, quod torcular scripturæ phrasi sæpè ultionem significet, Esa. 63. 3. Thren. 1. 15. Apoc. 14. 19. Quod verò hæcenus metaphoricè dixit, brevi exegesi propria subjuncta explicat. quia ampla est mali-

malitia istorum, & tanta, ut clamet in cœlum vindictamq;
mereatur, quam etiam ita exigente justitiæ meæ regula de
iis sumam: Sie sein reiff zur Straffe/vnd sollen auch da
zu gezogen werden

Vers. 14] Sequitur confirmatio hujus rei à strage
maximâ; quia acervi occisorum hinc inde jacebunt. Fu-
turum enim est in executione hujus judicii, ut multitu-
dines multitudines (quæ geminatio vocis ex usu Hebr.
multitudinem indicat maximam Buxi. p. 321) cum tamen
etiam vox יְרֵמָה per se notet multitudinem, unde cum Deus
Abramum de multiplicatione seminis promissâ dubitantem
confirmaturus esset, ex hoc nomine primis duabus literis
desumptis, ejus nomen immutavit, Gen. 17.5.) passim sint
occubituræ in convalle concisionis, in qua gentium co-
piæ hætenus congregatæ, & per angelos conculcatæ conci-
dentur, unde ab eventu hoc nomen vallis & locus iste acci-
piat, ut sup. v. 2. & 12. vallis Jehoschaphat, siquidem per u-
tramque vallem notatur quælibet regio, ubi Deus judicium
in obstinatos exercet, qui verbo ipsius obedire, & ab inju-
riis populo Dei inj. rendis desistere noluerunt. Et hoc
ipsum notat vox Hebræa יְרֵמָה deducta à radice יָרָם de-
curtavit, abbreviavit, certo definiivit, definitam tulit
sententiam, quam revocare non licet, unde LXX. vertunt
ἐν τῇ κριλάῃ τῇ δίκῃς. Theodorio κριλαῖος, Jonathan
decisionis judicii, ejusque valde crudelis, quale fuit ge-
nus supplicij sævissimi, subicere homines ferreis tribulis,
quæ dicebantur יְרֵמָה vide Judic. 8. 7. 2. Sam. 12. 31.
Amos 1. 3 Piscat. in valle triturationis, hebr. tribulæ, in
qua significatione nomen יְרֵמָה reperitur Esa. 28. 27, &
41. 15. Sic autem vocat illum locum ab eventu, quod ibi

trituratorum & concisurus hoc est occisurus esset gentes. Alludit ad Josaphatum, qui ibi olim trituraverat Moabitas & Ammonitas. Vnde autem multò plura apud Cornel. à Lapide, qui vel sex explicationes affert pag. 263. Neque hoc judicium diu differetur, sed paulò post exercebitur, cum propinquus sit Jehova, imò dies visitationis ipsius in ira sup. c. 2. 11. in convalle concisionis. ubi disperdentur inimici Dei, & consummationem præcisam consummabit exundans justitia, quam velut amnè exundantem nulla vis inhibere potest Esa. 10. 22. hoc est interpretè Paulo Rom. 9. 28. rem conficiet, & concidet cum justitia, quoniam rem concisam peraget Dominus in terra, idq. citò, ac tam certò mox venturus est ille dies, ac si jam præ foribus esset Apocalyp. I. v. 1. & dicitur ὁ ἰσχυρὸς ὁ ἰσχυρὸς ὁ ἰσχυρὸς, Piscator.

Revelatur ira Dei ex cœle.

Vers. 15.] Hæc strages horribilis porrò confirmatur ab adjunctis, primò calamitatibus hoc versu, deinde ira Dei v. 16. Sol & Luna obscurantur, & stellæ retrahent splendorem suum, omnia inimicis Dei erunt adversa sup. c. 2. 10. 30. revelabitur ira Dei ex cœlo adversus omnem impietatem ac injustitiam hominum, qui veritatem injustè detinent Rom. 1. 18. quemadmodum olim cœlis pugnaverunt, sidera ipsa è suis aggeribus pugnaverunt Jud. 5. 20. D. Winckelm. Formâ hac loquendi utuntur prophætæ in descriptione maximarum miserationum. Confer Amos 8. Soph. 1.

Vers. 16.] Sed non tam eas gentes interitui destinatas. per terrefaciet rerum externarum facies miserabilis, quàm ira omnipotentis Dei, quum ipse verbo suo potenter & voce terribili eas terrebit, quum Jehova, quem gentes

in sanctis suis oppugnaverunt ex Sione, quæ est ejus sedes Psal. 132, 13. videlicet Ecclesia, sup. c. 2, 32, ut leo fortissimus, qui non patitur sibi eripi prædam, sed pro ea, quæ pollet, se defendit potentia, rugiet, ac se fidum & satis fortem suorum custodem fore demonstrabit, ex cujus manu nemo possit nos eripere Johan. 10, 28. & ex Jerololymis edet vocem suam, quæ hostes perterrescant sup. c. 2, 11. Jehova ex alto rugiet, & ex habitatione sanctitatis suæ edet vocem suam, omnino rugiet contra omnes habitatores istius terræ, quia contentio est Jehovæ cum gentibus istis, disceptat ipse contra omnem carnem Jerem 25, 30, 31. Hoc vero quando factum fuerit, commovebuntur cœli & terra, sup. c. 2, 10, Matth. 24, 7. Luc. 21, 26. quæ tamen commotione tantum abest, ut pii terrorem in animo exinde percipiant, ut potius ea ipsa maxime confirmetur Hagg. 2, 6. quàm severus enim est DEUS in puniendis impiis, tam clemens est in servandis piis. Nam Jehova receptus est populo suo Psalm. 2, 12. & 29, 11. Habac. 3, v. 18, 19. Hebr. לִמְנוּצָה id est, locus tutus, qui defendat ac securos reddat ab omni injuria, à Rad. לָמוּצָה recepit se in locum tutum ab omni cœli injuria, & robur est validumq; præsidium filiis Israel, qui sunt omnes pii. sup. v. 2.

Vers. 17. Hisce diversis effectis in rebus brutis Luna, Sole, Cælo, terra, impiisq; ac piis, ex una DEI intonanti voce ortis, expositis, Conclusio generalis subjungitur, quæ hunc proximum in piis effectum latius exponit. Et quidem hoc versu testimonium DEI quadruplex, de speciali erga suos favore. Primum enim quæ gratia hæcenus fuerat aliquo modo abscondita in ærumnis, deinceps satis mani-

Testimonium DEI quadruplex de speciali erga suos favore.
I. Gratia manifesta-

2. Inhabi-
tatio.

3. Sancti-
ficatio.

Ecclesia
quomodo
dicatur
Sancta.

4. De-
fensio.

Sub ter-
renis spi-
ritualia
promit-
tuntur.

manifestò agnosceretur ex liberatione, qua demonstrabit
DEUS, quod sit peculiariter sui populi DEUS, Pal. 105, 7. &
147, 19, 20. Ita enim (inquit) agnosceitis ipsa re, quod
hactenus agnovistis fide & spe, me Jehovam Deum ve-
strum esse, vid. sup. c. 2, 27. Secundo quod in eorum me-
dio habitet, ac gratiose semper adsit, quod videlicet ha-
bitem Sione monte sanctitatis meæ sup. c. 2, 1, 32. i. e.
in Ecclesia, Psal. 2, 6. Zach. 3, 14. & 6, 15. Psalm. 14, v. 3.
Tertiò. Quod eam sanctificet, eritq; urbs Jerosolimorū
sanctitas i. e. sanctissima; Ubi abstractum pro concreto u-
surpatum superlativum notat sup. c. 2, 3. (per impuatio-
nem justitiæ sui sponsi vestita, indumento salutis ornata,
per ejus sanguinem purificata, per verbum & sacramenta
sanctificata Esa. 61, 10, 1. Joh. 1, 7 Ephes. 5, 25, 26. Tit. 2,
14) Quarto deniq; ab injuriis seu vi externa deinceps erit
cuta, quia extranei hostes non transibunt per eam
amplius, nec ei nocebunt, domando aut subjugando eam,
vide Ose. 10, v. 11. nec damnum ullum sua contagione afferent,
quomodo idem promittitur Zach. 14, 21. Apocalyp. 21, 27, &
22, 15. nec tamen potius describitur Ecclesia, qualis olim fu-
tura, quàm qualis nunc est, ut possint pij ex Esa. c. 26, 1. &
Psalm. 146, 1. canere: Civitas fortis est nobis, salutem dispo-
nit muris, & præmunitioni ejus DEUS.

Vers 18.] Hujus promissionis consolatoriae amplifi-
catio sequitur à miris ejus effectis, tam in Ecclesiam v. 18.
cū in ejus hostes redundaturis v. 19. Quemadmodum a-
liàs sæpe in V. Testamento bona spiritualia sub terrenis
promittuntur ob populi infantiam, siquidem DDUS polli-
cetur, fore ut postquam Ecclesiam restaurarit, omni bene-
dictionis

dictionis genere eadem affluat Ephes. 1. 5. quemadmodum
 Amos 9. 13. 14. eadem repetitur promissio. Erit enim die
 illo sup. v. 1. ut montes ipsi, qui alias sunt & habentur
 steriles, stillent magnâq; copia suppedient, at sine ullo la-
 bore, mustum, vinum novum, generosum, quo robustiores
 ac adultiores in Ecclesia utantur Deuter. 32. 13e & colles
 diffuant lacte, cibum que ac potum abunde præbeant,
 quo alantur parvuli, 1. Corinth. 2. 2. 1. Pet. 2. 2. & omnes
 alvei Jehudæ diffuant aquis doctrina Esa. 44. 2. &
 fons domo Jehovæ prodibit, videlicet sacrum illud
 baptismi lavacrum Tu. 3. 5. quod est fons apertus domui
 Davidis & habitatoribus Hierosolymorum pro peccato &
 pro separatione ex immunditia Zach. 13. 1. Ezech. 47. 1. A
 poc 22. 1. qui irrigabit vallem cedrorum lectissima-
 rum, arborum plantatarum in paradiso Jehovæ Ps. 92. 13.
 Quemadmodum enim olim ex lignis 𐤇𐤍𐤔 tabernaculum
 maxima ex parte edificabatur & ornabatur, Exod. 25.
 5 & 26, 15, & 27, & 30, 1. Ita ex hisce cedris spiritua-
 libus templum Dei spirituale edificatur. Ephes. 2, 20, 21.
 Psalm. 1, 3. Hinc Cornel. à Lapide ostendit, quod Sittim
 fuerit typus cæli ob septem analogias, quas ipse recenset p.
 267. Atque ita propter coherentiam textus, allegoriam
 elegantissimam, & Hieron. autoritatem, melius omnino
 videtur verti posse utraq; vox valde ambigua: siquidem
𐤇𐤍𐤔 & torrentem, & vallem, & planitiem significat,
 de etiam nata est illa interpretationum diversitas, & vox
𐤇𐤍𐤔 sæpius propriè accipitur pro loco quodam Num.
 25, 1, & 33, 49, Jos. 2, 1. Neque est, quod quis objiciat,
 cedros Hebræis vocari 𐤇𐤍𐤔, certam enim speciem
 hoc, & aliam speciem vocabulo 𐤇𐤍𐤔 notari dicimus, de

Spirituale
 mustum.
 lac- aqua.

Cedri spi-
 rituales.

quo Hieron. in hunc locum, &c. 41. Esa. v. 19. Est genus arboris in eremo spinæ albae simile colore & foliis, non magnitudine: alioqui tam grandes arbores sunt, ut latissima ex illis tabulata cadantur, lignumq; fortissimum est, & incredibilis levitatis & pulchritudinis. Quæ si quis iudem allegorice piis velit accommodare, commodè hoc fieri posse existimo. Videantur Scholia Mariana, & Lect. Drusi. Aliàs quomodo hoc loco abutentes Enthusiastæ refutandi sint, vide apud Corn. à Lap. p. 264. 265, qui etiam declarat, quod h. l. fiat sermo de cælesti Ierosolyma, ob rationes quinque ex textu deducas, quas ibidem vide.

Ægyptus
& Edomæa.

Vers. 19.] Atq; hæc sunt bona obventura veris Ecclesiæ membris: mala ejusdem hostibus impendentia sub Ægypti & Edomææ, quæ & graviter & sæpè afflixerunt Israëlitas, nomine denunciantur: Ægyptus desolationi erit Esa. 19. Jerem. 46. & Edomæa regio posterorum Esa. vi in desertum desolatissimum vide Obad. & Psal. 137. 7. Malach. 1. 4. Jerem. 49. 7. Esa. 21. 11. propter violentiam, (genitivus h. l. in textu Hebræo passivè accipiendus est, ut in Obed. v. 10.) quam in filios Jehudæ seu pios quosvis exercuerunt, in quorū terra effuderunt sanguinem innocentem & in innoxios crudelissimè sunt grassati Ps. 79, 1. 2. Winckelm. Piorum sanguis innocens dicitur duplici de causa 1. quia illis peccata sunt remissa. 2. quia impij sine ulla justa causa eos occidunt, Iob. 16, 3. Ostendri nota est: Ægyptus apertos Ecclesiæ hostes. Edomæa falsos fratres denotat.

Vers. 20.] Ita autem domitis vel sublati è medio Ecclesiæ hostibus, ipsa secura erit à vi externa, quamdiu in os Domini non rebellaverit, quæ est favoris Dei, sup. v. 16. 17

pro-

promissi, amplificatio à temporis diuturnitate seu poti^{us} perpetuitate petita. Jehuda autem in seculum permanebit, (hebr. יָשֵׁב *sedebit vide Drus.*) & Jerosolyma inquamq; generationem *vide sup. c. 2, 27.*

Vers. 21.] Ubi mundabo eos, quorum fangni-
nem antea non mundabam gentes videlicet in Ecclesi-
am, & montem Sion cooptatas, quæ prius erant prophanae,
sanctificabo, & quæ antea erant mortuæ in offensis ac pecca-
tis suis absq; Ebuiſto. & alienæ à Rep. Israelis, vivificabo &
cives Ecclesiæ efficiam Eph. 2, 1. *sup. c. 2, 31.* imò & Judæos
quos lex mundare non poterat, mundabit fides ex Evange-
lij prædicatione concepta Actor. 15, 9. 10. & hoc factur^{us} sum
ego, Deus Pater, & Johova Filius meus habitans Sio-
ne, rex à me itidem constitutus Psal. 2, 2, 6. & 87, 1. qui
manet in piis & pij in illo, & in quo pater eos purgat, ut fe-
rant multum fructum, Joh. 15, 1, 2. & hæc est causa munda-
tionis seu sanctificationis Ecclesiæ, quia Christus, imò tota
Trinitas eam gratiosè inhabitat Job. 14, 23. Unde non
nulli verba Hebr. יְהוָה שָׁכֵן בְּצִיּוֹן hoc modo vertunt;
Quia Iehova habitans sc. est, vel habitat Sione. Alias
huius loci expositiones vide apud Cornel. à Lapide pag. 268.

Jehova.
mandat.

& inha-
bitat Sio-
nem.

269

LOCI COMMUNES.

Ex vers. 9.]

I. Quod Deus homines de venturo malo præmoneat
sup. c. 2, 1.

II. Quod justa bella sint sancta, unde hîc phrasi He-
bræâ præcones jubentur bellum sanctificare indicendo.

Y 2

quia

Justa bel-
la sunt
sancta.

quia talia bella sunt ipsius DEI. 1. Sam. 25, 28 2. Chron 20. 15. qui sæpè ea præcipit, Judic. 3, 1. 1. Sam. 15, 3. docet manus ad prælium & digitos ad bellum Psal. 18, 35. & 144, 1. & per Johannem Baptistam, quomodo bona conscientia milites possint suam vocationem sequi, indicat Luc. 3, 14. Quod est contra Anabaptistas, Erasmus, & alios notandum. qui omnia bella simpliciter in Christianis damnant. vide Bellarm. l. 3. de Laicis c. 14.

Creaturæ
DEI exer.
citus.

II. Omnes Dei creaturas esse Dei exercitum, quo utitur ad defensionem bonorum, & oppugnationem malorum sup. c. 1, 4. Inprimis vero potentes suos angelos, Psal. 103, 20. 21. emittit propter eos, qui hereditatem capiunt salutis Hebr. 1, 14.

Ex vers. 10.]

Bellum
plenum
malis

I. In bellis maximam partem reliqua omnia, quæ pacis tempore usitata sunt opificia, conquiescere solent: ager non aratur, sed curvæ rigidum falces conflantur in ensem. Contrà verò ubi pax regnat, omnia etiam instrumenta bellica ad alios usus possunt converti, quemadmodum pax in regno Christi futura hoc modo describitur. Es. 2, 4. Mich. 4, 3.

II. Quod virtus Dei etiam in infirmitate præstetur 2. Cor. 12, 9. & quod nihil inter sit coram Deo cæli, ut servet, multisne an paucis 1. Sam. 14, 6. 1. Macc. 3, 18. exemplum est Jud. 7, 7.

Ex vers. 11.]

Nemo
manum
DEI effu-
git.

I. Quod nemo potest manum Dei effugere Ps. 139, 7. sed cogantur etiam ejus hostes volentes nolentes ex ipsius mandato convenire, sup. v. 2.

H. Etiam

JOELIS.

165

II. Etiam illa à nobis ex mandato Dei, & ad nostram nobis inculcandam indigentiam rectè peti, quæ omnino futura erant, vide Matth. 6, 9. 10. & 7, 78. Unde Oratio Græcè δέησις sæpè vocatur ἀπὸ τῆς δεινότητος, i. e. indigere. Ita Christus sciebat omnes electos secum futuros post hanc vitam, & nihilominus hoc rogat, Iohan. 17, 24. Iohannes, quum Christi ad iudicium extremum propinquare adventū noverrat, eundem tamen votis ardentibus optabat, Apoc. 22. 12. 20. Elias de voluntate Dei certus, ardentè tamen orabat i. Reg. 18, 42. Nam à positione causæ primæ ad remotionem causarum secundarum non esse argumentandū, exemplo suo monet Hiskias Esa. 38, 21. & Paulus Act. 27, 24, 31. 34. 38.

Etiam illa petimus, quæ certò futura sci. mus.

Ex versu 12.]

DEUM postquam connivit aliquamdiu impiorum furori, ut eos sua bonitate invitaret ad pœnitentiam. Rom. 2, 4. 5. vigilare tandem Psal. 35, 23. sicut robustus evigilat cantillans ex vino Psal. 78. 65. & conscendere tribunal Psal. 9, 8. 9, ut reddat unicuique pro meritis Rom. 2, 6. Moses Pflacherus in concione 7. super Joel. c. 110. Wie Gott im Gesetz andern verbotē/ daß sie keine Vogel abnehmen/ ehe sie flüg vnd zeitig: Also wil Er selbst die Galtenvögel nicht ehe richten/ dann sie wol erst arcket/ vnd reiß zur Straffe seind.

Deus tandem evigilat.

Ex vers. 13.]

I. Angelos tam bonos quàm malos esse voluntatis

Υ 3

Dei

Angeli Dei voluntatē faciunt.

Dei executores, ut testantur exempli. Sam. 16, 14. 2. Sam. 24, 15. 2. Reg. 19, 35. Dan. 4, 9. 19.

Sæpè in S.
L. eadem
vox mo-
do in bo-
nâ, modo
in malâ
partem
accipitur.

II. Notanda est illa observatio, quod in figura-
tis, maximè in similitudinibus, eadem vox pro diversitate
materie subiectæ & applicationis, modò in bonam, modò
in malam partem accipitur. Messis enim & Vindemia
hoc loco denotat futuram excisionem & contritionem malo-
rum. Matth. 13, 39. Apoc. 14. 15. cum alias sæpè significet
congregationem bonorum ad Ecclesiam per verbum Matt
9, 38. Johane 4, 35. Luc. 10, 2. Esa. 4, 2. Johan. 15, 2. Sic
fermenti vox sumitur in malam partem de doctrina mala
Matth. 16, 6. Galat. 5, 9. de vita mala 1. Cor. 5, 6. 7. In
bonam partem Matth. 13, 33. Serpentis prudentia com-
mendatur. Matth. 10, 19. calliditas vituperatur, 2. Cor.
11, 3. Christus dicitur Leo ob fortitudinem Apocal. 5, 5.
Diabolus propter crudelitatem 1. Pet. 5, 8. vide quæ in
hanc sententiam dixi in Hoseam cap 9. 4 p. 194. Zach.
9, 15. L.C. 3. Exercit bibl. p. 139. ed. 2. Compendium ver-
borum fieri potest ex hypotyposi Theologiæ M. Georgij Stem-
pelij Superintendentis quondam Lukensis dignissimi, &
quidem disputat. 13. de Cosmographia sacra.

provi-
dentiæ Dei
etiam cir-
ca malas,
actiones
occupata.

II. Dei providentiam etiam ad res malas pertin-
gere, videlicet, ut limites certos constituat, & ad fines bo-
nos dirigat. Malis enim hominum voluntutibus benè
utitur pro immensa sapientia, & quidem variis modis:
aliquando eas mutat & convertit: ut in Saulo Act. 9, 5. 6.
aliquando mutat, sed non convertit: ut in Labane Genes.
31, 24. 29. Aliquando nec mutat nec convertit, sed frenat:
ut bile ami linguam, Num. 22. 35. & 23, 8. 9. & Sennache-
ribi

ribi furorem, imposito q. hamo ejus naso Esa. 37. 29. aliquando nec mutat nec convertit, nec frenat, sed ruere permittit, permissamq. dirigit in suorum bonum: ut videre est in furoribus Judaeorum adversus Christum, quos convertit Deus ad salutem generis humani Actor. 4. 28. vel etiam punit.

Ex vers. 14.]

I. Quod sit lata porta & spaciofa via, quæ abducit ad interitum, & quod multi semper sint, qui ingrediuntur per eam Matth. 7. 13. Nam licet ex Dei antecedente voluntate sint multi vocati, tamen ex consequente ob hominum inobedientiam sunt pauci electi Matth. 20. 16. & 22. 14. adeo ut exclamet Christus, parum abesse, quin nullam inventurus sit fidem in terra, adveniens ad judicium, Luc. 18. 8.

Via lata,
ducens ad
interitum.

II. Licet multi putent, Dominum tardare promissionem adventus sui ad judicium 2. Pet. 3. 9. tamen non tardat, sed patiente est animo erga nos, nolens ullos perire, sed omnes ad resipiscentiam pervenire. Et novissima hora est 1. Johan. 2. 18. Omniumq. finis appropinquavit, 1. Pet. 4. 7.

Judicium
extreme-
mum cur
differatur

Ex vers. 15.]

Quod omnia creata inimicis Dei adversentur, Iud. 5. 20. Rom. 1. 18. Sap. c. 16. & 17, quia hi adversantur, & blasphemant eum, cui hæc famulantur & benedicunt Pjal. 148. 2. In adjectionibus ad c. 3. Daniel, à v. 57. usque ad finem,

Omnia
creata ini-
micis Dei
adversan-
tur.

Ex vers. 18.]

I. Quod Deus voce legis terreat corda hominum,

secu-

Deus vo-
ce legis
terret
corda.

secutorum, ut rugitus leonis animalia reliqua Esa. 38. 13. Illa enim est quasi malleus, efficiens ut dissiliat petra. & cor lapideum. Jerem. 23. 29. quasi ignis Jerem. 5. 14. quasi aculei & clavi, Eccles. 12. 31 & sermo Dei penetrabilior est omni gladio ancipiti pertingens usque ad divisionem animæ spiritus, compagum quoque & medullarum, discretor cogitationum & intentionum cordis Hebr. 4. 12. Ps. 149. 9. 7. Apoc. 1. 16. & 16. 15.

Deus lo-
quens,
commo-
vet cæ-
lum,
Jehova
piorum
asylum.

II. Quando Deus loquitur, commoventur cæli & terra Esa. 1. 1. Ps. 50. 1. & 18. 7. 8.

III. Jehova est receptus tutus populi sui Psal. 14. 6, & beati omnes, qui se ad eum recipiunt. Psal. 2. 12. & qui intuentur in eum, & ad eum confluunt, vultus eorum non erubescunt, Ps. 34. 6.

Ex vers. 17.]

Finis om-
nium Dei
actionum

Quomo-
do Ecclesia
sit sancta.

I. Finis omnium actionum Dei est ut inde ejus in nos amore perspiciamus Act. 14. 17. Rom. 5. 8. 1. Ioh. 3. 16. & 4. 9. 10.

II. Ecclesia est sancta (i) Imputativè, quia ob Christi justitiam imputatam coram Deo sancta reputatur 1. Corinth. 1. 29. Ephes. 5. 26. 1. Corinth. 6. 11. unde huic titulo in symbolo Apostolorum statim subjicitur: Credo remissionem peccatorum. (2.) Inchoativè, quia sanctitate vera & viva ejus membra student. Apoc. 22. 11. Ephes. 1. 4. (3) Comparativè, quia turba selecta ex mundo est, & Deo peculiariter consecrata Johan. 15. 19. ut olim primogeniti Exod. 4. 22. Luc. 2. 23. Competit autem hic titulus Ecclesie visibili, in qua tamen multi mali sunt, per synecdochen in S. literis usitatam, sicut civitas dicitur opulenta. Hinc

totus populus Israel dicitur יִשְׂרָאֵל à rectitudine, licet plerique essent pravi & distorti, qui à rectitudine recesserunt Deuter. 32. 15, & cap. 33. 5. 26. Esa. 44. 2. Corin: hij vocati dicuntur sancti, 1. Cor. 1. 2, licet multi inter eos essent mali, Vide 1. Cor. 3. 3. c. 5. 1. & c. 11. 18. 22.

III. Ecclesia sæpè describitur non qualis nunc est, sed qualis olim futura, in calis vide Ezech. à c. 40. Apoc, 21. & 22, c. Ephes. 5. 27.

Ex vers. 18.]

I. Quod pietas habeat promissiones hujus & future vitæ 1, Tim. 4. 8. Pietas.

II. Sermo Dei est vinum illud mysticum, quo potamur in vitam æternam Cant. 5. 1 & cap. 8. 2. lac illud mysticum verum vitæ spiritualis alimentum Cant. 4. 11. & 5. 1 12. 1. Cor. 3. 2. 1. Pet. 2. 2. Hebr. 5. 12, est aqua illa spiritualis, quæ salit in æternam vitam Joh. 4. 14. Qui igitur sitimus, veniamus ad istas aquas, veniamus, comparemus absq; pecunia, & absq; pretio vinum & lac. Esa. 55. v. 1, id est, inclinamus aurem nostram, audiamus verbum Dei, ut vivat anima nostra ibid. v. 3. Sermo
Dei vinū,
lac, aqua
mystica.

III. Baptismus est fons aqua vitæ, ex quo in nos derivatur aqua illa munda, per quam mundat nos ab omnibus peccatis sanguis Christi & Spiritus sanctus cum suis donis Joh. 7. 39. Eph. 5. 26. Tit. 3. 5. 6. 1. Joh. 1. 7. Ps. 46. 5. Zach. 13. 1. Baptism⁹

IV. Pii sunt velut arbores plantatæ ad rivus aquarum, quæ fructum suum edunt in tempore suo, quarum Pii velut
arbores.
irriguæ.

Z

folia

folia non decidunt, & quicquid faciunt prosperatur:
Psal. 1. 3.

Ex vers. 19.]

Ægyptus
mystica.

I. Hostes Ecclesiæ obstinatos tandem perditum iri
Psal. 2. 4. & c. 2. Thessal. 1. 6. qui hic mysticè vocantur
מִצְרַיִם, tum quod nomen ei cognatum מִצְרַיִם an-
gustias & calamitates, quibus premitur Ecclesia thren. 1. 3.
denotet: tum quod Ægyptus, quæ proprio nomine ita
dicebatur Judæis vel Hebræis, populum Dei sæpè graviter
afflixerit, atque ita per analogiam omnes affligentes Ec-
clesiam rectè vocari possunt Ægyptus. Confer quæ di-
cta in Mich. c. 7. 12. Post ascensionem Christi Ægy-
ptus spiritualiter est urbs illa magna, de qua Apocal. 11. 8.
Et מִצְרַיִם i. rubicundus Genes. 35. 30. tum quod Edomæi
seu posterii Esavi multis calamitatibus Ecclesiam afflixe-
rint. Vide Prophetam Obadiam. Num. 20. 18. 2. Reg. 8. 20.
Esa. 21. 11. & 34. 5. Jerem. 49. 7. Thren. 4. 22. Ezech. 25.
13. & 32. 29. 35. 1. & 36. 5. Amos 1. 11. tum quod spiritualis
Edom. i. e. meretrix Babylonia sit ebria seu rubra sangui-
ne sanctorum & sanguine martyrum Jesu, Apocal. 17. 6.
qui sunt מִצְרַיִם id est, confessores, quorum sanguis inno-
cens est effusus.

Violentia
graviter
punitur.

II. Violentiam, quæ est maximum peccatum contra
conscientiam, quocunque exerceatur modo, à Deo affici pæ-
nis, siquidem ob hanc immititur diluvium Genes. 6. v.
11. 13. pæna talionis constituitur Deuteronom. 19. v. 16. 19.
20. 21.

Ecclesia
semper
est dura-
tura,

Ex vers. 20.]

Semper duraturum esse Ecclesiam inter medios
mundi

mundi furores Psal. 46, 5. & 6. & Pf. 48, 3. 4. 8. Psal. 102, 29
Esa. 65, 22. Matth. 16. Psal. 129, 1. & seq. Tob. 13, v. 18.
19. 20.

Ex vers. 21.]

I. In novo Testamento etiam gentes ad Ecclesiam
advocatum iri, quemadmodum longè ante prædictum erat à
Noacho Genes. 9, 27. Alliciet DEUS Japhetum, (He-
braicè longè elegantissimè יַפֶּתֹתִי אֶל־עִלְיוֹן אֱלֹהֵי) ut ha-
bitet in tentoriis Semi: & fermè ab omnibus Prophe-
tis repetitum, Esa. 49, 6. Rom. 15, 9. à Christo ipso re-
novatum Joh. 10, 16. & tandem eventu comprobatum Act. 2,
5. 41. & c. 8, 14. & c. 10, 45. & 13, 46. supra c. 2, 32.

in N. Test.
gentes ad
Ecclesiam
advocan-
tur.

II. Cum ipsam impuram hominis & peccato conta-
minatam originem Ezech. 16, 6. Joh. 3, 5. cum omnia atrociora
peccata inde propullulantia vocari sanguinem in scriptura
Psal. 51, 16. quia iis non secus abominabiles in Dei conspectu
reddimur, quàm homo sanguine multo conspersus in oculis
nostris Esa. 1, 15. & 18.

peccatum
vocatur
sanguis.

III. Quod solus Deus & Dei sanguis nos possit ex
se mundare à peccatis Esa. 43, 25. Marc. 2, 7. Actor. 20,
28. Hebr. 9, 24. 1. Petr. 1, 19. Apocal. 1, 5. Ministri ve-
rò verbi sunt ejus legati 2. Corinth. 5, 20. & dispensatores
illius beneficii 1. Corinth. 4, 1 unde ipsi dicuntur Κωσπρωι
ἄγγελοι 1. Corinth. 3, 9. & salvare homines Act. 11, 14. 1. Tim.
4, 16. 1. Corinth. 9, 22. Jacob. 5, 20. puta per suum ministe-
rium, ipsis à Christo ipso concessum Matth. 18, 18. 20. 2.
Corinth. 2, 10. & 13, 3. Rom. 15, 18. Illud alias quæ
DEUS per suos efficit ministros ipsi effecisse dicuntur. E-

Solus De-
us remit-
tit pec-
cata.

xod. 7. 8. Es. 6. 10. Jer. 1. 10. & qui eos audit, Deum ipsum audit. Luc. 10. 16.

Deus gra-
tiose Ec-
clesiam
inhabitat.

Hilarius.

IV. Quod Deus gratiose & peculiari præsentiæ modo inhabitet Ecclesiam. Qui enim est ubiq, per divinitatis præsentiæ, non est ubiq, per habitationis gratiam, sed in solis fidelibus, unde aliquando propinquus esse dicitur Esa. 55. 6. puta gratia & misericordia singulari, & digna sunt notatu, quæ hac de re in Psal. 119. scribit Hilarius, Cur anima, quæ tota est in corpore, & tota in qualibet parte, specialiter dicitur tamen esse in corde aut capite? num respectu essentiae? minime, sed præstantius suas vires exercit in capite, videlicet vim audiendi, loquendi, cogitandi, &c. In reliquis membris tantum vim sentiendi per contactum. Ideoq; ubi præstantius suam vim exercit, ibi κατὰ ἐξουσίαν habitare dicitur. Sic quia Deus sua operatione gratiæ & donorum communicatione magis in coelo est quàm in terris, in piis magis quàm impiis; in Coelo & Sione, hoc est, Ecclesia piorum peculiariter habitare dicitur. Deut. 7. 21. Matt. 6. 9. Joh. 14. 23. 1. Cor. 6. 19. 1. Joh. 3. 16. Ille ipse Deus omnis gratiæ, qui vocavit nos ad æternam suam gloriam in Christo Jesu, perficiat nos, stabilit, roboret, fundet. 1. Per. 5. 10. compingat nos ad omne opus bonum, ut faciamus voluntatem ipsius, imò ipse potius efficiat in nobis, quòd gratum sit in conspectu suo per Jesum Christum:

Cui sit gloria in secula seculorum Amen.

Hebr. 13. v. 21.

1. Samuel. 12. 22.

כי הואיל יהוה לעשות אתכם לו לעם:

Dispu-

DISPUTATIO

Continens Θεσιν orthodoxam

De

CERTITUDINE

GRATIAE ERGA PIOS DIVI-

*nae oppositam αὐθέρ & pontificiorum
heterodoxæ*

De

INCERTITUDINE GRATIAE,

*quomodo illa à Bellarmino in prioribus aliquot lib.
III, de Justificatione capitibus ex-
plicatur.*

Habita ANNO M. D. C. XVI.

XIII. April.

ΣΥΝΘΕΩ.

Quæstio
scitu ne-
cessaria,

In signis est quæstio inter nos & Pontificios ac-
cerime agitata : Num homo Christianus
se verâ fide præditum, & apud De-
um esse in gratia certus esse possit ac
debeat : & quia insignis est, & scitu necessaria
ob multiplicem usum, quem in praxi quotidiana
præbet, tum verbi divini ministris ad aliorum in
fide infirmorum consolationem; tum singulis piis
ad suam ipsorum probationem, erit operæ preti-
um eam diligenter ventilare, *θεσιν* nostram soli-
dis scripturæ fundamentis stabilire, & contra Pon-
tificiorum *αντιθεσιν* ex eadem destruere, quomodo
illa apud Bell. lib. 3, de Justificatione capp. 1. 2. 3.
4. 5. 6. 7. 8. 9 & 11. proponitur : ita tamen, ut nec
omnia nec eodem ordine pertractemus; sed præ-
cipua tantum & nostro modo, excerpamus; unde
tamen uti speramus, quid de reliquis, tum ipsius
exceptionibus, tum Patrum c. 7, & 10, adductis te-
stimoniis sentiendum sit, facile constare poterit.
Placet verò hanc disquisitionem huic prophetæ
subjicere, quia supra cap. 2, 12 & c, hoc argumen-
tum fuit breviter tractatum.

THESIS I.

Visum est controversiæ informemus tantò rectius, quorundam simplicium terminorum, quorum ambiguitate ludit, & lectori sæpè illudit Bellarminus, præmittenda erit explicatio: nempe quid nobis hic & quotuplex sit 1. Fides. 2. Justitia 3. Certitudo.

I. I.

I. Fides vel est divina, quæ divinitus cordibus infunditur & firmatur, ordinariè quidem & mediata per verbum ac sacramenta: extra ordinariè verò etiam quandoq; & immediatè, nititur auctoritate divina, oritur ex Spiritus S. operatione, & quia justificans, est firma cordis fiducia: vel humana, quæ humana auctoritate nitens, ex ingenio benè disposito & informato orta, est tantum intellectus assensus. Quomodo differunt, objecto, causa efficiente ac formali, ac deniq; aliquo modo subiecto. De hac jam non agimus, sed de illa tantum.

III.

Rursum fides in scriptura ita distincta est, ut alia sit Fides quæ creditur, nempe ipsa infallibilis & sana pietatis doctrina, quæ in scriptura nobis proponitur, & à piis merito creditur: alia verò sit Fides, quæ creditur, quæ oritur cum illam priorem ritè cognoscimus, cognitæ firmiter assentimur, & in hoc assensu, applicantes nobis in individuo generales promissiones, singularem concipimus in corde fiduciam. Unde illa fides scripturæ, hæc cordis dici potest, quæ est cum divinâ ordinariâ, superiori

Divisio.

Fidei I.
in divinâ.

& humana.

II. in eam,
quæ creditur,
& quæ creditur.

thesi

hesi definitâ, eadem. In priori significatione occurrit fidei vocabulum, quando notat res credendas *Act. 6, 7. & 14. 27. Galat. 1. 23. 1 Tim. 3. 9. & 4. 1. 6. Tit. 1. 13. & 2. 2. Epist. Judæ v. 3.* In posteriori significatione hinc inde obvia sunt exempla: vide tamen, si libet, *Matth. 8. 10. & 9. 2. 22. 2. Tu. 1. 1. Hebr. 11. 1.*

IV.

Hæc fides, Justificans, à præcipuo suo officio dicitur, & non est (quod ad singula spectat individua) scripta in libro scripturæ; sed inde digito Spiritus Dei scribitur in libro cordis nostri, atq; ita, ut hoc sciamus ipsi *2. Timoth. 1. 12. 1. Johan. 5. 10.* qua de re eleganter *August. lib. 13. de Trin. 1. cap. 1.*

V.

Justitia.

in inhæ-
rentem,
& impu-
tatam.

II. Justitiæ vocabulum licet variis modis in scriptura usurpetur, quos jam explicare non patitur instituti ratio: tamen in controversia, quæ est de Justificatione hominis coram Deo, & de hac præsentî quæstione, ubi pro æquipollentibus habet Bellarminus vocabula Gratiæ & Justitiæ, quæ inprimis attenduntur significatione; Una, quâ notat justitiam inhærentem ac hominis propriam; altera, quâ designat justitiam imputatam, Christi propriam, homini verò credenti, fide appropriatam. Illâ hominem justificari coram Deo, clamant Pontificij Bellar. *l. 1. de just. c. 3.* hac nos, cum scriptura, id fieri asserimus & illam esse imperfectam ac inchoatam; hanc perfectam & absolutam dicimus: utrumque vero alibi à nostris demonstratum in hac disputatione præsupponimus. Vide saltem *Rom. 3. 20, 22. 24. 26. & toto cap. 4. & 19. 3. 4.*

Cerri.

VI.

III. Certitudo *vel* est Supernaturalis, orta ex revelatione Dei, aut extraordinaria, qualem jam nos ignoramus Luc. 16, 29. 30. 31. aut ordinaria, qualem habemus in Verbo, omnibus in genere propositam, & hinc per legitimam applicationem ad singulos factam, & deductam cum ex promissionibus DEI infallibilibus 1. Sam. 15, 29. 2. Tim. 2, 13. Tit. 1, 2. 2. Cor. 1, 20. tum ex effectis & signis fidei, ac verorum Christianorum, ibidem indicatis (vide inf. th. 11, 20.) & inde in corde nostro, internam etiam S. Spiritus testificationem. Rom. 8, 16. *vel* naturalis, de qua non est questio, & quam Bellar. c. 2, etiam vocat in priori divisione sua Certitudinem subiecti, natam 1. ex mediæ firmitate in apodicticis; aut infirmitate in topicis. 2. ex ingenii bonitate in acutis hominibus; aut tarditate in stultis & minus perspicacibus. 3. Voluntatis affectu. In posteriori verò divisione evidentem vocat certitudinem, 1. principiorum, 2. scientiæ, 3. experientiæ. Contrà verò non sine insigni blasphemia certitudinem fidei divinæ obscuram appellat, longè infra intellectum & sensum humanum eam ponens. Ex quo hoc saltem libet huære, quomodo aliquid possit esse simpliciter certum, & tamen obscurâ certitudine? Reliqua vide apud autorem, quæ non multum faciunt ad præsentem questionem.

Certitudinis.

VII.

Nam quæ de certitudine objecti ex necessitate rei simpliciter necessaria, aut determinatione rei contingens, atq; ita jam necessaria necessitate consequentiæ: item de certitudine obscura fidei humanæ in moralibus, & opinionis in iis, quæ conjectura nuda assequi possumus, op-

ponit, ab hac sequestramus quæstione: siquidem non quæritur
 I. de certitudine objecti seu fidei, quæ creditur; sed subjecti,
 (hominis credentis) & de certitudine fidei, quæ creditur: nec
 de certitudine fidei humanæ, nec opinionis; sed ejus, quæ nixa
 fide divina, atq. ita certò, ut à pietatē & esse meritò de-
 beat.

VIII.

Neq. tamen quidquam hanc assertionem lædit, quod sæ-
 pè fides nostra sit languida & hæsitet, ex carnis imbecillitate.
 Si enim distinguas 1. inter id, quod est de jure & quod est
 de facto. 2. Inter principia diversa, certitudinis nimirum
 quæ ex fide & Spiritu: & hæitationis, quæ est ex imbecilli-
 tate carnis; unde in homine pio oritur lucta Galat. 5, 17. 3. In-
 ter id, quod est per se, & quod per accidens & c. facile hæc
 conciliare poteris. Non enim loquimur, (verba sunt Dn.
 Chemn. p. 1. Exa. C. T. l. de fide) de idea fidei, in qua nullæ
 sunt dubitationes: sed hoc tantum dicimus, quod non sint de
 natura fidei, imò abesse meritò debeant: & quod dubitatio
 non sit inter virtutes, sed infirmitates numeranda, contra
 quam est oratione fideli pugnandum Marc. 9, 24. Luc.
 17, 5.

IX.

Stat. quæ
 tionis per
 agor.

1

2

3.

Hoc modo viâ ad rem ipsam nobis præparatâ statum
 quæstionis ut rectè formemus ut agor ut agor, videndum
 erit. Non itaq. quæritur hîc: An quis habens I. fidem
 verorum hæreticorum. II. vel securitatem & persuasionem
 inanem Epicuræorum. III. vel fidem, quam Bellarminus vo-
 cat Catholicam, eamq. non tam esse noticiam, quàm assen-
 sum, etiam in rem incognitam, imò melius per ignoran-
 tiam, quàm noticiam definiri ait c. 7. l. 1. de just. assensus
 enim

anim est etiam in Diabolis Jac. 2. 19 hypocritis. Act. 26. 27. qui tamen non iustificantur apud Deum. IV. vel propriam suam iustitiam inherentem intuens, de gratia Dei timere possit, quomodo Concilium Tridentinum toti mundo imponere voluit, quando ita scribit: sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, de sanctorum virtute & efficacia dubitare debet: sic quilibet, dum seipsum propriamque infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest. Hic enim nos, non dubitandum & metuendum tantum cum Pontificijs, sed planè desperandum esse ei, qui hac in iudicio, divino niti velit, intrepidè pronunciamus ch. 50. V. Vel certus esse possit certitudine revelationis extraordinaria: eam enim jam non esse expectandam credimus. VI. Vel de certitudine fidei scriptura expressa: siquidem illa de singulis individuis αὐτολεξεῖν non pronunciat: & hæc omnia libenter largimur Pontificijs: sed hic est Status Quæstionis: An homo iustificatus fide vera, iustitia Christi imputata, debeat confidere, se esse apud Deum in gratia: an verò de hac re dubitare oporteat, incertum esse, trepidare seu formidare? Illud nobis; hoc Pontificijs placet, licet in re dubia ambiguis utantur terminis! ut ex informatione status apud Bellarm: videre est: si præsertim istam cum conclusionibus in seqq. positis conferas diligentius l. 3. de just f: c. 2. §. ult. c. 3. §. 4. c. 4. §. 5. c. 5. §. 1. 4. 12. c. §. 12. Vide etiam infra th. 24.

οἰς nostra, ejusq; κατὰ σκευή

X.

Quod homo iustificatus fide vera, iustitiâ Christi im-

Aa 2

putatâ

Thesin
nostram
probant.

putatā debeat certò confidere, se esse apud Deum in gratia, argumentis probamus ex scripturā deductis, iisq; duplicibus: quippe alia sunt ex parte Dei: alia ex parte hominum: & hæc vel in nobis ipsis: vel in aliis cernuntur.

XI.

Ex parte
DEI
I. quia
promittit

Ex parte Dei sunt quinque eorum I. Quia gratiam fideliter promittit, confer hæc dicta Ps. 103, 17. Es. 54. 7. 8. 10. Thren. 3, 22. 23. Rom. 5, 20. 21. Tit. 2, 11. Jer. 3, 7. 8. Jac. 1, 12. Heb. 10, 23. 2. Tim. 2, 13. 1. Joh. 1, 9. 1. Cor. 10, v. 13. imò juramento confirmat Heb. 6, 17. 18. Ezech. 33, 11. se daturum hereditatem æternam nobis ex fide per gratiam ut firma sit promissio. Rom. 4, 16. & ut nos accedamus cum vero corde per certioratam fidem, ac retineamus professionem spei non vacillantem Hebr. 10, 22. 23. qui vero ita Deo promittenti non credit, mendacem eum facit, hoc est, fidem derogat, ut mendaci 1. Joh. 5, 10.

XII.

Obj. I. ge-
neratim.

Ex. I.

2.

Bellarminus c. 8. & II. l. 3. excipit duo. I Promissiones sunt generales, non particulares spectantes ad totam Ecclesiam, non singula ejus membra. Resp. 1. committit ἀποδείξιαι, concludens à particulari, hoc modo: hæc duæ promissiones Zach. 9, 9. Luc. 12, 32. sunt generales, E. omnes. Dantur enim & particulares ad singula Ecclesiae membra spectantes Esa. 43, 7. Joel. 2, 28. Rom. 10, 9. 13. Jer. 18, 11. & 31, 34. 1. Cor. 1, 2. 3. R. 2. per inversionem, si ad totam Ecclesiam spectant, etiam ad singula ejus vera membra: & ita omnes generales promissiones fiunt particulares, quando per evidentem consequentiam inde deducuntur applicationes in syllogismo hoc pratico: Omnis verè credens de gratia Dei potest esse certus, Act. 10, 43. Rom.

Rom. 10, 12, 13. Ergo credo. E. Major est in scriptura expressa: minor ex eadem ritè deducta & firma. Vide infra 1h, 25, 28.

XIII.

Excipit II. ad minorem: Ex propositione conditionata non licet facere absolutam. R. ampliando, nisi conditione impleta: tum enim hoc licet, ut notum est, conditione igitur fidei posita, quod sub ea promittitur, absolute & firmiter etiam credi debet.

2. Obj. conditionaliter. R.

XIV.

Instat. At nemini est satis evidens sua vera conversio. Ergo nec certus esse potest, se accepisse gratiam. Probat illud 1. quia pravum est cor hominis & inscrutabile Jerem. 17, 9. 2. multi reipsa falluntur, qui se putant habere, quod non habent: ut Petrus se esse fortem, & Paulus se pro Dei gloria furere, 3. nemo scit, se non laborare ignorantia aliqua non probabili, 4. quia etiam clarissima verae conversionis signa, charitatis nimirum opera, quandoque fallunt 1. Corinth. 13, 3. R. 1. Est ignoratio elenchi: quia de fide erat questio, & pro ea supponit Bellarminus conversionem, ut causam justificationis, quod non simpliciter sed tantum eatenus admittimus, quatenus fides altera ejus pars est. R. 2. Rationes allatae etiam contra nos nihil quidquam concludunt. Prima agit de corde hominis nondum regenerati: nos verò dicimus de corde hominis regenerati, cujus pravitas sanari cæpit, & qui seipsum scrutari examinareque potest; ad lydium sacrarum literarum lapidem. II. loquitur de confidentia carnali & zelo non secundum scientiam. Confer Rom. 10, 2. 1 Tim. 1, 13. Nostra autem fides est confidentia spiritualis, Dei nititur verbo,

Inst. Nulli sua nota est conversio.

R. 1.

2. ad 1. rationem.

2.

Est notitia. III. Abludit à scopo, largimur, quòd omnes possint laborare aliqua ignorantia: sed quòd propterea ignorent p̃i suam fidem, nec certi sint de gratia, negamus. Propterea enim scriptura revelavit, non ut ignoremus, sed sciamus. IV. Negamus itidem caritatis opera esse clarissima signa fidei, nobis ipsis scilicet (de eo enim quaeritur) licet sint aliis; quippe externa. Clariora enim sunt nobis ipsis signa interna, de quibus postea.

XV.

*2. Inst.
R.*

II. Inst. Dicent fortasse adversarii, solam fidem sufficere; non requiri conversionem: R. est fall. à dicto sec. quid. Non requiri eam dicimus, ad ipsum justificationis actum, quā contritio est, cum in hoc sola fides ex nostra parte concurrat.

XVI.

II. quia fidem offert & confert.

II. Quia Deus omnibus in verbo seriò offert per fidem suam gratiam, & hanc fidem omnibus media à se ordinata recte usurpantib. confert. Vide Rom. 10. 14. 18. Joh. 1. 7. Act. 17. 30. Col. 1. 28. 1 Tim. 2. 4. &c. à sua parte, deinceps non mutatur Rom. 11. 29. sed in virtute sua custodit credentes ad salutem 1. Pet. 1. 5. & ut inceptum, ita perficiet. Phil. 1. 6. & vicissim ex nostra parte, qui recipit ejus testimonium, is obsignavit, Deum veracem esse Joh. 3. 33. Contra hoc nihil à Bellar. hic allatum invenio.

XVII.

III. quia obsignat.

III. Quia duabus rebus confirmat & obsignat: Sacramentis tanquam fidei signaculis. Rom. 4. 11. & Sp. S. non tantum ut sigillo, sed etiam ut certissimā arrhā 2. Cor. 1. 22. & 5. 5. Eph. 1. 13. & 4. 30. Jam verò obsignatio adhibetur, & sigilla apponuntur illis, quae volumus esse

esse certissima iis, ad quos pertinent Esth. 3. 12. & 8. 8. Dan 6. 18 Matt. 27. 66 1. Reg. 21. 8 Neh. 9. 38. & arrha, à veraci & fidei data, est infallibilis de toto, suo tempore certissime secuturo, fides. Et proinde, qui habet hæc Dei sigilla, verbo ejus apposita, & Spir. S. arrham, nō jam dubitare quidquam debet, de cæteris bonis ipsi apud Deum repositis. Conf. Rom. 8. 16. 17. 23. 2. Tim. 4. 8. & 1. 12. Col. 1. 5.

XEIII.

Excipit ad prius membrum Bellarm. c. II. in ratione Chemnitij quarta: Sacramenta non esse præcipue instituta ad fidem sustentandam, & nos certos de Dei voluntate reddendos. Probare hoc conatur ita: Nam frustra baptizarentur infantes & amentes, qui ejusmodi effectus capaces non sunt. R. I. Breviter (quia quod prolixius inserit Jesuita, non huc, sed ad doctrinam de Sacramentis in genere pertinet, ut ipse fatetur) ex hypothesisi adversarij, si non sunt præcipue sacramenta ad id instituta, sunt tamen ad id instituta id quod hoc loco probasse nobis sufficit. Quod si id non probant, ad quod probandum à DEO sunt instituta, erunt sigilla fallacia, quod est absurdum & blasphemum. Resp. 2. Etiam alibi demonstratum hic præsupponimus, infantes posse credere: amentes, quamdiu tales, (adultos nempe) baptizandos esse, haud dicimus. Resp. 3. quæ ad dicta Tit. 3. 5. Eph. 5. 26. à Bellarmino apponitur glossa, nugatoria est, & dicta ipsa hoc modo possunt inverti: qui sunt salvi facti & mundati lavacro aquæ in verbo, debent hoc etiam credere, & pro tanto beneficio grati in novitate vitæ ambulare, quod certè nequeunt ignorare renati. Vide quæ sequuntur in ipso textu & conf. cap. 6. Epistolæ Rom.

Obj.

R. I.

2.

3.

Quia

IV. Quia
vult ut
nos pro-
bemus.

IV. Quia jubet, ut probemus nos ipsos 2. Cor. 13, 5. Vos ipsos probate, num sitis in fide. Et propterea in sacris literis hoc scribi voluit credentibus in nomen filii Dei, ut sciant, quod vitam aeternam habeant 1. Joh. 5, 13. non enim spiritum huius mundi acceperunt, sed spiritum, qui ex Deo est, ut sciant, quæ donata sint ipsis 1. Cor. 2, 12.

XX.

Obj.
2. Cor. 13.
v. 5.

R.

Ad primum & ultimum dictum cap. 9. excipit Bellarminus contra illud quidem, quod Apostolus non loquatur de præsentia Christi apud Corinthios secundum gratiam, de qua est Q. sed de præsentia secundum potentiam & miracula. R. est fall. oppos. & composit. Loquitur de hac: sed non tantum: neque in verbis illis ipsis à nobis citatis, sed in seqq. quæ Bellarminus adjecit. Et sanè ipsa verba inspecta hoc docent: *ἑαυτὰς πειράζετε, εἰ ἐστέ ἐν τῇ πίστει*, *ἑαυτὰς δοκιμάζετε*, quibus *ἐπιφαινώως* jubet, ut probent, num ipsi sint in fide, non quidem ex externis miraculis, sed in se ipsos descendentes, & sua ipsorum corda excutientes, ut sciant, num habeant veram fidem & salvificam, qua præditos eos omnes esse oportet, qui cupiunt salvari, & non inter reprobos numerari: & scopus Apostoli probat, qui est; hortari eos, ut non tantum studeant dici, sed etiam esse Christiani; quod ut sciant, probent se ipsos, ne opus sit Apostolum, cum venerit, agere cum ipsis severius, potestate sibi à Christo concessa utentem contra peccatores impœnitentes, vide v. 20. 21. cap. præc. & v. 1. & 2. huius cap.

XXI.

Obj.

Contra hoc vero excipit; Apostolum loqui de beneficiis,
que

qua preparavit Dominus electis suis in genere, non verò de
us, quæ ad hunc vel illum pertinent in particulari. R. per in-
versionem: Si omnes credentes & electi sunt. E. etiam hic &
ille: quia à specie ad individua bene affirmativè licet conclu-
dere: & hîc tantò melius; quia generalis illa assertio etiam
fatente Bellarmino habetur in scriptura: particularis verò
applicatio, quod ex ea rectè fieri possit ex eadem, testimoniis
& exemplis probare possumus: v. th. 6. 12. 31. 44. 51.
52.

XXII,

V. Quia eos reprehendit, qui parva fide præ-
diti dubitant, & non certò de veritate promissio-
nis divinæ confidunt. Matth. 6, 30. & 8, 26. & 14, 31. &
16, 8. Luc. 12, 28. 29. & qui hîc planè hæsitant, nihil accipiunt.
Jacob. 1, 6, 7. ubi Dn. Chemn. ἐμφορῶν verborum διὰ τὴν
μετὰ τὴν ἐξουσίαν & ἀναγκῆν ὅτι optime explicat & valde ur-
get, p. 1. Exam. C. T. l. de Fide. & p. 11, L. C.

V. Quia
depre-
hendit du-
bitatio-
nem.

XXIII.

Objicit Bellarminus duo, c. II, prius, Lutherani
cupientes animas anxias consolari, in vanissimam fiduciam
& presumptionem temerariam eas præcipitant. R. Num
enim demum hoc verum foret si doceremus, nostris niten-
dum esse operibus imperfectis. Jam verò quia propter Chri-
stum nobis peccata condonari gratis, & propter eundem
nos placere patri, cum & ex scriptura asserimus, fiducia
hinc non oritur vana; sed verissima: qualem à singulis piis
Christus in Evangelio requirit, & videat Bellarminus quo-
modo se à blasphemia hac, in Christum, ejusq. verbum redun-
dantem, purgare possit.

Obj.

R.

Bb

Posterior

Obj 2.

R.

Posterior, his omis (inquit, argumento huic, credo, diffusus) dico, nullum Catholicum esse scriptorem, qui doceat, oportet homines dubitare de sua cum Deo reconciliatione. R. disting. inter mentionem explicitam & implicitam, seu inter id, quod iisdem verbis expresse docent: & id, quod aliis æquipollentibus vocabulis proponunt. A verbo DUBITANDI plerique abstinere, rem docent, quando de gratia nos formidare, incertos esse, certitudinem hanc tantum esse obscuram & conjecturalem volunt, ut aliquoties ipse Bellarminus in præcedentibus loquitur. Perpende interim hoc concilij Trident sess. 6. c. 9. decretum. Neque illud asserendum est, oportere eos, qui verè justificati sunt absq; ulla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse justificatos &c. adijunge id, quod habet Fr. Costerus in Enchir. l. de fide speciali, in solutione objectionis 3. Fidei certitudinem circa omnem DUBITATIONEM noluit Christus in nobis esse: subsu-me, si non absque ulla omnino dubitatione, si non circa omnem dubitationem. E. cum aliqua sup. th. 9. Inspice & Bell. ipsum c. 5. § 4. Contra verò, si placet, confer hæc verba Catechismi Concilij Tridentini pag. 548. edit. Colon. anno 1581. preces faciunt, ut omni DUBITATIONE sublata stabilis ac firma sit fides, &c. ut videas nostræ veritati etiam ab hostibus perhibitum esse testimonium. Vide th. nostram 30.

XXV.

Ex parte
hominū,
in nobis
I. quia
adsunt f.
dei pro-
prietates.

Ex parte hominum, & quidem in nobis ipsis argumenta & rationes nostræ assertionis suppeditantur nobis tres: quarum prima est hæc: quia in nobis sunt fidei proprietates, quæ sunt quasi essentielles veri Christiani

fiani, videlicet non tantum notitia articulorum fidei, & assensus certus, Esa. 33. 13. & 53. 11. Luc. 1. 77. Marc. 9. 23. 24. Ebr. 11. 13. sed etiam fiducia infallibilis, unde fides justificans vocatur *πληροφορία*, *πίστεις*, *ἐλεγχος*, *παρρησία*, *πεποίθησις*, quemadmodum latè deducit ex scriptura Dn. Chemn. tum in loco allegato; tum p. 2. L. C. l. ult. ubi etiam spei naturam, quæ ex fide oritur, & inde hanc vim habet ex Hebr. 6. 19 observare convenit. Jam ita arguemur: Quod habetur *πληροφορία* & c. de eo possumus esse certi. Gratia Dei propter Christum ita habetur E. Minor dictis scripturæ probatur apud Dn. Chem. quò lectorem remittimus.

XXVI.

Objectiones Bellarmini hîc invenio duas: Obj. 1.

Prior est de fide: Fides est certissima: sed remissio peccatorum sive justificatio uniuscujusque ad fidem propriè dictam non pertinet. R. 1. Est petitio principii, nitens falsa hypothesis, quòd fides tantum sit generalis assensus, & in rem incognitam, qualem fidem scriptura, ignorat & nos cū ea, & proinde cum hac ita inferimus: Si per veram fidem datur remissio peccatorum, & si illa est certissima, etiam hæc dubia esse nequit: sed scriptura tota illud clamat; istud Jesuita concedit. E. nec hoc negare poterit: vide saltem Actor. 10. 43. R. 2. Justificatio uniuscujusq; omnino ad veram fidem pertinet, quia tantum per eam fit, & ut correlativa se mutuò ponunt ac tollunt. Ephes. 2. 8. loquor autem de fide, quâ creditur, quæ est fiducia singularis, recipiens ad se in individuo promissiones generales & totum Christi meritum in iis promissum Iohan. 1. 12. Coloss. 2. 6. Rom. 9. 30. Gal. 3. 14. unde Lutherus scribit in cap. 8. Ep.

Galat. tota vis fidei in hoc consistit, ut benè applicet pronomina, quæ in S. literis occurrunt.

XXVII

Obj. 2.

R.

Posterior. Spes non est absolute certissima ex parte intellectus: & ex parte propriæ dispositionis habet formidinem. R. ad prius, urgendo allatum dictum ex *Ebr.* 6. 18. 19. & emphatica verba à Dn. Chemn. notanda in loco allegato; & quod sit certissima etiam ex parte intellectus, quatenus fides ei præluet. Ad posterius; esse fall. causæ: quia non nititur propriâ dispositione, sed merito Christi, & ut hoc est perfectissimum, ita spes etiam debet esse certissima. *Esa.* 42. 4. *Matth.* 12. 21. *Rom.* 5. 2. 5. *Coloss.* 1. 20. 21. 22. 23. 27. & nota emphatica illa epitheta spei attributa *Hebr.* 6. 19. ubi vocat eam ἀγρυπνία καὶ ὁρατὴ ἐλπίς. *βεβαιαία*.

XXVIII.

II quia ad
sunt fidei
operationes.

Secunda ratio; quia adfunt ibi veræ fidei operationes, tanquam effectus & necessarium consequens: unde rectè ex effectu demonstramus causam. *Matth.* 7. 17. 2. *Pet.* 1. 10. videlicet ἵνα ὁ ἀκούων ἐκείνης τῆς ἀποφάνσεως, *Galat.* 5. 6. Tales operationes sunt omnia verè bona opera, eorumque serium studium, qualia sunt lucta cum infidelitate *Matth.* 9. 24. & cum reliquiis carnis *Galat.* 5. 24. studium diligendi Deum & inserviendi proximo 1. *Job.* 4. 12. 20. faciendiq. officia vocationis, *Matth.* 25. 21. 23. 1. *Pet.* 4. 10. 1. *Thess.* 4. 11. 1. *Corinth.* 7. 17. patientia in adversis *Rom.* 5. 4. 5. qui spiritus fructus *Galat.* 5. 22. arborem bonam *Psal.* 1. 3. *Matth.* 7. 17. à patre cælesti plantatam *Matth.* 15. 13. & Christo insitam *Johan.* 15. 1. demonstrant *Jacob.* 2. 18.

Ad

Ad 2. Pet. I. 10. cap. 9. huc saltem affert, Bellarminus Obj. 2.
non probat à priori. R. neq. nos hoc dicimus. Committit igitur R.
Ignor. elenchi & fall: opp. si ita colligit, non probat à priori;
E. nullo modo. Adde & hoc, quod non sit certissimum nostrum
testimonium,

XXX.

Tertia ratio; quia adsunt adjuncta propria, vi- III. quia
delicet (1.) Pax conscientiae. Rom. 5. 1. Justificati ex fide pa- adsunt fi-
cem habemus apud Deum. (2.) tranquillitas & securitas in dei adjun-
seculum Esa. 32. 17. & ab omnibus hostibus nostris Luc. 1. 74. cta.
cum improbis nulla sit pax Esa. 48. 22. & 57. 24. 25. (3.)
Fiducialis ad Deum in precibus accessus, Ephes. 3. 12. Ad Obj Eph.
quod dictum Bellarminus cap. 9. hac affert: quod certitudo il- 3. 12.
la non sit de justitia propria; sed de veritate mysteriorum fi-
dei, videlicet Christum pro nobis natum, passum & mortuum
esse. R. 1. de justitia inherente concedimus; de imputata R.
negamus: ubi fidei quidem praelucet certitudo mysteriorum:
verum illa non absolvitur, sed tùm demùm gignitur pax con-
scientiae & tranquillitatis, quando sibi applicat quisque in individuo
parta à Christo beneficia. R. 2. quod in hac applicatione
potuerint sancti esse certi de gratia Dei, patet exemplo
Thomae Job. 20. 28. Pauli Galat. 2. 20, & quod alij etiam
esse possint, inde constat, quod nitantur uno eodemq. funda-
mento, qua de re ib. 52.

Ex parte hominum, & quidem aliorum, probamus Ex parte
idem dupliciter, prout duo sunt hominum genera: pii seu aliorum.
credentes; & impii seu increduli, Prius argumentum creden-
ducitur à piorum exemplo, qui fuerunt de gratia Dei certi, tiū
 Bb 3 (confer

(confer inf. th, 51. 52.) utpote Abraham Rom. 4. 18. 20. David Psal. 23. 4. & 27. 1. & 31. 1. Paulus Roman. 8. 33. posterius sumitur à contrario, ab exemplo impiorum, qui possunt certi esse ex scriptura, se non esse apud Deum in gratia, sed dignos odio Ps. 5. 6.

XXXII.

Obj. 1.

R.

Ad posterius nil reponit Jesuita : ad prius hæc duo excipit c. 11. I. Hi sancti cognoverunt ex peculiari revelatione ; quemadmodum ad Abrahamum manifestè dictum legimus Gen. 22. 12. nunc cognovi, quòd timeas Dominum, id est, nunc te cognoscere feci, quod sis verus amator Dei R. 1. peculiare revelationes sanctis illis factas non legimus, quod ad hanc rem spectat : imò potius contrarium licet colligere de Paulo, qui cum se de gratia Dei erga se certum esse, aliquoties scripsisset Rom. 8. 33. 2. Tim. 1. 12. & 4. 8. ne quis ad extraordinariam revelationem hanc referret certitudinem, ex Sp. S. ordinaria revelatione, quæ est in verbo, se eam fidem omnibus veris Christianis communem habere testatur 2. Cor. 4. 15. cum ex Ps. 116. 10. dictum Davidis citat : & se exemplar omnibus credituris propositum ait 1. Tim. 1. 16. qui eundem habent Spiritum 2. Cor. 1. 21. 2. Cor. 4. 13. R. 2. in dicto citato committit pseudopulchritudinem : hoc enim dicit Dominus : cognovi, id est cognoscere alios feci, iis quæ tuam obedientiam, quæ hactenus mihi cognita & perspecta sæpè, patefecisti, quomodo sæpè hebræi talia verba explicant. Neque etiam quis dubitare potest, Abrahamum ipsum, quid ageret & quod Deo vero obediret, cum ex terra patria egrederetur cap. 12. se suamque familiam circumcideret cap. 17. &c. ignoravisse. Fide enim, quæ etiam est notitia, hæc omnia effecit. Considera

sidera hæc, quæ Hebr. II. à v. 8. usq. 20. Jac. 2. 18. 21. 22. de eo leguntur. & confer Rom. 4. 19. 20.

XXXIII.

II. Excipit: Scriptura dum sanctos commendat, nos certos reddit potius, quam illos. R. 1. certos igitur reddit illos etiam, licet nobis imitandos simul proponat. R. 2. est fall. causæ. Scriptura peculiaris de ipsis ipsorumq. factis eos certos non reddidit de gratia, E. nihil: imò scriptura generalis, & in ea gratuita promissiones. Spiritus S. testificatio, R. 3. pugnat hoc effatum cum priori, eatenus, quatenus eos certissimos fuisse dicebat Bellarminus.

Obj. 2.

R.

ΑΝΤΙΘΕΣΙΣ Pontificiorum ejusq;

ἀνασχευή.

XXXIV.

Quod homines justificati nequeant in hac vita habere certitudinem fidei de propria gratia & justitia, sed merito de ea formident, probare conatur Bellar. & Scripturæ testimonius, iisq. vel singulis c. 4. vel conjunctis, in certas classes distributis c. 6. & testimonio ac exemplo trium perfectissimorum hominum c. 5.

Argumenta Bellarmini.

XXXV.

Singula scripturæ testimonia adducit tria, quorum 1. est ex cap. 20. 9 Prov. Quis potest dicere mundum est cor meum, purus sum à peccato? Hinc videtur ita concludere: Si nemo potest dicere, mundum est cor meum, nemo potest esse certus de gratia DEI & justitia sua. Sed nemo hominum potest dicere. E. R. 1. Concedendo de justitia inherente propria, de qua tantum abest, ut detur certitudo, ut contra certi simus ex scriptura, planè non dari

1. Scripturæ testimonia. prov. 20. 9.

R.

dari in hac vita perfectam cordis munditiem inhaerentem. si quidem non est homo iustus, qui non peccet Eccles. 7, 21. 1. Reg. 8, 46. 1. Johan. 1, 8, Jac. 3, 2. R. 2. certum esse posse hominem de gratia Dei, supra diximus, cui iustitia Christi per fidem est imputata, quæ omnes infirmitates nostras tegit Psal. 32. 1. & Deus infirmum in fide suscipit. Rom. 14, 1. 3. & impuritatem ejus tollit Act. 15, 9 Eph. 5, 26 Job. 1, R. 3. In textu hebræo ita sonat hic versus: quis dicat, purificavi cor meum (& ita meam ipsius operam) mundus sum à peccato meo &c. quæ verba primam nostram responsionem valde firman, & sententiam Pontificiorum de justificatione egregie refutant. Confer Ps. 73, 13. & apparebit, phrasin hanc de iustitia & munditie imperfecta ac inchoata usurpari, de qua jam non est questio.

XXXVI.

Inst.

R

Inflat contra prius membrum, quod sint loca scripturæ, quæ dicunt, dari quosdam mundos corde Matth. 5, 8. Psal. 119, 1. Ephes. 1, 4. & 5, 26. Tit. 2, 14, Resp. Est fall. causæ. Sunt mundi corde, E. propter inhaerentem iustitiam tantum. Possunt enim pii esse mundi corde vel particulariter in certo aliquo casu ab aliquo flagitio externo Psal. 24, 4. & Psal. 26. ferè toto: vel generaliter seu universaliter, idq. bifariam: vel perfecte imputativè coram DEO per fidem Act. 15, 9. & hoc modo exponi potest dictum primum: vel imperfectè, inchoativè in hac vita & comparatè, coram hominibus: quomodo pii non omnibus, sed gravioribus carent peccatis: & ita accipi debere dicta quatuor posteriora, loca inspecta restantur: quia potissimum respiciunt complementum in altera vita secuturum: ubi tamen non excludimus sanctitatem & munditiem perfe-

perfectam imputatam, sed omnino præsupponimus: sine hac enim illa non datur. Unde Tit. 3, 5. *καὶ δι' ἡμετέρας χάριτος καὶ ἀγαπῶντος* conjunguntur.

XXXVII.

II. Test. Eccles. 9. 1. Nescit homo, utrum amore vel odio dignus sit R. 1. *עֲלֵי פְעֻלָּהּ*: textus hebraeus ita habet: *אִם יָדַע הָאִדָּם אִם יִשְׂנֹא אִם יֶחֱבֵב*: i. e. amorem & odium non cognoscens homo. R. 2. Multipliciter hic errat Bellarminus in dicti explicatione. in subiecto, quod ipse tantum vult intelligendum esse de homine verè justo: secundo in prædicato, quando voces amoris & odij propriè accipit, quas metonymicè usurpat Ecclesiastes, intelligens res gerendas amore & odio dignas, quas ob eventuum varietatem non facile agnoscit homo. Confer v. 2. & 6. & loquitur de amore & odio hominum erga res in foro soli; non DEI erga homines in foro poli, ut patet ex seqq. Tertiò in applicatione, dum committit fallaciam causæ, ita argumentans: Ex eventibus externis, prosperis vel adversis, nequit homo scire, utrum sit, apud DEUM in gratia, nec ne. E. nullo modo. Si maxime ponam & concedam cum Dn. Chemn. & aliis, Salomonem loqui de amore DEI erga homines, nihilominus agit de factis hominum, quæ sunt coram ipsis, hoc est, politicis, in quibus eventum ipsi ex sua sententia non semper possunt formare, sed (quod ajunt) cum ipsi proponunt, DEUS disponit Prov. 16. 1. 9. & 20, 24 ideoq. & hic sæpè, quid sequi, quid fugere conveniat, ignorant. Vide v. 2. 3. & ut patet ex scopo totius libri hujus c. 1, 2. quia omnia mundana sunt vana, etiam hæc esse concludit, quia non semper ex animi sententia etiam justissimis succedunt, sed hoc pessimum esse &

Eccles. 9. 1.

R.

videri hominibus, quod eventus idem sit omnibus &c., confer Job. 21. 7. Psal. 73. 2. & c. Jerem. 12. 1. & Eccl. 8. 16. ubi occasio hujus dicti indicatur, nempe quod homo hoc opus providentiæ divinæ non omnino assequatur, cur DEUS etiam piis malè, impiis etiam benè esse patiatur in hac vita.

XXXVIII.

Inst. I.

R.

Bellarminus contra hanc respons. ita instat: I. versionem vulgatam non esse corruptam, cum sit antiquissima & Hieronymi. R. non concedimus, esse illam antiquissimam, cum græca sit antiquior: Hieronymi esse non damus, antequam probatum fuerit. In utroque igitur est petit. principij & fall. causa. Non enim omnia antiqua sunt incorrupta: nec omnia, quæ Hieronymus habet, sunt propterea vera. Reponimus verò Bellarmino hic sua, quæ habet l. I. de verbo Dei c. II. quod quatuor temporibus liceat (ausim ego dicere, semper oporteat) recurrere ad fontes hebræos in V.T.E. etiam hic: quia hæc versio neque cum græcâ, neque cum commentariis Hieronymi congruit: in eâ non tam videtur quàm est error, sententia est ambigua, & ex ea energia & proprietas vocabulorum non satis intelligitur.

XXXIX.

Inst. 2.

R.

H. Loquitur Salomon tantum de justis. R. per inficiat. tam quia propositio est indefinita: cum quia v. 2. conjungit justum cum injusto, mundum cum immundo, bonum cum peccatore &c. atque ita per ἐν ἑνὶ ὅντι, quos vocabulo hominis denotare voluerit, explicat.

XL.

Inst. 3.

III. Quia dicit, servantur omnia in futurum incerta,
E, etiam

GRATIÆ DEI.

E. etiam hæc cognitio de amore & odio Dei erga nos. Resp. non habentur hæc in textu hebræo, & sunt falsissima: quia iniusti possunt & debent omnino ex scriptura scire, se dignos esse odio: & iusti, se esse apud Deum in gratia. Reliqua quæ affert, quoniam nostram sententiam non impugnant. brevitas ergo omitto.

XLI.

III. Test. ex Syrac. c. 5. 5. depromit: de propitiato peccato noli esse sine metu. R. Liber est apocryphus: textus græcus malè redditus: scopus auctoris planè inversus. Agit enim de propitiatione futura, quam temere sibi pollicentur peccantes securè ac sine metu, quos redarguit, ut liquet, si quis textum consulat: & talibus, quamdiu sunt tales nemo nostrum gratiam Dei spondet. Qua de causa in re plana non ero prolixior: cum nec exceptiones Bellarmini sint alicujus ponderis. Prior. textum non esse corruptum. Evincit hoc collatio verborum græcorum: $\omega\epsilon\iota\epsilon\zeta\iota\lambda\alpha\sigma\mu\epsilon\mu\eta\mu\eta\gamma\iota\nu\varsigma\alpha\phi\omicron\beta\omicron\theta$. Posterior. neminem esse certum de veritate suæ penitentiae. Probare enim se quisq. ex scriptura potest & debet, & tum nihil quidquam de penitentiae veritate dubitet, si viderit ejus in se requisiti. Vide. 1 Cor. 11. 28. 31. Psal. 32. 5. 6. & 51. 19. Hos. 9. 1. 2. 3. Joel. 2. 12. 13.

XLII.

Hactenus singula testimonia à Bellarmino pravè detorta pro instituti nostri ratione breviter vindicavimus ex textu potissimum fundamentalis seu authentico: expendamus nunc deinceps etiam conjuncta, ac ex prophetis apostolisq. desumpta, & in tres certas classes distributa, quæ vel l. requirunt ex parte nostra varias condiciones, ut

Ratio-
num ex
scripturis
desumpta-
rum clas-
ses tres.

ut justificemur: vel II, indicant, incertum esse, an, qui agit poenitentiam, consequatur remissionem peccatorum: vel III. admonent, ut non simus securi, quasi certi jam sumus de justitia jam adepta, quae sunt ipsa Bellarm. verba in capitis 6. ubi hac tractat, initio posita.

XLIII.

I.

Primi generis testimonia sunt haec: Deuter. 4. 29. 2. Chron. 6. 24. 25. 26. 38. 39. Es. 1. 17. 18. Ezech. 18. 21. Job. 5. 14. Luc. 13. 36. Actor. 8. 37. Hinc, ait, se exstruere talem demonstrationem planè Theologicam: Ad quod requiritur incerta conditio, de ea fidei certitudine nemo potest esse certus. Ad justificationem, seu ut justificemur, requiritur incerta conditio, videlicet fides viva, & poenitentia serua. E. Minorem probare nititur: allegatis quidem testimoniis, quod conditio fidei & poenitentiae requiratur ad justificationem; Prosyllogismo verò subiecto, quod illa conditio sit incerta, cum in nulla scriptura inveniatur ejusmodi testimonium. R. I. ad minorem, ejusq. probationem priorem per inficiationem: quia allegata dicta de justificatione non agunt: sed I. II. III. IV. V. loquuntur de mitigatione poenarum, promissa serio ad Deum conversis. V. notam discipulorum Christi justificatorum indicat, quā agnoscantur inter homines. Confer Job. 13. 35. & 15. 6. 10. & I. Job. 4. 19. 20. VII. in adulto requirit fidem, antequam baptizetur. Aliās quomodo requiratur etiam à nobis poenitentia, suprā th. 15. diximus. Si igitur non requiruntur fides & poenitentia ad justificationem, ut merita, sed tantum illa ut remedium; hæc ut ratio quadam redeundi cum Deo in gratiam, à quo defecerunt, præscripta adultis.

R. I.

adultis, quod de demonstratione à Ballarmino promissa statuendum sit, patere arbitramur.

XLIV.

R. 2. Ad prosyllogismum & probationem posteriorem itidem per inficiationem. 1. quia non est incerta Christiano sua fides & seria penitentia, ut probatum est supra th. 4. 6. 25. 28. 31. 41. 2. quia illud testimonium non debet esse in scriptura expresse & literaliter positum, sed ex scriptura legitime deductum in corde uniuscujusque obsignatum & certum, quomodo ultimum dictum Actor. 8. 37. rectè à nobis in adversarium retorquetur, quippe interroganti Philippo Æthiopem à se de Christo pro nobis passo & mortuo ex Esa. c. 53. aliisque vaticiniis & promissionibus, & de fide in hunc Messiam satis instructum vide v. 30. 32. 35. credisne ex toto corde, respondit is fiducialiter: Credo: qui tamen hoc etiam in scriptura non legerat Æthiops hic credit. Illa enim loquitur in genere omnibus, ita tamen ut velit singulos ea sibi applicare, ut ita ex fide firma fiat nobis & rata promissio divina, facta omni semini Abrahæ Roman. 4. 16. quando enim Deus in verbo dicit, Remittuntur peccata omni credenti; ut fiat hoc unicuique ratum, necesse est, ut respondeat, Credo, confer Actor. 13. 39, Johan. 9. 35. 38. Psal. 27. 13.

XLV.

Secundi generis sunt hæc quatuor testimonia, Dan. 4. 24. Joel. 2. 12. Jon. 3. 9. Actor. 8. 22. unde ita concludit: Quod est incertum ob incertitudinem nostræ dispositionis, de eo non possumus esse certi; sed remissio peccatorum est incerta ob nostræ dispositionis incertitudinem.

E. R. 1. Major non est simpliciter vera. Siquidem quod

2.

II.

R.

ob nostram indispositionem esse incertum, alia de causa potest esse nobis certissimum. R. 2. Minor dictis allatis non probatur: siquidem tria priora agunt de mitigatione poenarum temporalium, nempe de aversione, Dan. 4. decreti de ejiciendo rege ad bestias facti. Joel. 2. calamitatis agri praesentis Jon. 3. excidij urbis Ninevitarum. In 4. autem non dubitat Apostolus de remissione peccatorum sed ingenium magi perpendens securitatem reprehendit, & de veritate poenitentiae hujus hypocritae sollicitus, sedulo hortatur, ut agat eam ex animo: quam tamen si ageret, incertum esse poterat, non quidem, an DEUS verè resipiscenii esset remissurus peccata, de quo non dubitandum esse dicimus, sed num Deus planè impunitum esset dimissurus, tantum simulatorem, quin castigaret receptum in gratiam, vide v. 20. 21. 23. 24. R. 3. in primo etià particula dubitandi planè non extat, sed demonstrandi; & quod in reliquis non sint tales dubitandi particulae in explicatione phraseos, Quis novit &c. aliàs prolixè cum DEO, probatum est. vide de particula *ut* quae hoc loco extat, D. Meisn. phil. sobr. p. 11. sect. 1. cap. 4. quest. II. & Ampros. l. 2. de poenitent. c. 5.

III.

XLVI.

R. I.

Tertij generis sunt Testimonia haec quinq; Prov. 28. 14. 2. Cor. 10. 18. Phil. 2. 12. 1. Pet. 1. 17. 2. Pet. 1. 10. hinc tale formari potest argumentum. De quo semper metuendum est, de eo non possumus esse certi. Sed de justificatione semper metuendum est. E. R. 1. ad Maj. ampliando ejus cum antecedens, de quo metuendum est serviliter & cum horrore: tum consequens, de eo non possumus esse certi fiducialiter. Ad minorem negando simpliciter, quam & dicta

dicta allata non probant, quæ tantum mouent, cavendum
esse in timore filiali securitatem carnalem, & non esse metu-
endum de justificatione, sed justificatis esse filiatè ti-
mendum, ne offendant iterum gravibus peccatis tam beni-
gnum Patrem, qui ipsos justificavit gratis, non ut servi li-
ter metuant, sed ut ab omni tali metu liberi ipsi serviant

Luc. I. 74. Rom. 8. 15. R. 2. ad singula dicta I. Beatus,

R. 2.

qui semper pavidus est: Bellarm. addit, de justificatione,

Prop. 28.

committens fall. à dicto secundum quid; vel potius causa.

Nam textus coherencia & antithesis in eo expresse posita

hoc innuunt, quod dicat, eum esse beatum, qui semper paver

& cavet, ne faciat peccata, puta graviora illa contra

conscientiam, quibus se sine metu polluant obdurati. II.

I. Cor. 10.

tantum dicit, quod Deus non probet eum, qui seipsum pro-

prios confusus viribus plus nimio jactitat, à quo vitio se

Paulus purum esse demonstrat 2. Cor. 3. 1. & 5. 12. contra

Pseudoapostolos eo laborantes 2. Cor. 10. 12. ubi hujus dicti

occasio, quod quomodo contra nostram sententiam de justi-

ficatione gratuita possit adduci, non video, quandoquidem,

cum ibi omnia dentur gratis propter Christum, homo nihil

habet, quod gloriatur aut se jactitet Rom 3. 27. Eph. 2. 9.

sed potius ob hoc tantum beneficium filialiter Deum suum

timet Psal. 135. 4. Malach. 1. 6. Rom. 8. 15. & (quod in lo-

co allegato à Bellarm. 2. Cor. 10. 17. extat, & ex Jerem. 9.

24 I. Cor. 1. 31. citatur) meritò gloriatur in Domino, confer

Esa. 61. 10. Rom. 3. 27. Eph. 2. 9, 2. Cor. 12. 1, 5. 9. III. Se-

curitatem carnalem vitandam esse, docet. Cum enim ipsi

Phil. 2. 12

neq. inhibere potuerimus, neque poterimus deinceps quic-

quam sine Deo in salutis nostræ negotio præstare, qui dat

omnia, ideoque summo cum timore eum colamus, & cavea-

mus,

1. pet. 1.

mus, ne peccatis eum, præcipue vero superbiam offendamus. Considera. saltem scopum totius capitis, qui est hortari Philippenses ad humilitatem, etiam ab exemplo Christi, & confer cum 12. citato v. 13. IV. Hortatur ad timorem filialem Deo gratitudinis debitæ ergo præstandum, quod patet, quia ibi sit expressa mentio DEI patris nos diligentis, & Christi fratris nos redimentis. vide v. 13. V. Monez ut in pietatis, quem cepimus, pergamus cursu, non verò sceleribus contra conscientiam à vera via discedamus, atq; ita à salute nobis parata & præparata excidamus: sed cum nobis tum aliis certam vocationem & electionem nostram reddamus, per verè bona opera, quæ non præcedunt iustificandum, sed sequuntur iustificatum, ut ita argumentum ab effectu ad causam ducamus. sup. 1b. 29. & expende v. 3. 5. 8. 9. allegat cap. 1. Ep. 2. Petri, unde de jam dictis liquidò constare poterit.

2. pet. 1.

XLVII.

Conseclaria adversarij quatuor hic subiecta brevitatis studio omitto, & ad reliqua pergo: si hoc unum prius notavero etiam suprà indicatum, nempe, quod hætenus tam operose probavit Bellarminus, & deinceps probaturus est, nos libenter concedere, si (quod facit) de inhaerente loquitur Iusticia, de qua non tantum formidandum, sed planè in iudicio Dei desperandum esse scimus, si eam intueamur, aut ex ea nos iustificari oporteat.

XLVIII.

Exempla
formi-
dantium
sancto-
rum.

Cap. 5. suum dogma stabilire conatur Bellarminus testimonio, & exemplo trium perfectissimorum hominum, hoc modo hypotheticè concludens: Si hi viri tam insignes, imo perfectissimi Job, David, Paulus non audebant cer-
titudi-

invidiam propriae gratiae sibi arrogare, omnes de ea merito formidant. Sed illud, E. & hoc, Probat assumptum tum ex parte subiecti, quod fuerint perfectissimi Job. c. 27. 6. David Ps. 26. 1. Paulus 1. Cor. 4. 4. tum ex parte praedicatorum, quod tamen non ausi sint sibi arrogare certitudinem propriae gratiae, & primo quidem Job. cap. 9. 11. 15. 28. & 31. 14. secundo nec David Psal. 19. 11, nec denique Paulus 1. Corinth. 4. 4.

XLIX.

R. 1. ad assumptum, ejusq. probat: ad illud, quod est ex parte subiecti, per distinctionem: Fuerunt perfecti, non absolute nec coram DEO, sed comparate inter homines. Probari hoc potest in genere, quia omnes homines sunt imperfecti, quamdiu vivunt in hac vita. supr. th. 35. 36. & in particulari de his tribus; quia peccaverunt & se peccasse fatentur Job. c. 39. 35. 37. & 42. 6. David Psal. 25. 7. & 51. 3. 4. Paulus 1. Tim. 1. 13. R. 2. neque allegata dicta omnimodam perfectionem in ipsis fuisse probant. Job enim in loco citato cap. 27. 6. tantum affirmat, probris se jure non posse affici, quum bene sibi conscius sit, se istorum scelerum, qualium ipsum cum peragere conabantur ipsius amici, & quibus peculiariter hanc erumnam commeruisse ipse videbatur, non esse reum. Vide antecedentia & consequ. & adijunge verissimi Dei Jobo perhibitum testimonium, c. 1. 1. 8. & 2. 3. & 42. 7. 8. ad etiam quae habet Bellarm. ipse c. 5. §. 4. David similiter tantum asserit in causa Saulis se esse innocentem ab illis flagitiis, quibus ipsum deditum esse calumniabantur aulici, Sam. 24. & 26. Paulus denique nullius negligentiae in commisso apostolatus munere sibi erat conscius, nec ullius, fraudis qua circumvenisse eum

R. 1.

etiam hi
fuerunt
peccato-
res

Corinthios, falsò spargebant pseudoapostoli, ut ex utraq; ad Corinthios epistola hinc inde licet colligere. Jam expende, qualis sit hæc Bellarminiana argumentatio: Hi tres viri non fuerunt sibi conscij istorum flagitiorum, quæ ipsis objiciebantur ab adversariis. E. nullorum peccatorum; & proinde erant perfectissimi. Ex particularibus enim præmissis universalem format conclusionem.

L.

R. 3. ad probationem eam, quæ allata est ad prædicatum, quod in ea committatur Ignor. elenchi, cum aberreret à Quæstione, quæ est de justitiâ imputata: hæc autem agit de inhærente propria, quam quidem sciunt sancti se habere, & præclara sustentantur conscientia, se puros esse à flagitiis & sceleribus gravioribus: interim nec hoc ignorant, illam in judicio Dei exactissimo nõ subsistere, cum in eo nullus vivens ita justificetur, ut fateatur David Psal. 143. 2. Daniel 9. 7. 8. cui adstipulatur Paulus Rom. 3. 20. Tit. 2. 5. qui se non ita justificatum esse profitetur I. Cor. 4. 4. licet in eo se exerceat, ut habeat conscientiam bonam & offendi- culi expertem apud Deum & homines: Actor, 23. 1. & 24. 16.

L I.

Obj.

R.

Quod si jam ita colligere voluerit Bellarminus: Si hi viri ob inhærentem justiciam non fuerunt certi de gratia Dei, nullo modo de hac fuerunt certi. R. committi iterum ab eo à ~~conclusionem~~ quæ concludit à particulari. Sunt enim plures & firmiores modi, unde certi de ea reddi potuerunt, videlicet promissiones Dei verissimæ, Spiritus re- stificatio &c. de quibus supra in theseos confirmatione quomodo etiam hi tres viri sancti sciverunt, se esse justos, justitia

justitia Christi imputata & proinde apud Deum in gratia,
 Job. 6. 13, 15. 18. & 19. 25. 26, Davia Ps. 2, 12. & 32, 5. &
 132, 9, 10. Paulus Gal. 2, 20. Rom. 8, 38. sup. th. 31.

LII.

Jam, si libet, inverte hoc argumentum : De quo hi
 tres potuerunt extra peculiarem revelationem divinam
 esse certi, de eo etiam reliqui pii certi esse possunt & debent.
 Sed illi de salute sua & gratia apud DEum extra peculia-
 rem revelationem super hac refactam sup. th. 32. potuerunt
 esse certi E. & reliqui. Ratio majoris est, quia fides rati-
 one objecti est inob. 2. Pet. 1, 1. est una Eph. 4, 5, est com-
 munis Tu. 1, 3. & nos per gratiam Domini nostri Je-
 su Christi credimus nos salvari, quemadmodum
 & illi patres in V. Test. Ad. 15, 10, 11. Nec est, quod di-
 cat quispiam, nostram fidem non esse tantam, quanta fuit
 illorum. Magis enim & minus non variant speciem : & fi-
 des languida, etiam fides est : vide Esa. 42, 3. Roman. 14,
 1, 3. Zach. 12, 7,

LIII.

Ad locum 1. Cor. 4, 4. (præter ea, quæ ex patribus I. Inst.
 affert, de quibus in hac disputatione non ago) excipit du-
 pliciter. I. vel ea verba : nihil mihi conscius sum, signi-
 ficant, non agnosco ulla in me peccata ; quod si sic, potuit
 Apostolus justus esse coram DEO ex sua virtute & qualita-
 te, quod negant Lutherani : vel significant, video mea
 peccata per misericordiam DEI tecta, & tum juxta Lu-
 theranos falsum erit, quod sequitur, in hoc non sum justi-
 ficatus. R. est in dilemmate hoc insufficiens enumera-
 tio, ut patet ex prioribus. vide th. 49. Potest enim addi
 tertium membrum ; nihil mihi (inquit Apostolus) conscius
 sum,

sum, istorum videlicet criminum, quæ mihi apud Corinthios meos absenti objiciunt pseudoapostoli, quando me in officio accusant negligentia, in dictis & factis arrogantia. Verum licet hoc ita se habeat, tamen in hoc non sum justificatus coram Deo, qui perfectissimam, non erga unum, sed omnia decalogi præcepta, non uno, sed omni & toto vitæ tempore, requirit obedientiam, quam in me non reperio. Adde & hoc, quod non sint æqui pollementia: nullius sibi conscius esse, & carere omnino peccatis; quæ pro talibus agnoscere videtur Bellarminus.

LIV.

a. Inst.

R.

Excipit II. Hanc explicationem repugnare scopo apostoli, quippe qui est, deterrere Corinthios à judicio temerario R. disting. inter scopum principalem & minus principalem, seu ea, quæ directe ad scopum faciunt, & quæ oblique & indirecte, His n. verbis, sed in hoc non sum justificatus, ut patet ex adversativa particula, huic objectioni tacite: quæ è supra dictis poterat oriri occurrit: Si nullius tibi conscius es, E. te omnino vacare culpa putas, & in hoc justificatum? respondet Apostolus, non sequi hoc: si coram hominibus possit se à criminibus purum esse, demonstrare, quod propterea sit etiam coram DEO justificatus, imò se in hoc, hac sua integritate, non esse justificatum coram DEO, quando hic ipsum dijudicet. Illud satis firmum nobis contra sententiam Pontificiorum de justificatione hominis coram Deo ex operibus argumentum suppeditatur.

LV.

i. Obij.

Ad dictum insigne Rom. 8, 38. in fine thes. 52. citatum, infringendum c. 9. hæc duo affert: prius, quod loquatur

GRATIAE DEI.

quatur Apostolus de prædestinatis in genere. R. per re-
 torfionem, E etiam de se & singulis: unde dicit $\pi\acute{\iota}\pi\epsilon\iota\tau\mu\alpha\iota$
 quod etiam concedit Bellarminus in secunda expositione,
 & quemadmodum Galat. 2, 15. 16. est generalis propositio
 de omnibus hominibus, ac specialis de Judæis, & singularis
 de Paulo v. 19. 20. 21. ita etiam hic Paulus, prius de omnibus
 electis, deinde vero de se etiam in individuo agit. vide v. 30,
 33. 38 & confer versus octo priores Psal. 32. & Psal. 27, 7. 8.
 De prædestinationis vero certitudine quia agit in seqq.
 cap. Bellarminus non jam, sed aliàs, Deo juvante, age-
 mus.

LV Ie

Posterius, $\pi\acute{\iota}\pi\epsilon\iota\tau\mu\alpha\iota$ significat propriè persuasus sum
 seu confido: non igitur intelligit certitudinem fidei divi-
 nae, sed persuasionem & confidentiam, ad quam gignen-
 dam satis est certitudo conjecturalis. Propriam vero esse
 illam significationem verbi $\pi\acute{\iota}\pi\epsilon\iota\tau\mu\alpha\iota$ probare intendit:
 quia ita accipitur Rom. 15, 14. 2. Timoth. 1, 5. Luc. 20, 6.
 Hebr. 6, 9. hinc exclamat porro: quis verò ita desperet,
 ut diceret, Apostolum certum esse ex fide, omnes Romanos
 plenos fuisse dilectione & scientia: R. 1. Iterum à par-
 ticulari concludere Bellarm. hoc modo: In his locis citatis,
 ubi de fide aut causa aliena agitur, verbum $\pi\acute{\iota}\pi\epsilon\iota\tau\mu\alpha\iota$
 significat persuasionem probabilem, E. semper .E. etiam
 hic. Tum enim quando de fide ac causa propria agitur,
 significat certissimam scientiam, ut indicat nomen cogna-
 tum $\pi\acute{\iota}\pi\epsilon\iota\tau\mu\alpha\iota$ & alia equipollentia vocabula ac epitheta
 adjecta probant. Vide & expende loca hæc Phil. 1, 25. 2.
 Tim. 1, 12. Rom. 14, 14. 2e Cor. 10, 7. R. 2. Exclamatio
 Bellarmini vana est: neq. enim in textu Rom. 15, 14. est

signum illud universale; omnes, callidè à Bellarmino ad-
 jectum: sed tantum propositio indefinita & synecdochica,
 eaq̃ certissima & verissima: Ubicunq; enim verbum Dei
 prædicatur, ibi necesse est aliquos converti & fructum
 ferre, (confer Luc. 8, 8. 15. Esa. 55, 11.) licet homo de sin-
 gulis individuis non possit certissimè hoc asseverare: ta-
 men ipse, se credere, scire potest ac debet, ut supra proba-
 tum confidimus. Et hic pedem figimus, ne latius excur-
 ramus, quàm cancelli nobis præscripti patiuntur, & reli-
 qua apud Bellarminum in ipsum disquisitionis publicæ
 actum reservamus, quem ut in divini nominis gloriam
 feliciter incipiamus & absolvamus, supplicibus votis Deum
 nostrum invocamus, per Christum; cui sit honos
 & gloria in sempiterna secula,
 A M E N.

I. INDEX.

*Dictorum Scripturae, quae in hoc libello
breviter illustrantur.*

Genes. 9. 27.	pag. 171	Dan. 4. 24.	197. 198
22. 12.	190	Amos 3. 6.	67
25. 18.	75	Jonæ 3. 2.	198
Exod. 10. 14. 15.	21	Mich. 7. 8. 9. 10.	137
Deuter. 4. 29.	196	Syrac. 5. 5.	195
21. 18.	51. 52	Matth. 10. 8.	56
Judic. 9. 13.	40	12. 42.	150
1. Sam. 8. 2.	1	Luc. 13. 3. 6.	196
2. Chron. 6. 24.	196	Johan. 15. 14.	196
Esther. 4. 4.	84. 85	Actor. 1. 11.	139. 140
Job. 9. 11.	201	2. 17.	121
27. 6.	201	8. 22.	198
Psalms. 19. 11.	201	8. 37.	196. 197
26. 1.	201	Rom. 8. 38.	204. 205
68. 19.	148	1. Cor. 4. 4.	201. 203. 204
Prov. 20. 9.	191	2. Cor. 10. 18.	198.
28. 14.	198. 199	13. 5.	184
Eccles. 2. 19.	86	Ephes. 3. 12.	182.
9. 1.	193. 194	4. 8.	148
Esaiæ 1. 17.	196	Phil. 2. 12.	198. 199
8. 9. 10	153	Hebr. 6. 18. 19.	188
10. 22.	158	1. Pet. 1. 17.	198. 199
Jerem. 17. 9.	181		200
Ezech 14. 9.	3	2. Pet. 1. 10.	200
18. 21	196		

II. IN-

II. INDEX

Autorum qui allegantur

Ambrosius	85. 99.	Dorotheus	3
Aquila	37	Drusius	6. 19. 20. 23. 24.
Arias	6		26. 27. 28. 29. 33. 38.
Augustinus	6. 48. 83. 100.		39. 44. 45. 66. 70. 72.
	118.		88. 91. 106. 109. 123.
Basilus M.	26		146. 147. 148. 150. 162.
Bellarminus	38. 99. 100.	Epiphanius	3. 100
	109. 120. 164. 174. 175.	Erasmus	164
& seq. passim.		Eusebius	100
Buxtorfius	19. 37. 44.	Franzius	38. 53
	61. 70. 106. 110. 112. 115.	Eunccius	6
	140. 146. 147. 148. 157.	Genebrardus	6
Calvinus	36. 139	Haimo	129
Carion	100	Hieronimus	2. 5. 13. 17
à Castro	6. 110		18. 24. 33. 38. 45. 67. 73
Chaldaeus	interpres 22		77. 90. 93. 109. 111. 114
	23. 27. 30. 39. 40. 41. 45		129. 156. 161. 162.
	73. 75. 80. 81. 86. 118. 140	Hilarius	172
	157.	Homerus	28. 72. 85
Chemnitius	82. 87. 99.	Hyperius	8
	178. 185	Jarchi	5. 91
Chrysostomus	100	Isidorus	3
Chyrcæus.	2. 3	Kimchi	5
Cicero	20. 38. 147	Lactantius	15
Columella	22. 28	à Lapide	4. 17. 23. 24. 25.
Costerus	186		38. 39. 41. 68. 73. 82. 86.
Damascenus	109		88. 110. 113. 118. 124. 141.
Danaeus	6. 139		158. 161. 162. 163.
		Lucia.	

INDEX

Lucianus	85	Ribera	5. 4. 139 149
Lucretius	43	Rupertus	129
Lutherus	5. 20. 32. 40. 68.	Sa	25. 39. 40. 42. 44. 68.
	72. 74. 83. 86. 90. 113.		74. 77. 78. 81. 82. 91. 140
	114. 116. 125. 140. 187.		151. 153.
Lyra	44. 139	Schindlerus	28
Matiana	3. 18. 19. 20. 25. 31.	Seder olam	6
	35. 38. 39. 42. 44. 45. 68.	Septuaginta	26. 29. 40.
	69. 72. 74. 77. 78. 82.		44. 45. 72. 74. 113.
	88. 90. 111. 112. 113. 121.		157.
	136. 140. 147. 153. 162.	Socrates	100
Meisnerus	53. 198.	Stampelius	166
Mela	150	Theodotio	157
Mercerus	29. 41. 80.	Theodoretus	110
Oecolampadius	28	Tremellius	30. 44
Osiander	6. 87. 139. 162.	Varro	41
Ovidius	154	Vatablus	13. 31. 32. 44. 71.
Pflacherus	24. 45. 54. 101.		75. 81. 88. 109. 115. 143.
	165		150.
Philo	2	Virgilius	20 28. 111. 154.
Piscator	4. 11. 13. 22. 23. 30.	V Vinckelmannus	5. 11. 16.
	35. 36. 38. 44. 68. 78. 80.		38. 43. 44. 62. 74. 89.
	88. 90. 91. 123. 125. 140.		90. 126. 136. 151. 158.
	153. 157.		162.
Plinius	24. 30. 44.		

III. INDEX.

*Vocum Hebraearum, quarum Etymologiae, emphases,
propriae significationes & differentiae hic decla-
rantur.*

Ec

דע

INDEX.

170	אָרום	qualibet congre-	148	יוֹנִים
33. III	אָרְמֵר	gatio è virenti-	123	יָרֵק
193	אָחְבָּה	bus	19	יָמִים
42	אָצְרוּרֵת	28	114	יָקָבִים
74	אָח	גְּדִילֹרֵת	169	יִשְׂרָאֵל
109	אָחוּר	אָמַר	assertiva par-	פִּי
74	אִישׁ	חֶסֶק	ticula	39
23. 69. 114	אָכַל	Hajediya	106	לְבַיִת
quid nozet in	אָל	הָאֵזֶן	27	לְקַשׁ
prophetiarum in-	אָל	הוֹבִישׁ	113	מִגְרָפָה
scriptionibus 13. 14.	אָל	הֵיכָל	42	מִי
150	אָל	הֵלְבִי	42	י. e. quàm
14. 142	אָל	חֶמֶק	84. 85.	מִי יוֹדֵעַ
19. 147. 15	אָל	הָעֵיר	84	מִי יֵתֵן
72	אָנְשֵׁי מִלְחָמָה	pro relativo	112. 113.	מִזְרָה
22	אָרְבָּה	significat, id est	112	מִלְקוֹשׁ
161	אָרְזִים	nempe	32	מִנְחָה
18	אָרֶץ	וְגַם	170	מִצְרִים
80	כ	הוֹר	170	מִצְרִיִּים
36	בָּאוּ	חֹשֶׁשׁ	90	מִשְׁלָל
14. 150.	בִּיד	חֶמֶר	27	מִלְעוֹרֵת
75	בָּעַר	חֶסֶר	45	נֶאֱחָרֵת
75	בָּצַע	חֶסֶר	124	נִזְרָה
43	בָּקַד	חֶרֶץ	161	נִחַר
156	בָּשָׂר	כֶּשֶׁשׁ	155	נִחַרֵת
31	בְּתוּלָה	יְהוּדָה	32	נִסְךְ
74. 153	בָּבוּר	יְחֹשֶׁשׁ	75	נִפְלָא
74	בָּבֵר	יִזְאֵר	148	נִשְׁפָּט
22	בָּבִיב	יִזְלָדָה		

INDEX.

abunde pro-	נָתַן	67	עָרַפָּר	33	שָׁרָר
tulit	יִי	79	עָרַר	39	שָׁרִי
150	סָבַר	75	פָּצַע	79	שׁוּב
74	לָל	41	פָּרַר	139	שׁוּב שְׁבוּרָה
36	סָפַר	41	פָּרְדוּרָה	161	שָׁמַיִם
20	סָפַר	109	פָּנִים	26	שָׁכַר
73	עָבַשׁ	3	עָתָח	75	שָׁלַח
160	עָבַר	2.3	כְּתוּבָה	19	שָׁמַע
41	עָבַשׁ	43	צָאן	27	שָׁנִים
79	עָרַי	109	קָרַם	36	שָׁק
69	עָרַן	89	קָדַשׁ	76. 114	שָׁקַק
155	עוֹשׁ	32	קוֹרְבָן	30	שָׁרִיגִים
20	עָרַר	diversimodè	קָנַי	42	תָּחַרַר
31	עֲלָמוֹה	construitur	106	27	תִּירוֹשׁ
28	עָמַר	29	קָצַף	67	תִּירוֹעָה
27	עָסִים	43	קָרַי		
37	עָצָרָה	70	דָּקַר		
44	עָרַב	150	שָׁבָאִים		

Ex Vocum Græcarum.

Αλαλάζειν	67	Μηλολόιθη	23
Αλλόφυλος	146	νήφειν	26
Αποθήκη	42	οδυνάομαι	71
Δέησις	156	οψιμός υπέρ	113
Ενωπίζω	19	πέπτεσθαι	205
Επιτρέφειν	79	πρώιμος υπέρ	112
Εδίζω	114	υπολήττω	114
Ηδονή	69	Ωδίνω	71

IV. INDEX

Verborum & rerum memorabilium.

A Brahamus unde dicatur	157	Argumentū prophetiæ totius	3
Abstractum pro concreto		Cap. I.	10. 11.
notat superlativum	69. 160	II.	63
Accingi i.e. lugere	31. 36	III.	134
Accingi sacco idem notat	31	Arrha	183
Accipere i. e. accepta conferre		Ἀσωνία in vestitu	54. 55
in alios	148	Audire	18
Ægyptus spiritualis	162. 170	B.	
Afflictio cur à Deo immittatur		Baptismus	169
non est semper iræ divinæ	57	Bella iusta sunt sancta	163
signum	61	Bellum plenum malis	164
Agricolæ à Deo puniuntur	56	Benè sperantium formulæ	85
præsertim impij	60	Benoni pro paulò post futuro	107
Agricolæ spirituales sunt verbi		Bestiæ à Deo conservantur	61
ministri	57	affliguntur propter homi-	
Allusio	33. 38	nem	61
Amœnitas loci Deum punitu-		invocant Deum	62
rum non impedit	94	Bona corporalia	
Ἀνάλυσις prophetiæ toti⁹,	10	spiritualia	87. 102. 103
Cap. I.	11. 12	Bona & iis utendi facultas à Deo	
II.	63. 64	C.	130
III.	135. 136	Calamitas nulla huic à Joele de-	
Angeli mali Dei carnifices	97. 98	scriptæ similis, quomodo? 21	
robusti	156	Calamitates propter peccata	
stipatores piorum	97. 98	immittuntur	56
voluntatem Dei faciunt		dicuntur tenebræ.	91
	165	Captivitatis spiritualis	redu-
Animalia Deum invocant	44. 62	ctio	139
καὶ θρωπο παθῶς Deo triplicia		Caro	119
tribuuntur.	7. 8	Caro omnis i. e. omnes homi-	
Aquilonaris quis apud Joelem	110	nes	119

Catha.

INDEX.

Catharorum error quis?	99	Dei omnipotentia malis oppo-	
Cedri spirituales	161	nenda.	127
Certitudo gratiæ erga nos divi-		possessio	90
næ	102, 174. & seq.	potentes	153
Certitudo multiplex & unde?	177	Φιλανθρωπία	131
Christus noster	143	providentia circa res ma-	
Climax	24	las quomodo vertetur	166
Colligere ollam	72	testimonium quadruplex	
Conscientiæ mæ læ vis	95	de speciali suo erga pios	
Conversio an sua cuiq; nota	181	favore	159
Converti ad Deum	79	verbum	14. 15
Creaturæ Dei exercitus	25. 164	propè est	130
	167	via mirabilis	78
Crudelitas hostium DEO non		virtus in infirmitate perfici-	
probatur	110. 152	tur	164
Cultus Dei à pijs fit maximus	55	zelus	105. 106
D.		Deo agendæ gratiæ	130
Decretum Dei absolutum nullū		cur in precibus nostra ape-	
est de salute hominum	93	riatur miseria	59. 60.
Deffere licet miseriam & mor-		Deus affligit homines ut resipi-	
tuos	54	scant	57
Dei consilium consistit	96	commoveret cælum & ter-	
descriptio	7	ram	168
exercitus	154	crudelitatem odit	110. 152
gloria ipsi proponenda	104	dat & eripit frumentum	53
ira	43. 61	depauperat & ditat	129
revelatur à cælo	156	est asylum piorum	168
judicium intolerabile	98	autor pœnæ	132
manum nemo effugit	164	bellator optimus	95
miseri cordia infinita	82. 102	ignis consumens	60
nomine summum quodq;		solus adorandus	133
appellatur	140	verax	130
nomen est Deus ipse	125	unus	130
Ee	3	fertilitatem efficit	127
		Deus	

INDEX.

Deus fidem offert & confert	182	Dies Jehovæ	58
gratiosè Ecclesiam in habi-		tenebrarum	67
tat	172	Discrimen V. & N. Test.	118. 119
hostes sæpe armat	96	Divitiis non est fidendum	129
inhabitabit Sionem	163	Dolor gravissimus comparatur	
jurat	180	dolori parturientium	71. 94.
mundat Ecclesiam	163	omnis ex peccato	95
non est ορεσωπολητης	131	Dona diversa	58
tardat in promissis	143	E.	
non vult ullum absolute		Eadem sæpe in Ecclesia iteran-	
perire	126	da	21. 35
obsignat	182	Ebrietatis vitium est arguendum	45. 46
per res contemptas punit	94	quomodo?	46.
	114. 129		47. 48
pœnitentes recipit in gra-		Ebrii dormiunt	47. 48
tiam	126	Ecclesia describitur qualis futu-	
promittit	180	ra olim	169
puniturus præmonet	92	est Dei peculium	104
reprehendit dubitationem		domus judicij DEI	144
	185	duratura semper	170
solus edit miracula	132	non impune affligitur	144
remittit peccata	171	quomodo sancta	160
suos defendit	69		168.
potest restituere	152	Ecclesiæ hostes pereunt	127
tandem evigilat	165	Ecclesiam extra non est salus	133
tonat	78	Edomæa spiritualis	162
voce legis terret	167	Effundere notat copiam	117
vult omnes salvos fieri	133	Effundi in scriptura quænam di-	
ut nos probemus	184	cantur	117
Desertum duplex	44. 69.	Ελεγχος hujus prophetiæ	9
i. e. pascuum	44		
Διδασκαλία hujus prophetiæ			
juxta Locos Theologi. 7. 8. 9.			
Dies extremi judicij	123		

Ellipsis

INDEX

Ellipsis particulae TANTUM	81	Genitivus passivè acceptus	162
Euthusiastarum error	116	Gentes in N. T. vocantur ad Ec-	
Επιστολήσ, hujus prophetiae	9	clesiam	121. 126. 171.
Equi ferocia	70	in vallem Iosaphat con-	
Exercitus Dei	164	gregantur	156
Extremum iudicium	123	Gratiae Deo agenda	104
ejus signa	133	Gratiae janua semper patet	99
F		H.	
Facies dicitur omne Primum &		Homines omnes in extremo ju-	
anterius	108	dicio judicandi	144
Fame pressi Judaei ad gentes con-		Hostes à Deo armati	96
fugerunt	91	Ecclesiae pereunt	127
Ficui maledicitur	54	Hostis quomodo veniat ut fur.	
Fides divina, humana	175	I.	76
quæ & quâ creditur	175	Jejunia quaedam licita.	59
iustificans	176	Jerusolyma spiritualis	138
languida	178	Ignis i.e. Dei ira	43. 62
Fidei adjuncta	189	Imperativi quidam adverbia-	
operationes	188	scunt	36
proprietas	186	In diebus illis, quid notet prophe-	
Fidei effectibus cur adscribatur		tis?	137
beatitudo	125	Inscriptio hujus libri	13
Figurae poeticæ	32. 33.	Insecta à Deo immittuntur	35
rhetoricæ	17	non notant hic regna	24
Filius Dei in V. T. fecit promif-		quibus nocuerint	34
siones	117	Insectorum quatuor species	22
Finis hujus prophetiae	7	Infantes cur in Ecclesiae cœtum	
omnium Dei actionum	168	asportandis	89
Finis terræ	150	Injuria Ecclesiae illata Christo	
Fortis est velox	72	infertur	145, 151.
Frumentum à Deo datur & sub-		Interrogatio vehementer affir-	
trahitur	53	mat	84
G		Interrogatio affirmativa negati-	
Gaudium pudet	351	vam responsionem innuit	19
		Inter-	

INDEX.

Interrogatio negativa vehemētissimam affirmationem innuit	40. 146	Lux	67
Ioel non est filius Samuelis prophetae	1	M	
cap 1, 4, loquitur de insectis	22, 24, 34	Mala saepe profunt	53
derivationes nominis	2	Malis est opponenda Dei omni- potentia	127
divinae gratiae sponsor	105	Maria quæ circa Iudæam	108
Iudæos docuit	4	Ministri verbi à Deo vocandi	16
Ioelis votum	155	graviter auditores moneant	20
Ironia sancta	153	habeant os apertum	17
Israel non semper 10. tribus no- tat	4.5	habent diversa do- na	58
Israelitæ spirituales	142	legati Dei	16
Iuda spiritualis	138 144	sint Ioeles & Pe- thueles	16
Iudæi & græci i.e. omnes homi- nes	148	typi fidelium	58
Iudicare i. e. condemnare	142	sunt agricolæ spi- rituales	57
Judicium extremum cur diffe- ratur	167	sustentandi	55
Iustitia inhærens, imputata	176	Miracula Dei agnoscenda & prædicanda	21
L.		Mortuos licet deflere	55
Lacerare corda	81	Moveretur cælum & terra	77
Lætitia duplex	128	Mundi corde	192
vera	60	Mundus odit pios	151
Litaniæ extraordinariæ	59	N.	
Literarum ejusdem organi com- mutatio	41. 73. 74. 75	Non amplius i.e. nunquam, vel diu non	107. 108
Locustæ in volando quandoq; tenent ordinem	73	Novatianorum error quis?	99
fuit Dei exercitus	114	alius ipsis tribuitur	100
Luctus novæ nuptæ maximus	31	O.	
Lugens tellus	33	Obscuratio Solis & Lunæ quid noceat	77. 97
		Occasio	

INDEX

Occasio hujus prophetiæ	6	Pœnitentia aliquando tollit pœ-	
Opus Dei, nostrum.	47	nam temporalem	103
Oratio pro quibus fundenda	62	non est differenda	60
Oranda illa, quæ certò sunt futu-		quomodo cadat in	
ra	165	Deum	83
Orandum in templo	59	semper in hac vita gra-	
Ordines tres in Ecclesia	37	tiam consequitur	99
Organorum musicorum usus	93	seria	93
Ostenta	122	Pœnites in gratiam recipi-	
P.		untur	126
Pacis descriptio	154	Pœnitentiæ veræ adjuncta & si-	
Palæstina stricte sic dicta quæ?		gna	80. 81. 100. 101
	146	Pontificiorum quidam error	14. 15
<i>παρονομία</i>	33. 38.	Populus dicitur vinea, vitis	29
Partes hujus libri	9. 10	Posseſſio Dei	90
Particulæ dubitandi sæpè apud		Præstabilis super malitia	82
hebræos affirmant	84. 85	Precum optima formula	90
Peccatum vocatur sanguis	171	Premimur sæpè, à quibus debe-	
tenebræ	93	bamus erigi	151
Personarum discrimen in N. T.		Prodigia	122
sublatum	119	Prolegomena	I. & c.
Pij fame pressi ad gentes confu-		Promissio insignis de Dei mise-	
gerunt	91	ricordia aliquoties repetita	
fiunt minimi in mundo	145	iisdem verbis	102
omnia habent in Deo	103	Promissiones generales, parti-	
sunt arbores irriguæ	169	culares	180
Piis illata injuria Christo infer-		Prophetæ cur missi	16
tur	145. 151	quem ordinem observent	
Quid agendum in malis	124	in promissionibus de	
Pluvia à Deo datur & expectan-		bonis	116
da est	128	quinam in N. T.	120
duplex tantum in Iudæa		tria potissimum urgent	
	113		3
aliquando notat doctri-		<i>προσωποληψία</i> apud Deum	
nam	113	nulla	131
	F f	Proſo	

IN DEX.

Protopopæjæ exempla	33	Spiritus S. miraculosa effusio	
Providentia Dei	8	promittitur	116.
Q			
Quatuor termini Iudææ, vel		Spiritualis aqua	
Quatuor plagæ cœli notare		lac	
omnia contenta	109	mustum	161. 169
<i>Quis novit</i> ; phrasis habræa quid		Spiritualia sub terrenis pro-	
notet	83.84 &c.	mittuntur	163
R-			
Reddere in caput	147	Stillare i.e. prophetare	113
Respondere i. e. exaudire	107	Summum quodq; Dei nomine	
Revelationum in V. T. tres mo-		venit	140
di	120	superlativi periphrasis	69
imò varij	132	Swenckfeldiani	14
S.		T,	
Saccus quid?	31.32	Talionis pœna	152
Sanctificare i. e. segregare	37.89	Templum est domus orationis	59
Sacerdotes spirituales in N. T.		Templa cur versus orientem re-	
	132	spiciant	109
Saturi agamus DEO gratias	130	licet ornare	151. 152
Scripturæ autor	14	Tempora nostra cum prioribus	
Summa eadem	151	sunt conferenda	21
Senes interrogandi	18	Temporum articulos nosse non	
junioribus præluceant bo-		est nostrum	130
no exemplo	20	Tempus, quo vixit Joel, variè af-	
Servi pii sunt Dei liberti	132	signatur	5.6.
Si i. e. num	19	Tenebræ i. e. miseriæ	93
Signorum in cœlo pius usus	133	Terræ fertilitas à Deo	127
Simon Cananites dictus ζῳ-		motus	97
λωτίς	106	Testamenti V. & N. discrimen	118. 119
Solis obscuratio	77.97.125	consonantia	130
Solis & Lunæ nomine aliquando		Tonitru	97
magni denotantur	123	Torcular ultionem notat	156
Spiritus S. significat personam		Tribunali Christi omnes olim si-	
vel dona	119	stentur	144
		Tristitia duplex	128
		Tubæ	

INDEX

Tuba tñsus apud Judæos	66	Victores super victos mittebant	
Tyrannis quædam permittit		fortem	142
DELIS	132	Vino quomodo utendum	53
V.		Violentia graviter punitur	170
Vallis Iosaphat quid notet apud		Vita æterna donum	133
Joelem	139	Vocatio uni versalis	134
Vaticinium de Spiritu S.	116	Voluptatibus licitis quandoque	
Vendere i, e in potestatem tra-		abstinendum	89
dere	150	Vox eadem in similitudinibus	
Venditum abducere	149	modo in bonam, modo malã	
Verbum Deinatum, prolatũ	13	partem accipitur	166
perfectum, perspi		Ufus hujus prophetiæ quadru-	
cuum	15	plex	7.8
scrutandum	14 15	Uti creaturis ad voluptatem	
verax	15	quomodo liceat	57
Vestes scindere in luctu	81	Z.	
Via lata ducens ad interitum	157	Zelus pius	105, 106

πάντες δόξα Θεῷ.

Job. 6. v. 9.

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְיִשְׁרָאֵל יִתְּנֵנוּ יְהוָה וְיִשְׁרָאֵל

Lectori Benevolo S. P.

Quamvis facile concedo, proprium esse correctoribus, menda
relinquere, tamẽ non puto, lectorem talia reperturum, quæ
sensum in hoc commentario evertare possint. Proinde si quæ occur-
rent, vel in transpositione vel versione literarum, ea benevolus lector
pro mendis non habebit, Concludimus ex Psalmo:

Et

ET nos ergo parens, nostræ & spes una salutis,
Respice placatus facilisq; animumq; benignum
Accipe, perpetuæ neve implacabilis iræ
Sæviat in feros etiam vindicta nepotes.
Respice nos melior tantum, quodcunq; misellæ
Spirat adhuc animæ, te respiciente vigorem
Accipiet, populoq; tuo jam nube repulsâ
Tristitiæ, lætos hilarabunt gaudia vultus,
Alme parens, bonitate tuâ complectere fessos,
Speratæq; diu jam fructum ostende salutis.

F I N I S.

Tarnow, Johann,

In prophetam Joelem commentarius ...

Rostochii 1651

Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek -- 4 Th Ex 395#(Beibd.
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11225336-1